

**АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО
ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

**III Всеукраїнська
за міжнародною участю
науково-практична конференція
(25-26 жовтня 2018 року)**

Полтава 2018

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Координаційний центр з надання правової допомоги
Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової
допомоги у Полтавській області
Новий болгарський університет
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
Полтавська державна аграрна академія
Дніпропетровський регіональний інститут державного
управління Національної академії державного управління
при Президентові України
Українська асоціація європейських студій
Полтавський обласний центр перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників органів державної влади,
органів місцевого самоврядування,
державних підприємств, установ і організацій

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

**Матеріали III Всеукраїнської
за міжнародною участю
науково-практичної конференції
25-26 жовтня 2018 року**

Полтава
2018

УДК 340.11 (477) : 341.1
А28

Редакційна колегія:

М. І. Лахижа, д. держ. упр., професор;
В.М.Божко, д.ю.н., доцент;
О.М.Лемешко, к.ю.н., доцент

Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали III Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції (м. Полтава, 25-26 жовтня 2018 року). – Полтава : Россава, 2018. – 224 с.

Матеріали III Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції висвітлюють теоретичні та практичні аспекти проблем адаптації правової системи України до права Європейського Союзу.

Розрахований на юристів, фахівців державного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 340.11 (477) : 341.1

*Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

*Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого заборонено*

© Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, 2018

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 12

<i>Арабаджийский Николай Запринов,</i> ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА К ПОСТРОЕНИИ ПУБЛИЧНОЙ АДМИНИСТРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БОЛГАРИИ	12
<i>Баитанник Алла Григорівна,</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	15
<i>Бриндак Дар'я Вікторівна,</i> ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ	18
<i>Ворона Петро Васильович,</i> ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА ДО ПОЛОЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	20
<i>Гладкий Сергій Олександрович,</i> ЗБЛИЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ВИМІРУ	22
<i>Головко Олександр Сергійович,</i> ПРОБЛЕМАТИКА БАЛАНСУ ПОВНОВАЖЕНЬ ІНСТИТУТІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	24
<i>Драгомирецька Наталія Михайлівна,</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ	25
<i>Завгородня Владислава Миколаївна,</i> ПЛЮРАЛІЗМ ЯК ЦІННІСТЬ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	27
<i>Коваленко Світлана Василівна,</i> АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	29
<i>Ковтун Юлія Євгенівна,</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	31
<i>Козаченко Анатолій Іванович,</i> ЗАРОДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ПРАВА	33
<i>Козюра Ігор Валерійович,</i> СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	34

Кураташвили Анзор Альфредович, ПРИНЦИПІАЛЬНО НОВИЙ ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРОБЛЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВОМ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕГО ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	36
Медвідь Федір Михайлович, Курчина Тамара Олександрівна, Мельниченко Ярослав Богданович, Твердохліб Анатолій Іванович, ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЦІННІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	38
Писаренко В'ячеслав Петрович, ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТОБІГ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	40
Проказка Ганна Анатоліївна, МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА НА СХОДІ УКРАЇНИ	42
Рим Олена Михайлівна, ВЗАЄМОДІЯ ТРУДОВОГО ПРАВА ЄС ТА МІЖНАРОДНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА	43
Романенко Євген Олександрович, СТАН АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	45
Тімошук Артем Олександрович, ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	47
ПАНЕЛЬ 2. МЕХАНІЗМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ДО ACQUIS ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	50
Мельник Костянтин Юрійович, ІНФОРМУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРО УМОВИ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	50
Александрова Єлизавета Юрійівна, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДІТЕЙ	52
Ашихмін Іван Михайлович, АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТИЦІЙ ДО ПРАВА ЄС	54
Божко Володимир Миколайович, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЕКТУ ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ «ЩОДО ПРОЗОРИХ ТА ПЕРЕДБАЧУВАНИХ УМОВ ПРАЦІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ» З ЧИННИМ ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЇЇ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ	55

Бражник Андрій .Анатолійович, ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВИНИ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 387 КК УКРАЇНИ	57
Воробель Уляна Богданівна, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИТРАТ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОВЕДЕННЯМ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПОЛЬЩІ.....	59
Вусик Максим Юрійович, АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІДЕЇ РІВНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ У СВІТЛІ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	61
Gediminas Viciunas, CUSTODY AND STATUS OF HEALTH OF SUSPECT OR ACCUSED	63
Грекова Марина Миколаївна, КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ У МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	66
Дудка Таміла Сергійвна, ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	69
Євграфова Олександра Олександрівна, ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	71
Зінчук Максим Ігорович, АНАЛІЗ ПОКАРАНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2015	73
Зленко Марина Анатолійвна, Писаренко В'ячеслав Петрович, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	75
Зуб Олексій Юрійович, СУДОВИЙ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕТ: ПОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ З ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА (СЕРЕЛ).....	77
Кишкар Павло Миколайович, АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КЛЮЧІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА САМОЗАХИСТ (ПРАВА НА ВЛІБНЕ ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ).....	79
Клавдієва Катерина Данилівна, РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ЦЕНТРІВ ЗАЙНЯТОСТІ У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ПОЛТАВЩИНІ	80
Клочко Іван Олексійович, ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	82

Криницький Ігор Євгенович, ПРО ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ACQUIS ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	85
Крук Сергій Іванович, ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ БЕЗПЕКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВІДПОВІДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС	87
Кульчій Олег Олександрович, Кульчій Інна Олексіївна, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ НАДЗВИЧАЙНИМИ СИТУАЦІЯМИ ТА ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ (ПРИКЛАД ДАНІЇ)	89
Кураташвили Альфред Анзорович, ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ЗАПРЕТА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АЗАРТНЫХ «ИГР» В ГОСУДАРСТВЕ – КАК КРИМИНАЛЬНОГО БИЗНЕСА И КАК ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЧЕЛОВЕЧНОСТИ.....	92
Кураташвили Кетеван Альфредовна, ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА И ПРИНЦИПИАЛЬНАЯ ВАЖНОСТЬ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В ЭКОНОМИКЕ	93
Куц Олексій Євгенович, АНТИКОРУПЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЇХ НЕДОДЕРЖАННЯ.....	95
Ларіна Поліна, РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ	97
Лемешко Олександр Миколайович, ДО ПИТАННЯ ПРО ЮРИДИЧНИЙ КОНФЛКТУ ТА ЙОГО ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ.....	99
Лисюк Ірина Євгенівна, ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ 4P: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	100
Любченко Маріанна Іванівна, МОВА ПРАВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА	102
Мазаракі Наталія Анатоліївна, ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ.....	104
Мартишин Денис Сергійович, ХРИСТІЯНСЬКА МІСІЯ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕЛІГІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ	106

Мехришвили Теона Йосифовна, АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В СФЕРІ ВІСШЕГО ОБРАЗОВАННЯ С ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗА – НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВІЕ ПРОГРЕСИВНОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА.....	108
Митрофанов Ігор Іванович, ЧИ В УСІХ ВИПАДКАХ ВАЖЛИВО ЄВРОПЕЇЗУВАТИ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ?	109
Міщенко Катерина Семенівна, ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	111
Мошин Андрій Афанасійович, СТАНДАРТИ ЄС ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ.....	113
Николайшин Богдан Богданович, СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ	115
Николайшин Богдан Никифорович, ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ ЯК ЗАГРОЗА ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	117
Новак Анатолій Миколайович, АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНО- УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	119
Нога Петро Петрович, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ	121
Нор Неля Анатоліївна, ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	122
Осташова Валерія Олександрівна, Гофман Елла Леонідівна, ДЕОНТОЛОГІЧНІ НОРМИ НОТАРІУСІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АСПЕКТ	124
Пашков Віталій Михайлович, ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ	126
Полховська Інна Костянтинівна, ОКРЕМІ ДУМКИ ЩОДО ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ В УКРАЇНІ	128
Полянська Єлизавета Андріївна, ІНСТИТУТ НАДАННЯ ДОДАТКОВОГО АБО ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ.....	130

Прокопенко Леонід Львович, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ В ЛИТВІ	132
Рагімов Фаїз Вагіф огли, АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ КОНЦЕПТУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	133
Сидоренко Анна Сергіївна, АУТСТАФІНГ ЯК НЕТРАДИЦІЙНА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ	135
Славко Анна Сергіївна, СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЗА УМОВ ДІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ РЕЖИМІВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ	137
Смачило Степан Михайлович, АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	139
Снагощенко Анна Олегівна, ЗАГАЛЬНИЙ РЕГЛАМЕНТ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПЕРСОНІФІКОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	141
Соболь Роман Георгійович, АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	142
Терханов Федір Іванович, КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ	144
Тітко Іван Андрійович, ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПИТАННІ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КПК УКРАЇНИ	146
Чернушенко Юрій Борисович, АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО НЕПРИПУСТИМОСТІ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН	147
Чувпило Вадим Вікторович, АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ	151
Чурилова Тетяна Миколаївна, Базурина Тетяна Ігорівна, ДО ПИТАННЯ ПРО ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН	153
Яковенко Віра Сергіївна, ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	154

ПАНЕЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ..... 157

Лахижа Микола Іванович,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ, МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КООРДИНАЦІЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ..... 157

Антипенко Алла Іванівна,

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ..... 158

Бонюк Олексій Петрович,

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОГО ПРОВАЙДЕРА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ 160

Бородавка Анатолій Іванович,

ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ..... 162

Гречка Анастасія Олександрівна,

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД..... 163

Дворовенко Максим Іванович,

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ..... 165

Демченко Олена Миколаївна,

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СУМЩИНИ ЯК АГЕНТІВ ЗМІН У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН 167

Діптан Наталія Валеріївна,

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ДО ОСОБИ, ЩО ВЧИНИЛА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО 169

Калініченко Ірина Вікторівна,

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ..... 171

Козир Тамара Олександрівна,

ВЗАЄМОДІЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЯК ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАДЯН 172

Костроміна Олена Георгіївна,

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ..... 174

Лозинська Тамара Миколаївна,

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ 175

Малаш Катерина Степанівна,

ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ 177

Маценко Людмила Олександрівна, РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПІСУ ТА ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПІСУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	179
Николайшин Марія Іванівна, ПОСИЛЕННЯ ПРАВОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА АБО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ 180	
Ночовний Юрій Володимирович, ІНСТИТУТ ПАРАЮРИСТІВ В УКРАЇНІ ТА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	182
Попадинець Василь Юрійович , АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	184
Протченко Ірина Борисівна, ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ ЯКОСТІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	186
Река Андрій Олександрович, ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ТА СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ – СТРАТЕГІЧНІ ПАРТНЕРИ У ПОСИЛЕННІ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ НАСЕЛЕННЯ	190
Суконька Катерина Олександрівна, ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ	192
Турчин Анатолій Сергійович, АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	194
Убийсобака Микола Васильович, РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОГО ПРОВАЙДЕРА	196
Черниш Наталія Андріївна, ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПРАКТИЦІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПІСУ ТА ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПІСУ ЩОДО КРИВДНИКА	198
Чернуха Андрій Сергійович, УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	199
Черчатий Олександр Іванович, АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	200
Шарко Лариса Миколаївна, ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ	203
Кагановська Тетяна Євгенівна, ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗМІН У СТАНДАРТАХ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	205

Пахомова Ірина Анатоліївна, ДО ПИТАННЯ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ.....	207
Roman Petrov, WHAT DOES THE ASSOCIATION AGREEMENT MEAN FOR UKRAINE, THE EU AND ITS MEMBER STATES?.....	208
Смутьська Алла Василівна, ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ	217
Токарев Геннадій Володимирович, УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ.....	219
Щетініна Тетяна Олексіївна, БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	221

ПАНЕЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Арабаджийский Николай Запринов,
руководитель секции „Публичной администрации“
в Департаменте „Администрация и управление“,
Новый болгарский университет, Республика Болгария,
доктор по экономике, профессор*

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА К ПОСТРОЕНИИ ПУБЛИЧНОЙ АДМИНИСТРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БОЛГАРИИ

Управление Европейским Союзом (ЕС) в **период расширения с 1989 г. по 2007 г.** характеризовалось сильной асимметрией и тем, что ставились условия. Позже система критериев и условий ЕС, введенная в Копенгагене в 1993 году и развитая в последующие годы, имела целью обеспечить возможность новоприсоединившимся странам стать частью Союза в его измерениях демократической системы управления и системы регуляции. Даже когда страна – кандидат покрывала *Копенгагенские критерии демократии и свободного рынка* и воспринимала механизмы регуляции Сообщества, считалось, что ее присоединение невозможно осуществить без администрации, адекватно подготовленной по этим задачам. В Копенгагенских критериях указывалось, что страны должны иметь *«институциональную государственную стабильность как гарант демократического и правового государственного устройства, защиты прав человека, а также уважения и защиты прав меньшинств»*.

Решения Европейского совета в Мадриде 1995 года впервые формулировали так называемый *«административный критерий»*¹. В связи с этим *«административная способность»* и *«институциональное построение общественных администраций»* стали приоритетом правительств в подготовке стран-кандидатов на присоединение к ЕС. Требования к построению институций в процессе присоединения ЕС привязал к необходимости, чтобы новые страны-члены могли функционировать в расположенной в нескольких уровнях управленческой системе Союза.

Успех административной реформы в болгарской публичной администрации **в период до присоединения в ЕС с 1995 года до 2007 года** зависел от наличия минимума законов, политической воли и широкой общественной поддержки при ее проведении. Условиями успеха административной реформы были *«построение специализированной системы профессионализации государственной администрации»* и *«наличие принятой стратегии реформы»*. Цель – все большее превращение правительств с объекта в субъект проведения административной реформы. В этот период эксперты по присоединению болгарской публичной администрации к ЕС дефинировали пять условий успешного присоединения: внешнее давление; внутренняя неудовлетворенность; наличие стратегии

¹ См. Димитрова А., Верхайн, Т. Как построить институции: институциональное построение в контексте присоединения к Европейскому союзу, Ж. Публичная администрация, №2/2002 г., С.15.

присоединения; механизм организации и управления присоединением и наличие обратной связи и оценка процесса присоединения².

При определении роли болгарской публичной администрации следовало иметь в виду три модели переговоров о партнерстве в процессе присоединения Республики Болгарии к ЕС:

- первая модель – *модель иерархического отношения*. В ней ЕС определял цели и политику, при этом близко наблюдал и направлял исполнение;

- вторая модель – *модель коммерциального отношения*. В ней ЕС договаривал соглашения о действиях, основанных на оплате услуг по осуществлению процесса присоединения;

- третья модель – *модель диагностирования нужд*. В ней ЕС диагностировал нужды администрации, при этом предлагал профессиональные экспертизы на решение проблем и возможности развития ее интегрирования в Союз.

Наблюдения построения болгарской публичной администрации в **период до присоединения** показывают, что она трудно переходила с первой к второй модели. С развитием процесса присоединения не обошлось и без третьей модели.

Европейская комиссия дефинировала, что институциональное построение публичных администраций следует осуществлять, как «*развитие структур и систем, человеческих ресурсов и управленческих умений, необходимых на применение европейского права*». Регулярный доклад 2002 г. Европейской комиссии о продвижении Республики Болгарии в процессе присоединения поставил акцент на необходимость, чтобы страна имела достаточную «*административную способность применять европейское право*» - *acquis communautaire*. В связи с этим подготовка болгарской публичной администрации к включению в «*европейское административное пространство*» в период до присоединения включала широкий набор требований относительно:

- *проведения горизонтальной административной реформы*. Поставлена цель посредством нее улучшить общее качество государственной службы во всех публичных сферах. Государственной службе следовало осуществлять принцип карьеры при поддержке соответствующей законодательной рамки, которая защищала бы государственных служащих от политического вмешательства. Особый акцент был поставлен на системы оплаты и обучения служащих администрации;

- *проведения вертикальной административной реформы*. Поставлена цель посредством нее создать институции и облегчить применение европейского права в разных секторах государственного управления. Требования к институциональному построению в этих секторах развивались первоначально в Белой книге, Канн, 1995 г. Они считаются «*классическими институциональными требованиями на членство в ЕС*». Эти требования были подчеркнуты в Соглашении об ассоциировании Республики Болгарии к ЕС, которое в силу с февраля 1995 г. Сложилась практика, чтобы Европейская комиссия требовала планы на институциональное построение министерств, агентств и других институций, ответственных за гармонизирование и администрирование европейского права в приоритетных, согласно партнерствам на присоединение, секторах;

- *создания механизмов координации с европейскими институциями*. Это предполагало создание институциональных структур, а после того, как страна

² См. Меткальф Л., Вызовы присоединения, Ж. Подготовка публичных администраций к европейскому административному пространству, Доклады SIGMA № 23 (под общей редакцией доц. д-р Людмила Георгиева), НБУ, С., 1999 г., С.72.

станет регулярным членом ЕС, данные структуры трансформируют в систему управления отношениями с европейской администрацией.

Вследствие проведенных анализов стратегических документов и нормативных актов, принятых и реализованных в период до присоединения для Республики Болгарии установлено, что модель государственной службы, введенная на основании принятого в 1998 г. Закона об администрации не изменялась³. Этим законом система администрации исполнительной власти построена на базе унифицированной модели, которая впоследствии воспринята и администрациями законодательной и судебной власти, а также и администрацией президента.

21 декабря 2006 г. правительство утвердило *Национальную стратегическую референтную рамку Болгарии /НСРР/* - программный период 2007-2013 гг.⁴. Частью ее является утвержденный стратегический документ *Оперативная программа „Административная способность“*. Посредством ее исполнение поставлена цель достичь общих стандартов и правил реформы в государственной администрации, на всех уровнях – центральном, областном и муниципальном. Началась реализация и *Оперативной программы «Техническая помощь»*.

Усовершенствование системы публичной администрации в Республике Болгарии в **Первом программном периоде членства в ЕС с 2007 г. по 2013 г.** осуществлялось посредством двух оперативных программ: *Оперативной программы «Административная способность»* и *Оперативной программы «Техническая помощь»*. Политики построения, функционирования и развития системы публичной администрации в этом семилетнем периоде были созданы и реализованы 4-мя правительствами (три регулярными и одним служебным). В отношении уровней управления, структуры и штатной численности служащих система публичной администрации не изменилась существенно⁵.

Во **Втором программном периоде членства Республики Болгарии в ЕС с 2014 г. по 2020 г.** политики болгарских правительств (до конца 2018 г. их три регулярных и две служебных) продолжают реализовываться посредством усвоения средств из Структурных фондов ЕС. Национальная институциональная рамка управления средствами из Европейских структур и инвестиционных фондов ЕС регламентирована в 2015 г. *специальным законом*⁶. Усовершенствование системы публичной администрации продолжается путем реализации *Оперативной программы „Хорошее управление“*. Наблюдения показывают, что система публичной администрации в первые четыре года периода не изменилась существенно. Политики болгарских правительств реализуются посредством ежегодной актуализации *Национальной программы о реформах в Республике Болгарии*, которые принимаются на основании решений Совета Министров. В

³ Подробнее см. Арабаджийски, Н. Политики построения исполнительной власти в Республике Болгарии в Доприкоординативном периоде на членство в Европейский союз. Материали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 23 листопада 2017 року „Адаптація правової системи України до права Європейського союзу: теоретичні та практичні аспекти“. Частина 2. Полтава, 2017, С.10-18.

⁴ НСРР составлена в соответствии со ст.ст.27 и 28 Регламента Совета ЕС (№1083/2006 г. от 11 июля 2006 г.). Это - документ, описывающий роль структурных фондов в период 2007-2013 г. в поддержку глобальной стратегии развития Болгарии.

⁵ Подробнее см. Арабаджийски, Политики стойкого развития администрации исполнительной власти в Республике Болгарии во время Первого программного периода членства в Европейском союзе. Сборник докладов научной конференции „Региональная экономика и стойкое развитие“. Том 2. Изд. „Наука и экономика“ Экономического университета - Варна. В., 2018 г., с.13-29

⁶ См. *Закон об управлении средствами Европейских структурных и инвестиционных фондов*, опубликованный в Государственной газете №101 от 22 декабря 2015 г., посл. изм. ГГ. №58 от 18 июля 2017 г.

2012 г. принята *Национальная программа развития: Болгария 2020*⁷. Она является ведущим стратегическим документом, в котором указаны цели воспринятых национальных политик развития Республики Болгарии до 2020 г.

Вследствие вышеизложенного, можно сделать **обобщенный вывод**, что *не существует европейских стандартов, которые вводят унифицированные модели публичных администраций в странах - членах ЕС*. В связи с этим рекомендуется проведение общественного обсуждения в болгарском обществе об изменениях в уровнях управления и в количестве структур центральной и территориальной администрации в системе публичной администрации. Введение электронного управления несомненно даст отражение и на резкое сокращение штатной численности служащих в администрации. Это предполагает проведение серьезных структурных, функциональных и кадровых реформ в системе болгарской публичной администрации.

Литература:

1. Арабаджийски, Н. Политики построения исполнительной власти в Республике Болгарии в Доприсоединительном периоде на членство в Европейский союз. Материали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 23 листопада 2017 року «Адаптація правової системи України до права Європейського союзу: теоретичні та практичні аспекти». Частина 2. Полтава, 2017.

2. Арабаджийски, Н. Политики стойкого развития администрации исполнительной власти в Республике Болгарии во время Первого программного периода членства в Европейский союз. Сборник докладов научной конференции «Региональная экономика и стойкое развитие». Том 2. Изд. «Наука и экономика» Экономического университета - Варна. В., 2018 г.

3. Димитрова А., Верхайн Т. Как построить институции: институциональное построение в контексте присоединения к Европейскому союзу, Ж. Публичная администрация, №2/2002 г., С.15.

4. Босер Д., Демке К., Государственная служба в странах- кандидатах на членство в ЕС. Новые тенденции и воздействие процесса интеграции. С., 2003 г.

5. Меткальф Л., Вызовы присоединения, Ж. Подготовка публичных администраций к европейскому административному пространству, Доклады SIGMA № 23 под общей редакцией доц.д-р Людмила Георгиева, НБУ, С., 1999 г., С.72

6. Доклад SIGMA «Способствование и усовершенствование управления и руководства в странах Центральной и Восточной Европы», а также доклады №14,16 и 21 - под общей редакцией доц. д-р Людмила Георгиева, НБУ, 1999 г.

Баитанник Алла Григорівна,

*Дніпропетровське регіональне відділення Національної школи суддів України,
кандидат наук державного управління*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Європейський досвід функціонування механізмів регулювання діяльності органів державної влади (МРДОДВ) виступає важливим складником реалізації державної політики щодо набуття членства в ЄС, положень Угоди про асоціацію з ЄС, європейських принципів демократичного врядування. У межах аналізу європейського досвіду варто виділити особливості формування МРДОДВ країн

⁷ Програма принята Решением №1057 Совета Министров от 20.12.2012 г., причем для ее исполнения приняты четыре Трехлетних плана на действие по ее исполнению на периоды: 2014-2016; 2015-2017; 2016-2018 и 2017-2019.

Центральної та Східної Європи, оскільки такі країни мали аналогічні передумови адміністративного реформування, як і в Україні, базували процес реформування на критеріях на вступ до ЄС, конституційно визначали принцип поділу державної влади на складові (законодавчу, виконавчу і судову). Визначений ще Аристотелем принцип «Єдність знаходить прояв у множині» стосувався системи державної влади [1]. Суттєво модернізована конструкція устрою механізму регулювання органів держави, у подальшому розвинута Ш. Монтеск'є та Дж. Локком, політико-правові концепції яких сформували сучасний підхід до механізму «стримувань і противаг» [2;3]. Відповідно, більшість країн-членів ЄС закріпила такий принцип у конституціях держав, на основі поділу влади побудована інституціональна система ЄС, щоправда з суто європейською специфікою, відповідно до якої мова скоріше йде про повноваження, їх делегування та феномен «скоординованої субординації» (більш відомий під визначенням «гармонізація») [4].

У системі європейського права та права національних держав майже відсутні норми, що регламентують функціонування МРДОДВ. Втім, формально наявність таких механізмів визначена конституційними нормами, правовими актами глави держави, правовими традиціями європейських країн незалежно від типу правової сім'ї. Крім того, від 50-х років ХХ ст. європейська модель органів державної влади зазнала суттєвих трансформацій, оскільки повноваження таких органів частково були передані на рівень регіонів країн (принцип децентралізації), частково делеговані інститутам управління ЄС (у межах концепції наднаціоналізму). На цій основі суттєвого значення набув інститут територіального (регіонального та субрегіонального) рівня управління, в межах якого формуються нові процедури прийняття державно-управлінських рішень та надання публічних послуг. Територіальні (проміжні) механізми управління трансформувалися у регіональні МРДОДВ функціонального типу, в межах яких через процедуру формування (призначення, виборність, або змішана) такі механізми 1) реалізують виконавчі та у певній частині – законодавчі повноваження (Франція, Іспанія, Португалія, Італія, Бельгія); 2) виконують функцію представництва держави; 3) забезпечують функціонування органів влади нового типу (Сполучене Королівство, Швеція, Данія, ФРН) [5, С. 23]. Інституціоналізація проміжного рівня управління визначила сутність сучасного стану дихотомії «централізація – децентралізація», адже країни з різними формами держави вкладали власний, національний контекст у процес регулювання.

Доцільно вказати на позицію М. Лахижі, який довів, що трансформація суспільства та модернізація публічної адміністрації в європейських країнах тісно пов'язані з глобалізацією та європейською інтеграцією. Зміни в цих державах відбуваються з урахуванням принципів європейського адміністративного простору. М. Лахижа вважає, що особливо слід вказати на форми модернізації: «модернізацію навздогін» та «модернізацію на випередження» [6]. В європейських країнах процеси децентралізації й делегування більших прав для прийняття рішень місцевим адміністраціям виступили основою адміністративного реформування. Адже головною умовою ефективних дій місцевих органів влади є необхідний рівень управлінської та фінансової незалежності, самостійності за умов дійового контролю та відповідальності. Головним критерієм раціональної децентралізації виступає досягнення найвищої якості обслуговування громадян, а головним принципом – субсидіарність, що встановила міру втручання національного уряду в місцеві справи. Водночас, велике значення у процесі формування МРДОДВ в умовах децентралізації відіграють спеціальні управлінські моделі управління.

Так, у Великій Британії розвиток моделі регулювання діяльності органів державної влади розвивається в межах адміністративної децентралізації за

рахунок передання обмеженого числа повноважень ОДВ до органів місцевої влади. При цьому розгалуженій мережі органів виконавчої влади Великої Британії немає, фактично мова йде про контрольну функцію центрального уряду за діяльністю самоврядних структур. У такому випадку МРДОДВ у цій державі функціонує лише на центральному рівні в межах координаційного механізму органу виконавчої влади – Кабінету Міністрів, який у своїй інтегрованій структурі поєднує взаємодію всіх органів державної влади, крім судової. Фактично механізм регулювання функціонує на рівні центральних органів виконавчої влади, а історично децентралізована модель управління передбачає регламентацію правил і процедур управління, контрольну і наглядову функцію, нормотворчу діяльність органів влади, розосереджену по рівням управління. Інкorporація норм міжнародного права шляхом впровадження положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Європейської хартії місцевого самоврядування не змінили історичний уклад механізмів регулювання діяльності ОДВ, а новітні форми регулювання запроваджуються на рівні центральної виконавчої влади. Варто вказати й на процеси, що відбуваються в судовій системі Великої Британії, що характеризуються поступовим посиленням ролі нормативно-правового акту (статуту) в механізмі прийняття судових рішень, поширенні практики позасудового розгляду справ. У такому сенсі британська (як і в цілому англо-американська) модель МРДОДВ є централізованою та багаторівневою, у межах якої домінують організаційно-правовий (регулюючий) та інституціональний (координаційний) чинники. При цьому роль глави держави є надзвичайно важливою у сенсі регулювання співвідношення міжнародного та європейського права (ратифікація та імплементація міжнародних угод, проделу набуття та припинення членства в ЄС, детермінації системи регулювання, посилення ролі глави держави у взаємодії із парламентом та виконавчою владою. Разом тим, регулююча функція державної влади проявляється у прийнятті спеціальних актів регулювання – конституційних актах парламенту, глави держави та судових рішень (конституційних звичаях) як основ регулювання діяльності органів влади.

Література:

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогрек. та передм. О. Кислюка. – Київ : Основи, 2000. – 239 с.
2. Локк Д. Історія розвитку політичної думки / Ігнатенко П. та ін. – Київ : Основи, 1996. – 173 с.
3. Дробишевський С.А. Класичні теоретичні уявлення про державу, право і політику / Дробишевський С.А. – Київ : Вид-во КДУ, 1998. – 378 с.
4. Муравьов В., Мушак Н. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравьов, Н. Мушак // Віче. – № 8. – 2013. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3616>.
5. Баштанник В. Структурні характеристики та тенденції організаційного розвитку національних систем публічного управління в умовах сучасних євроінтеграційних процесів / В. Баштанник // Вісн. НАДУ. – 2009. – № 1. – С. 5–16.
6. Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації: теоретичні та практичні аспекти: монографія / М. Лахижа. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 289 с.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ

В умовах сьогодення відбувається становлення співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи та безпеки.

План дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні від 12 грудня 2001 р. заклав фундамент для такого співробітництва, передбачаючи широкий спектр дій, зокрема за напрямками управління кордонами та віз, міграції і притулку, боротьби із злочинністю і тероризмом, а також зміцнення судової влади, верховенства права та належного управління.

Для виконання зазначеного Плану в сфері юстиції відбулися спочатку структурні зміни. Відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки у Міністерстві юстиції України створено новий структурний підрозділ – Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції, а також запроваджена посада заступника Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції.

Мін'юст координує ряд питань, які відносяться до компетенції Підкомітету «Юстиція, свобода та безпека» Комітету асоціації, утвореного відповідно до Угоди про асоціацію. Сюди належать такі сфери, як: міграція, притулок, боротьба з корупцією, безпека документів, управління кордонами, візи, боротьба з торгівлею людьми, боротьба з відмиванням коштів, правове співробітництво, боротьба з торгівлею наркотиками, боротьба з організованою злочинністю та інші.

Ось деякі досягнення виконання Угоди про асоціацію:

- імплементовано положення Директиви 2009/101/ЄС щодо розкриття інформації компаніями. Це забезпечило інформаційну прозорість діяльності юридичних осіб та оприлюднення даних про кінцевих бенефіціарів у Єдиному державному веб-порталі відкритих даних.

- імплементовано Регламент (ЄС) № 910/2014 та прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги». Результат: зі свого смартфона можна зареєструвати компанію, підписати договір, направити запит.

Одним із способів адаптації системи юстиції до Європейського Союзу є створення більш зручних засобів комунікації з громадянами, а саме електронних.

На сьогодні Міністерство юстиції України входить в лідери серед державних органів, де запроваджуються електронні технології та проводяться реформи у сфері дерегуляції. Основною метою всіх реформ, які проводяться у Міністерстві юстиції України є покращення умов отримання адміністративних послуг громадянами.

Запроваджено «Он-лайн будинок юстиції» – це повністю прозора автоматизована система, яка забезпечує отримання адміністративних послуг без контакту з представниками влади.

Через «Он-лайн будинок юстиції» можна отримати доступ до необхідних сервісів в електронному режимі, а саме: а) інформація з реєстрів (майно та обтяження, акти цивільного стану тощо); б) повторна видача документів (свідоцтво, витяг); в) реєстрація громадських об'єднань та засобів масової інформації; г) SMS маяк (можливість отримувати миттєві повідомлення про статус будь-яких об'єктів нерухомого майна у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно); г) отримання Електронного цифрового підпису; д) соціальний ліфт (можливість потрапити на роботу до органів державної влади можна без протекції, без зв'язків та грошей).

З метою оперативного надання громадянам консультацій на офіційних сайтах головних територіальних управлінь юстиції в областях та місті Києві запроваджено новий сервіс - «Он-лайн чат».

Он-лайн чат - це сучасний засіб спілкування між органами влади та громадянами, який забезпечує швидке реагування на звернення громадян, які стосуються процедур державної реєстрації актів цивільного стану та державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та громадських формувань.

За допомогою он-лайн чатів громадяни мають можливість:

- задати питання та одразу отримати відповідь в режимі «живого спілкування»;
- поставити питання в будь-який зручний час, відповідь на яке отримують в найкоротший термін;
- оцінити якість наданих послуг і написати свою думку.

Також змінилися умови з оформлення документів новонароджених, на сьогодні, це можна зробити за допомогою планшетів. Завдяки планшетам можна миттєво направити відомості для проведення невідкладної державної реєстрації малюка та реєстрації місця проживання, подати електронну заявку на отримання допомоги при народженні дитини. Навіть записатися в електронну чергу в дитячий садок. І все це прямо у пологовому будинку.

Ще одним із найпрогресивніших є електронний сервіс з проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України.

Для зручності громадян та уникнення черг у відділах державної реєстрації актів цивільного стану Міністерством юстиції України запроваджений пілотний проєкт (електронний сервіс) «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану», завдяки якому можна подати заяви у сфері державної реєстрації актів цивільного стану чи отримати он-лайн консультацію через мережу Інтернет, та насамперед записатися на прийом до відділу ДРАЦС з обранням зручної дати та часу.

З метою апробації європейських стандартів у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, спрямованих на створення сприятливих умов для отримання фізичними особами адміністративних послуг у зазначеній сфері, та забезпечення реалізації гарантованого державою права на шлюб, Міністерством юстиції України влітку 2016 року було запроваджено пілотний проєкт щодо державної реєстрації шлюбу у скорочені строки за обраним заявниками місцем, так званий «Шлюб за добу».

Нещодавно, 28 вересня 2018 року був відкритий Центр європейського зразка з надання послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану «OpenSpace» в приміщенні Кременчуцького міського відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Полтавській області. Кременчук - 17 місто в Україні, де запрацював такий центр. Перший «OpenSpace» було відкрито в Києві наприкінці листопада 2017 року. Основна перевага «OpenSpace» полягає в тому, що українці можуть в комфортних умовах, без черг, без очікувань отримати 18 послуг у сфері реєстрації актів цивільного стану. Серед головних - реєстрація народження дитини, подання заяви для реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу чи зміни імені, внесення змін до актових записів цивільного стану, проставлення апостиля, отримання витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян тощо. У подальшому Мін'юст забезпечить такими офісами усі регіони країни.

Окрім цього, відбулося реформування виконавчої служби України. Після прийняття Законів України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження» було запроваджено інститут приватних виконавців. Запровадження

інституту приватних виконавців – не українське ноу-хау, а апробована у світі модель, яка вдало працює в багатьох державах. Змішані системи, де державні виконавці співіснують з приватними вже є у Великобританії, Болгарії та Польщі, а віднедавна, і в Україні.

Таким чином, окрім змін в судовій, правоохоронній та інших сферах, відбувається також адаптація системи юстиції до права Європейського Союзу.

Ворона Петро Васильович,

*Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
доктор держ. управління, доцент, депутат Полтавської обласної ради*

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА ДО ПОЛОЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Становлення й розбудова української державності в умовах проведення реформи публічної влади збігається в часі з реформуванням всієї політичної системи, становленням якісно нових і демократичних інститутів місцевої влади та формуванням їх підґрунтя – правової основи діяльності. Такі процеси викликають суттєві зміни у системі національного права України, появі у ній нових галузей. Науковці правник виокремлюють такі галузі як приватне так і публічне. До останнього зараховують муніципальне право, яке, на думку науковця О. Батанова «сьогодні перебуває на етапі становлення, що потребує наукового обґрунтування його місця у системі національного права, визначення предмета, системи та джерел, наукової розробки відповідного категоріального апарату» [1, с. 188]. Він доводить самостійність муніципального права як окремої галузі права. Як доказ наводить свідчення що в нього є «наявність власного предмета та методів правового регулювання» [1, с. 194]. У багатьох країнах світу, існує муніципальне право і навіть є Муніципальні кодекси. Про останні, про потребу кодифікації законодавства про місцеве самоврядування неодноразово заявляли як науковці так і практики місцевого самоврядування та парламентарі [1-2, 4-6]. До сьогодні ця тема актуальна, як потреба правового унормування сфер діяльності територіальних громад, спільного представництва інтересів громад районними й обласними радами (комунальне майно, землі за межами населених пунктів, делеговані державою повноваження тощо).

Проблематикою розвитку місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції та проведення реформи публічної влади є впровадження в національне право принципу повсюдності ЄХМС. Цього вимагають й процеси децентралізації, очікують новосторені об'єднані територіальні громади (ОТГ).

Практики-управлінці та науковці «Державного управління» вважають, що сутністю й серцевиною територіальної реформи, а також майбутніх змін до Конституції України положення про те, що вся земля, яка забезпечує життєдіяльність територіальної громади (окрім приватних та державних сільськогосподарського призначення) має бути у юрисдикції громади. Разом із землею громади отримують матеріальну основу для своєї діяльності, буде реальним втілення принцип субсидіарності ЄХМС, тобто земля за межами населених пунктів, окрім державних та приватних земель стратегічних чи сільсько-господарського призначення, має бути передана місцевим громадам. Цей крок посилить та вдосконалив правові норми, які суттєво підвищать доходи громад від використання земель шляхом забезпечення більшої прозорості і ефективності їх використання, як головного ресурсу країни. У країнах Європи в структурі доходів місцевого самоврядування податок на землю становить до 60%.

У 1912 році в структурі доходної частини бюджетів земств України збори із земель та лісів складали 45%, а нині в Україні – лише 12%, навіть у Києві –15%. Щоб накопичити фінанси для розвитку місцевого самоврядування та реформування АТУ потрібно завершити розмежування земель державної та комунальної власності [6, с. 341].

Часто повноваження місцевої ради поширюються на кілька населених пунктів, але при цьому не охоплюють території між ними. На переконання проф. А. Мірошніченко за такої ситуації органи місцевого самоврядування просто «за визначенням» не в змозі ефективно і комплексно вирішувати питання місцевого значення, як це передбачено Конституцією України [3].

Ткачук А. стверджує, що першою проблемою порушення принципу «повсюдності» місцевого самоврядування є відсутність права територіальних громад на просторове планування своєї території. Органи місцевого самоврядування до сьогодні не мають права встановлювати та контролювати правила благоустрою та санітарного стану за межами населених пунктів і накладати стягнення на порушників. Те ж стосується відсутності повноважень щодо регулювання дотримання режиму тиші поза межами населених пунктів, незаконного видобування місцевих корисних копалин тощо. На Полтавщині іде масове видобування глини браконьєрським способом для будівництва автотраси Київ-Харків-Довжанський в обхід рішень як місцевих рад так і органів державної влади, адже існуюча корупційна складова використовує прогаллини у чинному законодавстві щодо місцевої корисної копалини за межами населеного пункту. Через такі «правові прогаллини» місцеві бюджети втрачають мільйони гривень надходжень та задається удар по екології громад.

Іншою, на його думку, проблемою постійного порушення принципу «повсюдності» місцевого самоврядування є відсутність повноважень його органів щодо встановлення правил поведження із сміттям, правил благоустрою та інших, важливих для місцевої громади правил за межами поселення територіальної громади, але на території, яка нею використовується. Ткачук вважає, що тепер принцип повсюдності місцевого самоврядування стали розуміти досить примітивно – як право органу місцевого самоврядування розпоряджатись орними (сільськогосподарськими) землями державної власності за межами населених пунктів. Але не всі вчені поділяють цю думку. Світовий досвід свідчить, що орган місцевого самоврядування базового рівня (вологості, гміни, комуни тощо) поширює свої повноваження на всю територію адміністративно-територіальної одиниці в межах якої вони діють – що спрощує правове регулювання через поєднання поняття одиниця самоврядування з одиницею адміністративно-територіального устрою. Не ухвалення закону «Про адміністративно-територіальний устрій України», де територіальна громада є адміністративно-територіальною одиницею, відсутність цих змін у Конституції України унеможливило введення поняття «межа територіальної громади», оскільки відповідно до Конституції України «територіальна громада» є сукупністю мешканців поселення [2].

У матеріалах Інституту стратегічних досліджень теж наголошується, що однією з основних складових проблеми повсюдності є питання права власності на землі за межами населених пунктів, вирішення проблеми деякими політиками пропонується через механічну передачу цих земель з державної в комунальну власність. Тому врегулювання належності земель за межами населених пунктів з урахуванням інших складових децентралізації та з огляду на необхідність зменшення числа можливих правових конфліктів. Забезпечення повсюдності місцевого самоврядування в Україні залишається важливою складовою процесу децентралізації та побудови ефективної системи територіальної організації влади з фінансово спроможним місцевим самоврядуванням. Нині принцип повсюдності в країні реалізовано частково.

Література:

1. Батанов О.В. Феномен сучасного муніципального права / О. В. Батанов // Університетські наукові записки, 2012, № 1 (41), С. 188–196.
2. Ворона П. В. Повсюдність місцевого самоврядування – не реалізований принцип місцевої демократії в українському законодавстві [Текст] / П. В. Ворона // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Д., ДРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 2(32). – С. 261–269.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30.
4. Мірошніченко А. Повсюдність місцевого самоврядування – беззаперечний плюс законопроекту // Голос України. 29.07.2015, № 135 (6139), С. 7.
5. Ткачук А. Про «повсюдність місцевого самоврядування», власність та юрисдикцію. Інститут громадянського суспільства. 19.05.16. Режим доступу: <https://www.csi.org.ua/news/pro-povsjudnist-mistsevogo-samovryaduvannya-vlasnist-ta-yurysdyktsiyu>.
6. Українські еліти в контексті місцевого і регіонального розвитку: історія та сучасність [Текст] : популярний нарис / [М. Пухтинський, О. Власенко, П. Ворона [та ін.]. – Полтава: ПП Шевченко, 2009. – 160 с.

Гладкий Сергій Олександрович,

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
доктор юридичних наук, професор*

ЗБЛИЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ВИМІРУ

Актуальність проблематики адаптації права України до права ЄС поступово загострюється внаслідок дії комплексу чинників. Звертає на себе увагу, зокрема, стрімке зростання освітньої та трудової міграції громадян України в країни ЄС, чому сприяє безвізовий режим перетинання кордону. Відповідно, посилюється зацікавленість у подальшій адаптації права України до права ЄС не тільки з боку влади, яка прагне мати європейський імідж, але й громадянського суспільства. Щоправда, суперечливість прагнень нинішньої політичної верхівки України, яка продовжує обслуговувати насамперед інтереси олігархічних груп і не виявляє зацікавленості та готовності до послідовного демонтажу корупційної системи відносин в усіх галузях державного управління, надає діяльності з приведення українського права до європейських стандартів формального й у дечому імітативного характеру. Формалістичністю з часів приєднання України до Болонського процесу позначені і заходи з реформування вищої освіти (зокрема, юридичної), що дає можливість опонентам влади говорити про псевдореформаторський курс у дії царині. Така оцінка видається упередженою (хоча б з огляду на тенденцію до розширення автономії ЗВО), проте не безпідставною.

Зазначене стосується насамперед ЗНО. Як відомо, його запровадження було мотивоване необхідністю подолати корупцію у середній школі (випускні іспити) і вищій школі (вступ до бакалаврату, а віднедавна – і до магістратури з права). За певні успіхи на цьому шляху система освіти України заплатила подальшими деструкціями в педагогічному процесі, які лише віддаляють нас від Європи: 1) учні протягом останніх років навчання у школі готуються переважно складати ЗНО, внаслідок чого пізнавальні мотиви деформуються; 2) у змісті освіти найбільш затребуваними стали компоненти, які підлягають формалізації (придатні для контролю в тестовій формі), що несе в собі загрозу для гуманітарної освіти (зокрема, правознавства в його «людиномірних» складових, а відтак – послаблює тенденцію до подолання нормативістського сприймання правової дійсності, яке

глибоко вкоренилося в суспільній свідомості в радянські часи). Нарешті небажання зазнати стресу у процесі ЗНО штовхає навіть здібних випускників української середньої школи до одержання вищої освіти за кордоном, хоча, звісно, це не єдиний мотив, проте він також діє.

Формалістичністю позначені і деякі управлінські рішення, які стосуються правового статусу науково-педагогічних працівників. Заходи МОН, спрямовані на те, щоб адміністративними засобами спонукати викладачів українських ЗВО активно інтегруватися в респектабельне наукове середовище розвинених країн світу (закордонні стажування; публікації у «скопусівських» виданнях; участь у дійсно міжнародних наукових конференціях тощо) дають певний позитивний результат, який вимірюється переважно кількісно. За цими цифрами нерідко приховується вельми неприваблива реальність: фінансування таких заходів українськими науковцями з власних кишень робить їх ще біднішими і ще збільшує статусний розрив між ними та їх закордонними колегами (існує величезна прірва у способі життя, яка залишиться нездоланим бар'єром до повноцінної особистісної комунікації); так звані «закордонні стажування» зазвичай мають мало спільного зі справжнім підвищенням фахового рівня в колі колег свого профілю (вони швидше нагадують туристичні поїздки зі спілкуванням на дуже загальні теми, на яких заробляють підприємливі університети з сусідніх країн і турагенства); «скопусівські» публікації є переважно способом за чималі за українськими мірками кошти долучитися до вельми маргінальних за своїм фактичним статусом європейських видань, які не гребують науковим продуктом українського походження знову ж таки з комерційних мотивів. І це закономірно: українська бюрократія штучно створила надмірний попит, що породжує в сусідніх країнах новий вид комерції, почасти доволі брудної. Це означає, що, декларуючи прогресивні реформаторські цілі, на практиці влада демонструє насамперед здатність організувати серед освітян конкуренцію гаманців, в якій програють викладачі приватних ЗВО (за умови збереження неєвропейської практики їх дискримінації на ринку освітніх послуг) і провінційних ЗВО, а відтак – університетів в Україні, як того прагнуть реформатори, ставатиме все менше. І це, звісно, об'єктивна тенденція. Втім зменшення кількості університетів і збільшення кількості безробітних з науковими ступенями не гарантує, що в Україні з'являться науково-юридичні фахові видання, які відповідають стандартам європейських наукових інституцій. Не обіцяє це й формування в Україні національної системи неімітативного стажування. Для таких зрушень потрібна організаційна діяльність влади зовсім іншого змісту. І саме такі трансформації є вкрай необхідними українським правникам, більшість з яких за своєю спеціалізацією не займаються проблемами, актуальними для правових систем зарубіжних країн (не викладають міжнародного права, філософії права, всесвітньої історії права тощо). Їх викладацька діяльність обслуговує потреби національної правової системи, а наукова робота – актуалізує проблеми функціонування і розвитку цієї системи. Ці проблеми об'єктивно становлять інтерес для дуже небагатьох учених-правників із закордонних університетів. Тож «масований похід» українських науковців у Європу стане органічним ще нескоро, а поки – це штучне явище, породжене бюрократичним тиском «в центрі і на місцях».

Отже, визнаючи необхідність реформування вищої освіти за європейськими стандартами та активізації комунікації українських і зарубіжних науковців, слід пам'ятати про вимоги системності та поступовості в таких масштабних заходах. Порушення цих вимог перетворює загалом потрібні кроки на передчасні чи навіть шкідливі, загрожує загостренням соціальних проблем, зокрема проблеми зайнятості населення. Очевидно, що переведення соціальної проблеми в іншу площину (компетенційну сферу інших міністерств) не є її вирішенням.

Головко Олександр Сергійович,
*аспірант кафедри соціальної та гуманітарної політики
Харківського регіонального інституту державного управління Національної
академії державного управління при Президенті України*

ПРОБЛЕМАТИКА БАЛАНСУ ПОВНОВАЖЕНЬ ІНСТИТУТІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

На сучасному етапі державотворення України, як держави, яка проголосила курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, важливе місце займає питання щодо ергономічного та злагодженого функціонування державних інституцій та раціональної організації державної влади на класичних принципах її розподілу на виконавчу, законодавчу та судову.

В цьому аспекті потрібно визнати, що за понад чверть сторічну історію державної незалежності України практично всі суспільно-політичні протистояння та політичні кризи в значній мірі пов'язуються з проблематикою функціонування інституту Глави держави (Президента). І якщо у 1994 році результатом конфлікту інституційних повноважень між законодавчою та виконавчою гілками влади стало проведення позачергових виборів Президента України, то десятиріччя по тому – у 2004 році відбулася Помаранчева Революція, а у 2014 році – Революція Гідності, результатами яких були зміни до Конституції України в частині обмеження повноважень Глави держави.

На сьогодні, стаття 6 Конституції України визначає, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України [2]. Інститут Президента України є порівняно новим явищем у політичному житті і державному будівництві України. Його становлення було ключовим у реформуванні державної влади, пов'язаному з проголошенням незалежності України та зміною її конституційного ладу. М. Розумний наголошує, що «особливості трансформаційного періоду сформували суспільний запит на сильного лідера, який взяв би на себе відповідальність за визначення орієнтирів розвитку і за реалізацію відповідної політики на ділі. Тож цілком закономірно в більшості пострадянських країн початковий період незалежності пов'язаний з утвердженням інституту президентства» [5, с. 151].

М. Кармазіна наголошує, «що ж до такого поняття як «президентсько-парламентська» республіка (чи «парламентсько-президентська»), то це поняття є науково неспроможним для характеристики демократичної республіки, оскільки констатує поділ влади між двома «центрами». При цьому один з «центрів» неодмінно домінує. В такому випадку доцільніше говорити про одну з форм авторитарного, а не демократичного режиму» [1, с. 127].

Загалом, науковий дискурс з цієї проблеми повинен вестись навколо необхідності корегування конституційно-правового статусу інституцій державної влади, а також політичного режиму і шляхів підвищення ефективності вітчизняної політичної системи, її складових, адже за нових умов взаємовідносини у трикутнику «Законодавчий орган – Гарант Конституції — Виконавча влада» базуються на дещо відмінних від попередніх уявлень конституційно-правових засад.

Саме інститут президентства покликаний стати консолідуючим центром і арбітром між гілками влади. Конституційна модель інституту президентства в

Україні зорієнтована на інституційно сильного главу держави, здатного збалансувати діяльність та узгоджувати взаємодію усіх гілок влади [3, с. 9].

З іншого боку саме неконтрольоване посилення президентської влади, ігнорування суспільної думки, прийняття низки непопулярних у суспільстві кадрових та політичних рішень стало вагомими підставами для загальнонаціонального суспільного спротиву, який перетворився на Революцію Гідності 2014 року [4, с. 119].

Таким чином, в якості висновків ми можемо констатувати, що прагматичний підхід щодо утвердження нових засад вітчизняного інституту президентства в контексті розвитку політичної системи суспільства, національні інтереси зміцнення української державності імперативно вимагають реалізації наступних визначальних напрямів діяльності інституту президентства: домінування конструктивної співпраці з іншими інститутами політичної влади; забезпечення законодавчого закріплення базових принципів і юридичного унормування розподілу повноважень між політичними центрами, полюсами здійснення державної влади; гарантування належного ступеня підтримки громадянами державної влади, її поточного і стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Сучасний європейський і міжнародний досвід свідчить про загальне зростання ролі конституційно-правових інститутів, створення різних їх варіантів, породжених історичними та національними умовами розвитку конституціоналізму, практикою включення у систему державної влади системи стримання та противаг, важливу роль в якій відіграє інститут Глави держави (Президента).

Література:

1. Кармазіна М. Інститут президентства в Україні: стан і перспективи досліджень. *Політичний менеджмент*. 2004. № 5 (8). С. 122-137.
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Битяк Ю. П., Серьогіна С. Г., Бодрова І. І. Правове регулювання організації та діяльності апарату глави держави: зарубіжний та вітчизняний досвід. Х. : Оберіг, 2012. 140 с.
4. Радченко О. Геостратегічна Україна. *Публічне урядування* : збірник. 2016. № 3 (4). С. 119 – 141.
5. Розумний М. Проблема лідерства в українському національному проєкті. *Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник*. 2016. №3 (40). С. 149-155.

Драгомирецька Наталія Михайлівна,

*Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України,
доктор наук з державного управління, професор*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проблема адаптації українського законодавства щодо сталого розвитку до європейського законодавства в аспекті останніх світових тенденцій для України і ґрунтується на прикладах інших держав світу. У 2015 р. була досягнута угода по Повістці ООН для 2030 року по стійкому розвитку (ООН, 2015). Визначено 17 цілей сталого розвитку, які мають бути досягнені до 2030 р. і над якими працює багато держав. У 2018 р. відбулось декілька глобальних заходів, які демонструють неабияку популярність ідеї сталого розвитку: 1). Регіональний форум зі сталого розвитку для регіону СЕК ООН (1-2 березня, 2018 р.) [8]. 2). Регіональний форум зі сталого розвитку (RFSD), (22 березня, 2018) [10]. Більша частина держав

учасників Форуму представили свої добровільні звіти щодо реалізації Порядку денного 2030 та 17 цілей. Короткий огляд деяких звітів демонструє ті зміни, які відбуваються на інституціональному, соціальному та культурному рівнях. На сучасному етапі акцент робиться на соціально-гуманітарних аспектах сталого розвитку, який розглядається як основа сталого розвитку. Один з вимірів стосується розуміння ООН соціально-гуманітарних аспектів в контексті прав людини щодо розвитку [7].

У документах ООН йдеться про створення робочих місць, зокрема планується створити більше 600 мільйонів робочих місць до 2030 р., 40 мільйонів в рік [6], а у ЄС про 20 мільйонів робочих місць до 2020 р. Все це стосується цілі 8, в якій йдеться про повну і продуктивну зайнятість та достойну роботу для всіх, що є відображенням стійкого економічного зростання та сприятиме нульовому голоду, як зазначається в документах ЄС і стосується цілі 2 [11].

У ЄС (травень 2018 р.) акцент робиться на побудові соціальної Європи для подолання таких тенденцій як зубожіння, соціальна ізоляція, нестабільність роботи, перепони для доступу до соціального захисту [5]. Це передбачає розвиток соціального підприємництва та реформування податкових систем. Інша позиція стосується нових механізмів та методів інвестицій в суспільні послуги (лютий 2015) [9] і створення соціальної економіки, в основі якої лежить соціальне підприємництво.

Стратегія сталого розвитку України до 2030 року [2] розроблена за підтримки Програми розвитку ООН в Україні і розглядається як дієвий інструмент для впровадження засад збалансованого розвитку регіонів. У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» зазначається, що досягненню цих цілей сприятимуть певні базові показники [3]. Також мова йде про результати адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку. Національна система цілей сталого розвитку передбачає 86 завдань і 172 показники для моніторингу їх виконання та включають 33 показники контролю громадськістю дій влади, що, як вважається, сформує суспільні відносини на засадах довіри і солідарності. Як зазначається, на сайті представництва ООН в Україні, 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань є актуальними для України. Зазначається, що кожен глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку [4].

15 вересня 2017 року - Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку [1]. На відміну від багатьох держав, зокрема Європейських, у Національній доповіді 2017 року йдеться про ті завдання, які постають перед Україною з 2016 р. Багато держав вже звітують про досягнення щодо сталого розвитку з 1997 р. У 2018 р. Національні доповіді держав світу акцентують увагу на тих досягненнях, які можуть бути цікавими іншим державам і запроваджені у них, оскільки дали можливість вирішити певним чином поставлені завдання. Демонструється методологія вирішення проблем сталого розвитку по визначених цілях і завданням, розбито на етапи виконання визначених завдань. У Національній доповіді України у 2017 р. йдеться про рекомендації для досягнення поставлених 17 цілей. Втім, не йдеться про унікальні рішення та дії щодо реального досягнення цих цілей.

Література:

1. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим електронного доступу : <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-iaka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsili-staloho-rozvytku-tssr>.

2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/Sustainable-Dev-Strategy-for-Ukraine-by-2030.html>.
3. Стратегія сталого розвитку 2016-2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholititja/tsili-staloho-rozvytku>.
4. Цілі сталого розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/en/millennium-development-goals>.
5. Building Social Europe 4/4 – Investing in people is not a cost! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socialplatform.org/blog/building-social-europe-4-4-investing-in-people-is-not-a-cost>.
6. Decent work and the 2030 Agenda for sustainable development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ilo.org/global/topics/sdg-2030/lang--en/index.htm>.
7. Development and Economic, Social and Cultural Rights : Started in January 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.geneva-academy.ch/our-projects/our-projects/economic-social-and-cultural-rights/detail/51-development-and-economic-social-and-cultural-rights>.
8. Regional Forum on Sustainable Development: a “Springboard for future action” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unece.org/info/media/presscurrent-press-h/sdgs/2018/regional-forum-on-sustainable-development-a-springboard-for-future-action/doc.html>.
9. Social Impact Investing: dialogue is key to developing its role in financing services [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socialplatform.org/news/social-impact-investing-dialogue-is-key-to-developing-its-role-in-financing-services>.
10. The Regional Forums on Sustainable Development (RFSD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.edf-fepf.org/regional-forums-sustainable-development-rfsd>.
11. Zero-hunger [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www1.wfp.org/zero-hunger>.

***Завгородня Владислава Миколаївна,**
Сумський державний університет,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПЛЮРАЛІЗМ ЯК ЦІННІСТЬ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Серед цінностей, на яких засновано Європейський Союз, названих у ст. 2 Договору про Європейський Союз, плюралізм займає важливе місце, поряд з повагою до прав людини та людської гідності, свободою, демократією, рівністю, верховенством права, недискримінацією, толерантністю, правосуддям, солідарністю, рівністю жінок і чоловіків.

Правильне розуміння плюралізму, сприйняття його як цінності громадянським суспільством і державою є нині надзвичайно важливим і для України, не лише в контексті європейської інтеграції, але й в зв'язку з необхідністю пошуку балансу між заохоченням різноманіття в соціальному, політичному й духовному житті та захистом національних інтересів і української ідентичності в умовах зовнішньої воєнної та інформаційної агресії.

Плюралізм як цінність, що слугує орієнтиром розвитку всіх основних сфер суспільного життя, є настільки багатоаспектним поняттям, що його зміст складно визначити чітко і однозначно. В українській науці, зазвичай, під ним розуміють основоположний принцип, що передбачає різноманітність поглядів, підходів, позицій, концепцій у правовій, політичній, економічній, культурній та інших діяльності; один з найважливіших критеріїв гуманізму та демократизму. Серед характерних ознак розвинених форм плюралізму називаються багатоваріантність, вибір, альтернативність, свобода тощо [1, с. 578].

У дослідженнях західних авторів плюралізм у його євроінтеграційному аспекті визначається як здатність кожного національного суспільства залишатися

вільним, розвиватися своїм шляхом відповідно до властивих йому цінностей. Таким чином, забезпечується повага до кожної людини і кожної національної ідентичності [2, с. 136]. В основі концепції плюралізму лежить ідея про те, що кілька цінностей, будучи однаково правильними і фундаментальними, можуть суперечити одна одній. При чому в багатьох випадках несумісні цінності не піддаються ранжуванню за важливістю, і, функціонуючи в суспільстві паралельно, не мають переваги одна перед іншою. В такому сенсі плюралізм є не стільки станом економічної, політичної, культурної, духовної багатоманітності, скільки процесом співіснування різних цінностей у відносинах між людьми [3, с. 85].

Плюралізм захищається правом ЄС в кількох різних контекстах. Не претендуючи на формування повного переліку вимірів плюралізму в комунітарному праві, спробуємо визначити основні його аспекти.

В першу чергу, первинне і вторинне право, а також практика Суду ЄС, велику увагу звертає на забезпечення поваги до культурної, релігійної і мовної багатоманітності, рівності і толерантності, недопущення дискримінації.

Крім вже згаданої ст. 2 Договору про ЄС, до фундаментальних плюралістичних засад ЄС слід віднести проголошення в Преамбулі Хартії основоположних прав Європейського Союзу поваги до розмаїття культур і традицій народів Європи, національної ідентичності держав-членів та організації їхніх органів державної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях. Це положення є відображенням так званого «конституційного плюралізму», концепції, що є досить популярною в рамках європейських досліджень у галузі конституційного права. Відповідно до неї національні конституції (і народи держав) та конституційні договори ЄС («європейський народ») є однаково самостійними джерелами конституційної влади, які певним чином перетинаються в межах однієї території [4]. Концепція конституційного плюралізму, з одного боку, пояснює модель взаємодії між конституційним правом держав-членів і конституційними повноваженнями ЄС, з іншого, – дозволяє поєднати відмінні за формою правління, конституційними традиціями, особливостями організації органів державної влади тощо спільними конституційно-правовими цінностями Союзу.

До вимірів плюралізму в ЄС можна також віднести плюралізм ідеологічний, який полягає у визнанні і співіснуванні різних ідеологічних течій, політичних платформ, діяльності політичних партій на рівні Союзу та держав-членів; свободу та плюралізм засобів масової інформації (на цьому, зокрема, наголошує ч. 2 ст. 11 Хартії основоположних прав ЄС), функціонування суспільного теле- і радіомовлення, а останнім часом, – і встановлення вимог щодо плюралізму в Інтернеті, недопущення фрагментації інформації, обмеження її потоку, наявності, знаходжуватості та доступності в мережі.

В той же час, слід мати на увазі, що плюралізм не може бути абсолютним. Незважаючи на відмінності між європейцями, національне, культурне та інше різноманіття, ЄС є спільнотою, заснованою на спільних цінностях. Відтак, правовий порядок ЄС ґрунтується на балансі між єдністю і різноманіттям. Будучи цінністю сам по собі, плюралізм в ЄС, по суті, має свої межі там, де починають діяти загальні для всієї Європи цінності поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, толерантності, солідарності, верховенства права та поваги до прав людини.

Література:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / ред. колегія: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін.; Інститут держав і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4. С. 578.

2. Lenaerts K. EU Values and Constitutional Pluralism: The EU System of Fundamental Rights Protection. *XXXIV Polish Yearbook of International Law*. 2014. Pp. 135-160.

3. V. Zavorodnia, M. Kuntsevich. Values of Contemporary Civil Society: Reflection on Policy and Law of European Union. *Impact Mechanisms of Civil Society on European Integration of Ukraine*: monograph / A. Kostenko, V. Zavorodnia (Eds.). Lambert Academic Publishing, 2018. Pp. 80-104.

4. Jaklic K. Constitutional Pluralism in the EU. Oxford University Press, 2014. 383 p.

Коваленко Світлана Василівна,

Полтавський коледж нафти і газу

Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Зміна нашою державою та вітчизняним соціумом зовнішньополітичного та цивілізаційного вектору розвитку на європейській гостро поставила проблему адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу. Як зазначає науковець О.А. Коров'як, адаптація (лат. *adapto* – пристосовую) – процес пристосування до умов, які змінюються; у міжнародному праві адаптація є процесом приведення національного законодавства до норм і стандартів міжнародного права шляхом удосконалення національного законодавства (внесення змін і доповнень, прийняття нових нормативно-правових актів), укладання або присєднання до міжнародних договорів. Адаптацію національного законодавства до законодавства міжнародних організацій здійснюють уповноважені органи державної влади за принципами правотворчості, планування, координації та контролю. Адаптація є складовою інтеграційних процесів, передумовою гармонізації національного законодавства із законодавством міжнародних організацій. Це планомірний процес, що поділяється на декілька послідовних етапів, на кожному з яких необхідно досягати певного ступеня відповідності національного законодавства міжнародно-правовим нормам і стандартам [1, с. 183].

В даному контексті, як відзначає дослідниця Мар'яна Федунь, часто вживається і термін «гармонізація», що використовують у європейському праві для позначення процесу зближення законодавств держав-членів, коли узгоджуються спільні підходи, концепції розвитку національного законодавства, виробляються спільні для застосування правові норми. Це швидше взаємний процес між державами-членами, який відбувається на рівні Європейського Союзу, використовуючи як засіб первинне та вторинне право ЄС. Проте в Угоді про асоціацію, як і в інших міжнародних угодах ЄС, не міститься визначення поняття «гармонізація», хоча у ній приділено особливу увагу гармонізації не тільки чинного, а й майбутнього законодавства України з правом ЄС. В угоді лише містяться традиційні для права Євросоюзу терміни, як-от «зближення», «законодавче зближення», «гармонізація», «адаптація», «визнання міжнародних принципів і стандартів», «взаємне визнання правил», «транспозиція» тощо [2, с. 192 – 193].

У вітчизняній юридичній науці та практиці також часто використовують поняття «апроксимація» та «конвергенція». Науковець М. Федунь наголошує, що процес конвергенції передбачає, що основні принципи і властивості однієї правової системи відтворюються або інтегруються в іншу правову систему. В Угоді про асоціацію трапляється саме термін «конвергенція», що свідчить про

інтеграцію нашої країни у правовий простір Європейського Союзу. Конвергенція дещо відрізняється від процесу, відомого як «апроксимація», який означає впровадження джерел *acquis communautaire* ЄС так, щоб країна могла показати повне і всеохоплювальне дотримання всіх правових зобов'язань, закріплених у праві ЄС. Апроксимацію здійснюють держави-члени ЄС та держави, що є кандидатами на членство у ЄС. Апроксимація в контексті вступу є унікальним зобов'язанням повністю адаптувати національні закони та підзаконні нормативно-правові акти і процедури відповідно до права ЄС для введення в дію всієї системи права Європейського Союзу, що міститься у джерелах *acquis communautaire*. Не виконавши це зобов'язання, держава не може набути членства у ЄС [2, с. 193].

Процес адаптації є надзвичайно складним та тривалим. Слушною є думка науковця О.Б. Чорномаза, що для імплементації європейського законодавства Україні необхідні такі реформи: – реформа державної служби. Базова реформа, яка дасть змогу модернізувати основний інструмент (державну службу), необхідний для забезпечення на адміністративному рівні успішного проведення реформ. Без її проведення більшість реформ будуть приречені на самотаж з боку чиновників; – реформа антикорупційного законодавства. Передбачається усунення умов і стимулів для здійснення корупційних діянь, забезпечення невідворотності покарання за вчинення корупційних діянь, обмеження впливу приватного капіталу на політику; – дерегуляційна реформа. Демонтаж старої регуляторної системи, успадкованої з радянських часів, яка розрахована на функціонування в умовах командно-адміністративної системи, та створення нової регуляторної системи, що відповідає сутності та потребам ринкової економіки. Реалізація цієї реформи допоможе покращити інвестиційний та бізнес-клімат; – податкова реформа. Головний акцент – суттєве спрощення адміністрування податків, відмова від застосування системи авансових податкових платежів, зниження фіскального тиску на фонд заробітної плати [3].

Отже, процес адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів є складним та тривалим. Далеко неоднозначною проблемою є саме вживання категорії «адаптація» та інших співзвучних з нею понять. Стратегічним завданням української держави та вітчизняного суспільства на цьому шляху є збереження власної унікальної ідентичності, зокрема, автентичних правових звичаїв і традицій, правосвідомості і правової культури, власних державотворчих здобутків в історичному дискурсі.

Література:

1. Коров'як О.А. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / О.А. Коров'як // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Випуск 5. – С. 181 – 185.
2. Федунь М. Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу у сфері поводження з відходами / М. Федунь // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. – Випуск 36. – Частина 2. – С. 191 – 199.
3. Чорномаз О.Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / О.Б. Чорномаз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/aug/5820/vnulpurn201684531.pdf>

Ковтун Юлія Євгенівна,
*аспірант кафедри публічного управління та регіоналістики
Одеського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сьогодні гостро відчувається потреба в розробленні механізму ефективного застосування закону та його дії на соціальні процеси, на демократизацію Українського суспільства. Одним із важливих правових засобів механізму реалізації закону виступають нормотворча діяльність, що здійснюється органами публічної влади. Теорія правового забезпечення часто відстає від потреб практики, або втрачається зв'язок між правом і практичною діяльністю. Відставання теорії права більшою мірою залежить від підходів до процесу організації діяльності в соціальній системі. Зараз багато рішень приймаються не на основі наукового обґрунтування, а на основі політичної доцільності, тому складно відстежується зв'язок між управлінням та правом, відповідно, втрачається потреба наукових розроблень у цьому напрямі.

Стратегічним курсом політики України в контексті її інтеграції до європейського співтовариства передбачено суттєві інституційні зміни, гармонізація національного законодавства з європейським, модернізація існуючих систем управління та місцевого самоврядування, адаптація процесів управління організаціями й публічними інституціями до сучасних європейських реалій. Процес дослідження нормотворчої діяльності органів публічної влади в умовах інтеграції України до Європейського Союзу актуалізує широке коло проблем, однією з яких є невідповідність нормотворчої діяльності України європейським стандартам.

Нормотворча діяльність – це форма діяльності компетентних суб'єктів нормотворчості з підготовки, розробки, прийняття та офіційного оприлюднення норм права [1]. Основний напрям зовнішньополітичного курсу України полягає в інтеграції до складу Європейського Союзу, що цілком відповідає її національним інтересам. Недосконалість чинної нормативно-правової бази негативно впливає на якість професійної діяльності органів публічної влади.

Верховна Рада України та Європейський Парламент ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Українська сторона передала до депозитарію ратифіковані грамоти, таким чином завершивши всі внутрішньодержавні процедури [2]. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – важливий крок до інтеграції української держави до складу Європейського Союзу. Тому необхідно узгодити законодавство України про нормотворчу діяльність органів публічної влади з європейським.

Введення європейських стандартів у правове поле України має відбуватися послідовно та зважено. Норми та принципи законодавчих актів Європейського Союзу враховувати, наскільки це взагалі доцільно для України з огляду на економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття узгоджених із європейськими стандартами законодавчих актів.

Необхідність правового врегулювання та уніфікації нормотворчої діяльності органів публічної влади обумовлюється такими обставинами:

Згідно зі статтею 6 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади мають здійснювати свої повноваження у встановлених Конституцією України межах та відповідно до законів України, прийняття закону про державну рестрацію нормативно-правових актів дозволило б визначити коло

суб'єктів нормотворення як правової форми здійснення державної правової політики на рівні саме законодавчого акту.

Законодавство будучи засобом управління суспільними, соціальними та господарськими процесами, являє собою не розрізнену сукупність чинних нормативно-правових актів, а складну та високоорганізовану їх систему, що характеризується верховенством законів, насамперед Конституції[3].

Чинна законодавча база України є суперечливою, нестабільною, а тому недосконалою. Однак Європейський Союз особливого значення надає саме якості правових актів. Рада Європейського Союзу прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки, за якими правовий акт має бути: чітким, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, 192 незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що утруднюють його читання. Україні також потрібно враховувати економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних актів законодавства, адаптованих до вимог законодавства Європейського Союзу. Аналізуючи розвиток вітчизняної та зарубіжної правової думки, можна виокремити кілька цілей адаптації права України до права Європейського Союзу: набуття членства в Європейському Союзі; проведення адміністративної, якісної судової реформи, утвердження верховенства права та демократизація суспільних процесів; сприяння доступу українських підприємств на ринок Європейського Союзу; залучення іноземних інвестицій; уникнення небажаних наслідків розширення ЄС тощо. Актуальною проблемою є недосконалість, а подеколи й суперечливість нормативно-правових актів, що негативно впливає на процес реалізації прав і виконання обов'язків усіма суб'єктами суспільних відносин, сповільнює розвиток України як правової держави. Одним зі шляхів вирішення зазначеної проблеми в Україні є законодавче врегулювання процесу прийняття нормативно-правових актів суб'єктами нормотворення та врахування положення, що необхідно умовою й головним принципом нормотворчого процесу є законність як об'єктивна властивість права загалом.

Отже, створюючи національну державну правову систему відповідно до норм Європейського Союзу, необхідно одночасно з адаптацією вже наявних законів приймати нові, узгоджені із правовим полем Європейського Союзу, законодавчі акти. Важливо зважати на те, що процес адаптації законодавства України потребує злагодженої співпраці всіх гілок влади.

Література:

1. Нерсесянц М. Суд і нормотворчість / М. Нерсесянц // Судова практика як джерело права/ відп. ред. Б. Топорнін. – М.: Вид-во ІГиП РАН, 2011. – 48 с.
2. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Железняк Н. Правове регулювання нормотворчої діяльності/ Н. Железняк // Право України. – 2002. – № 12. – С. 102-107.

*Козаченко Анатолій Іванович,
Полтавський юридичний інститут
Національного університету імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
доктор юридичних наук, доцент*

ЗАРОДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ ПРАВА

Процес формування сучасного вітчизняного конституціоналізму, важливою складовою якого є проведення конституційної реформи, можливий за умови сприйняття і запровадження європейської традиції права. Наріжним каменем європейської правової традиції є визнання людини вищою соціальною цінністю, вироблення і застосування міжнародних стандартів прав людини [1, с. 38]. Водночас, як зазначає Ю.М. Тодика, осмислення специфіки розвитку конституційної системи України вимагає ґрунтовного аналізу історичних витоків українського конституціоналізму [2, с. 4].

Початок зародження вітчизняного конституціоналізму слід відносити до середини XVII ст. коли в результаті національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького утворилась Українська держава. Цей процес спирався на конституційні ідеї створення української національної держави та закріплення демократичних прав і свобод, що набули поширення у другій половині XVI – першій половині XVII ст. Носіями таких ідей стали впливові релігійні діячі-просвітителі Г. Балабан, Й. Борецький, П. Могила, З. Копистенський, К. Острозький, І. Потій, М.Смотрицький, К. Терлецький. Ідеї суспільного договору, природних прав та обмеження влади, котрі спиралися на європейську правову традицію, набули розвитку у працях українських філософів, просвітителів та релігійних полемістів Йосипа Верещинського, Івана Вишенського, Христофора Філарета, Теодосія Сафоновича [3, с. 168-171].

У другій половині XVII ст. в Українській державі зберегли свою чинність козацькі демократичні правові звичаї – важливе джерело конституційної традиції [4, с. 91]. Спираючись на них в Україні було встановлено республіканську форму правління. Звичаєве право обмежувало владу гетьмана, полковників і сотників. При укладенні міжнародних угод та у процесі розробки нормативно-правових актів гетьман і генеральний уряд керувалися козацьким звичаєвим правом. Частина правових звичаїв набула юридичного закріплення в міжнародних угодах та нормативно-правових актах Української держави.

Джерелом конституційного права України у другій половині XVII ст. стали українсько-польські та українсько-російські міжнародні угоди. Вони мали вищу юридичну силу, врегульовували державно-правовий статус України, її територію, діяльність вищих та місцевих органів державної влади, адміністративно-територіальний поділ, судоустрій, податкову систему. Спираючись на козацьке звичаєве право, міжнародні угоди юридично закріпили в Українській державі права та свободи реєстрових козаків, міщан і православного духовенства, виборність, колегіальність, підконтрольність та підзвітність органів влади. Міжнародні угоди узаконили козацький звичай, що вимагав колегіального вирішення найважливіших адміністративних, військових, фінансових, судових та інших справ, закріпили підконтрольність гетьмана раді старшин.

Важливою віхою у розвитку вітчизняної конституційної думки початку XVIII ст. стала Конституція Пилипа Орлика 1710 р., котра спиралася як на власний національний, так і на європейський державно-правовий досвід [4, с. 95; 5, с. 23]. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. це результат розвитку конституційних ідей, конституційних нормативних актів і договорів, а також практики їх реалізації в

Україні-Гетьманщині у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Як стверджує В.М. Матях, політико-правові погляди Пилипа Орлика формувалися під впливом викладача Києво-Могилянської академії Стефана Яворського, котрий отримав блискучу освіту в колегіумах Львова, Любліна, Познані та Віленській академії [6, с. 119]. О.В. Кресін серед джерел Конституції Пилипа Орлика 1710 р., окрім власного конституційного досвіду України, називає західно-європейську політико-правову думку, «fracta conventa» – конституційні акти Речі Посполитої, що уклалися між королем і сенатом, після виборів короля [7, с. 195].

Конституція Пилипа Орлика 1710 р. містила положення про державний суверенітет і територіальну цілісність України, виборність, колегіальність та підзвітність органів влади, обмежувала повноваження гетьмана, передбачала захист прав і свобод представників непривілейованих суспільних станів. Аналіз тексту Конституції Пилипа Орлика 1710 р. дає підстави стверджувати, що в основу організації державної влади України було покладено поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Конституція запроваджувала елементи системи стримувань і противаг. Проте такий механізм мав низку вад. Тому Конституцію Пилипа Орлика 1710 р. слід вважати ранньою спробою встановлення конституційного державного ладу, що спирався на принцип поділу влади на три гілки.

Отже, процес зародження вітчизняного конституціоналізму впродовж другої половини XVII – на початку XVIII ст. відбувся під впливом європейського конституціоналізму та європейської традиції права періоду просвітництва у поєднанні з національними демократичними традиціями, спираючись на власну багатовікову правову культуру. Визначальною умовою цього процесу було відродження української національної державності у середині XVII ст.

Література:

1. Яковюк І.В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації / І.В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 24. – 2012. – С. 37-49.
2. Тодика Ю.М. Політико-правове значення Конституції Пилипа Орлика для розвитку українського конституціоналізму / Ю.М. Тодика // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 11. – 2006. – С. 3-9.
3. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право: Навчальний посібник / М.І. Мірошніченко, В.І. Мірошніченко. – К.: Атіка, 2001. – 224 с.
4. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія / М.В. Савчин. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 372 с.
5. Луцький І.М. Вплив європейської (західної) філософсько-правової традиції на формування сучасного українського права / І.М. Луцький // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 22-26.
6. Матях В.М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика / В.М. Матях // Укр. іст. журн. – 2011. – №4. – С. 116-131.
7. Кресін О.В. Пакти й конституції законів і вольностей Запорозького Війська 1710 р./ О.В. Кресін // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 192-204.

Козюра Ігор Валерійович,

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
доктор наук з державного управління*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Пріоритетам розвитку України як незалежної, суверенної, демократичної, правової, соціальної європейської держави відповідають перспективи входження

України до складу Європейського Союзу та до євроатлантичної системи міжнародної безпеки. Стратегічна мета європейської інтеграції України – досягнення нової якості життя громадян, запровадження соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів життєдіяльності людини, суспільства та держави. Особливої актуальності на новому етапі суспільного розвитку в Україні набуває належне кількісне й якісне кадрове забезпечення інтеграційних процесів [1].

За результатами проведення досліджень з організаційного, навчально-методичного і наукового забезпечення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України, наголошуючи на необхідності створення та професіоналізації на нових концептуальних засадах корпусу державно-управлінських кадрів, спроможних реалізувати державну політику у цій сфері, ґрунтуючись на системному підході та стратегічному плануванні щодо кадрового забезпечення публічного управління, доцільно передбачити такі стратегічні напрями формування кадрового потенціалу системи державного управління в контексті європейської інтеграції України.

1. Створення раціональної системи формування кадрового потенціалу в контексті європейської інтеграції України, ринку праці висококваліфікованих фахівців у цій сфері.

2. Удосконалення цілеспрямованої та практико орієнтованої професійної підготовки та післядипломної освіти державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції..

3. Професіоналізація державного управління у сфері європейської інтеграції України, раціоналізація механізмів її забезпечення та управління.

4. Розвиток інституційної спроможності системи кадрового забезпечення державного управління у сфер європейської інтеграції, зокрема, розробка і реалізація цільових навчальних програм для підвищення рівня професійної підготовки працівників, причетних до досягнення сумісності законодавства України щодо законодавства ЄС, здійснення судової та адміністративної реформ, забезпечення інформаційної безпеки тощо.

5. Організаційне та науково-методичне забезпечення формування кадрового потенціалу державного управління у сфері європейської інтеграції.

6. Поширення безперервної просвіти та об'єктивного інформування широких верств населення України з питань діяльності ЄС, його структур, демократичних, політичних, економічних і культурних здобутків країн-членів ЄС [2].

Парадигмою просвіти широких верств населення, професійного навчання державних службовців є презентація спільної Європи як позитивних цінностей та вищого досягнення розвитку демократичної, соціальної, правової держави, громадянського суспільства.

В цьому напрямі співвідсною стає Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 710-р від 3 жовтня 2018 р., основними стратегічними напрямками якої є:

правова освіта громадян, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права та обов'язки;

поширення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси прийняття рішень на всукраїнському та місцевому рівні [3].

Очікувані результати впровадження стратегії:

- прискорення становлення системи формування кадрового потенціалу державного управління в контексті європейської інтеграції України та її унормування на законодавчому рівні;

- удосконалення нормативно-правового, організаційного, кадрового та наукового забезпечення формування корпусу державно-управлінських кадрів, спроможних реалізувати державну політику у сфері європейської інтеграції;
- досягнення цілеспрямованого співробітництва органів державної влади, органів місцевого самоврядування, дослідницько-аналітичних центрів, громадських та інших недержавних організацій у вище зазначеній сфері.

Література:

1. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України : наук. доп. / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. - К. : НАДУ, 2013. - 120 с.

2. Звіт про науково-дослідну роботу за темою “Проведення досліджень та організаційне, навчально-методичне і наукове забезпечення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України” за напрямом “Розробка проекту Стратегії формування кадрового потенціалу системи державного управління в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України” / Національна академія державного управління при Президентові України ; кол. авторів: О. Ю. Оболенський, І. В. Козюра, Ю. Г. Іванченко, Л. М. Гогіна. – К., 2006. – 58 с.

3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: розпорядження КМУ № 710-р від 3 жовтня 2018 р. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/proshvalennya-konceptsiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukraini>.

Кураташвили Анзор Альфредович,

*доктор економічних наук, професор факультета бізнестехнологій
Грузинського технічного університету (Тбілісі, Грузія), Вице-Президент
Міжнародної Академії соціально-економічних наук, Вице-Президент
Міжнародної Академії політичного менеджмента, Академік
Міжнародної Академії Юридических наук,
Действительный член Нью-Йоркської Академії наук*

ПРИНЦИПИАЛЬНО НОВЫЙ ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРОБЛЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВОМ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕГО ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Для ефективного функціонування общества и государства объективной необходимостью является принципиально новый теоретический подход к проблеме государственного управления и отражение данного подхода, как в национальном законодательстве, так и в праве Европейского Союза.

Считаю принципиально важным, прежде всего, отметить, что в законодательствах всех государств мира – государств, реально служащих интересам народа, необходимо отразить Философию социальной цели, созданную профессором Альфредом Кураташвили [1; и др.], а также созданную мной на основе Философии социальной цели – Теорию социальной прибыли [2; и др.].

С учетом отмеченных теорий и в направленности их осуществления мной была создана Теория дерегулирования экономики [3, с. 31; 4; 5; 6; и др.], которой посвящена и данная работа, и которая также является принципиально новым теоретическим подходом к проблеме управления государством.

Притом, Теория дерегулирования экономики – как принципиально новый подход к проблеме государственного управления, должна быть отражена в национальном законодательстве и в праве Европейского Союза.

В частности, созданный мной инновационный подход к проблеме экономики и бизнеса заключается в рассмотрении дерегулирования экономики, бизнеса и общественной жизни в целом – как составной части системы государственного

регулирования и государственного управления, ибо и дерегулирование экономики регулируется (должно регулироваться) государством.

Ведь не подлежит сомнению, что дерегулирование экономики – как регулируемая свобода, в любом государстве, по моему глубокому и научно обоснованному убеждению, осуществляется (может осуществляться) лишь на основе политико-правовых решений государственной власти.

Данный инновационный подход к проблеме экономики и бизнеса является тем теоретико-методологическим подходом, который должен лежать в основе решения проблемы управления экономикой и бизнесом – как необходимой основы эффективного функционирования общества и государства в интересах народа.

Необходимо отметить, что регулирование и дерегулирование экономики и общественной жизни, по моему научно обоснованному утверждению, являются двумя неразрывными сторонами государственного управления в условиях целенаправленного сочетания свободы и необходимости.

Таким образом, Теория дерегулирования экономики и общественной жизни является принципиально новым и, безусловно, важным теоретическим подходом к проблеме государственного управления.

Следовательно, данный теоретический подход должен быть отражен, как в национальном законодательстве, так и в праве Европейского Союза.

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 352 с.

2. Кураташвили Анзор А. Теория социальной прибыли – принципиально новое направление в науке государственного управления. Научные изыскания в государственном и муниципальном управлении. (Киев, Украина). Сборник научных трудов. Выпуск 1/2011. – К. – 2011, С. 89-95.

3. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика и влияние правового фактора на ее эффективное функционирование (монография на грузинском языке). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2008. – 240 с.

4. Кураташвили Анзор А. Дергулирование экономики – как составная часть системы государственного регулирования. Международный научно-аналитический журнал «Экономисти», 2010, № 4. Июль-Август. Тбилиси, 2010, С. 24-27.

5. Кураташвили Анзор А. Дергулирование в системе управления экономикой (на украинском языке). Материалы Международной научно-практической конференции: «Конкурентоспособность национальной экономики» (26 Марта 2011 года). Сборник научных трудов Киевского Национального университета имени Тараса Шевченко: «Теоретические и прикладные вопросы экономики». Выпуск 24. Киев: Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2011, с. 179-182.

6. Кураташвили Анзор А. Теория дерегулирования экономики – как Теория регулируемой свободы. Проблема управления обществом и государством. Материалы Международной научной конференции (13-14.06.2011). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2011, с. 111-118.

Медвідь Федір Михайлович,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор наук в галузі політології, кандидат філософських наук, професор МКА*

Курчина Тамара Олександрівна,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор філософії в галузі політології, докторант*

Мельниченко Ярослав Богданович,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор філософії в галузі права, докторант*

Твердохіб Анатолій Іванович,

Міжрегіональна академія управління персоналом, магістр права, аспірант

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЦІННІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правова система являє собою складне структурне, багатопланове утворення, яке складається із сукупності взаємопов'язаних, але відносно автономних елементів, що об'єднані спільними цілями і яким властивий саморозвиток і самоорганізація. Вона охоплює комплекс усіх взаємопов'язаних правових явищ і процесів, що становлять правову сферу суспільства. Поняття правової системи дозволяє розглянути усю правову реальність, що знаходить свій вияв у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави – як в ідеології (правосвідомість і правова культура), так і в нормативному забезпеченні (законодавство) та у фактичній поведінці (юридичній діяльності)[5].

Формування національної правової системи України виступає важливим індикатором рівня правової культури суспільства, одним із виявів державного суверенітету, підвищення ефективності та якості правового регулювання суспільних відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить успіх розв'язання багатьох правових проблем, пов'язаних з удосконаленням чинного законодавства, право застосовної та правоохоронної діяльності, підвищення рівня правової свідомості державних службовців і громадян.

Зasadничою основою розвитку правової системи України в умовах адаптації до права ЄС, правотворення, правозакріплення і правозастосування виступає правова політика держави, спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, законності і правопорядку у суспільних відносинах, побудову демократичної, соціальної і правової держави. Правова політика стосується і правотворчої, і правозастосовної, і правоохоронної діяльності. Стратегічні і тактичні аспекти цієї політики відбилися в концепції розвитку законодавства, юридичної освіти і науки, судово-правоохоронної та адміністративно-правової реформи, реформи правоохоронних органів України.

Категорія «правова культура» розкриває взаємозв'язок культури і права, являє собою систему ідеальних правових форм: правових зразків, ідеалів та цінностей [1, с.13] та характеризує якісний стан правової системи. В процесі історичного розвитку підходи до визначення правової культури змінювалися, тому в юридичній науці питання визначення правової культури оцінюється як складне і надзвичайно дискусійне [4, с.21]. Основу єдності правової системи і правової культури забезпечує єдність правової норми і реальної поведінки, що і забезпечує соціальну ефективність права [6, с.5].

Продуктивним є, на наш погляд, підхід, що правову культуру слід розглядати як характеристику якісного стану правового життя суспільства, що характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи – станом та

рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, право застосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини. Правова культура як невід'ємна частина загальної культури народу, виступає, по суті, відображенням його рівня розвитку та менталітету. Вона обумовлює відповідні знання громадянами певних норм законодавства, порядку його реалізації, уміння користуватися даними знаннями при застосуванні норм права, їх виконанні. Розрізняють правову культуру суспільства, в цілому, правову культуру особистості та професійну правову культуру юристів. Правова культура особистості, будучи компонентом правової культури суспільства, виражає ступінь і характер розвитку суспільства, так чи інакше забезпечує соціалізацію особистості та правомірну діяльність особи [2, с. 6].

Саме завдяки правовій культурі стає можливою оцінка як правової системи, так і кожного її структурного компонента: власне юридичних фактів, текстів правового характеру, правової діяльності, правової свідомості і рівня правового розвитку суб'єктів. Як загальнонаціональна культура надає цілісності й інтегрованості суспільному життю в цілому, правова культура диктує кожній особі принципи правової поведінки, а суспільству в цілому – систему правових цінностей, ідеалів, зразків поведінки, правових норм, що забезпечують єдність і взаємодію правових інституцій і організацій. При цьому вона є якісною характеристикою не одного, а усіх правових явищ (норм права, правових процедур, правовідносин, правосвідомості, політичної оцінки права, правового виховання, юридичної освіти і науки та інших явищ), які в своїй сукупності утворюють поняття «правова система».

У процесі дослідження правової культури і аналізу її впливу на розвиток правової системи найважливіше місце відводиться цінностям, оскільки вони безпосередньо впливають на інтереси і цілі окремого індивіда, їх груп і суспільства в цілому. Система цінностей - це активність суб'єктів права у правовій сфері, добровільність виконання вимог правових норм, реальність прав і свобод громадян, ефективність правового регулювання, якісні закони, досконала законодавча техніка, розвинута правова наука, юридична освіта, ефективна юридична практика, стабільний правопорядок. Систему цінностей в галузі права, що існують в реальному функціонуванні в суспільстві, називають правовою реальністю, яка у структурному відношенні збігається з поняттям «правова система»[3, с.151].

Отже, правова культура виступає якісним критерієм, на основі якого можна здійснити оцінку ступеня розвитку як правової системи в цілому, так і кожного її структурного елемента.

Література :

1. Ганзенко О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави в Україні. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Запоріжжя, 2002.
2. Грищенко А.В. Правовий закон: питання теорії і практики в Україні. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2003.
3. Медвідь Ф.М. Правова система України: деякі питання реформування // Історія української науки і техніки на межі тисячоліть: Зб. наук. праць/ Відп.ред.О.Я.Пилипчук. – К., 2006. – Вип.23. – С.150-155.
4. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура // Право України. – 2001. - №4.
5. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т.- Т.1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг.ред.М.В.Цвіка, О.В.Петришина.- Х.: Право, 2008.- 728 с.
6. Шемшученко Ю.С. Теоретичні засади взаємодії права і культури // Право і культура: теорія і практика: міжнародна наукова конференція. – К.: МП «Леся», 1997.

Писаренко В'ячеслав Петрович,

доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії, віце-президент Української технологічної академії з міжнародних питань, академік УТА

**ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ
УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Підготовка України до вступу в ЄС потребує змін діючого законодавства та розробки нових правових актів щодо впровадження електронного документообігу. Позиція ЄС щодо правового регулювання електронного документообігу включає в себе досягнення деяких результатів - це головним чином розвиток однакових законів у незалежних державах які суттєво розрізняються правовими системами та традиціями.

Найбільш важливим законодавчим інструментом, який використовується ЄС для надання законної сили своїм рішенням, є Директиви. У них міститься обов'язковий результат, який держави-члени ЄС повинні досягти протягом зазначеного терміну, але форми і методи досягнення результату залишені на розгляд держав. У сфері електронного документообігу існує дві директиви: «Директива про електронну комерцію» 2000 року, яку необхідно було запровадити в національне законодавство державами-членами ЄС до 17 лютого 2002 [1], і «Директива про електронний підпис» 1999 року, термін введення в дію якої 19 липня 2001 [2]. Директива про електронну комерцію встановлює загальні засади для розвитку електронної комерції. Стаття 9 Директиви вимагає від держав надання законної сили договорам в електронній формі, усунення створення бар'єрів в їх використанні і заборонає заперечення їх юридичної сили виключно з приводу електронної форми. Директива про електронні підписи є більш деталізованою та встановлює основи для юридичного визнання електронних підписів і вимоги до держав-членів в області їх сертифікації. Незважаючи на наявність таких визначень, текст Директиви залишається технологічно нейтральним: мета вимог полягає в гарантуванні того, щоб була досягнута максимальна безпека, замість вказівки на конкретний пристрій або метод створення електронного підпису.

Тепер можна спробувати зробити аналіз, як положення двох Директив сприймається законодавством держав-членів ЄС, з метою прогнозування можливості створення однакових правил обігу електронних документів в межах ЄС і вибору напрямку вдосконалення законодавства України в даній сфері. Необхідність уніфікації українського права і загальноєвропейського вже ні в кого не викликають сумніву [3]. Наприклад, німецький підхід до надання юридичної сили договорам в електронній формі в частині вимоги власноручного підпису полягає в побудові жорсткого режиму.

В даний час у Німеччині відбувається процес регулювання використання криптографії з відкритим та закритим ключем, в процесі чого закріплюються технічні вимоги до сертифікаційних органів, які повинні повністю відповідати закону для того, щоб отримати дозвіл на здійснення такої діяльності. Основний наголос закону зроблений на створення інфраструктури цифрових підписів, а не на визнання юридичної сили договорів в електронному форматі. Нежиттєздатність даної спроби обумовлюється відсутністю специфічних положень, що стосуються дійсності і сфери використання цифрових підписів в електронних угодах. Натомість закон містить технічні норми до сертифікаційних органів, яким вони повинні відповідати при отриманні ліцензії. Так як офіційне визнання юридичної сили електронних документів рівної паперовим не гарантується законом, як це зроблено в Директива про електронну комерцію, то виникає дві проблеми

гармонізації законодавства. По-перше, відсутність офіційного законодавчого визнання електронних документів призводить до необхідності проведення додаткових коментарів щодо охоплених угод. В даний час існує велика кількість законодавчих вимог, яким електронні або цифрові підписи не задовольняють [4]. Таким чином, визначення угод, які можуть подаватися в електронному вигляді, вимагає аналізу законодавства і, як наслідок, збільшення вартості угоди. Друга проблема створена розділами 14 і 15 закону. Вони встановлюють придатність стандартів цифрового підпису до іноземних сертифікаційних органів. Цифрові підписи, створені органом з іншої держави-члена ЄС, можуть бути визнані тільки в тому випадку, якщо вони в змозі продемонструвати такий же рівень безпеки. Тобто, потрібні схожі умови тестування і регулюючий режим для відповідності цим положенням.

Недоліки і надмірна негнучкість стандартів, що містяться в законодавчих ініціативах 1997 року, суперечили вимогам двох директив ЄС. Тому урядом Німеччини розроблено додаткові акти для заміни існуючого закону і подальшої інтеграції з Директивою про електронні підписи. А саме Німецькі пропозиції по основам Закону про цифрові підписи від 16 серпня 2000 року, прийняті Бундесратом 9 березня 2001 [5], які набрали чинності 21 травня 2001 року (Signaturgesetz - SigG) [6]. SigG не ставить знак рівності між електронними та власноручними підписами, точніше він створює основи для відповідності Директиві про електронні підписи. Тут все ж залишається обов'язковий набір правил для створення та випуску сертифікатів, які можуть бути визнані відповідно до Директиви, крім того електронні підписи за визначенням самодостатні для того, щоб бути доказом укладання угоди в електронній формі.

Новий і вдосконалений SigG певною мірою пом'якшив позицію Німеччини щодо електронних підписів, але не досяг мети створення ефективного законодавства, що стосується законного визнання договорів в електронній формі.

Власне кажучи, мета глобального регулювання питань використання електронних підписів і не ставилася. Створюються гарантії того, що документи, підписані електронним підписом, будуть прийматися в суді. В цілому така позиція розрахована на активне застосування прецедентів.

Висновки: Незважаючи на вжиті спроби комісії ЄС, законодавство ішло різними шляхами у різних країнах-державих ЄС. На наш погляд, на це є кілька причин. По-перше, відмінність національних правових традицій, правових систем. По-друге, електронний документообіг - нова проблема. Ще не встигла виробитися практика, не проаналізовано проблеми та їх розв'язання. По-третє, різні держави по-різному підійшли до проблеми використання електронного документообігу.

Таким чином Україні при створенні правових основ електронного документообігу необхідно було б орієнтуватися на досвід Німеччини – де розумне втручання держави в діяльність учасників електронного документообігу. До того ж треба враховувати економічну ситуацію і рівень розвитку правової системи в Україні, які значно відрізняються від існуючих в інших країнах.

Література:

1. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce) // Official Journal of the European Communities L 178, 17.07.2000, p. 1. http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/2000/en_300L0031.html.
2. Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community Framework for Electronic Signatures (Electronic Signatures Directive) // Official Journal of the European Communities L013, 19.01.00, p12. <http://europa.eu.int/comm/dg15/en/media/sign/electsignen.pdf>.

3. Блажевич В., Водяников А. Европа - наш партнер и сотрудник. Соглашение о партнерстве и сотрудничестве между Украиной и ЕС как часть национального права Украины // Юридическая практика. - 2000. - № 5 (163) от 1 февраля 2001 года.

4. См.: Brunhilde Steckler, «Current Legal Aspects of Electronic Commerce Regarding German Contract Law», (1999) 21:5 Eur. Intell. Prop. L. Rev. 248, at 252.

5. Federal Republic of Germany, «Signature Law Passes Bundesrat and Can Take Effect Without Delay», (March 2001) Bundesregierung Background Information - Germany in the Global Economy, Fr 2001/03/09. <http://www.iid.de/iukdg/eval/VIB2Referentenentwurfenglisch.pdf>.

6. Law Governing Framework Conditions for Electronic Signatures and Amending Other Regulations, BGBl. Teil I S. 876 vom 21. Mai 2001.

Прохазка Ганна Анатоліївна,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, асистент

МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА НА СХОДІ УКРАЇНИ

Конфлікт на сході України виявив проблемні питання постачання продовольства на території, що постраждали від збройних зіткнень. Значна кількість населення цих регіонів опинилися у скрутному становищі, особливо на невідконтрольованих українських територіях. Саме тому, на початку 2014 року отримання міжнародної гуманітарної допомоги набуло рятівного значення для населення окремих районів Донецької та Луганської області і було організоване під загальним керівництвом Організації Об'єднаних Націй (ООН). Серед цих структур, значну роль у відновленні постачання продовольства зіграла Всесвітня Продовольча Програма (ВПП).

Метою функціонування ВПП є подолання нестатку продовольства у світі, особливо на територіях, які постраждали внаслідок стихійних лих, збройних конфліктів, техногенних катастроф. ВПП- це проект ООН, який триває вже кілька десятиліть і успішно функціонує у найвіддаленіших кутках світу: Африці, Афганістані, Сирії.

В нашій державі, ВПП масштабно почала функціонувати після початку збройного конфлікту з Російською Федерацією. Акредитація ВПП в Україні була підписана 14 грудня 2014 року в м. Римі (Італія), проте перші надходження гуманітарної продовольчої допомоги до України були з листопада 2014 року. З цього часу і майже до середини 2018 року, допомогу на сході України було надано 970 тис осіб у формі продовольчих наборів, грошових надходжень або ваучерів.

Розпочинаючи свою діяльність в Україні, ВПП визначила три основні напрямки надання продовольчої допомоги, як-то: 1) області активного конфлікту; 2) райони, які повернулися під контроль уряду з постійним переміщенням населення; 3) райони, які контролюються урядом.

До цих територій були застосовані окремі порядки надходження міжнародної гуманітарної допомоги, оскільки вони враховували ступінь збитків, яке несло населення в ході збройного конфлікту. Наприклад, до області активного конфлікту були віднесені території на яких відбувалися військові зіткнення і де населення було найбільш відділене від основних джерел постачання продуктів харчування. Райони, які повернулися під контроль уряду з постійним переміщенням населення, представляли собою території із зруйнованою інфраструктурою, де був сконцентрований великий потік населення, більшість якого розміщувалася на цих територіях тимчасово. Зрозуміло, що швидко відновити на цих територіях економіку і сферу соціальної допомоги представляється надзвичайно складним завданням.

До районів, які контролюються урядом, за даними ВПП, відносилися території із розміщеними там цивільними органами державної влади. Ці райони відзначалися стабільністю і тому потребували втручання ВПП найменше.

Через масштабність необхідної допомоги, ВПП активно і тривалий час співпрацювала з такими організаціями, як: «Адвентистське агентство допомоги та розвитку» (Adventist Development and Relief Agency, ADRA), НУО «Людина в біді» (People in Need, PIN) і НУО Mercy Corps. АДРА та «Людина в Біді» поширюють електронні ваучери в районах, контрольованих урядом і продовольчі набори в районах, неконтрольованих урядом. Mercy Corps співпрацювала з ВПП з метою надання готівки в Луганській області. Завдяки цьому вдалося полегшити наслідки браку основних продовольчих товарів в найгостріший період конфлікту. Регулярну продовольчу допомогу надавав і Червоний Хрест.

Як зазначалося вище, свою діяльність ВПП в Україні продовжувала до середини 2018 року, після чого допомога була призупинена через брак фінансування. Проте, ООН продовжує співпрацю з Україною, у тому числі з надання продовольчої допомоги, яскравим прикладом такої співпраці є Рамкова програма партнерства між урядом України та ООН на 2018-2022 рр., згідно з якою ООН обіцяє продовжувати підтримувати нашу державу через поставки продовольства у відповідні регіони.

Для України, проблема продовольчого забезпечення внутрішньо переміщених осіб набула загальнонаціонального характеру і надання міжнародної допомоги повинні відповідати заходи вже безпосередньо на національному рівні. Останні, через впровадження стратегічних програм відновлення інфраструктури, промисловості і сільськогосподарської діяльності на звільнених територіях, а також програм для осіб, що облаштовують свій побут в інших регіонах України. До таких програм ми можемо віднести Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб і впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року, схвалену КМ України №909-р від 15 листопада 2017 року.

У Доповіді підготовленої Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН і ВПП для Ради Безпеки ООН зазначається, що 26% мешканців окупованих територій і 15 % мешканців прилеглих до зон конфлікту територій відчувають дефіцит продовольства. Вирішити ці проблеми за допомогою тільки міжнародних організацій неможливо.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, ми можемо зазначити, що з початку збройного конфлікту на сході України, міжнародними організаціями за підтримки ООН, було надано значну продовольчу допомогу, яка допомогла пом'якшити ефект війни на певний період часу. Гуманітарна допомога продовжує надходити до постраждалих регіонів, проте вона не може вирішити проблеми нестачі продовольства докорінно, через необхідність вирішення зазначеної проблеми системно і за допомогою відновлювальних робіт у найголовніших сферах народного господарства.

Рим Олена Михайлівна,

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кандидат юрид. наук, докторант кафедри соціального права*

ВЗАЄМОДІЯ ТРУДОВОГО ПРАВА ЄС ТА МІЖНАРОДНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА

Європейський Союз зобов'язався сприяти соціальному виміру глобалізації. Більше того, послідовний підхід щодо просування європейських стандартів праці на міжнародному рівні уповноважені інституції трактують як одну з передумов

гарантованого досягнення соціальних та економічних цілей європейського співтовариства.

Успішність реалізації відповідних завдань ЄС безпосередньо залежить від ефективності його співпраці з іншими міжнародними організаціями, котрі формують міжнародні правові стандарти праці. А саме, такими впливовими гравцями на міжнародній арені як Міжнародна організація праці, а у європейському регіоні як Рада Європи. Нормотворча діяльність Ради Європи та МОП щодо утвердження трудових стандартів повинна бути скоординованою з відповідними напрямками роботи на рівні ЄС. Адже за умов, коли усі члени ЄС є членами названих міжнародних організацій, виникнення конкуренції між інституціями цих організацій щодо розмежування їхніх повноважень є неминучим.

У правових актах Європейського Союзу із соціальних питань неодноразово підкреслюється вагома роль Міжнародної організації праці щодо розробки та ухвалення міжнародних трудових стандартів. Ба більше, наголошується, що МОП є ключовим гравцем на світовій арені та важливим партнером для Європейського Союзу щодо вирішення соціальних питань у контексті глобалізації.

Європейський Союз був утворений заради досягнення спільних економічних цілей. З урахуванням цього, соціальна складова у його політиці, попри помітне зростання її значимості, все ж залишається вторинною та додатковою у порівнянні з ринковими завданнями. На відміну від ЄС, діяльність Міжнародної організації праці першочергово зорієнтована на досягнення соціальної справедливості. Безумовно, реалізація ринкових та соціальних цілей не обов'язково повинна спричинити конфлікт, однак заперечувати ймовірність конфронтації інтересів за таких умов, зокнайменше, не розумно. Адже акти Міжнародної організації праці надають пріоритетність у вирішенні соціальних питань перед економічними. Водночас Суд Європейського Союзу та інституції ЄС підтримують протилежну позицію. В умовах домінування соціальних пріоритетів у політиці МОП та потреби досягнення балансу між економічними та соціальними цілями в ЄС, поглиблення співпраці між цими двома міжнародними суб'єктами вочевидь буде повільним.

Враховуючи наведене потребують вивчення питання співвідношення міжнародних правових норм у сфері найманої праці з нормами права ЄС.

Дослідження шляхів взаємодії трудового права ЄС та міжнародного трудового права варто розпочати із розмежування цих понять. Останнє поняття у науковій літературі досліджують у двох площинах. Зокрема, розрізняють міжнародне приватне трудове право та міжнародне публічне трудове право.

Норми міжнародного приватного трудового права визначають закон якої країни підлягає до застосування, у разі, якщо більше, ніж одна держава має стосунок щодо регулювання трудових відносин. Це фактично норми колізійного права, які ухвалені на національному рівні, та вказують на застосовність відповідної правової системи щодо певних трудових відносин. Як правило, такі трудові відносини є ускладнені іноземним елементом.

Натомість міжнародне публічне трудове право формує сукупність взаємопов'язаних міжнародних правових норм, що об'єднані у цілісну систему зі складною внутрішньою структурою, зумовленою особливим характером регульованих відносин. Ці норми регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права щодо реалізації трудових прав, з питань зайнятості, умов праці, соціального партнерства та соціального забезпечення та ін.

Порівняння трудового права Європейського Союзу із суміжними категоріями необхідно здійснювати із урахуванням особливостей права Європейського Союзу загалом. Зокрема того, що це самостійна та автономна правова система, яка не є схожою ні з національними, ані з міжнародними правовими системами. При цьому способи взаємовпливу трудового права ЄС та міжнародного трудового права

диференціюються з огляду на коло питань та суб'єктів, як залучені до відповідного процесу. Наприклад, Європейський Союз укладаючи міжнародні договори, або ж ухвалюючи власні правові акти часом посилається на норми міжнародного права. А правові позиції та висновки Суду Європейського Союзу ґрунтуються та підкріплюються визнаними на міжнародному рівні принципами, або ж нормами міжнародного трудового права.

Крім цього, міжнародні договори, які укладені Європейським Союзом з третіми державами чи міжнародними організаціями є складовою частиною права Європейського Союзу. Про це чітко стверджено у рішенні Суду Європейського Союзу у справі C-22/70 Європейська комісія проти ради ЄС (Commission of the European Communities v. Council of the European Communities [1971] ECR 00263). Зокрема, Судом наголошено, що інститути інтеграційного об'єднання, котрим є Європейський Союз, наділені повноваженнями щодо укладення міжнародних угод для реалізації установчих цілей і завдань ЄС. При цьому держави-члени ЄС не можуть брати на себе зобов'язання за міжнародними договорами, якщо такі будуть стосуватись уже вироблених на рівні ЄС норм права. Ті ж міжнародні договори, котрі були укладені державами-членами до 1 січня 1958 року, а у випадку держав, що приєднуються, – до дати їхнього приєднання, повинні бути приведені у відповідність із установчими договорами ЄС. Обов'язок виявити та усунути ці невідповідності лежить на державі, що є членом ЄС, та одночасно підписантом відповідного міжнародного договору. Тобто, у разі виникнення протиріч між нормами наднаціонального права ЄС та нормами міжнародних договорів держав-членів, останні повинні визнати пріоритетність норм права ЄС та усунути відповідні протиріччя.

Романенко Євген Олександрович,

*Міжрегіональна академія управління персоналом, проректор,
доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України*

СТАН АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Україна, після набуття незалежності в 1994 році, підписала та 11.10.1994 року ратифікувала Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, яка набула чинності 01.03.1098 року.[1] В статті 51 Угоди сторони визначили, що важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства, визначено пріоритетні сфери адаптації законодавства та зобов'язання України вживати заходів з поступового приведення законодавства у відповідність до законодавства Співтовариства. Співтовариство взяло на себе зобов'язання надавати Україні належну технічну допомогу, яка може включати зокрема: обмін експертами; завчасне надання інформації, особливо стосовно відповідного законодавства; організацію семінарів; професійна підготовка; допомогу у здійсненні перекладу законодавства Співтовариства.

На виконання прийнятих у зв'язку з цією Угодою національних актів протягом 1998-2014 років Україна вже імплементувала в національне законодавство значну кількість Директив ЄС. Така імплементация виразилася у прийнятті нових законодавчих актів з урахуванням стандартів, визначених у Директивах, внесенні змін до існуючих законів та підзаконних нормативно-правових актів, приведення їх у відповідність до стандартів ЄС.

Підписавши та ратифікувавши 16.09.2014 року Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, (Угода про асоціацію), наша держава взяла на себе зобов'язання адаптувати національне законодавство до стандартів Європейського Союзу.

Україна багато в чому відстає від графіку виконання Угоди. На засіданні Уряду 31.05.2017 року, присвяченому виконанню Угоди про асоціацію, Віце-прем'єр-міністра з питань європейської і євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе повідомила, що в 2016 році Україна імплементувала лише 26 із 130 актів права ЄС. За три роки завдання з наближення українського законодавства до європейського повністю, відповідно до графіку, не виконано в жодній із сфер.[2] Віце-прем'єр назвала найбільш кричущі випадки відставання. Зокрема, не виконуються зобов'язання у сфері транспорту, через протистояння різних груп інтересів з Парламенту відкликано євроінтеграційні законопроекти, які гарантували безпеку на дорозі, безпеку під час автомобільних пасажирських перевезень. Через популярність різних політичних сил соціальні затягуються процес ухвалення стандартів безпеки праці. Повною мірою не виконуються блоки Угоди, які забезпечують належне функціонування ЗВТ, залучення інвестицій, підвищення прозорості, скасування нетарифних бар'єрів для руху товарів. Україна повинна була гармонізувати законодавство у сфері телекомунікацій, поштових та кур'єрських служб, фінансових послуг, а також послуг з міжнародних морських перевезень. Вона також заклкала колег прискорити процес ухвалення національної стратегії поведінки з відходами. Термін виконання цих зобов'язань минув ще у 2016 році.

На тому ж засіданні Уряд затвердив розроблений Міністерством юстиції новий Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу, пов'язаних з виконанням передбачених Статтею 114 Угоди зобов'язань України у сфері євроінтеграції [3]. У цьому Порядку дається чітке визначення термінів - орієнтовний план перекладу актів *acquis* ЄС, переклад акта, термінологічна перевірка, затверджений переклад акта *acquis* ЄС, чітке проходження всіх етапів та публікації на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади.

Також уряд затвердив новий Порядок планування, моніторингу та оцінки реалізації виконання Угоди («Пульс Угоди»). «Пульс угоди» це єдина комплексна інформаційно-аналітична система, що у відкритому доступі дає можливість бачити наступне: статус і тимчасові рамки виконання завдань імплементатії угоди, буде містити також переклади актів законодавства ЄС на українську мову.

Через два роки після підписання Угоди, Кабінет Міністрів постановою від 25 жовтня 2017 року № 1106 затвердив План заходів про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. План містить 1 943 завдання (які ще включають ряд окремих заходів), що викладені на 2070 сторінках. Кожне з цих завдань відповідає окремій статті Угоди або імплементує визначені норми права (*acquis*) Європейського Союзу, найменування заходу, строк виконання, відповідальні.

Верховна Рада в деяких сферах імплементатії угоди про асоціацію з Європейським Союзом гальмує процес реформування. Причина - реформи зачіпають інтереси тих, хто звик заробляти гроші по-старому. Про це в інтерв'ю LIGA.net 21.09.2018 року розповіла віце-прем'єр з питань європейський і євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе. Не дивлячись на створену електронну систему внутрішнього моніторингу (Пульс угоди), яку виконують 106 органів влади, за результатами 2017 року, план виконаний на 41%. План виконання розписаний на кожен рік. В цьому році за станом на середину 2018 го,

план виконаний також на 41%. У якихось сферах - це 100%, в інших - зробили навіть щось наперед [4].

Література:

1. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Закон України від 10 листопада 1994 року.

2. <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250031421>.

3. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106

4. <https://www.liga.net/politics/interview/klimpush-tsintsadze-rada-i-kabmin-tormozyat-assotsiatsiyu-s-evrosoyuzom>.

Тимоцук Артем Олександрович,

*заступник начальника Міжрегіонального управління
Нацдержслужби у Полтавській та Кіровоградській областях*

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ключовим елементом успішного продовження євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства з правовими нормами ЄС. Адаптація вітчизняного законодавства про державну службу до вимог ЄС є одним із важливих напрямів цього процесу. В зв'язку з цим, особливої актуальності набуває приведення національного законодавства про державну службу до стандартів ЄС.

Зараз би хотілося з акцентувати увагу на чотирьох категоріях принципів, що сьогодні лежать в основі Європейського адміністративного простору :

1. Верховенство закону, тобто правова визначеність і передбачуваність адміністративних дій і рішень. Тут мова йде про дотримання законності під час ухвалення державних рішень, а також дотримання законних прав громадян.

2. Відкритість та прозорість, що спрямовані на забезпечення контролю за адміністративними процесами і результатами та їх відповідності встановленим правилам. В рамках цієї категорії розглядається принцип недопущення дискретності та секретності в діяльності органів публічної влади; принцип підлеглості публічних адміністрацій зовнішньому контролю.

3. Підзвітність органів державного управління перед іншими гілками влади, спрямована на забезпечення дотримання законності; застосування систематичного методу спілкування держави в особі її органів з громадськістю через представлення результатів діяльності.

4. Ефективність досягається за рахунок забезпечення ефективного врядування на практиці, підвищення ефективності виконання завдань, застосування ефективної системи управління ризиками, використання достовірної інформації, консультацій і порад.

Остаточною метою адаптації правової системи України у сфері державної служби до вимог Європейського союзу є не лише ухвалення ряду нормативно-правових актів, але і їх повна імплементація та виконання.

Так 10 грудня 2015 року Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про державну службу» № 889-VIII, який набув чинності 1 травня 2016 року та забезпечив нову державну службу в Україні у відповідності до кращої європейської практики.

Пріоритетами реформи державної служби стало:

- побудова професійної, некорумпованої, престижної, орієнтованої на потреби громадян державної служби;
- відділення політики від адміністрування;
- впровадження компетентнісної моделі управління людськими ресурсами;
- гармонізація державної служби і служби в органах місцевого самоврядування;
- впровадження прозорої моделі оплати праці і кар'єрної мотивації державних службовців;
- кадрове забезпечення процесу децентралізації.

Відповідно до плану заходів з реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та з метою ефективного впровадження нової моделі державної служби та Закону України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу» Національним агентством України з питань державної служби забезпечено прийняття усіх підзаконних актів визначених Законом України «Про державну службу».

Загалом прийнято 41 підзаконний акт (з них 24 постанови і 1 розпорядження Кабінету Міністрів України та 16 наказів, які зареєстровано у Міністерстві юстиції), серед яких: Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби; Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби; Типові вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А»; Порядок визначення спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій «Б» і «В»; Порядок проведення атестації осіб, які претендують на вступ до державної служби щодо вільного володіння державною мовою; Типовий порядок проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців; Типове положення про службу управління персоналом державного органу; питання оплати праці державних службовців.

До основних проблемних питань, що виникають на сьогоднішній день за результатами імplementації Закону України «Про державну службу» належать:

1. Недосконалий механізм та тривалий процес імplementації законодавства України з питань державної служби;

2. Не забезпечення приведення законодавства України у відповідність до норм чинного законодавства про державну службу, що призводить до колізії в нормативно – правових актах;

3. Порушення принципів державної служби, а саме:

- принципу верховенства права, який означає забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави. Цей принцип базується на статті 8 Конституції, згідно з якою визнається і діє принцип верховенства права. Це означає, що державні службовці під час здійснення своїх повноважень повинні дотримуватися букви і духу закону, забезпечувати підпорядкованість держави та її інститутів правам людини, визнавати пріоритет права перед іншими соціальними нормами (моралі, звичаїв тощо);

- принципу законності, що ґрунтується на вимогах частини другої статті 19 Конституції України і полягає у тому, що державний службовець зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами. Державний службовець зобов'язаний неухильно дотримуватися законодавства, захищати права і свободи громадян, завжди пам'ятати, що найвища соціальна цінність у нашій країні – це людина, і головний обов'язок держави відповідно до статті 3 Конституції – утверджувати і забезпечувати права і свободи людини.

Підводячи підсумки хотілося б наголосити, що до основних результатів адаптації законодавства України про державну службу до вимог Європейського союзу та проведення реформи у сфері державної служби належать:

- підвищення якості державних послуг. Послуги надаватимуться компетентним персоналом;
- деполітизована, стабільна і професійна служба, орієнтована на громадян для виконання завдань в інтересах держави;
- залучення на службу талановитих громадян;
- прозора і підконтрольна громадянському суспільству державна служба;
- зростання довіри громадян до влади і державних інститутів, що, є найголовнішою запорукою успіху реформ.

Література:

1. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 року №889-VIII.
2. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 № 1629-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – с. 30.
3. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».
4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» /Ред. Кол:К.О.Ващенко, І.Б. Коліушко, В.П.Тимошук, В.А. Дерещь (відп.ред.). – К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. – 796 с.
5. Європейська інтеграція та міжнародна співпраця : посібник / авт. кол. : В.А. Мандрагеля, Ю.В. Мельник, О.І. Пошедін та ін.; за заг. ред. В.А. Мандрагелі, Л.А. Шереметьєвої. – Київ : НАДУ, 2016. – 288 с.
6. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. ; за заг. ред. М.М. Іжі, В.М. Кривцової. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – 316 с.
7. Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 5-6 лист. 2015 р.) – К. : НАДУ, 2015. – 312 с.

ПАНЕЛЬ 2. МЕХАНІЗМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ДО ACQUIS ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мельник Костянтин Юрійович,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ІНФОРМУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРО УМОВИ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сьогодні світова цивілізація не знає кращої юридичної форми втілення свободи праці та забезпечення прав людини у сфері застосування здатності до праці, ніж трудовий договір. Такий договір сприяє реалізації та забезпеченню найважливіших соціальних прав людини: права на належні, безпечні і здорові умови праці, на оплачувану щорічну відпустку, на справедливую оплату праці, не нижчу за визначену законом мінімальну заробітну плату та своєчасну її виплату в повному розмірі тощо.

Змістом трудового договору є умови, встановлені за домовленістю між сторонами трудового договору – працівником та роботодавцем. Розрізняють обов'язкові та додаткові умови трудового договору. Обов'язкові умови повинен містити будь-який трудовий договір. Такі умови мають бути погоджені сторонами. Якщо домовленість щодо них не досягнута, то трудовий договір не може вважатися укладеним. Додаткові умови сторони можуть включати або не включати в трудовий договір, оскільки трудовий договір може бути укладений і без них. Однак у випадку включення сторонами в зміст трудового договору додаткової умови це автоматично робить її обов'язковою для виконання.

Сторони вільні у встановленні умов трудового договору. Разом з тим така свобода обмежується заборонаю включати до трудових договорів умови, що погіршують становище працівників порівняно з чинним законодавством, колективними договорами та угодами.

Про умови трудового договору у будь-якому разі повинен бути поінформований працівник. На європейському рівні це питання врегульовано Директивою Ради 91/533/ЄЕС «Про обов'язок роботодавця інформувати своїх працівників про умови, що застосовуються до трудового договору чи трудових відносин» від 14 жовтня 1991 р. (далі – Директива Ради 91/533/ЄЕС). Так, відповідно до ст. 2 Директиви Ради 91/533/ЄЕС, роботодавець повинен поінформувати працівника про умови трудового договору чи трудових відносин. Таке інформування повинно відбуватися з наступних питань: а) особа роботодавця; б) місце роботи; в) посада, ступінь, характер, або категорія роботи, на яку влаштований працівник, або коротка характеристика, або опис роботи; г) дата початку трудового договору чи трудових відносин; е) у випадку тимчасового трудового договору чи трудових відносин - тривалість, що очікується; ф) тривалість оплачуваної відпустки, що має надаватися працівнику, чи, якщо вона не може бути визначена під час надання такої інформації, процедури розподілення та визначення такої відпустки; г) довжина термінів повідомлення, яких мають дотримуватись роботодавець та працівник, якщо їх трудовий договір чи трудові відносини припиняються або, якщо це не може бути визначено під час надання інформації, метод визначення таких термінів повідомлення; h) початкова основна

кількість, інші складові елементи та частота оплати праці, які призначені працівнику; і) довжина звичайного робочого дня і тижня працівника; j) якщо необхідно колективні трудові угоди, що визначають умови роботи працівника або у випадку колективних трудових угод, що укладені за межами підприємства спеціальними об'єднаними органами чи установами, назва компетентного органу чи об'єднаної установи, в яких угоди були укладені. Інформація, зазначена у пунктах «f», «g», «h» та «i», за необхідності, може бути надана у формі посилань на закони, підзаконні акти та адміністративні чи підзаконні положення чи колективні трудові договори, що визначають ті конкретні пункти.

Вищезазначена інформація може бути надана працівнику не пізніше, ніж через два місяці після початку роботи, у формі письмового трудового договору та/або листа про домовленість та/або одного чи більше письмових документів, якщо один з цих документів містить в собі щонайменше всю інформацію, зазначену у пунктах «a», «b», «c», «d», «h» та «i» (ст. 3 Директиви Ради 91/533/ЄЕС).

Якщо працівник повинен працювати за кордоном (поза ЄС) роботодавець зобов'язаний надати працівнику перед його відправкою таку додаткову інформацію: а) тривалість працевлаштування за кордоном; б) валюта, в якій здійснюватиметься оплата праці; с) за необхідності, допомога у грошовій чи негрошовій формі, пов'язана з перебуванням за кордоном; d) за необхідності, умови, що регулюють репатріацію працівника (ст. 4 Директиви Ради 91/533/ЄЕС).

Національне трудове законодавство зобов'язує роботодавця повідомляти працівника про умови праці до початку роботи. Так, відповідно до ст. 29 Кодексу законів про працю України, до початку роботи за укладеним трудовим договором роботодавець зобов'язаний: 1) роз'яснити працівникові його права і обов'язки та проінформувати під розписку про умови праці, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, та можливі наслідки їх впливу на здоров'я, його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до чинного законодавства і колективного договору; 2) ознайомити працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку та колективним договором; 3) визначити працівникові робоче місце, забезпечити його необхідними для роботи засобами; 4) проінструктувати працівника з техніки безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони. Стаття 29 Закону України «Про оплату праці» передбачає, що при укладанні працівником трудового договору (контракту) роботодавець доводить до його відома умови оплати праці, розміри, порядок і строки виплати заробітної плати, підстави, згідно з якими можуть провадитися відрахування у випадках, передбачених законодавством.

Отже, національне трудове законодавство передбачає інформування працівників про умови трудового договору та в цілому відповідає Директиві Ради 91/533/ЄЕС. Однак ст. 29 «Обов'язок власника або уповноваженого ним органу проінструктувати працівника і визначити йому робоче місце» Кодексу законів про працю України передбачає інформування не з усіх питань зазначених в ст.ст. 2 та 4 Директиви № 91/533/ЄЕС. Крім цього в національному законодавстві не існує законодавчо затвердженої вимоги щодо єдиної письмової форми інформування працівників при прийнятті на роботу.

З огляду на стратегічну мету України отримання статусу повноцінного члена Європейського Союзу та необхідності у зв'язку з цим здійснити адаптацію вітчизняної правової системи до права ЄС, існує доцільність привести ст. 29 Кодексу законів про працю України у відповідність до норм Директиви № 91/533/ЄЕС.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДІТЕЙ

Проголошення України соціальною державою зумовило потребу якісного регулювання суспільних відносин і, зокрема, відносин, пов'язаних із майновим забезпеченням дитини. Чинна Конституція України визначає основні права та обов'язки держави і громадян щодо забезпечення захисту дітей. Основний Закон України зазначає, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, тобто це є їхнім обов'язком [1]. Питання виконання батьками обов'язку щодо утримання своїх дітей є актуальним на сьогодні, а проблема забезпечення належної виплати аліментів стосується багатьох сімей.

Маємо констатувати, що у 2017 році єдиним органом законодавчої влади прийнято законопроект (реєстр. №4928 від 08.07.2016 р.), предметом якого стало покращення механізму захисту права дитини на належне утримання [5].

В ч. 1 ст. 179 Сімейного кодексу України (далі – СКУ) передбачалось, що аліменти, одержані на дитину, є власністю того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються [3]. Відповідно до змін, які зазначені в ч. 1 та ч. 2 ст. 179 СКУ в новій редакції передбачається, що аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини [5]. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку [5].

Питання стягнення аліментів до прийняття передбачених Законом змін вирішувалось у порядку позовного провадження шляхом подання зацікавленою особою до суду позовної заяви про стягнення аліментів та відповідних доказів в обґрунтування їх розміру. Тепер Законом передбачається додаткова можливість стягнення аліментів у наказному (спрошеному) провадженні [6].

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» було передбачено звільнення позивачів виключно у справах про стягнення аліментів від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях. Змінами передбачається звільнення від сплати судового збору позивачів також і у справах про оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів чи зміну способу їх стягнення під час розгляду справи в усіх судових інстанціях [5].

Ст. 182 СКУ було визначено, що при визначенні розміру аліментів суд враховує стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; інші обставини, що мають істотне значення [3]. Законом, визначений у ст. 182 СКУ перелік, був розширений, зокрема до обставин, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів віднесено також наявність у платника аліментів рухомого та нерухомого майна, грошових коштів; доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів [5].

Відповідно до ст. 195 СКУ передбачалось, що заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу), визначається виходячи з

фактичного заробітку (доходу), який платник аліментів одержував за час, протягом якого не провадилося їх стягнення. Якщо платник аліментів не працював на час виникнення заборгованості, але працює на час визначення її розміру, заборгованість визначається із заробітку (доходу), який він одержує [3]. До ч. 1 ст. 195 СКУ було додано положення, відповідно до якого джерелом доходів є і Україна, і інші держави. У ч. 2 ст. 195 СКУ Законом додається також згадка про платника аліментів, що є фізичною особою-підприємцем і перебуває на спрощеній системі оподаткування. Доповнення до ЦПКУ зазначеними змінами дозволить подолати ситуацію, коли платники аліментів свідомо ухиляючись від утримання дітей, використовують процесуальні можливості для затягування судового процесу [4].

У ч. 1 ст. 196 СКУ визначалось, що при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення [3]. Відповідно із Законом ч. 1 ст. 196 СКУ доповнено: «до дня їх повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100 відсотків заборгованості» [5].

Кримінальний кодекс України також встановлює відповідальність за злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні [2].

Отже, зазначені зміни мають привести до нового позитивного результату. Таким результатом може бути поліпшення майнового становища дитини, підвищення відповідальності платника аліментів та спонування його сумлінно виконувати обов'язок. Зрештою це сприятиме утвердженню позиції правової держави в Україні.

Науковий керівник: Безділько Б.М.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №2341-III. – Ст. 300.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №2947-III. – Ст. 293.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №1618-IV. – Ст. 492.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів: Закон України від 17 травня 2017 р. № 2037-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. Ст. 135.
6. Гаро Г.О. Як змінилися порядок обчислення аліментів та розгляд позовних заяв про їх стягнення [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://zib.com.ua/ua/130088-yak_zminilisya_poryadok_obchislennya_alimentiv_ta_rozglyad_p.html.

Ашихмін Іван Михайлович,

аспірант кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»

АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ ДО ПРАВА ЄС

В умовах інтеграційних процесів між державами гостро постає питання співпраці у різноманітних сферах життєдіяльності. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (економічної частини) 27 червня 2014 року та її подальша ратифікація з боку Європейського союзу 11 липня 2017 року надає можливість перейти до наступного етапу вступу до Європейського Союзу. У зв'язку з цим Україні необхідно виконати ряд умов, що дозволять безперешкодно бути повноправним учасником Європейського співтовариства. Мета етапу адаптації українського законодавства до законодавства ЄС – конвергенція двох правових систем, що дозволить вивести на більш високий рівень співробітництва України та країн ЄС.

Як зазначає О. Г. Хрїмлі, «адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні національного законодавства із сучасною європейською системою права, що повинно забезпечити вдосконалення українського законодавства в різноманітних напрямках» [1, с. 32].

Процес адаптації законодавства стосується усіх галузей права, тому у необхідності дослідження відмінностей законодавств немає сумнівів. Більш того, відповідно до положень Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» проміжним пунктом досягнення адаптації є проведення порівняльно-правового дослідження на відповідність законодавства України *acquis communautaire* у пріоритетних сферах.

Інвестиційна сфера, як одна з найвпливовіших сфер економіки у сучасній державі, також потребує законодавчого підґрунтя, адаптованого до норм інвестиційного права Європейського Союзу. Аналізуючи досвід ЄС, С. В. Глибоко та Н. М. Внукова зазначають, що забезпечення довгострокового інвестування може бути вирішене шляхом реформування системи інституційного та колективного інвестування; заохочення інституційного інвестування в малі та середні підприємства, інноваційні підприємства, лізингові організації; зміни системи збереження активів інституційних інвесторів, в тому числі шляхом реформування валютного законодавства; забезпечення правовими засобами інвестування в фінансові деривативи інституційним інвесторам; заохочення корпоративного інвестування, в тому числі в інвестиційні фонди [2, с. 131]. Однак використання даних шляхів вирішення проблеми забезпечення довгострокового інвестування можливе за умов надання гарантій суб'єктам інвестиційної діяльності щодо мінімізації ризиків експропріації інвестицій. Тому виникає необхідність імплементації значної частини нормативно-правових актів ЄС до законодавства України з метою гармонізації законодавств. Як приклад, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку своїм рішенням № 1275 від 28.12.2016 р. затвердила план імплементації Директиви (ЄС) № 97/9/ЄС від 03.03.1997 р. щодо схем компенсації інвестору. Мета Директиви визначена у преамбулі наступним чином: захист інвесторів і підтримання довіри до фінансової системи є важливим аспектом формування і належного функціонування внутрішнього ринку у цій області; оскільки з цією метою важливо, щоб усі держави-члени мали схеми компенсацій для інвесторів, які б гарантували узгоджений (гармонізований) мінімальний рівень захисту, принаймні, для невеликого інвестора, у випадку, коли

інвестиційна компанія буде неспроможною виконати свої зобов'язання перед клієнтами свого інвестора [3].

Згідно із вищезазначеним рішенням № 1275 від 28.12.2016 р. даний механізм остаточно буде введено в дію протягом 4 років з моменту набрання чинності Угодою. Слід зазначити, що в Україні донині не було регламентування рішення даної проблеми. Більш того, компенсаційний аспект є одним із головних аспектів захисту прав інвесторів.

Захист прав інвесторів можна розглядати у широкому сенсі як сукупність дій з боку уповноважених державних органів за дотриманням норм інвестиційного законодавства та сприяння створенню комфортних умов для суб'єктів інвестиційної діяльності. У вузькому сенсі захист прав інвесторів передбачає сукупність норм інвестиційного законодавства, які надають інвестору можливість ефективно захистити капіталовкладення при виникненні спору.

Г. М. Шовкопляс виділяє таку систему захисту інвесторів: а) видачі дозволу на здійснення фінансовими установами своєї діяльності; б) системи державного контролю та нагляду за поточною діяльністю, мета яких – усунути небезпеку ситуації, яка загрожує тим, хто довірив свої інвестиції; в) система компенсації інвесторам [4, с. 25]. Зазначена система захисту є універсальною, так як безпосередньо корелюється з самим процесом інвестиційної діяльності.

На даний час процес адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу триває, тому питання захисту прав суб'єктів інвестиційної діяльності викликає зацікавленість не тільки у інвесторів-резидентів держави, а також у іноземних інвесторів. Таким чином, даний процес повинен удосконалити механізм захисту прав інвесторів і, відповідно, покращити інвестиційну привабливість держави.

Література :

1. Хрімлі О. Г. Ефективність адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері захисту прав інвесторів: теоретичні питання. *Юридична Україна*. 2016. № 11–12. С. 31–35.
2. Глібко С. В., Внукова Н. М. Інвестиційна модель економіки України в умовах адаптації законодавства України до права ЄС (господарсько-правовий аспект). *Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах*: зб. наук. пр. Харків, 2015. С. 131–137.
3. Директива 97/9/ЄС Європейського парламенту та Ради від 3 березня 1997 року про схеми компенсації інвесторам.
4. Шовкопляс Г. М. Аналіз європейських гарантійно-компенсаційних механізмів захисту прав інвесторів на ринках фінансових послуг та впровадження таких механізмів в Україні. *Право та інновації*. № 3 (11). 2015. С. 22–27.

Божко Володимир Миколайович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

доктор юридичних наук, доцент

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЕКТУ ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ «ЩОДО ПРОЗОРИХ ТА ПЕРЕДБАЧУВАНИХ УМОВ ПРАЦІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ» З ЧИННИМ ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЇЇ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Кожна держава прагне віднайти свій спосіб, як, з одного боку, підвищити свою конкурентоспроможність, збільшити прибутковність роботодавців, а з іншого – як забезпечити більш ефективний захист прав усіх працівників, створити умови

для кращого їхнього життя та роботи. То ж для досягнення зазначених цілей в Європейському Союзі 14.10.1991 року було ухвалено Директиву Ради №91/533/ЄЕС про обов'язок роботодавця інформувати працівників про умови, що застосовуються до трудового договору чи трудових відносин. Через 27 років Європейська комісія підготувала проекту Директиви Європейського парламенту та Ради «щодо прозорих та передбачуваних умов праці в Європейському Союзі», схвалений нею 21 грудня 2017 року.

Необхідність ухвалення проекту нової директиви зумовлена тим, що з 1991 року в ЄС було прийнято цілу низку актів первинного та вторинного законодавства, які істотно змінюють зміст та обсяг трудових прав працівників. Мова йде, зокрема, Хартію основних прав Європейського Союзу, яку було підписано 7 грудня 2000 року, а також нещодавно – 17 грудня 2017 року Європейський парламент, Рада та Європейська Комісія урочисто проголосили Європейський стовп соціальних прав (European Pillar of Social Rights), відповідно до статті 7 (а) якого «працівники мають право бути письмово поінформованими перед початком роботи щодо своїх прав та обов'язків, пов'язаних із трудовими відносинами, у тому числі на період випробування».

Відповідно до статті 3(1) проекту Директиви, держави-члени повинні гарантувати, що роботодавці зобов'язані інформувати працівників про наступні основні аспекти трудових відносин: ідентифікувати сторони трудових відносин; місце роботи; назву, клас, короткий опис роботи, яку має виконувати працівник; дату початку трудових відносин; очікувану тривалість строку дії трудового договору; тривалість та умови випробувального строку, в разі його встановлення; будь-яке навчання, яке має надати роботодавець; тривалість оплачуваної відпустки; процедуру, якої слід дотриматися для припинення трудових відносин; спосіб визначення розміру заробітної плати працівника; тривалість робочого дня, тижня, а також надурочної роботи і її оплата; колективні договори, які регулюватимуть працю працівника; назви установ, котрі отримують соціальні внески, які сплачуватиме роботодавець працівнику.

Таку інформацію роботодавець має надати працівнику в письмовій формі не пізніше першого дня трудових відносин.

В Австрії, відповідно до чинного Закону про трудовий контракт (Arbeitsvertragsrechts-Anpassungsgesetz) від 9 липня 1993 року, який набрав чинності з 1 січня 1994 року, роботодавець одразу після виникнення трудових відносин має надати працівнику письмову інформацію про істотні умови трудових відносин, котрі зазначені в статті 2 (1) Директиви 91/533/ЄЕС.

Якщо ж тривалість трудових відносин не перевищує одного місяця, або якщо трудовий договір укладено в письмовій формі, то роботодавець таку інформацію не зобов'язаний надавати працівнику (адже не вся ця інформація відображається у письмовому трудовому договорі).

У Республіці Кіпр, згідно із статтею 4(2) Закону 100(I) / 2000 «який покладає на роботодавця обов'язок інформувати працівників про дані про їхній трудовий договір чи їхні трудові відносини» (A law to provide for the employer's obligation to inform employees of the particulars of their contract of employment or their employment relationship) від 7 липня 2000 року, роботодавець зобов'язаний не пізніше одного місяця з моменту виникнення трудових відносин або у письмовому трудовому договорі, або в окремому листі, чи будь-якому іншому документі за власним підписом надати працівнику інформацію, зазначену в статті 2 (1) Директиви 91/533/ЄЕС.

В Естонії, відповідно до §4(2, 5) Закону «Про трудові договори» від 17 грудня 2008 року, який набув чинності 1 липня 2009 року, трудовий договір укладається в письмовій формі, якщо його строк перевищує два тижні. Він має містити ту ж інформацію, котра зазначена в статті 2 (1) Директиви 91/533/ЄЕС, а

також має відображати посилання на правила організації робіт, затверджені роботодавцем (ця умова набула чинності з 20.02.2012 року). Окрім того, відповідно до §6(1) Закону, роботодавець має інформувати працівників про тривалість випробувального строку.

В Італії, відповідно до статті 1 (1) законодавчого Декрету Президента Республіки від 26 травня 1997 року №152, роботодавці упродовж тридцяти днів після працевлаштування зобов'язані надати працівнику інформацію, зазначену в статті 2 (1) Директиви 91/533/ЕЕС, а також відомості про тривалість випробувального строку.

У Литовській Республіці, згідно із статтею 44 (1) Трудового кодексу від 14 вересня 2016 року, введеного в дію з 1 липня 2017 року, перед початком роботи роботодавець повинен надати працівнику у письмовій формі ту ж інформацію, котра зазначена в статті 2 (1) Директиви 91/533/ЕЕС. Якщо ж строк дії трудового договору не перевищує одного місяця, роботодавець може таку інформацію не надавати.

Узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки. З одного боку, чинне трудове законодавство усіх досліджених країн ЄС відповідає Directive 91/533/ЕЕС. Але, з іншого боку, це не зумовило його уніфікацію. Кожна країна-член ЄС по-своєму окреслила категорії осіб, котрі охоплюються поняттям «працівник» і на які поширюється дія трудового законодавства. То ж унаслідок такої диференціація поза сферою правового захисту залишилися багато працівників, котрі працюють за нетривалими, або за нетиповими трудовими договорами. Саме через це схвально оцінюємо проєкт нової директиви, ухваленої Єврокомісією 21 грудня 2017 року. Адже її дія спрямована на більшу категорію осіб, аніж Directive 91/533/ЕЕС і вона забезпечує більшу правову визначеність працівників щодо умов їх трудового договору (трудових відносин).

Щоправда, порівняльний аналіз проєкту Директиви Європейського Парламенту та Ради «щодо прозорих та передбачуваних умов праці в Європейському Союзі» із трудовим законодавством таких провідних країн світу, як США, Канада, Японія, засвідчив, що в останніх на роботодавця не покладено обов'язку інформувати своїх працівників про основні умови їх трудового договору (трудових відносин). То ж рівень гарантій реалізації права працівника на отримання інформації про умови своєї праці в ЄС значно вищий, аніж в інших країнах світу.

Бражник Андрій .Анатолійович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, асистент

ШОДО ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВИНИ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 387 КК УКРАЇНИ

Диспозиції статей Особливої частини КК України далеко не у всіх випадках містять вказівку на форму(ми) або вид(и) вини, за яких тільки й може вчинюватися конкретне злочинне посягання. Не є виключенням і стаття 387 КК, у тексті якої прямо не визначається зміст суб'єктивної сторони відповідного посягання. Відтак, встановлення останнього потребує здійснення системного аналізу закону про кримінальну відповідальність і звернення до усталених теоретичних конструкцій. Тлумачення самого поняття «розголошення», яке у цьому складі характеризує зовнішній прояв посягання, не дає можливості стверджувати, що це діяння вчинити з необережності неможливо, однак вектор напрямку пошуку відповіді на поставлене питання все ж задає. Так, при

встановленні специфічних ознак цього діяння, що характеризує розголошення як ускладнену дію, яка у своєму розвитку проходить низку послідовних етапів, розпочинаючи з отримання інформації і закінчуючи її сприйняттям адресатом, акцент зміщується на цілеспрямований характер цього діяння, що є характерним для умисних проявів поведінки. Разом із тим зміст документів, що містять відповідну таємницю, може стати відомим сторонній особі і у випадку неналежного ставлення до її збереження. У цьому випадку може мати місце як умисел, так і необережність стосовно розголошення. На це можливо було б заперечити, що в цьому випадку відбулася втрата контролю за секретною інформацією, а не розголошення, яке передбачає свідомий та цілеспрямований акт передачі інформації.

Однак, аналіз чинного КК не дає нам підстав для здійснення такого висновку у категоричній формі. Так, КК містить декілька складів злочину, вчинення яких, на думку більшості дослідників, тягне кримінальну відповідальність за необережне розголошення певної інформації. Перший з них міститься у ч. 1 ст. 381 КК України, якою передбачається виключно необережне заподіяння шкоди. Ставлення особи до наслідків тут виключно необережне, зміст же вини відносно самого діяння традиційно не отримує окремої уваги. Це, в свою, чергу, теж не дозволяє нам стверджувати, що лише умисне розголошення відомостей про застосовані заходи безпеки може потягнути передбачені наслідки.

На відміну від вищезазначеного, склади злочинів, які містяться у ст. 132 КК, ч. 1 ст. 328 КК, ч. 1 ст. 422 КК сформульовані як формальні, а щодо форми вини, яка може мати місце при їх вчиненні, висловлюються думки про можливість як умисного їх вчинення, так і необережного [1, с. 131]. Ця особливість їх конструкції, а крім того, і фактична схожість механізму вчинення діяння (розголошення), дозволяє проводити певні паралелі. Так чи можливе необережне розголошення даних орд або досудового розслідування? М.Й. Коржанський ствердно відповідає на це запитання [2, с. 403]. Інші науковців вважають, що кримінально карані є лише умисне розголошення кримінально-значущої інформації [3, с. 1038]. Погоджуючись із цією думкою, зазначимо, що аргументи на користь того, що розголошення даних досудового провадження тягне за собою кримінальну відповідальність лише за наявності умислу, потрібно шукати у такій якості злочину як суспільна небезпечність, зокрема, у ступені суспільної небезпечності. Аналіз цієї характеристики злочинного посягання дає відповідь на запитання щодо форми вини розголошення слідчої таємниці. А.А. Пінаєв зазначав, що ступінь суспільної небезпечності – це кількісна характеристика посягання. Залежить вона від багатьох ознак і передусім від розміру шкоди, заподіяної об'єкту. На ступінь суспільної небезпечності впливає форма і вид вини, а також спосіб, мотив, мета, обставини що характеризують особу винного і багато інших [4, с. 50]. Таким чином, форма вини в значній мірі може впливати на ступінь суспільної небезпечності, а відтак і на визнання посягання злочином. Що стосується необережного розголошення зазначеної інформації, то відмітимо, що у випадках необережного розголошення суб'єктами, передбаченими в ч. 2 ст. 387 КК, спрямування психічної діяльності та її інтенсивність, які в даному випадку полягають у неналежному ставленні до збереження такої інформації, не є достатніми для криміналізації такого діяння. Відтак, ступінь суспільної небезпечності розголошення даних досудового розслідування не досягає рівня, який властивий злочинам.

Вважаємо, що забороні, під загрозою застосування кримінального покарання, підлягає саме усвідомлена та цілеспрямована діяльність із передачі третім особам відомостей, що становлять дані оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування.

Література:

1. Панов М.І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (Військові злочини) / М. І. Панов, В. І. Касинюк. С. О. Харитонов. – Х. : Харків юрид., 2006. – 172 с.
2. Коржанський М. І. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник. – К. : Генеза, 1998. – 588 с.
3. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5 апреля 2001 года / под ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка. – К. : Канон ; А.С.К., 2002. – 1216 с.
4. Пинаев А. А. Курс лекций по Общей части уголовного права. Кн. 1. О преступлении. – Х. : Харьков юрид., 2001. – 289 с.

Воробель Уляна Богданівна,

*Університет імені Адама Міцкевича (Познань, Польща),
магістр права, стипендіатка програму імені Лейна Кірккланда*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИТРАТ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОВЕДЕННЯМ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПОЛЬЩІ

У 2014 р. було підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС) з іншої сторони, положення якої визначають розвиток співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки, зокрема активізацію судового співробітництва в цивільних справах. У планах гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС передбачено активне реформування вітчизняного законодавства у сфері судочинства та процесуального законодавства, зокрема закріплення на законодавчому рівні позасудових способів вирішення спорів, зокрема інституту медіації.

3 листопада 2016 року Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України про медіацію (реєстр. № 3665) [1], та, на жаль, а ні законопроект № 3665, а ні йому альтернативний проект Закону про медіацію № 3665-1 від 29.12.2015 р. [2] не врегульовують питання, пов'язані із коштами медіації (витратами, котрі виникають в ході проведення процедури медіації).

В законодавстві Польщі аспекти, пов'язані із коштами медіації, регулюються рядом нормативно-правових актів, зокрема, Цивільно-процесуальним кодексом Польщі [3] (надалі – ЦПК Польщі), Законом «Про судові кошти в цивільних справах» [4], а також Розпорядженням Міністра юстиції «Щодо розміру винагороди медіатора та витрат, які підлягають поверненню, у цивільному судочинстві» від 20 червня 2016 р. [5].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону «Про судові кошти в цивільних справах» судові кошти складаються з оплат і витрат, а відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 5 цього ж Закону до витрат належать, зокрема, кошти медіації, проведеної внаслідок скерування судом сторін на медіацію. Аналогічна норма закріплена і в § 1 ст. 981 ЦПК Польщі, котрий передбачає, що до необхідних витрат цивільного процесу належать і витрати, пов'язані із медіацією, проведеною внаслідок скерування судом на неї сторін.

Якщо ж провадження у цивільній справі було відкрите протягом трьох місяців від дня завершення медіації, котра не завершилась укладенням медіаційної угоди, або протягом трьох місяців від дня набрання чинності ухвали про відмову у затвердженні судом медіаційної угоди, то до необхідних витрат процесу зараховуються також витрати, пов'язані зі проведенням процедури медіації, у розмірі, що не перевищує четвертої частини суми, яка оплачується особою при поданні заяви до суду (§ 2 ст. 981 ЦПК Польщі).

Слід звернути увагу, що польський законодавець звільняє заявника від обов'язку оплати судового збору за подання заяви про затвердження медіаційної угоди. Адже відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 95 Закону «Про судові кошти в цивільних справах» за заяву про затвердження угоди, укладеної в результаті медіації, котра проведена на підставі договору про медіацію, оплата не стягується.

Не стягується оплата (судовий збір) за надання виконавчої сили медіаційній угоді, укладеній в процесі медіації, яка проведена в результаті скерування судом на неї сторін (п. 1 ст. 71 «Про судові кошти в цивільних справах»).

Розмір винагороди медіатора, а також компенсація витрат, понесених ним в ході медіації, регулюються Розпорядженням Міністра юстиції «Щодо розміру винагороди медіатора та витрат, які підлягають поверненню, у цивільному судочинстві» від 20 червня 2016 р. Слід звернути увагу, що норми цього розпорядження застосовуються у тих випадках, коли, по-перше, медіація була проведена в результаті скерування судом на неї сторін, а, по-друге, лише у цивільних справах, оскільки у випадку проведення медіації на підставі договору про медіацію, сторони та медіатор самі врегульовують питання винагороди остатнього, а також компенсацію понесених ним в ході медіації витрат. Що ж стосується кримінальних справ, то розмір винагороди та компенсація витрат медіатора, здійснених в ході медіації, передбачено окремим нормативно-правовим актом, а саме: Розпорядженням Міністра юстиції «Про внесення змін до постанови про розмір та спосіб розрахунку витрат казначейства в кримінальному судочинстві» від 11 січня 2012 р. [6].

І так, відповідно до § 2 Розпорядження Міністра юстиції «Щодо розміру винагороди медіатора та витрат, які підлягають поверненню, у цивільному судочинстві» від 20 червня 2016 р., у справах майнового характеру винагорода медіатора становить 1 % від ціни позову (вартості предмета спору), але не менше 150 злотих і не більше 2 000 злотих за увесь процес медіації. У справах щодо майнових прав, в яких вартість предмету спору неможливо визначити, а також у справах про немайнові права винагорода медіатора за проведення медіаційного провадження становить – за перше засідання 150 злотих, а за кожне наступне – 100 злотих, однак в загальному не більше 450 злотих.

Поверненню підлягають задокументовані та необхідні витрати медіатора, пов'язані з проведенням медіації, для покриття витрат на: 1) поїздки – у розмірі та на умовах, зазначених у положеннях про розмір та умови нарахування коштів, що виплачуються працівникам, котрі працюють у державних органах влади чи органах місцевого самоврядування, для ділових поїздок; 2) оренду приміщення, необхідного для проведення медіації, у розмірі, що не перевищує 70 злотих за одну зустріч; 3) кореспонденцію, у сумі, що не перевищує 30 злотих (§ 3 Розпорядження Міністра юстиції «Щодо розміру винагороди медіатора та витрат, які підлягають поверненню, у цивільному судочинстві» від 20 червня 2016 р.). Окрім цього, Розпорядження гарантує медіатору право на винагороду навіть і у тому випадку коли, сторони спору були скеровані судом на медіацію, однак до неї не приступили. У цьому разі медіатору належить право на компенсацію витрат у розмірі, що не перевищує 70 злотих (§ 4 Розпорядження Міністра юстиції «Щодо розміру винагороди медіатора та витрат, які підлягають поверненню, у цивільному судочинстві» від 20 червня 2016 р.).

Література:

1. Проект Закону України «Про медіацію» за реєстраційним номером 3665 від 17 грудня 2015 р. // Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

2. Проект Закону України «Про медіацію» за реєстраційним номером 3665-1 від 29 грудня 2015 р. // Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.

3. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego z dnia, Dz.U. 1964 Nr 43 poz. 296. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640430296>.

4. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. – O kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. 2005 nr 167 poz. 1398. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20051671398>.

5. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym, Dz. U. 2016 poz. 921. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000921>.

6. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 stycznia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym, Dz. U. 2012 poz. 62. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120000062>.

Вусик Максим Юрійович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

студент II курсу

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІДЕЇ РІВНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ У СВІТЛІ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Основою ідеології сучасної демократичної держави є визнання індивіда, його життя, здоров'я, честі та гідності головними цінностями. Захист прав і свобод людини є одним з головних напрямків права, що активно розвивається на національному та міжнародному рівнях. Деякі держави з огляду на власний рівень політичної культури, переживають лише етап становлення зазначених категорій, вони не можуть бути повноцінно залучені до співпраці з міжнаціональними організаціями. Тому вважаємо аналіз історії становлення інституту прав і свобод людини вагомим фактором у побудові глобальної системи забезпечення прав і свобод особистості.

Сам феномен прав та свобод зародився завдяки до того, як був юридично закріплений в нормативно-правових актах держав. Ще на зорі зародження людства, первісне суспільство встановило певні фундаментальні правила поведінки, що мали підтримувати порядок між індивідами. Мова йде про моральні норми, що хоч і виражалися у формі системи табу – «не вкради», «не вбий» тощо – в своїй основі все одно складали звичні для нас права на життя, здоров'я, недоторканність приватної власності, захист честі та гідності, рівності перед законом і судом. Згодом первісні вірування перетворилися у відповідні релігії з притаманними їм обрядами, регаліями, традиціями, світобаченням. Але незважаючи на різноманітність перелічених атрибутів у кожній з конфесій, базис все одно залишався однаковим – недоторканність фундаментальних цінностей індивіда.

Основоположні засади моралі і досі залишаються базисом сучасного права. Тим не менш відіграють вони субсидіарну роль, оскільки із плином історії стало зрозуміло, що їх недостатньо, аби врегулювати усі відносини між членами суспільства. Розвиток концепту прав і свобод відбувався у двох напрямках. Перший напрямок пов'язаний із ускладненням суспільного устрою, становленням нових сфер діяльності індивідів тощо: зважаючи на тривалість і комплексність процесу, вчені характеризували його як еволюцію поколінь прав. Другий напрямок відображає становлення прав і свобод у площині поняття категорії «рівність». Ця категорія відіграє особливу роль як в юридичному так і в моральному аспекті трактування прав і свобод.

Такий підхід був запроваджений досить недавно. Наприклад, у Давньому Римі, рівними правами володіли лише громадяни чоловічої статі – особи, що не входили до вказаної категорії, мали обмежену правоздатність, або і зовсім мали статус речей. Ситуація ледве покращилася у Середньовіччі – християнство передбачало рівність людей перед богом, але не рівність між людьми.

Станова структура суспільства, що передбачала мінімальну мобільність між складовими суспільного ладу, обмеження правоздатності та дискримінацію селян та робітників, що перебували на самій нижчій сходинці суспільної ієрархії, була нормою, оскільки саме такий порядок був погоджений церквою. Головною проблемою було те, що жертви дискримінації вважали своє положення справедливим, оскільки цього вимагало християнство: відсутність освіти звужувало інформаційне поле до конфесійних настанов, що досить часто трактувалися неправильно, суперечачи моралі.

Перші кроки на шляху до зміни ситуації були зроблені філософами Нового Часу. В своєму «Богословсько-політичному трактаті» Б. Спіноза розгорнув ґрунтовну критику Святого Письма, як виразника ідей християнства, чим відстояв свою можливість обирати конфесію; спростував теорію божественного походження права та держави, визнавши таким чином людину абсолютно незалежним суб'єктом суспільних відносин. Саме ідея самостійності людини, усвідомленості нею своїх вчинків та їх наслідків, що є лейтмотивом твору, увійшла до конституцій демократичних держав, як «свобода совісті».

Вісно варто згадати Т. Пейна і його твір «Права людини». В своєму трактаті автор закладає стандарти правової держави – принципи розподілу влад і верховенства права, максимальне залучення всіх шарів населення до управління державою тощо.

Роль держави у забезпеченні прав і свобод людини, а особливо – вже згаданої рівності між громадянами, є окремою темою для диспуту. Конституція СРСР не мала законодавчого забезпечення дотримання державою прав першого покоління. Верхівка держави забезпечувала рівність шляхом вилучення приватної власності у «буржуазних елементів», що не мали підстав звернутися до суду для захисту своїх прав. Досвід СРСР свідчить, що такий радикальний підхід до встановлення рівності веде до дисбалансу в суспільному ладі.

Сучасне розуміння терміну «рівність», зазначене у ст. 24 Конституції України 1996 року, передбачає ідентичні стартові умови для кожного індивіда, рівний доступ до прав і свобод. Держава гарантує доступ усіх верств населення до механізмів захисту власних прав, виконуючи узяті на себе зобов'язання, визначені Загальною декларацією прав людини 1948 року та усіма іншими міжнародно-правовими документами, ратифікованими нею. На протипагу правовій практиці СРСР, Україна визнає і вирішує проблему нерівності конституційно-правових статусів громадян демократичним способом. Якщо недоторканність окремих категорій осіб (дипломатів, суддів тощо) зумовлена вимогами професії, а тому потребує чіткої регламентації законодавством, то щодо інших громадян доцільно ввести принцип пропорційності, що надасть досліджуваній категорії рівності необхідної «гнучкості».

Отже права і свободи людини визнані найбільшою цінністю світового співтовариства, але саме дотримання демократичного принципу рівності, сформованого на основі тисячолітньої правової практики, в їх реалізації є запорукою налагодження стабільних відносин між членами суспільства.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри теорії та історії держави і права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Г.А. Прохазка.

CUSTODY AND STATUS OF HEALTH OF SUSPECT OR ACCUSED

Each country's main document, the Constitution, contains provision on the protection of human rights and freedoms. The Constitution of Ukraine is not an exception. The Preamble of the Constitution of Ukraine emphasizes that it is important to ensure human rights and freedoms as well as life conditions worthy of human dignity. We can find more details in Article 3 of the Constitution of Ukraine «*An individual, his life and health, honour and dignity, inviolability and security shall be recognised in Ukraine as the highest social value*»⁸.

Amongst different kind of threats to human beings rights and freedoms are the crimes and each state's essential duty is to protect people from crimes by lawful means and following meticulously prescribed procedures on investigation of crimes set up by the criminal procedure law. For example, according to part 1 Article 2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter, the CPC) «*The objectives of criminal proceedings are the protection of individuals, society and the state from criminal offences, the protection of rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings, as well as the insurance of quick, comprehensive and impartial investigation and trial in order that everyone who committed a criminal offence was prosecuted in proportion to his guilt...*»⁹ A state delegates specific powerful tools to the discretion of enforcement agencies for achieving objectives of criminal proceedings. These tools vary by their objects of target, impact on status of human rights and freedoms, etc. Application of these tools closely correlates with the gravity of a committed crime, circumstances of a crime, personality of a criminal offender, etc.

For light crimes, investigating authorities may apply not all procedural coercive measures, but only some of them in strictly prescribed procedure. On another hand, if especially grave crime was committed, law allows to use all tools for detection of the crime, gathering evidence. Although, only the methods prescribed in the CPC can be used and they can be targeted at human being's freedom of movement and the right to property. At the same time, the right of society to be protected from crimes very often competes with the right to health, freedom from torture, and inhuman or degrading treatment. Especially this topic becomes an object of hot debates between public prosecutor, victim from one side and defence lawyer, suspect from another side during investigation of especially grave crimes, for example murder. In a given example, a public prosecutor very often submits to court application for permission to use one of the gravest procedural coercive measure – keeping in custody. In accordance with article 183 of the CPC of Ukraine «*keeping in custody is an exceptional measure of restraint enforced exclusively if public prosecutor proves that none of the less strict measures of restraint can prevent risks specified in Article 177 of the present Code except for the cases specified by Part Five of Article 176 of this Code*»¹⁰.

The purpose to enforce the measure of restraint – keeping in custody is to prevent attempts from suspect or accused side: hide from pre-trial investigation agency and/or the court; commit similar or the same criminal offence, or continue the criminal offence of which he/she is suspected or charged. When choosing a measure of restraint, a public

⁸ The Constitution of Ukraine <https://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/52>.

⁹ The Criminal procedure code of Ukraine // <https://rm.coe.int/16802f6016>.

¹⁰ The Criminal procedure code of Ukraine. <https://rm.coe.int/16802f6016>.

prosecutor, investigating judge must take into account circumstances prescribed in article 178 of the CPC of Ukraine.

The author of this paper analyses one of the circumstances - **state of health of the suspect, accused** in the light of judgments of European Courts of Human Rights (hereinafter, the ECHR). The state of health is also mentioned in article 84 of the Criminal Code (hereinafter, the CC) of Ukraine. «1. A person shall be discharged from punishment, if he/she develops a mental disease while serving his/her sentence, which renders him/her incapable of realizing his/her actions (or omissions) or controlling them. Such person may be subject to compulsory medical measures...» 2. A person, who develops a serious illness after commission of a criminal offense or imposition of a sentence, which precludes him/her from serving his/her sentence, may be discharged from punishment or further service. During consideration of any such matter, a court shall take into account the gravity of the offense committed, the nature of the disease, the character of the offender, and other circumstances of the case¹¹». The same provisions on state of health we can find in the criminal codes of many countries. For example, in article 76 of the CC of the Republic of Lithuania. «A person who committed a criminal act may be released from a penalty where, before a judgment is passed by the court, he contracts a terminal illness rendering him unable to serve a sentence. In such a case, the court shall, when passing a judgment of conviction, impose a penalty upon this person and release him from serving the sentence The court shall decide this issue taking into consideration the gravity of the committed criminal act, the personality of the convict and the nature of the illness¹²». In article 84 of the CC of Ukraine we can find two parts of state of health of human being: mental and physical. A clear distinction is often made between “mind” and “body” in many criminal codes. But when considering mental health and physical health, the two should not be thought of as separate. Poor physical health can lead to an increased risk of developing mental health issues. *Poor mental health* can negatively impact the physical health of human being. Let us take simple example from real life. Person raped a girl and killed her. It creates an influx of negative emotions amongst the members of society, requirements to find the perpetrator as soon as possible and incarcerate him. Of course, society has right to live in a secure environment and be protected from crimes. It is an undisputable right of society to be secure. In same situations this right competes with the right to health. What if a perpetrator is ill with the third grade of cancer and you need to proceed further in pre trial investigation regarding application of the heaviest restraint measure’s - keeping in custody. He/she is not only an object of criminal investigation, but also a patient who needs special treatment which not always available in a detention centre or prison. Should we take into account the status of health of the perpetrator? Or should we follow wishes, calls from society – don’t pay any attention on illness of the perpetrator? *It is a dilemma for prosecutor, investigating judge in choosing restraint measure*. How to solve this task and find proper balance between competing rights: society’s right to be protected and human being right to health?

Firstly, human rights are universal and inalienable. They apply equally, to all people, everywhere, without distinction. Secondly, human rights – to health, to be free from torture, inhuman or degrading treatment – are interrelated. The improvement of one right facilitates advancement of the others and the deprivation of one right adversely affects the other. Also possibility to hide from from pre-trial investigation agency and/or the court or commit similar or the same criminal offence, or continue the criminal offence decreases due to the illness of a criminal offender.

¹¹ The Criminal code of Ukraine. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2341-14>.

¹² The Criminal code of the Republic of Lithuania // http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150.

The author of this paper would like to pay attention to the most significant elements in the implementation of the person's right to health, to be free from torture, inhuman or degrading treatment in ECHR jurisprudence: **adequate medical assistance in prison, possibility to receive medical assistance from other sources**. Despite the fact that ECHR analysed complaints from convicted prisoners, it has to extend to pre-trial investigation stage of criminal procedure. The European Prison Rules stipulate that «*prisoners should be transferred to specialist hospitals where treatment is not available in prison*»¹³. The similar provisions are set up in article 38 of 3rd General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (hereinafter, the CPT) and read as follows: «*A prison health care service should be able to provide medical treatment and nursing care, as well as appropriate diets, physiotherapy, rehabilitation or any other necessary special facility, in conditions comparable to those enjoyed by patients in the outside community. Provision in terms of medical, nursing and technical staff, as well as premises, installations and equipment, should be geared accordingly*»¹⁴.

The most comprehensive analysis of ill-treatment, adequacy of medical treatment had been done by the ECHR in the *judgment Aleksanyan v. Russia 2008*.

«*The Court further reiterates that, according to its case-law, ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. The assessment of this minimum is relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical and mental effects... In deciding whether or not the detention of a seriously ill person raised an issue under Article 3 of the Convention, the Court has taken into account various factors. Mouïsel v. France, No. 67263/01, §§ 40-42 the Court examined such elements of the case as (a) the medical condition of the prisoner, (b) the adequacy of the medical assistance and care provided in detention and (c) the advisability of maintaining the detention measure in view of the state of health of the applicant... In most of the cases concerning the detention of ill persons the Court has examined whether or not the applicant received adequate medical assistance in prison. 139. The «adequacy» of medical assistance remains the most difficult element to determine. The CPT proclaimed the principle of the equivalence of health care in prison with that in the outside community (see «Relevant International Instruments» above). However, the Court does not always adhere to this standard, at least when it comes to medical assistance to convicted prisoners (as opposed to those detained on remand). On several occasions the Court has held that Article 3 of the Convention cannot be interpreted as securing to every detained person medical assistance of the same level as «in the best civilian clinics» (see the case of Mirilashvili v. Russia (dec.), no. 6293/04, 10 July 2007). In the case of Grishin v. Russia the Court went further, holding that it was «prepared to accept that in principle the resources of medical facilities within the penitentiary system are limited compared to those of civil[ian] clinics» (No. 30983/02, § 76, 15 November 2007). 140. On the whole, the Court reserves sufficient flexibility in defining the required standard of health care, deciding it on a case-by-case basis. That standard should be «compatible with the human dignity» of a detainee, but should also take into account «the practical demands of imprisonment». In any event, the State «should not deny the possibility to receive medical assistance from other sources, such as the detainee's family doctor or other qualified doctors» (see Sarban v. Moldova, no. 3456/05, § 82, 4 October 2005)»¹⁵.*

¹³ European prison rules. <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.

¹⁴ The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) 3rd General Report on the CPT's activities. <https://rm.coe.int/1680696a40>.

¹⁵ Case Aleksanyan v. Russia judgment 12-22-2008. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["\"CASE%20OF%20ALEKSANYAN%20v.%20RUSSIA\""\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-90390"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

To sum up, a public prosecutor, investigating judges should to take into account these factors before taking a decision to enforce keeping in custody: gravity of crime, circumstances of a crime, personality of suspect/accused, nature of disease, is a disease included into the list of serious incurable diseases, the dynamics of the suspect's/accused's health condition from the commission of crime till detection of criminal offender; adequacy of treatment at detention centres (the possibility to transfer patient to hospital for prisoners), the possibility to receive medical assistance from other sources (including handover medicaments, family doctor, other qualified doctors) and other factors.

Due to the endemic corruption in some countries, law enforcement agencies should take seriously into account examination status of the physical health of suspect/accused. For example, examination of neoplasm of human being for the detection of cancer cells. The results of examination can be important in deciding on what kind of restraint measure to enforce.

List of references:

1. Constitution of Ukraine. <https://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/52>.
2. European Convention on Human Rights. <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>.
3. The Criminal procedure code of Ukraine. <https://rm.coe.int/16802f6016>.
4. The Criminal code of Ukraine. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2341-14>.
5. The Criminal code of the Republic of Lithuania. http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150.
6. European prison rules. <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.
7. The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) 3rd General Report on the CPT's activities. <https://rm.coe.int/1680696a40>.
8. Case Aleksanyan v. Russia judgment 22-12-2008. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["CASE%20OF%20ALEKSANYAN%20v.%20RUSSIA"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-90390"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

Грекова Марина Миколаївна,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, доцент

КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ У МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Для розвитку нашої держави вагомим значенням набула проблема забезпечення відповідності національного трудового законодавства європейським та міжнародним стандартам у галузі праці. Результатом міжнародного співробітництва та ретельного добору найбільш вагомим і універсальних норм трудового права є вироблення та прийняття міжнародних трудових стандартів. За допомогою міждержавних угод регламентуються питання, які стосуються застосування та охорони найманої праці, поліпшення її умов, захисту індивідуальних та колективних соціально-трудова прав і законних інтересів працівників та роботодавців [1, с.447].

Міжнародні норми про працю закріплені в різноманітних міжнародних документах, які діють у світовому масштабі, наприклад, Конвенції та рекомендації Міжнародної Організації Праці, акти Організації Об'єднаних Націй - Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські й політичні

права 1966р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., та інші. Крім цього у правовому просторі існують локальні акти, прийняті регіональними міжнародними організаціями - Радою Європи, Європейським Союзом. Це, насамперед, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Європейська соціальна Хартія (1961 р., в ред. 1996 р), додаткові протоколи до неї (1988 р.) тощо. Найбільш широкий перелік основних соціально-економічних прав, закріплено в Європейській соціальній хартії, в якій належним чином поєднанні трудові права, котрі закріплені в актах ООН, в конвенціях та рекомендаціях МОП.

Міжнародні стандарти прав людини слід розглядати як нормативний мінімум, що стосуються фундаментальних прав та свобод людини і відображає принципи сучасної цивілізації. Вони визнаються світовим співтовариством і є обов'язковими для всіх держав, являються орієнтиром для розвитку національного законодавства та закріплені у формі міжнародних договорів, міжнародно-правових звичаїв та рішень міжнародного суду. Кожна держава має право самостійно приймати рішення щодо вибору засобів, механізмів застосування цих стандартів у власному законодавстві та правозастосувальній діяльності.

Необхідно враховувати, що приведення вітчизняного законодавства у відповідність з міжнародно-правовими стандартами у галузі праці, не означає що ці норми будуть автоматично застосовуватися на практиці. В сучасній Україні недоліки законодавства, яке приймається, пов'язані з відсутністю практично здійсненої та науково обгрунтованої системи реалізації та контролю за застосуванням цих норм в галузі праці. Наприклад, конвенції та рекомендації МОП, які належним чином ратифіковані, у відповідності зі ст. 9 Конституції України, стають частиною національного законодавства, що в свою чергу передбачає можливість їх прямої дії, тобто безпосереднє застосування міжнародних норм у судовій практиці. У ст. 8-1 КЗпП України йдеться про пріоритет норм міжнародного договору чи угоди відносно вітчизняного трудового законодавства. Зазначені норми в сучасній Україні здебільшого залишаються декларативними. Вони ще не мають належного та гарантованого механізму їх реалізації.

Таким чином, розроблення та прийняття нормативних актів, спрямованих на підвищення рівня захисту соціально-економічних прав працюючих набуло надзвичайно важливого значення. Конституцією 1996 року Україна була визнана соціальною державою, політика якої спрямована на створення умов які забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини, її права та свободи проголошені найвищою цінністю. Відповідно до Основного закону держави серед найважливіших прав людини визнано соціально-економічні права, тому що без цих прав неможливо забезпечити людині гідне існування.

Ставлення до цієї категорії прав неоднозначне, як серед західних, так і вітчизняних науковців, це в першу чергу пояснюється тим, що нечітко визначені шляхи реалізації частини економічних та соціальних прав громадян, не має дійового контролю за їх дотриманням, відсутні надійні механізми їх захисту та забезпечення, а також не створено достатніх економічних та організаційних умов для їх реалізації. На думку М.В. Баглая економічні, соціальні і культурні права є не стільки юридичними нормами, скільки стандартами, до яких повинна прагнути держава у своїй політиці. В обгрунтування своєї наукової позиції вченим покладено американську доктрину основних прав, а також існуючі відмінності в механізмах дії міжнародних пактів: «...якщо положення пакту про громадянські і політичні права підлягають застосуванню негайно і без застережень, то Пакт про економічні, соціальні і культурні права ставить за обов'язок державі прийняти в максимумальних межах наявних ресурсів заходи до того, щоб забезпечити постійне повне здійснення прийнятих у Пакті прав» [2, с. 225].

Ідея визнання за кожною людиною соціальних та економічних прав і необхідність їх захисту з боку держави виникла ще у XIX столітті, це було пов'язано з загостренням відносин між працею та капіталом [3, с.7]. Наймані працівники потребували захисту від постійної експлуатації та свавілля з боку роботодавців. Лише держава могла забезпечити такий захист, шляхом закріплення в законодавстві чітко визначених соціально-економічних прав та гарантій їх реалізації. Також ситуація ускладнена тим, що в науковій літературі та офіційних документах немає чіткого визначення цієї категорії прав, вони здебільшого розглядаються у поєднанні – економічні, соціальні та культурні права або соціально-економічні, що не розкриває їх змісту. Соціальні та економічні права є другим поколінням прав людини, які відносять до позитивних, оскільки для їх реалізації необхідні певні дії та акції з боку держави. Соціальними слід називати права, які спрямовані на забезпечення кожній людині задоволення її найважливіших життєвих потреб та інтересів, гарантування достатнього життєвого рівня та вільного розвитку [4, с.11].

Іншої думки дотримується П.М. Рабінович: «всі права людини є соціальними як за змістом, так і за способом їх здійснення, оскільки вони обумовлені соціумом, суспільством. З цієї точки зору несоціальних прав людини (особи) взагалі існувати не може. У свою чергу економічні права вчений визначає, як можливості людини реалізувати свої здібності та здобувати засоби до існування, беручи участь у виробництві матеріальних та інших благ» [5, с.19]. Професор А.А. Мішин також не виділяє соціальних прав із загальної групи та не дає їх визначення, а лише відмічає, що «соціально-економічні права та свободи зумовлюють правове становище особи як члена громадянського суспільства» [6, с.54].

Вчений С. Надель вважає, об'єднання соціальних та економічних прав доцільно тому, що економічну діяльність не можна розглядати лише в аспекті ефективності використання ресурсів; інститути та механізми, які забезпечують реалізацію економічних прав, спираються не тільки на ринок, підприємництво, конкуренцію, а й на державні установи, профспілки тощо [7, с. 45]. Саме в процесі праці поєднуються економічний та соціальний фактори.

Право на працю визнається найголовнішим з ряду усіх інших соціально-економічних прав, воно є передумовою існування останніх, оскільки саме праця є джерелом особистого добробуту. Результатами праці обумовлюється становище людини в суспільстві, забезпечується її добробут і справжня свобода. Незважаючи на проголошення та закріплення права на працю нормами Основного закону України, значна кількість працездатних громадян не можуть належним чином його реалізувати.

Складність питання про забезпечення права на працю, як одного з головних соціально-економічних прав, полягає у тому, що його реалізація залежить від економічних можливостей держави, яка в свою чергу знаходиться в прямій залежності від її політики. Але не залежно від економічного розвитку та матеріальних ресурсів держава повинна забезпечити дотримання мінімуму життєво важливих для людини прав.

Нажаль в сучасних умовах частина соціально-економічних, культурних прав людини і громадянина перетворена на гасла, такі як: гідне життя, достатній життєвий рівень, справедливі і сприятливі умови праці, право на працю, заборону примусової праці, соціальний захист тощо. Не завжди звернення до суду і винесення відповідних судових рішень дає можливість захисту соціально-економічних прав і свобод працівників, оскільки відсутні економічні умови реалізації таких прав. Саме тому доцільно в самому законі визначати не тільки матеріальні приписи, а й враховувати моральні вимоги, економічні ресурси та фінансові можливості, а саме: чинники готовності до сприйняття правової норми,

практику, що склалась у роботі того чи іншого правозастосовчого органу, можливу протидію з боку зацікавлених осіб тощо.

Література:

1. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право.: Учебник для вузов. – М.: Дело, 1999. – 728 с.
2. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации : учебник [для вузов] / М. В. Баглай. – 3-е изд., изм. и доп. – М. : Норма, 2001. – 800 с.
3. Киселев И.Я. Зарубежное трудовое право.: [учебное издание] / И. Я. Киселев. – М.: Издател. группа «Норма – ИНФРА-М», 1998. – 728 с.
4. Иваненко В.А., Иваненко В.С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. – СПб.: Издательство „Юрический центр Пресс“, 2003. – 404 с.
5. Рабінович П. Основні права людини: поняття, класифікація, тенденції // Укр. часопис прав людини. – 1995. – № 1. – С.14–22.;
6. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. М., – 1999. – 720 с.
7. Надель С. Рыночная экономика и экономическая демократия // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 1. – С. 45-46.

Дудка Таміла Сергіївна,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
студентка II курсу*

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ефективність діяльності органів місцевого самоврядування забезпечується багатьма факторами, серед яких найефективнішим є громадський контроль. Як свідчить європейська практика, громадський контроль є невід’ємним елементом громадянського суспільства, а його брак чи відсутність вказують на пасивність більшої частини населення, а відтак – свавілля органів публічної влади. Тому громадський контроль є найважливішою формою реалізації демократії і способом залучення населення до управління суспільством та державою.

Серед робіт учених із зазначеної теми заслуговують на увагу дослідження О. Андрійка, Ю. Битяка, П. Любченка.

У юридичній енциклопедії надається таке визначення громадського контролю, сформульоване О. Андрійко: «Громадський контроль – один із видів соціального контролю, що здійснюється об’єднаннями громадян та самими громадянами, є важливою формою реалізації демократії і способом залучення населення до управління суспільством та державою [1, с. 210].

Ю. Битяк наголошує, що окремі громадські утворення мають контрольні повноваження, які наближають їх до державних контролюючих органів. Вони мають право втручатися в діяльність органів місцевого самоврядування та самостійно притягати винних до відповідальності [2, с. 224].

П. Любченко зазначає, що у країнах Європи організація контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування обумовлюється формами державного устрою, правління, політичного режиму, а також моделлю місцевого самоврядування [3, с. 20]. Зокрема, чи не найбільше на своєрідність громадського контролю впливає державний устрій.

Держави з унітарним устроєм демонструють різні способи контролю громадян над органами місцевого самоврядування. Приміром, судові засоби

захисту, що існують паралельно із перевіркою законності, яку проводить префект. Даний спосіб полягає в тому, що будь-який мешканець комуни може безкоштовно без допомоги адвоката звернутись до адміністративного суду в своєму населеному пункті, оскаржуючи будь-які рішення місцевої влади, її накази, результати голосування тощо. Слід відзначити, що з 2001 року для того, аби підвищити ефективність цих інколи довготривалих процедур, у Франції було запроваджено новий терміновий порядок: у разі незгідствних вагомих сумнівів у законності певного рішення суди можуть його припинити, видавши відповідний терміновий наказ, або ж припинити дію рішення будь-яким способом протягом 2-х днів, якщо воно тягне за собою вагоме і незаконне порушення основних свобод громадян, видавши терміновий наказ [4].

Відкликання депутатів місцевих рад за народною ініціативою – ще одна з основних форм здійснення громадського контролю. Проте у європейських країнах ця процедура передбачена лише у федеративній державі Швейцарії, точніше, лише в деяких кантонах, таких як Берн, Золотурн, Тічіно, Тургау, Урі, Шаффхаузен. Наприклад, у ст. 27 Конституції кантону Урі передбачене право громадської ініціативи щодо дострокового припинення повноважень органу влади. А у ст. 57 Конституції кантону Берн визначено право жителів на ініціювання проведення позачергових виборів до місцевого органу влади [5].

Таким чином, узагальнюючи все вищевикладене, можна стверджувати, що у країнах Європи громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюється по-різному, адже залежить від багатьох чинників. Найпоширенішою формою здійснення контролю в унітарних державах є судовий засіб захисту, що уможливорює оскарження рішень і дій органів місцевого самоврядування та їхніх представників. І лише в одній державі, яка є федеративною, існує найефективніша форма реалізації громадського контролю – відкликання місцевих депутатів за ініціативою. Проте в будь-яких країнах, не залежно від державного устрою, форм правління, політичного режиму, а також моделі місцевого самоврядування, громадський контроль існує, щоб сприяти вирішенню цілої низки завдань, зокрема, захисту основних прав і свобод людини; підвищенню рівня участі громадян та їх об'єднань у діяльності органів місцевого самоврядування та зниженню ризиків прийняття та реалізації органами місцевого самоврядування протиправних дій і таких, що суперечать суспільним інтересам.

Література:

1. Державне управління: [Навчальний посібник] / А. Ф. Мельник, О.Ю.Оболєнський, Л. Ю. Гордієнко; За ред. А. Ф. Мельник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.
2. Адміністративне право України [Підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін.]; За ред. Ю. П. Битяка. – Харків: Право, 2000. - 520 с.
3. Зарубіжний досвід організації контролю у сфері місцевого самоврядування / П. М. Любченко, О. А. Смоляр // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2015. – №29. – С. 18-31.
4. Звіт щодо громадського контролю органів місцевого самоврядування в Європі: порівняльне дослідження внутрішнього законодавства окремих європейських держав [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.slg-coe.org.ua/category/documents/appraisals>.
5. Ганзюк К., Нікітенко С. Пропозиції до політики щодо врегулювання статусу депутата місцевої ради [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/DeputyPolicy.pdf>.

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема домашнього насильства або насильства в сім'ї є надзвичайно актуальною з огляду на її масштабність. Від насильства в сім'ї може потерпати будь-хто з членів родини, але найчастіше воно торкається найбільш уразливих верств населення: людей слабких, нездатних захистити себе, залежних матеріально чи фізично від інших членів сім'ї. Жінки є однією з найбільш вразливих категорій постраждалих від домашнього насильства, вони у більшості випадків є потерпілими від насильницьких дій з боку кривдника.

Насильство відносно жінок є одним із проявів історично складених нерівних владних стосунків між чоловіками і жінками, що до цього часу призводять до домінування над жінками і дискримінації у відношенні до жінок з боку чоловіків, перешкоджає всебічному розвитку становища жінок та їх соціального й правового захисту. Насильство у відношенні до жінок упродовж усього їхнього життя обумовлене головним чином усталеними традиціями, зокрема негативним впливом деяких традиційних методів або звичаїв і всіх аспектів екстремізму, пов'язаного з відмінностями за ознакою расової належності, статі, мови, релігії, що сприяє збереженню підпорядкованого статусу жінки в сім'ї, на роботі, в громаді та у суспільстві. [3, с. 73] Це явище стало настільки звичним, що у багатьох сім'ях насильство не сприймається як насильство – воно вважається нормою сімейного життя. Ця проблема вимагає негайного вирішення, оскільки насильство в сім'ї стало підґрунтям для інших видів злочинів, зокрема вбивств, тілесних ушкоджень, злочинів неповнолітніх та інших. [4, с. 71]

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства. У статті 3 Конвенції наведено визначення поняття «насильство стосовно жінок», що розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства щодо жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті. [1, ст. 3]

Варто зазначити, що поширенню насильства значною мірою сприяє те, що жертви морально не готові повідомляти про факти вчинення щодо них насильства. Коли жінки, які перебували у безпорадному стані та стосовно яких вчинялось домашнє насильство, звертаються за допомогою та по захист до близьких їм людей, вони не завжди знаходять у них підтримку. Рідні інколи ставляться до фактів насильства поблажливо.

Як свідчать оцінки експертів, значна частина жертв сімейного насильства не звертається по допомогу у відповідні державні органи та громадські організації. Це здебільшого пов'язано з небажанням розголосу таких подій, відчуттям сорому перед своїми знайомими, побоюванням зруйнувати сім'ю тощо. Саме тому насильство в сім'ї має високу ступінь латентності. Дехто, спостерігаючи в чужих сім'ях факти насильства або жорстокого поведіння, виявляє повну байдужість до їхньої долі, небажання втручатись у сімейні справи іншої родини і саме тому не повідомляє про факти насильства відповідні органи. [2, с. 9-10] Іншим проблемним аспектом є необізнаність потерпілих стосовно своїх прав та механізмів захисту від насильства. Перебуваючи у напруженому стані жертви

насилья, жінки не знають, як протидіяти кривднику та куди звертатись за захистом.

З огляду на складність проблематики домашнього насильства значна відповідальність у забезпеченні реального механізму захисту його жертв покладається на державу. Україна з цією метою має приймати всі необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні й освітні заходи. Здійснення заходів, спрямованих на попередження насильства в сім'ї, навіть будь-яким його проявам, повинно отримувати підтримку на державному рівні. [2, с. 10]

Формування свідомості громадян, нетерпимості до такого явища як насильство в сім'ї є тривалим соціальним процесом, що органічно пов'язаний із змінами у всіх інших сферах життя суспільства. Але, законодавство з питань попередження сімейного насильства стане ефективним інструментом захисту від насильства в родині лише за умови широкого доступу до інформації з проблем профілактики насильства в сім'ї, плідного співробітництва громадських організацій та органів влади й місцевого самоврядування, а також активної протидії кожного з громадян цьому принизливому для людської гідності явищу.

Україна ще має пройти довгий шлях до впровадження високих стандартів надання допомоги та ефективного захисту жінок від домашнього насильства, але перші потужні кроки вже зроблені. Зокрема, 1 січня 2019 року набирає чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», відповідно до якого домашнє насильство стане кримінально караним діянням. Також вже набуває поширення практика застосування термінового заборонного та обмежувального приписів. У законодавство нашої держави імплементуються норми, якими запроваджуються нові заходи, які в подальшому можуть бути застосовані до кривдника у разі здійснення ним домашнього насильства, або погрози його здійснення. Такі заходи покликані захищати осіб, які постраждали від домашнього насильства та попереджувати насильство.

Всеохоплюючий законодавчий підхід вимагає, аби постраждалі від домашнього насильства отримали достатній захист від подальшого насильства, а також підтримку та допомогу, необхідні для подолання численних наслідків насильства та відновлення нормального плину їхнього життя.

Реалізація такого захисту потребує комплексного підходу, що містить в собі надання послуг на усіх рівнях: надання правової, психологічної та медичної допомоги, освіта та навчання, організація притулків для постраждалих від домашнього насильства, телефони довіри, аустріч.

Держава має забезпечити мінімальні стандарти надання такої допомоги безоплатно в контексті дотримання прав і основоположних свобод людини.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь// Проект Ради Європи «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні» (фінансується урядом Швеції) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int/1680093d9e>.

2. Шаповалова О. Моніторинг національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї// Програма розвитку ООН в Україні – 2014 – 190 с.

3. Ніколайчук А.І. Захист прав жінок від насильства в сім'ї: адміністративно-правові аспекти// Наше право – 2014 - № 4 – с. 72-74.

Зінчук Максим Ігорович,

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування*

АНАЛІЗ ПОКАРАНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2015

«Вільні і чесні вибори є основою демократичної трансформації. Комплексна реформа виборчого законодавства є однією з ключових реформ, які Україна повинна здійснити. Це надзвичайно важливо, щоб це було зроблено назавжди до наступного раунду виборів в країні, щоб до того часу правила гри могли бути покращені. Водночас поліпшення захисту виборчих прав та інтересів громадян України, зокрема через мережу уповноважених з виборчих прав у регіонах, допоможе зменшити простір для політичної корупції та покращити цілісність та довіру до виборчого процесу в цілому», - заявив посол, Голова Представництва Європейського Союзу в Україні Хюг Мінгареллі.

За рік до загальнонаціональних виборів Європейський Союз започатковує проєкт «Виборча реформа задля підсилення впливу агентів змін та підтримки публічного діалогу», який реалізує Громадянська мережа ОПОРА спільно з Українським католицьким університетом та Європейським центром підтримки виборів. Проєкт спрямований на захист виборчих прав громадян шляхом реформування законодавства про парламентські та місцеві вибори та створення мережі громадських омбудсменів по всій Україні.

Даний проєкт спрямовано:

- розробку змін до законодавства про парламентські та місцеві вибори з залученням зацікавлених сторін, а громадяни України будуть якісно поінформовані про цілі та методи реформування;
- створення мережі громадських омбудсменів з захисту виборчих прав, які у всіх регіонах України системно моніторитимуть та аналізуватимуть кримінальні справи з виборчих порушень, роботу судів і поліції. Омбудсмени також триматимуть на контролі кожну резонансну справу та сприятимуть їх розслідуванню у правовий спосіб;
- вивчення специфіки організації та проведення виборів на конфліктних територіях, підготувати рекомендації щодо підготовки до виборів.
- підвищення прозорості та підзвітності виборчих адміністрацій, а також попередити незаконний вплив на голосування виборців шляхом запровадження сервісів відкритих даних про політичні процеси в Україні.

Відомим є факт про певну недосконалість виборчої системи в Україні, виборчий процес в Україні досі є проблемним і на практиці не відповідає багатьом положенням законодавства та міжнародним стандартам. Багатьом злочинам вчиненим під час виборчих кампаній не надано достатньої уваги, а деякі, більш дрібні правопорушення взагалі лишуються без належної уваги з боку правоохоронних органів. Це, в свою чергу, породжує відчуття безкарності суб'єктів виборчого процесу та спонукає їх до вчинення протиправних дій з метою збільшити свої шанси і перемогти на виборах чи просунути того чи іншого кандидата. Цей стан речей відобразився і на статистичні правоохоронців. До прикладу, збільшення кількості розслідувань на місцевих виборах 2015 року збігається з висновками національних та міжнародних спостерігачів, які скептично оцінили минулорічні місцеві вибори, порівнюючи їх з кампаніями 2014 року.

Станом на кінець 2016 року 66 із 422 кримінальних проваджень завершилися направленням обвинувальних актів до суду. Це становить приблизно 16% від загальної кількості кримінальних проваджень, окрім того через станом на весну 2018р. було закрито майже 85% розслідувань.

Так, найбільше судових вироків стосуються незаконного приховування виборчого бюлетеня (12) та отримання неправомірної вигоди (12), трохи менше – отримання бюлетеня за іншу особу – 9. 7 вироків судів винесено за незаконну видачу бюлетеня. По 3 судових рішення за отримання бюлетеня за іншу особу та пропозиції неправомірної вигоди, а також 2 – за незаконне знищення виборчої документації. По одному судовому вироку винесено за внесення до документів кандидата неправдивих відомостей, заповнення протоколів не на засіданні ДВК, незаконне отримання виборчого бюлетеня, підкуп виборців з боку кандидата, підписання протоколу не на засіданні ДВК та спробу отримати бюлетень за іншу особу. Найбільше судових вироків винесено у Одеській області – 13, найменше у Херсонській – 1 [1].

Найчастіше судові вирoki виносились відносно порушень, які були скоєні виборцями. Таких рішень – 42. 20 судових вироків винесено відносно членів дільничних виборчих комісій, 5 – відносно сторонніх осіб. Найменше судових рішень щодо порушень з боку кандидатів та офіційних спостерігачів – по 1.

Загалом з 69 підсудних 35 порушників отримали штраф у розмірі від 510 до 8500 гривень, двоє з них, окрім штрафу, були позбавлені права обіймати посади у виборчих комісіях. 34 порушники отримали умовне засудження з випробувальним терміном 1 рік, з них 17 – позбавлені права виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінальної виконавчої інспекції.

Загальний соціальний портрет порушників, виглядає наступним чином:

Виборці – здебільшого чоловіки (у 60% випадків), які проживають у сільській місцевості (55%) та не працюють (55%).

Члени ДВК – найбільшими порушниками є працюючі (35%) жінки (у 95% випадків) із сільської місцевості (70%).

Загалом, кількість покараних і характер злочинів, як і раніше, не переконче у реальній спроможності держави попередити зловживання на виборах. Проте, прогрес у фіксації й документуванні порушень, взаємодії правоохоронців зі спостерігачами, продемонстрований упродовж останніх виборів, залишає місце для певного оптимізму.

Насамперед, для зрушення процесу правоохоронним органам необхідно перестати замовчувати рівень та масштаби злочинів проти виборчих прав громадян, і активно передавати справи до суду. Також вкрай помітним є низький рівень обізнаності правоохоронців у виборчому законодавстві, складно бачити порушення, коли не знаєш, що це порушення.

Проведення і оприлюднення МВС та ГПУ внутрішньої оцінки стану розслідувань порушень на виборах, підзвітність у цьому питанні дозволить попередити політичні маніпуляції навколо проблеми. Суспільство багато знає про фальсифікації на виборах і навіть про відкриті справи, але досі правоохоронні органи не мали практики звітування за результатами самих розслідувань. Це формує недовіру і загальне відчуття провалу[2].

Є простір і для законодавчих змін, які б враховували негативний досвід попередніх виборчих кампаній і стали неполітичним консенсусом. Реагуючи на рішучі заяви президента України у 2015 році після скандальних виборів у 205-му окрузі, експерти різних організацій ще тоді запропонували варіанти удосконалення Кримінального кодексу та іншого законодавства. Хоча рішучість і зменшилася, однак потяг треба зрушити з місця.

Невідворотність покарань за будь-які злочини є базовим принципом у розвинутих демократіяx світу. Звісно, для успішного застосування санкцій

необхідно мати розвинуті структури, що ведуть процеси фіксації, розслідування і судового переслідування. Успішна реалізація принципу невідворотності покарань за всі злочини означає, що законодавство країни дійсно працює. Ситуація з Україною, коли лише близько 20 – 30% розпочатих на виборах кримінальних проваджень доходять до суду, наочно демонструє потребу в удосконаленні законодавства. Крім того, ця законодавча ініціатива запровадить практичне виконання міжнародних стандартів виборчого процесу. А це, у свою чергу, сприятиме посиленню гарантій чесності, прозорості та конкурентності виборів [3].

Література:

1. Відповідальність за виборчі злочини на місцевих виборах 2015. Інфографіка [Електронний ресурс] / Звіти - Вибори, Місцеві вибори 2015 // Громадянська мережа ОПОРА. – [Київ]. – Режим доступу: <https://www.oporaua.org/vybory/zvity/44114-vidpovidalnist-za-vyborchiz-zlochyny-na-mistsevykh-vyborakh-2015-infohrafika> – Назва з екрана. – Дата публікації : 15.02.2017. – Дата перегляду: 16.09.2018.

2. Ключев О. Хто покараний через рік після чергових місцевих виборів [Електронний ресурс] / Олександр Ключев // Радіо Свобода. Точка зору. – [Київ]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28174244.html>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 13.12.2016. – Дата перегляду: 15.09.2018.

3. Жемчужнікова К. Три причини посилити відповідальність за порушення на виборах. [Електронний ресурс] / Катерина Жемчужнікова// Liga.net. Новини. – [Київ]. – Режим доступу: <http://ua.news.liga.net/politics/articles/tri-prichini-posiliti-vidpovidalnist-za-porushennya-na-viborah>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 12.06.2018. – Дата перегляду: 16.09.2018.

Зленко Марина Анатоліївна,

Полтавська державна аграрна академія,

магістр кафедри публічного управління та адміністрування

Писаренко Вячеслав Петрович,

Полтавська державна аграрна академія,

доктор наук з державного управління,

професор кафедри публічного управління та адміністрування

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Більшості країн Європейського Союзу вдалося створити ефективну систему організації контролю в органах виконавчої влади, закріпити на законодавчому рівні високі стандарти життя, до яких прагнуть інші країни, що пов'язують своє майбутнє з Європейською спільнотою. Досвід розвинених країн світу свідчить, що зміни законодавства через покращення ставлення до виконання службових обов'язків, підвищення свідомості та відповідальності державних службовців за виконавську дисципліну повинні суттєво вплинути на рівень виконання нормативно-правових актів.

Аналіз організації державного контролю в системі органів виконавчої влади зарубіжних країн показує, що в більшості цих країн принципи організації та здійснення контролю в системі органів виконавчої влади закріплено у відповідних законодавчих актах. Так, у Словацькій Республіці – це закони: «Про Вище контрольне управління Словацької Республіки» (1993 р.) та «Про державний контроль у Словацькій Республіці» (1996 р.) [1, с. 76]; у Чеській республіці: «Про державний контроль» (1991 р.), «Про фінансовий контроль у державному управлінні», «Про службу державних службовців в органах управління і про заохочення цих службовців та інших співробітників органів управління»; у

Литовській Республіці «Про державний контроль» від (2001 р.), «Про внутрішній контроль і внутрішній аудит» (2002 р.).

Як виняток можна розглядати Нідерланди, де згадане питання законодавчо не закріплене. Проте, у цій країні певну функцію контролю за своєчасним виконання рішень Уряду здійснює Міністерство із загальних справ.

Контроль у системі органів виконавчої влади країн Європейського Союзу здійснюється переважно спеціальними структурними підрозділами відповідних державних органів [2; с. 91]. Проте, у таких країнах як Франція [3; с. 72-76], Португалія, в системі органів державної влади взагалі відсутній окремий орган, який займався б виключно питаннями контролю за виконанням урядових рішень [4; с. 70-77].

Немає центрального органу з перевірки виконання документів, доручень, запитів тощо і у Данії. Зате там діє Закон «Про омбудсмена» від 1996 р., за яким контролювати діяльність системи виконавчої влади зобов'язано саме уповноваженого з прав людини, котрого обирає парламент.

Фінляндія має дві незалежні контролюючі структури – Парламентські державні аудитори та Офіс державного аудиту, які діють згідно з рекомендаціями міжнародної організації вищих аудиторських інституцій. У Румунії забезпечення контролю в системі органів виконавчої влади здійснює Національна адміністрація контролю, яка є органом центральної виконавчої влади та знаходиться у підпорядкуванні уряду країни.

Отже, попри спільні риси, притаманні державному контролю в країнах-членах Європейського Союзу, специфіка цієї сфери досить різноманітна. У ході вивчення питання організації державного контролю в системі органів виконавчої влади в країнах Спільки незалежних держав встановлено, що у цих країнах існує низка державних органів, які здійснюють контрольню-ревізійну функцію.

На високому рівні здійснюється контроль у системі органів виконавчої влади у Сполучених Штатах Америки. Цю функцію тут здійснює Головне контрольне управління Конгресу Сполучених Штатів Америки [5; с.75-80]. У країнах Азійського регіону питання контролю в системі органів виконавчої влади регулюється положеннями відповідних актів внутрішнього законодавства. У Японії це питання регулюється відповідними положеннями Конституції. У країні впроваджено чітке розмежування контрольних функцій у адміністративній і фінансовій сферах.

У Китаї питання організації державного контролю в системі органів виконавчої влади покладено на Міністерство контролю Китайської народної республіки. Згідно з положенням «Закону про адміністративний контроль», дане Міністерство здійснює контроль за діяльністю міністерств і відомств Державної Ради Китайської народної республіки, державних службовців та інших осіб, призначених Державною Радою або відповідними відомствами. Отже, незважаючи на спільні риси у сфері контролю в системі органів виконавчої влади країн одного регіону, їх досвід і специфіка контролю є досить різними.

Контроль у механізмі публічної влади, як прийнято називати в країнах з розвинутою демократією, визначається як організаційно-правова форма діяльності відповідних владних суб'єктів та органів, що має такі ознаки: різновид інституту влади, що здійснюється як постійно діючими, так і тимчасовими інституціями, зокрема, органами держави, безпосередньо пов'язаний з реалізацією їх повноважень; поширюється не тільки на сферу управління, а і на сферу нормотворчості, яка здійснюється усіма інституціями публічної влади, зокрема, органами державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовими особами.

Виходячи з досвіду організації забезпечення контролю за виконавчою та службовою дисципліною в органах державної влади країн Євросоюзу, було б доцільно створити в Україні необхідне підґрунтя для покращення ставлення,

підвищення свідомості та відповідальності державних службовців, а саме: внести відповідні зміни до Кодексу державного службовця; підвищити авторитет державної служби; розробити систему добору, призначення на посади, просування по службі, ротатії державних службовців та їх професійного навчання; розробити систему високоефективного соціального захисту та пенсійного забезпечення державних службовців; запровадити єдину систему оцінювання та стимулювання роботи державних службовців; переглянути та суттєво покращити систему оплати праці державних службовців, привівши її до рівня оплати праці державних службовців країн Євросоюзу.

Література:

1. Державний контроль в органах виконавчої влади Словаччини // Інформаційно-аналітичний, науково-методичний бюлетень Президентський контроль. – 2004. – № 4. – С. 76-79.
2. Айвазовська О. Моніторингові, сторожові, «watch-dog» організації громадського контролю // Громадянське суспільство. – 2009. – № 3(10). [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name>
3. Баранов В., Могильний С. Стратегия и тактика муниципальных выборов. – Бердянськ, 2004. – 408 с.
4. Європа: контроль на службі в демократії // Інформаційно-аналітичний, науково-методичний бюлетень Президентський контроль. – 2005. – № 1. – С. 70-77.
5. США: президент, конгрес, контроль // Інформаційно-аналітичний, науково-методичний бюлетень Президентський контроль. – 2004. – № 1. – С. 75-80.

Зуб Олексій Юрійович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права*

СУДОВИЙ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ: ПОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ З ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА (СЕРЕЈ)

Розгляд справ у розумні строки – елемент права на справедливий судовий розгляд, гарантованого п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – ЄКПЛ). Держави-підписанти ЄКПЛ, у рамках забезпечення розгляду справ у розумні строки, переважно здійснюють це шляхом відповідної законодавчої регламентації в процесуальному законодавстві. Та чи всі засоби забезпечення своєчасного розгляду будь-якої справи судом закріплені в процесуальному законодавстві? Очевидно, ні.

18 вересня 2002 р. Комітетом міністрів Ради Європи створено спеціальний орган, який вивчає практики здійснення судочинства в Європі, та покликаний виробляти рекомендації спрямовані на забезпечення найбільш ефективного судочинства серед країн-членів Ради Європи – Європейська комісія з ефективності судочинства (*European commission for the efficiency of justice*, надалі – СЕРЕЈ) [1]. При цьому, у 2007 р. на базі СЕРЕЈ було утворено Центр з вивчення та аналізу використання часу судом (*Study and analysis of judicial time use research network*, надалі – SATURN) [2] у країнах-учасниках.

У рамках завдань, що стоять перед центром SATURN, здійснюється розробка та допомога у впровадженні інструментів спрямованих на забезпечення розгляду справ у розумні строки в суді, а також – рекомендацій з оптимізації управління часом у контексті розгляду справ судом. Так, працівниками центру було напрацьовано, серед інших актів та доповідей, два основні: «Методичні рекомендації з судового тайм-менеджменту» (*Saturn Guidelines for Judicial Time*

Management, 2008 р.) та «Керівництво з імплементації інструментів тайм-менеджменту SATURN у судах» (*Guide for the Implementing the SATURN Time Management Tools in Courts*, 2011).

Упродовж роботи SATURN втілювало послідовну лінію дослідження та розроблення інструментів управління часом у суді, функціональна спроможність яких лежала в площині забезпеченням розумності строків розгляду справ у суді. У Методичних рекомендаціях 2008 р. SATURN виробив 63 можливі дії спрямовані на ефективну організацію розглядом справ з позиції економії часу, а в Керівництві 2011 р. мова йде про 15 кроків, які необхідно втілити для реалізації таких дій. Вищезгадані дії та кроки були умовно розділені на 7 груп, у залежності від їх функціонального призначення та місця в етапності розгляду справ.

1. Планування та збирання даних. До цієї групи дій входить загальне планування розгляду справ / категорій справ за галузевою приналежністю / категорій справ у рамках галузевої приналежності. Врахування інстанції суду та середньої тривалості розгляду конкретної справи. Інформування учасників справи про планування процесу розгляду справи.

2. Реагування на відхилення від запланованих / встановлених часових рамок. Усунення причин надмірного розгляду справ чи виходу поза заплановані темпоральні рамки під час здійснення окремих процесуальних дій. Недопущення ситуацій, коли рух справи «за графіком» буде непропорційно порушувати інші права людини. Постійний моніторинг обгрунтованості та необхідності зупинки провадження в справі.

3. Збирання інформації. Суд має вживати максимальних зусиль для накопичення значимої інформації та її належного оформлення кожного разу, коли учасники справи будь-яким чином встановлюють зв'язок із судом чи подають будь-які матеріали для приєднання до справи. Зібрана інформація має бути постійно доступною (з відповідними винятками) для ознайомлення.

4. Аналіз інформації. Будь-яка зібрана судом інформація має бути проаналізована на предмет формування середнього показника строку розгляду відповідної категорії справ, причин, що стали перешкодою розгляду справ у розумні строки та будь-якої іншої інформації, що може бути корисною в контексті оперативного розгляду справи.

5. Визначення цілей. Постійне встановлення загальних та проміжних цілей упродовж розгляду справи. Вони мають бути досяжні, відповідати меті найбільш швидкого розгляду справ. Вміння ставити та досягати цілі має бути критерієм, що береться до уваги під час оцінки діяльності суду.

6. Кризове управління. Мають бути розроблені ефективні інструменти усунення негативних наслідків порушення гарантії розгляду справ у розумні строки, а також важелі виходу із ситуації затягування розгляду справи [3].

7. Часові угоди зі сторонами та юристами. Сторони, як і їхні представники, мають бути поінформовані про інструменти ефективного управління часом, що використовується в судах. Планування та розроблення графіку розгляду справ має здійснюватися за участі сторін та їх представників.

Отже, у роботі було висвітлено базові блоки інструментів та заходів з ефективного управління часом під час розгляду справ у суді розроблені та наповнені Центром SATURN Європейської комісії з ефективності судочинства. Досліджені правові акти містять ефективні способи використання часу під час розгляду різноманітних справ, що мають бути імплементовані в національне судове правозастосування.

Література:

1. Resolution Res (2002) 12 establishing the European Commission for the efficiency of justice [Електронний ресурс]. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804ddb99.

2. SATURN Centre for judicial time management [Електронний ресурс]. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/saturn-centre-for-judicial-time-management>.

3. SATURN Guidelines for judicial time management. Comments and implementation examples. 22 June 2015 [Електронний ресурс]. URL: <https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-saturn-guideli/168078bc11>.

Кишикар Павло Миколайович,
Верховна Рада України,
Народний депутат України VIII скликання

АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КЛЮЧІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА САМОЗАХИСТ (ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ)

Конституція України ще в 1996 році проголосила людину, її права та свободи, найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Містить чинне законодавство України і право особи на самозахист. Натомість держава, оголосивши людину найвищою цінністю і надавши їй право на самозахист, залишила відкритим питання щодо способів такого самозахисту.

З 2014 року на території України йде війна, яка нажалі е безперервним джерелом постачання зброї і боеприпасів не тільки на лінію фронту, а й повністю на всю територію держави. Зброя нелегально потрапляє до рук тих, хто прагне її мати і, вкрай малоімовірно, що це законслухняні громадяни.

Відтак держава, по суті, позбавляє власних законслухняних громадян права на адекватний захист. Ситуація нагадує Революцію гідності коли герої України з дерев'яними щитами захищались від автоматів і снайперських гвинтівок.

Україна прагне в ЄС. При цьому слід звернути увагу на те, що ЄС не тільки декларує, що людина є найвищою соціальною цінністю, а й забезпечує цю декларацію, в тому числі і правом на збройний самозахист.

Відтак шлях України до Європейського Союзу не може завершитись тим, що українці, на відміну від громадян інших європейських країни, залишаться незахищеними.

Вільне володіння зброєю вимагає законодавчих змін, які не можуть бути неузгодженими із законодавством ЄС.

В цій частині слід звернути увагу на те, що в країнах ЄС відношення до цього питання є неоднозначним. Так приміром Чехія, Фінляндія, Швейцарія досить ліберально дивляться на володіння зброєю, при цьому Німеччина ставиться до цього питання більш жорстко.

Головним аргументом «проти» є припущення, що наявність зброї збільшить кількість злочинів, що вчиняються з її використанням.

В цій частині слід відмітити, що найбільш використовуваним, як збраряддя бивства, є кухонний ніж, однак вони досі не заборонені.

Також слід відмітити, що злочинці навряд чи використовуватимуть зареєстровану зброю як збраряддя злочину, адже таке використання є прямим і невідворотним шляхом самовикриття.

Не менш важливим аргументом «проти» є і те, що при вільному володінні зброєю може збільшитись кількість нещасних випадків, пов'язаних із використанням зброї (в тому числі за участі дітей).

Щодо даного аргументу слід відмітити його слушність, а відтак необхідність законодавчого врегулювання участі держави та відповідних органів дозвільної системи у контролі за дотриманням правил носіння і зберігання зброї.

Пропозиції:

Народний Рух України безумовно підтримує право кожного громадянина України на самозахист і вважає обов'язком держави забезпечити законодавчі умови такого самозахисту, що має здійснюватись на законодавчому рівні.

Народний Рух України стоїть на засадах необхідності переймання найкращих практик вирішення даного питання на законодавчому рівні в країнах ЄС. Найбільш прийнятним в цій частині для України, ми вважаємо досвід законодавчого врегулювання даного питання в Чехії з певними доповненнями:

Інформаційно (порядок отримання дозволу на носіння зброї в Чехії):

Людина навчається в тирі, здає тест у присутності поліцейського, відповідає на велику кількість теоретичних питань, в тому числі юридичного характеру. Процедура передбачає також і медичне обстеження.

Доповнення:

1. Обмеження щодо права на носіння і зберігання полуавтоматичної і автоматичної зброї, що може здійснювати постріли без перезарядки більше 21 пострілу.

2. Обмеження щодо права на носіння короткоствольної зброї з ємністю обойми більше 20 набоїв.

3. Посилення контролю з умовами зберігання і носіння зброї.

4. Запровадження права представників дозвільної системи на вилучення зброї в разі найменших порушень у її зберіганні та носінні.

5. Надання права представникам органів соціального захисту дітей на контроль за умовами зберігання та носіння зброї, що перебуває в помешканнях, де проживають діти.

Перейняття цього досвіду дозволить нам здійснити реформу, забезпечивши одночасно відповідність нового законодавства в цій царині законодавству ЄС.

Клавдієва Катерина Данилівна,

Полтавський обласний центр зайнятості, директор

РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ЦЕНТРІВ ЗАЙНЯТОСТІ У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ПОЛТАВЩИНІ

У процесі проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні державна служба зайнятості проводить системну роботу по налагодженню тісної співпраці з об'єднаними територіальними громадами (далі - ОТГ) для спільного вирішення питань забезпечення зайнятості мешканців та соціально-економічного розвитку громад. Така робота проводиться спільно з органами державної виконавчої влади, державними установами та громадськими інституціями. Зокрема, обласним та районними центрами зайнятості підписано угоди про співробітництво з Регіональним та місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, що дозволяє регулярно проводити спільні заходи та полегшує доступ громадян до різних адміністративних і соціальних послуг, гарантованих державою.

Головними завданнями співробітництва центрів зайнятості з ОТГ є сприяння у створенні та збереженні існуючих робочих місць, підтримка підприємницької ініціативи на території громади; залучення мешканців громади до активної участі у розбудові громади, повернення до активної трудової діяльності шляхом залучення до громадських та інших робіт тимчасового характеру; профорієнтаційна робота відповідно до ситуації на місцевому ринку праці; активна робота з окремими категоріями населення в напрямку трудової адаптації.

На виконання рекомендацій Полтавського обласного центру зайнятості міськими, міськрайонними та районними філіями Полтавської області,

Кременчуцьким міськрайонним центром зайнятості визначено уповноважених фахівців, відповідальних за організацію роботи з ОТГ; спільно з головами ОТГ сформовано та затверджено Графік проведення особистих зустрічей з жителями ОТГ на 2018 рік з періодичністю не менше одного разу на тиждень для надання інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних послуг.

З метою розширення сфери прикладання праці і засобів впливу на добробут громадян, насамперед за рахунок використання трудового потенціалу працездатного населення служба зайнятості області: сприяє незайнятому населенню, що проживає на території громади, у підборі підходящої роботи; інформує громаду та роботодавців, що зареєстровані на її території про наявність на обліку незайнятих громадян, які мають відповідні професійно-кваліфікаційні якості, допомагає роботодавцям у підборі та навчанні необхідних працівників із числа незайнятого населення; ініціює участь незайнятого населення у тематичних семінарах; всебічно, в обсязі, передбаченому законодавством України, сприяє започаткуванню незайнятими громадянами, що проживають на території громади, власної справи, з інформуванням про можливість участі в пілотному проекті «Рука допомоги»;

надає населенню, що проживає на території громади, безкоштовні профінформаційні та профконсультаційні послуги; забезпечує направлення безробітних на навчання за професіями, які мають підвищений попит на території селищної ради; навчає незайнятих громадян та безробітних техніці самостійного пошуку роботи; відповідно до законодавства України направляє безробітних на громадські та інші роботи тимчасового характеру на території об'єднаної територіальної громади.

Все це пом'якшує наслідки безробіття, повертає до активного життя громадян, які втратили роботу та перебувають на обліку в службі зайнятості.

За попереднім моніторинговим дослідженням в області на рівні територіальних громад планується розширення видів громадських робіт, а саме: роботи по заготівлі продуктів харчування на зимовий період для дошкільних закладів, будинків-інтернатів (пансіонатів) для громадян похилого віку, інвалідів та дітей; допоміжні роботи, пов'язані з ремонтом тепло- та водопостачання населених пунктів у сільській місцевості; відновлення та благоустрій природних джерел та водоймищ, русел річок; збір та обробка даних становища сімей, які знаходяться в складних життєвих обставинах.

Крім того, державна служба зайнятості відповідно до діючого законодавства стимулює роботодавців до створення нових та збереження існуючих робочих місць, зокрема, роботодавцю, який працевлаштовує на нове робоче місце безробітного з числа осіб, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, строком не менше ніж на два роки, щомісяця компенсуються фактичні витрати у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування протягом року, а суб'єкт малого підприємництва, який створює нові робочі місця в пріоритетних видах економічної діяльності та працевлаштовує на них безробітних строком не менше ніж на два роки, протягом першого року отримує щомісячну компенсацію у розмірі єдиного страхового внеску. Загалом ця послуга заохочує керівників підприємств та приватних підприємців не просто створювати нові робочі місця, а й офіційно оформляти трудові відносини, виплачуючи працівникам легальну заробітну плату, забезпечувати соціальні гарантії.

З метою детінізації зайнятості за ініціативи обласної служби зайнятості починаючи з 2016 року відновлено роботу обласної робочої групи з питань легалізації виплати заробітної плати та зайнятості населення, основним завданням якої є координація дій місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення легалізації трудових відносин та виведення заробітної плати з тіньового сектора

економіки. До складу обласної робочої групи по легалізації виплати заробітної плати та зайнятості населення входить директор обласного центру зайнятості та провідний фахівець відділу організації надання послуг роботодавцям обласного центру зайнятості (секретар робочої групи). В усіх містах і районах області здійснюють діяльність відповідні місцеві робочі групи, до складу яких включено представників служби зайнятості.

Діяльність робочих груп проводиться за двома напрямками: інформаційно-роз'яснювальна й аналітична робота та проведення обстежень роботодавців.

В напрямі сприяння розширенню сфери прикладання праці в ОТГ пріоритетним та перспективним є досвід створення міні-виробництв в місцевості, де є надлишок трудових ресурсів (сільська місцевість). Вирішувати питання перенесення робочих місць з трудонедостатніх міст до трудонадлишкових сільських регіонів вдається завдяки тісній співпраці обласного центру зайнятості з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та роботодавцями. Так, з ініціативи керівництва обласного центру зайнятості та за підтримки районних державних адміністрацій в смт. Шишаки відкрито швейне виробництво на 30 робочих місць. На перспективу вирішується питання організації швейних цехів в смт. Лохвиця та Кобеляки.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 №1154 «Про реалізацію пілотного проекту із залучення до роботи членів малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб» в Полтавській області реалізується пілотний проект із залучення до роботи членів малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб, в якому активну участь приймає Полтавський обласний центр зайнятості. Завдяки координації роботи з реалізації даного проекту з боку керівництва обласного центру зайнятості та системній роботі, учасниками пілотного проекту визначено 1218 осіб з числа членів малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб, з них 223 особи працевлаштовано за направленням служби зайнятості, 256 осіб – залучено до участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, по 25 особах комісією прийнято рішення щодо надання фінансової допомоги на поворотній основі для організації підприємницької діяльності на загальну суму 1594,1 тис. грн.

З метою інформування мешканців територіальних громад про послуги служби зайнятості в адміністративних приміщеннях обладнані інформаційні куточки, в яких розміщені актуальні тематичні добірки щодо законодавства про зайнятість, про послуги державної служби зайнятості, паспорти підприємств, де існує потреба в кадрах; інформація для окремих категорій населення (молоді, осіб з інвалідністю, ВПО та інших), поради зі складання професійного резюме тощо.

Спільно з головами ОТГ вирішено питання створення дистанційних робочих місць для фахівців служби зайнятості з можливістю ведення особистого прийому громадян протягом робочого дня.

Клочко Іван Олексійович,

*Територіальне управління Державної судової адміністрації України
в Полтавській області, начальник управління,*

Заслужений юрист України, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція і корупційні правопорушення є однією з поширених проблем сучасності. Масштабність цієї проблеми обумовлена стрімкими темпами розвитку

економічних правовідносин, ринковою капіталізацією, а також зростаючою конкуренцією. Другорядними причинами поширення корупції слід вважати недостатній рівень оплати праці державних службовців, відсутність дієвих механізмів запобігання і протидії корупції, низький рівень правової культури громадян і т. д.

Необхідно погодитись з думкою науковців, які зазначають, що Україна, яка йде шляхом демократичного розвитку та розбудови громадянського суспільства, повинна створити усі умови для попередження можливих випадків виникнення конфлікту інтересів у діяльності державних (як основної причини вчинення корупційних правопорушень), у тому числі правоохоронних органів. Адже наслідками конфлікту інтересів стають порушення таких основоположних принципів будь-якого демократичного суспільства взагалі та державної служби зокрема як пріоритет прав людини і громадянина, законність, гуманізм, соціальна справедливість, служіння українському народу та ін.[1].

Крім того, протидія корупції виступає однією з найбільш пріоритетних умов євроінтеграційного вектору розвитку України, оскільки це негативне явище значною мірою стримує розвиток та наближення України до світових стандартів.

В основі механізму запобігання корупції перебуває недопущення виникнення конфлікту інтересів, який в переважній більшості випадків виступає джерелом корупції.

Визначення поняття «конфлікт інтересів» міститься у Методичних рекомендаціях з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівняних до них осіб², де зазначається, що це конфлікт між публічно-правовими обов'язками і приватними інтересами державної посадової особи, за якого її приватні інтереси, котрі впливають з її положення як приватної особи, здатні неправомірним чином вплинути на виконання цією державною посадовою особою її офіційних обов'язків або функцій.

В свою чергу, Закон України «Про запобігання корупції» розмежовує два типи конфлікту інтересів – потенційний та реальний. Потенційний конфлікт інтересів визначається як наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [3].

Ці означені елементи у сукупності складають механізм адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, складовою частиною якого є адміністративно-правові засади такої протидії.

Р. В. Тополя до елементів адміністративно-правового механізму протидії корупції відносить досить широку систему, у яких необхідно виокремити норми адміністративного права, адміністративно-правову діяльність, суб'єктів та об'єкти протидії тощо [4].

На думку Е.С.Молдован, механізмами забезпечення реалізації концептуальних заходів у сфері протидії корупції в практичній площині є:

політичний – наявність політичної волі до подолання корупції усіма можливими демократичними заходами, в тому числі морально-ідеологічними; формування та реалізація чіткої державної антикорупційної політики; об'єднання і компромісне співробітництво з питання подолання корупції всіх політичних сил;

економічний – обов’язкове врахування щорічних витрат на фінансування заходів з державного бюджету і місцевих бюджетів; залучення коштів від вітчизняних і міжнародних донорських організацій шляхом підготовки проєктів;

нормативно-правовий – підготовка і прийняття Верховною Радою України, центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в межах їх компетенції нормативно-правових актів антикорупційного характеру;

організаційний – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України формують законодавче та нормативно-правове забезпечення реалізації

заходів щодо боротьби з корупцією; центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень забезпечують виконання законодавчих та нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію концептуальних морально-ідеологічних антикорупційних заходів; інші органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;

кадровий – залучення фахівців в сферах юриспруденція, педагогіки, психології, соціології, PR-технологій, маркетингу, політології, державного управління та місцевого самоврядування [5].

Погоджуючись з думкою науковців щодо визначення складових адміністративно-правового механізму протидії корупції, необхідно зазначити, що в контексті даного дослідження нас цікавить такий елемент як адміністративно-правові засади протидії корупції

У змісті адміністративно-правових засад виокремлюються: категоріальний; нормативний; інституційний; інструментально-технологічний елементи [6]. Зміст кожного з цих елементів можна розкрити, виходячи з їх назв. Так, категоріальний елемент включає у себе визначення основних понять та термінів, застосування єдиної термінології для забезпечення єдиного праворозуміння та правозастосування. Нормативний елемент включає систему актів адміністративного законодавства у даній сфері. До інституційного елементу належить уся система державних органів, їх посадових осіб, інших суб’єктів, задіяних у виконанні функцій щодо протидії корупції. І останній – інструментально-технологічний елемент, який включає методи, засоби, інструменти, за допомогою яких здійснюється робота у сфері протидії корупції.

Однак, на нашу думку, адміністративно-правові засади протидії корупції не слід обмежувати лише означеними вище елементами. Крім того, варто виділити організаційні елементи, засадничі (принципи) та ін.

У зв’язку з цим, пропонуємо адміністративно-правові засади протидії корупції визначити як систему нормативних, інституційних, організаційних та інших елементів, за допомогою яких здійснюється комплексна діяльність різноманітних суб’єктів у межах повноважень, визначених адміністративним законодавством щодо запобігання та протидії корупції, а також попередження виникнення та врегулювання конфлікту інтересів.

У комплексі заходів, спрямованих на протидію корупції, в тій чи іншій мірі задіяні всі державні органи, а також багато громадських організацій та інші інститути. З огляду на це, С.М.Алфьоров пропонує систематизувати суб’єктів антикорупційної діяльності за обсягом повноважень та ступенем участі суб’єкта в механізмі протидії корупції:

1) органи та особи, наділені адміністративними повноваженнями щодо виявлення, припинення, розслідування корупційних правопорушень, у тому числі щодо складання протоколу про адміністративне правопорушення, – спеціально уповноважені суб’єкти у сфері протидії корупції;

2) органи та особи, наділені повноваженнями щодо координації, спрямування, законодавчого забезпечення антикорупційної діяльності;

3) органи та особи, наділені повноваженнями щодо скріплення спеціально уповноваженим органом у сфері протидії корупції, за якими закріплюється прямиий

обов'язок із припинення корупційних правопорушень і повідомлення про них спеціально уповноважених органів [7].

В системі даних суб'єктів особливе місце необхідно виділити спеціально уповноваженим органам протидії корупції, серед яких: Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України та ін.

Тож, адміністративно-правові засади протидії корупції – це система нормативних, інституційних, організаційних та інших елементів, за допомогою яких здійснюється комплексна діяльність різноманітних суб'єктів у межах повноважень, визначених адміністративним законодавством щодо запобігання та протидії корупції, а також попередження виникнення та врегулювання конфлікту інтересів.

Література:

1. Курко Н. М. Повноваження і компетенція спеціалізованої антикорупційної прокуратури України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. 2015. Вип. 3-2. Т. 3. С. 149-150.
2. Методичні рекомендації з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівняних до них осіб: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 липня 2016 року № 2. : https://nazk.gov.ua/sites/default/files/metodychni_rekomendaciyi.pdf.
3. Про запобігання корупції: Закон України від № 1700-УІІ. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Тополя Р. В. Механізм адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Право». 2014. Вип. 1. С. 97.
5. Молдован Е. С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. Державне управління: теорія та практика // http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf.
6. Заброда Д. Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. Адміністративне право і процес. 2013. № 2 (4). С. 49.
7. Алфьоров С. М. Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, відповідно до проекту Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» // Право і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 6.

Криницький Ігор Євгенович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник*

ПРО ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ACQUIS ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Категорія «незалежний» та похідні від неї часто вживаються у контексті фінансового контролю. Головним чином окреслений термін застосовується при класифікації різновидів контролю за уповноваженими суб'єктами (коли незалежний фінансовий контроль виокремлюється поряд з державним і муніципальним [1, с.22; 2, с.9]; отожднюється з аудитом [3, с.62], до речі такий підхід мав нормативно-правове підґрунтя [4; 5]) та в якості одного з принципів

зазначеної специфічної діяльності. При цьому вживання текстуальної конструкції «незалежність фінансового контролю» стало настільки звичним, що переважно застосовується як така, що нібито не викликає заперечень й не потребує будь-якого пояснення, як природна навіть для державного фінансового контролю.

Натомість, подібний поверховий підхід припускає певну термінологічну невизначеність й навряд чи є виправданим, тим більше, що про незалежність фінансового контролю йдеться в низці ключових документів, регламентуючих як загальні підходи до фінансово-контрольної діяльності, так і євроінтеграцію нашої держави, в умовах поступового наближення вітчизняної правової системи до права ЄС.

Так, ст.1 Лімської декларації керівних принципів контролю визначає, що організація контролю є обов'язковим елементом управління громадськими фінансовими ресурсами [6]. При цьому незалежності державних фінансових контрольних органів присвячено окремий розділ (р.II). Водночас, варто виходити з положення, що незалежність компетентних органів чи їх працівників в реальному житті навряд чи може бути абсолютною. В будь-якому разі, ідеальною є ситуація, коли особа, що здійснює контрольні дії в сфері публічних фінансів є незалежною в межах установи/організації (персонально, організаційно, функціонально, інформаційно, фінансово тощо). При цьому, на наш погляд, і законодавцю, і правозастосовнику необхідно намагатись забезпечити реальну незалежність контрольного органу (його посадовців): 1) від органу чи керівника, якому вони підпорядковані («за вертикаллю»); 2) від інших «владних» органів та їх працівників («за горизонталлю»); 3) від особи, діяльність якої перевіряється; 4) від будь-яких третіх осіб. Адже якщо фінансовий контроль супроводжують прояви залежності, то він за визначенням не може бути об'єктивним та неупередженим, відповідно, буде неефективним.

Окреслений документ перекликається з євроінтеграційними актами України та низкою спеціалізованих міжнародних/регіональних директивних актів в сфері фінансового контролю.

Так, згідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (в редакції від 30 листопада 2015 року) наша держава взяла на себе зобов'язання забезпечити поступове приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до *acquis* ЄС. Відповідно, співробітництво в галузі управління державними фінансами спрямовується на забезпечення розвитку бюджетної політики і надійних систем внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту, що базуються на міжнародних стандартах, а також відповідають основоположним принципам підзвітності, прозорості, економності, ефективності та результативності (ст.346). Сторони обмінюються інформацією, досвідом, найкращою практикою та здійснюють інші заходи, зокрема: 1) у галузі зовнішнього аудиту стосовно імплементації стандартів та методик Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), а також обміну найкращими практиками ЄС у галузі зовнішнього контролю та аудиту державних фінансів з особливим акцентом на незалежності відповідних органів Сторін; 2) у галузі державного внутрішнього фінансового контролю щодо подальшого розвитку системи державного внутрішнього фінансового контролю шляхом гармонізації з міжнародно визнаними стандартами Інституту внутрішніх аудиторів (ІФ), Міжнародної федерації бухгалтерів (ІФАС) та методологіями, а також найкращою практикою ЄС щодо внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в державних органах (ст.347) [7]. Як бачимо, незалежність фінансового контролю безпосередньо згадується в Угоді. Водночас, *гл.32 Acquis* вимагає інституційної, оперативної та фінансової незалежності установ зовнішнього аудиту, а також функціональної незалежності внутрішнього

аудиту [8]. Конструктивна трансформація вітчизняного законодавства у наведеному аспекті вже відбуваються.

Так, пріоритет терміну «незалежність» надає Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [9] (введений в дію 1 жовтня 2018 року). Він містить ст.10, яка присвячена незалежності і об'єктивності (зовсім не випадкове поєднання) аудитора та суб'єкта аудиторської діяльності. Хоча слід наголосити, що модернова європейська модель фінансового контролю в нашій державі тільки формується, до імплементації Міжнародних стандартів діяльності вищих органів аудиту (ISSAI 1-2) в Україні ще далеко. Адже, вони, зокрема, передбачають, що незалежність вищого органу аудиту повинна гарантуватися Конституцією держави. Таким чином, головні положення ст.3 Закону України «Про Рахункову палату» щодо гарантії незалежності цього органу доцільно було б закріпити в Основному законі нашої держави. В свою чергу, вітчизняному законотворцю варто розробити концепцію незалежності державного фінансового контролю та забезпечити її реалізацію шляхом впровадження у кожен із спеціалізованих фінансово-контрольних законів України окремої статті з цього питання.

Література:

1. Якимчук Н.Я. Проблеми фінансового права: навчально-методичний комплекс / Н.Я.Якимчук. – К.: Видавничий центр Національної академії прокуратури України, 2014. – 68 с.
2. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з фінансового права для студентів III курсу денних факультетів / уклад.: М.П.Кучерявенко, Д.О.Білінський, І.М.Бондаренко та ін. – Х.: Нац. ун-г «Юрид. акад. України ім.Ярослава Мудрого», 2012. – 53 с.
3. Капасва Л.М., Лях М.С. Фінансове право: Навчальний посібник. - Київ: Центр Навчальної літератури, 2004. - 248 с.
4. Закон України «Про аудиторську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1993. - 23. - ст.243.
5. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017 - 2020 роки // Урядовий кур'єр від 10 березня 2017 р. - № 46.
6. Лімська декларація керівних принципів контролю [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eurosai.org/handle404?exporturi=/export/sites/eurosai/content/documents/others/ISSAI/ISSAI-1-Lima-declaration-Ruso.pdf>.
7. Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – том.1. – Стор.83. – Ст.2125.
8. Chapters of the acquis [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership /chapters-of-the-acquis_en.
9. Відомості Верховної Ради України. – 2018. – №9. – Ст.50.

Крук Сергій Іванович,

*докторант навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України,
кандидат педагогічних наук*

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ БЕЗПЕКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВІДПОВІДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Своєрідність існуючої дефініції національної безпеки (див. Закон України «Про національну безпеку України» 2018 року [1]) полягає в тому, що вона визначається через поняття «стан захищеності», «національні інтереси» і

«загрози». Проте через 15 років (див. попередній закон «Про основи національної безпеки України» [1]) у законодавстві так і залишилася практика визначення національної безпеки як невідомого через невідоме. На наше переконання, у цьому й криється вся суть методологічної помилки. При цьому національна безпека продовжує ототожнюватися із державною безпекою.

У продовження відзначимо, *по-перше*, що на законодавчому рівні намагаються визначити національну безпеку через «стан захищеності», але не надається визначення самого поняття «стан захищеності». Нацбезпека тісно пов'язана із захистом від реальної або потенційної небезпеки, вона не тільки забезпечується «сьогодні», але і спрямована в майбутнє і полягає не тільки в тому, щоб захищати інтереси соціального об'єкта, але і в тому, щоб діяльністю певних структур конкретної суспільної системи знижувати, послаблювати, попереджати потенційні небезпеки і загрози

По-друге, поняття «національні інтереси» також поки не розкрито належним чином у вітчизняному законодавстві у сфері такої безпеки. Цей термін використовується у значенні тих самих же інтересів, але із конкретизацією «людини, суспільства і держави» [1, п. 10 ст. 1]. Законодавець пішов далі перерахування викладених у цьому Законі національних інтересів, указавши, що їх реалізація забезпечує державний суверенітет України, а також її прогресивний демократичний розвиток, і, що цікаво, *безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян*. Власне кажучи, задоволення національних інтересів – засіб вирішення всіх основних соціально-економічних проблеми суспільства та держави.

У цьому відношенні заслуговує на увагу теоретико-методологічне дослідження, проведене вченими (Г. Рейнгольдом, В. Хамільтоном, С. Хантінгтоном та ін. [3; 4]) у межах теорії інституціоналізму та національної безпеки, в якому (дослідженні) вони надали таке визначення національним інтересам – це об'єднує поняття, яке відображає об'єктивні потреби нації і її ставлення до всієї сукупності суспільно-політичних інститутів, матеріальних і духовних цінностей. Отже, національні інтереси передбачають максимальну чутливість національної самосвідомості до того, що можна назвати базовими змінами в логіці й умовах існування, що формуються в результаті дії факторів, які мають підпадати під дію державного контролю.

І нарешті, *по-третє*, концептуально для визначення поняття «національна безпека» істотне значення має поняття «загрози» цій безпеці. Вітчизняне законодавство містить таке визначення загроз нацбезпеки – це явища, тенденції та фактори, які унеможливають (ускладнюють) та/або можуть унеможливити (ускладнити) реалізацію національних інтересів, а також збереження національних цінностей [1, п. 6 ст. 1]. У даному випадку ми маємо справу з помилковим підходом – спробою дати визначення поняття «загрози» через нерозкриті поняття національних інтересів і цінностей. Погоджуємося із Ю. Палагнюк [2], що допомогти у розв'язанні даної проблеми може використання досвіду ЄС у забезпеченні сфери національної безпеки.

Будуючи різного рівня правовідносини з ЄС: двосторонні та багатосторонні, у т. ч. у межах специфічних політик Європейського Союзу, таких як Європейська політика безпеки, сусідства та Східне партнерство, Україна розбудовує специфічну групу спільних відносин – «strategic partnership acquis» – нормативних досягнень стратегічного партнерства ЄС з третіми країнами.

Набуття чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 р. докорінно змінило організаційно-правовий механізм зовнішньої політики Європейського Союзу. Формальна ліквідація Лісабонським договором системи здійснення зовнішньої діяльності та надання ЄС міжнародної правосуб'єктності стало передумовою для зміцнення інституційного виміру зовнішньополітичної

діяльності ЄС, зокрема шляхом запровадження посади Верховного представника ЄС із закордонних справ і безпекової політики та створення підпорядкованої йому Європейської служби зовнішньополітичної діяльності (European External Action Service). Вона є новим органом ЄС, що не має прямих попередників, аналіз його правового статусу та місця в інституційній системі зовнішньої діяльності ЄС становить науковий інтерес для галузі державного управління, що буде здійснено в межах наступних наших досліджень.

Отже, інтеграція у сфері безпеки є одним із найбільш амбітних і водночас найбільш суперечливих вимірів інтеграційних процесів, як України, так і в ЄС. При цьому важливою стратегічною метою зовнішньої політики ЄС проголошено досягнення «ефективної багатосторонності» [2]. Відповідно до цього сьогодні актуалізується питання приведення вітчизняного законодавства у сфері безпеки до європейського законодавства в цій сфері.

Література:

1. Законодавство // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.
2. Палагнюк Ю.В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, практика : монографія / Ю.В. Палагнюк. – Миколаїв, 2014.
3. «A Guide to the Work of Samuel Huntington». – Available to: contemporarythinkers.org.
4. Hamilton W. Institution. Encyclopedia of Sciences / W. Hamilton. – N.-Y., 1932. V. VIII. 84.

Кульчій Олег Олександрович,

*Полтавський університет економіки і торгівлі,
кандидат юридичних наук, доцент*

Кульчій Інна Олексіївна,

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
кандидат наук з державного управління, доцент*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ НАДЗВИЧАЙНИМИ СИТУАЦІЯМИ ТА ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ (ПРИКЛАД ДАНІЙ)

Міжнародний досвід останніх років засвідчує, що окремі держави не здатні самостійно протистояти певним великомасштабним надзвичайним ситуаціям техногенного і природного характеру та новим видам загроз.

До причин, які спонукають об'єднувати зусилля різних країн з метою вирішення завдань з управління ризиками, належить [1]: глобальний характер окремих надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру; можливість транскордонного поширення наслідків від певних видів надзвичайних ситуацій; міжнародні зобов'язання України щодо запобігання великим техногенним та природним катастрофам, а також інформування, нейтралізація і надання допомоги у разі їх виникнення; необхідність інтеграції України у європейську мережу моніторингу техногенних і природних ризиків; вигоди від міжнародного співробітництва у сфері управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

Стратегічною метою України є повномасштабна інтеграція у Європейські і Євроатлантичні структури і повноправна участь у системі загальноєвропейської безпеки. Україна спрямовує свою діяльність на розвиток співробітництва з чинними на європейському континенті структурами безпеки - організацією Західно-Атлантичного договору (НАТО), Європейською Спільнотою (ЄС),

Західноєвропейським союзом (ЗЄС), Спільною Євроатлантичного партнерства /СЄАП/, Організацією по безпеці і співробітництву в Європі (ОБСЄ) і Спільною Європи (СЄ), на основі яких формується нова архітектура європейської безпеки XXI сторіччя. Участь України в діяльності ООН, її самостійна відмова від ядерної зброї, скорочення і перебудова Збройних сил істотно підвищило Міжнародний авторитет України як миролюбної незалежної держави і підсилило її державну і міжнародну безпеку.

Важливим пріоритетом державної політики цивільного захисту України є налагодження міжнародного співробітництва. Серед ключових напрямів співробітництва можна назвати контакти і практичні програми взаємодії зі структурами Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи і Європейської Комісії, Центрально-Європейської Ініціативи, інших урядових і неурядових організацій, а також розвиток міжнародних зв'язків на двосторонній основі.

Особлива увага при цьому відводиться питанням європейської інтеграції України. Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює співробітництво з ЄС за наступними напрямками: реалізація положень Адміністративної домовленості між Державною службою України з надзвичайних ситуацій та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму цивільного захисту співтовариства та Оперативно-черговою службою МНС України; у рамках інструменту ЄС «Східне Партнерство»; реалізація міжнародних проектів із створення інфраструктури для поводження з радіоактивними відходами Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему; реалізація Порядку денного асоціації Україна-ЄС. З огляду на визначений стратегічний загальнонаціональний орієнтир України у проєвропейському напрямі, на нашу думку, досить цікавим буде досвід цивільного захисту саме європейських держав. Підкреслимо, що захист населення і території від надзвичайних ситуацій (НС) залишається важливим напрямом діяльності будь-якої європейської країни.

Розглянемо досвід Данії з організації державного управління щодо надзвичайних ситуацій. Особливістю цієї країни є максимальна децентралізація функцій виконавчої влади та відсутність у держави виконавчих повноважень і повноважень оперативного управління у різних сферах соціально-економічного розвитку, у т.ч. в частині протидії та реагування на надзвичайні та кризові ситуації.

У цьому контексті в Данії відсутній державний орган, відповідальний за НС та захист населення від можливих наслідків техногенних або природних катастроф. Певна частина цих функцій відноситься до компетенції місцевої поліції, підпорядкованої Національному комісаріату поліції, що, у свою чергу, входить до структури Міністерства юстиції Данії.

Функції пошуково-рятувальної служби покладено, крім поліції, також на підрозділи берегової охорони, що діють, переважно, в районі автономних територій (Гренландія та Фарерські острови) і підпорядковані Міністерству оборони Данії. До складу Міністерства оборони входить також бригада швидкого реагування, яка може бути задіяною до пошуково-рятувальних та інших робіт у разі виникнення НС.

Величезна пожежа датського замка Кристіанборг, що наприкінці XIX ст. спостерігав Софус Фальк, привела його думки до необхідності створення спеціальної рятувальної служби. Він заснував її в 1906 р. як приватний рятувальний корпус «Фальк». Сьогодні це найбільша у світі приватна багатофункціональна рятувальна служба, яка заснована на засадах акціонерного товариства та діє в основному в Данії, а також у Швеції та Німеччині (Гамбург), і має не тільки великий парк різноманітних спеціальних автомобілів, але й

рятувальні судна, вертольоти та літаки, а також великий досвід діяльності в цій сфері, у т.ч. в інших країнах світу (Швеції, Польщі, Словаччині, Бельгії, Фінляндії, Німеччині, Франції) [2].

Рятувальна служба «Фальк» виконує функції пошуково-рятувальної служби, пожежної охорони, швидкої та невідкладної допомоги, завдання, пов'язані з подоланням наслідків НС; запобігання виникненню НС, у т.ч. нагляд за охороною навколишнього природного середовища та надає охоронні послуги, у т.ч. державних установ, іноземних посольств, банківських структур тощо. Замовником послуг «Фальк» виступають центральні та місцеві органи влади на підставі контрактів. Сплата послуг здійснюється з державного та місцевих бюджетів. Акціонерами «Фальк» виступають приватні страхові компанії та пенсійні фонди, у т.ч. страхова компанія «Трюг Балтика» (15%), страхова компанія «Кодан» (5,1%), страхова компанія «АЛМ Бранд» (5,1%), пенсійний фонд (84%), працівники компанії (3%). Компанія зареєстрована на Копенгагенській біржі, де було реалізовано 5 015 акцій із загальної кількості 10 634 акції [2].

Надання допомоги у випадку пожеж здійснюється компанією «Фальк» як у приватному, так і громадському секторі. Компанія також спеціалізується на наданні допомоги при пожежах промисловим корпораціям та аеропортам у багатьох країнах Європи. Щороку пожежники «Фальк» здійснюють близько 12 000 виїздів на місце подій. Окремий підрозділ компанії також надає послуги з інженерно-технічного захисту об'єктів. Загальним принципом організації діяльності з надання функцій допомоги у НС в Данії є створення диспетчерських центрів по всій території Данії, які отримують інформацію про всі можливі випадки на єдиний телефон «112». З диспетчерського пункту вся інформація такого роду негайно передається до поліції та відповідних підрозділів «Фальк» (служби швидкої допомоги, пожежної охорони тощо). Завдяки широкому використанню найсучасніших технологій і засобів зв'язку, відповідні служби «Фальк» вже нині у великих містах прибувають до місця події за 6-10 хв. після отримання виклику, а в сільській місцевості нині ставиться завдання прибуття на місце події або до хворого не пізніше ніж за 15 хв.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у проаналізованій країні склалися досить потужні та ефективні системи ЦО (ЦЗ), які спроможні забезпечити захист населення на своїй території від НС різного характеру. Досвід їх функціонування та побудови системи управління може бути корисним для України, яка обрала стратегічний курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

Література:

1. Запорожець О.І. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник [Електронний ресурс] / О.І. Запорожець. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/2008021550819/bzhd/prichini_viniknennya.
2. Труш О.О. Досвід побудови та діяльності систем цивільного захисту країн-членів Європейського Союзу Північної Європи та Норвегії [Електронний ресурс] / О.О. Труш. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/02.pdf>.

Кураташвили Альфред Анзорович,

*доктор юридических, економічних та філософських наук, професор в області
общественных наук, профессор Грузинского технического университета в
области Публичного права (Тбилиси, Грузия) (Факультет Права и
Международных отношений), Научный руководитель Института Бизнеса и
Права Факультетов Права и Международных отношений и Бизнес-технологий
ГТУ, Президент Международной Академии социально-экономических наук,*

*Президент Международной Академии Политического Менеджмента и
Президент Международной Академии Юридических наук, Действительный член
Нью-Йоркской Академии наук, Академик Академии политических наук США*

ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ЗАПРЕТА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АЗАРТНЫХ «ИГР» В ГОСУДАРСТВЕ – КАК КРИМИНАЛЬНОГО БИЗНЕСА И КАК ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЧЕЛОВЕЧНОСТИ

Проблема защиты прав, свобод и интересов человека является наиболее актуальной проблемой в международном масштабе. В связи с этим необходимо особо отметить, что Право Европейского Союза направлено, прежде всего, именно на решение данной задачи. Следовательно, адаптация национальной правовой системы с правом Европейского Союза, по моему убеждению, обязательно должна подразумевать необходимость законодательной защиты прав, свобод и интересов каждого человека.

В частности, принципиально важно отметить, что особо острой международно-правовой проблемой является необходимость предотвращения геноцида людей, вызванного азартными так называемыми «играми», и требующего их запрета, как в отдельных государствах, так и во всемирном масштабе, ибо так называемые азартные «игры» – это криминальный бизнес и преступление против человечности (?!).

Хотя, вообще, предпринимательство создает необходимые условия эффективного функционирования общества и государства, но допущение предпринимательства в виде азартных так называемых «игр», неминуемо приводит к психологическому и физическому порабощению людей, к их ограблению и обнищанию, а потому предпринимательство в данном случае криминально, ибо это преступление против огромного количества людей – это явное преступление против человечности.

Таким образом, запрет азартных «игр» принципиально важно рассматривать – как одно из необходимых условий решения международно-правовой проблемы защиты прав, свобод и интересов человека.

Принципиально важно отметить, что государство, служащее интересам народа – существует (точнее же должно существовать) для Человека – для народа, для создания условий благосостояния и для достижения высокого качества жизни всех членов общества.

Вместе с тем, в современном так называемом цивилизованном мире господствуют деньги, прибыль, капитал над человеком, ибо иначе невозможно объяснить допущение функционирования азартных так называемых «игр» и их «узаконение» в государстве (в государствах), так как азартные «игры», представляют собой беспощадное орудие экономического, морально-психологического и физического уничтожения людей ради обогащения отдельных лиц (?!).

Считаю необходимым обратить здесь особое внимание на то, что я вовсе не против обогащения людей, я не против бизнеса и т.д., я не против частной собственности, а даже, наоборот!!!

Однако, люди должны обогащаться лишь законными, честными и порядочными путями и методами, они должны обогащаться не капиталистически – не чисто экономически – мыслящим умом и деянием, подразумевающим господство денег, прибыли, капитала над человеком – над народом, они должны обогащаться не путем прямого или завуалированного ограбления народа своей страны или народов зарубежных государств – не путем геноцида и экономического изнасилования людей и целых народов, а должны они

обогащаться лишь своим гуманносоциально мыслящим умом, своим гуманносоциально нацеленным талантом, своими гуманносоциально нацеленными организаторскими способностями и своей заслугой!!!

Допущение в государстве функционирования азартных так называемых «игр» и их «узаконение» является антиконституционным деянием, ибо главнейшее право человека – это право на жизнь, что соответственно отражено в Конституциях государств [1, Конституция Грузии, Статья 15, пункт 1], а азартные так называемые «игры» вызывают деградацию и обнищание человека, экономический и морально-психологический геноцид народа, что, в конечном счете, способствует уничтожению жизни человека, и что, кроме антиконституционности, явно противоречит Всеобщей Декларации прав человека (Статья 3), согласно которой: «Каждый человек имеет право на жизнь, на свободу и на личную неприкосновенность» [2, с. 13].

Таким образом, совершенно бесспорно, что допущение и «узаконение» в государстве азартных так называемых «игр» – так называемого «игорного» бизнеса – представляет собой антиконституционное деяние, ибо в таком случае государственная власть фактически антиконституционно «узаконивает» моральное, психологическое и физическое уничтожение человека (?!).

Следовательно, подтверждается объективная необходимость законодательного запрета функционирования азартных так называемых «игр» в любом государстве – как криминального бизнеса и преступления против человечности.

Литература:

1. Конституция Грузии. Принята 24 августа 1995 г.
<https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346>.

2. Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 года. Права человека: Сборник международных документов. – М.: Издательство «Юридическая литература», 1998. – 608 с.
http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.

Кураташвили Кетеван Альфредовна,

*научный сотрудник Института Экономики им. П.Гугушвили Тбилисского государственного Университета им. Ив. Джавахишвили (Тбилиси, Грузия),
Помощник Президента Международной Академии социально-экономических наук*

ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И ПРИНЦИПИАЛЬНАЯ ВАЖНОСТЬ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В ЭКОНОМИКЕ

Право Европейского Союза, как известно, служит, прежде всего, необходимости правового обеспечения защиты прав, свобод и интересов каждого человека.

Следовательно, государства, стремящиеся к цивилизованному развитию с объективной необходимостью должны учитывать и отражать это в своих национальных законодательствах, что приведет к адаптации национальной правовой системы с правом Европейского Союза.

Таким образом, активизация государственной власти в направленности Европейской интеграции и инновации необходимо рассматривать как необходимое условие эффективного функционирования экономики, общества и государства, и как важный фактор достижения высокого качества жизни народа.

Именно Европейская интеграция и инновации должны представлять собой основное направление фундаментальных исследований в экономической теории и

в общественных науках в целом, но Европейскую интеграцию и инновации, в соответствии с созданной профессором Альфредом Кураташвили – Философией социальной цели [1; и др.], следует рассматривать не как самоцель, а как необходимые средства, которые должны быть нацелены на реализацию интересов каждого человека – на реализацию интересов народа, на достижение высокого качества жизни каждого члена общества.

Именно обращая внимание на принципиальную значимость интеграции с Европейским Союзом, профессор Альфред Кураташвили отмечает, что «государства при определении политической ориентации не должны перемешивать между собой цель и средства, что нередко имеет место, т.е. средство (и вообще средства) государства не должны объявить целью и не должны превратить в самоцель» [2, с. 37].

Далее он отмечает, что «интеграция в Евросоюз должна быть не целью, а она должна рассматриваться только как необходимое средство реализации интересов человека – интересов народа» [2, с. 38].

Следовательно, исходя из приоритетности интересов человека, деятельность государственной власти в любой сфере общественной жизни – должна быть нацелена именно на реализацию интересов народа.

Притом, здесь имеется в виду деятельность государственной власти в Истинно человеческом обществе и государстве [3; и др.], или деятельность государственной власти, идущей по пути строительства Истинно человеческого общества и государства, т.е. имеется в виду деятельность государственной власти, которая руководствуется верховенством интересов народа [4; и др.].

Считаю необходимым обратить здесь особое внимание на то, что решение проблем Европейской интеграции и инноваций, и вообще эффективное функционирование экономики, общества, государства и человечества в целом, достижение высокого качества жизни каждого человека, невозможно без внедрения созданной опять-таки профессором Альфредом Кураташвили – Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [5; и др.], ибо решение проблемы социальной справедливости в экономике, в обществе и в государстве, не может быть достигнуто без наличия юридической ответственности должностных лиц, сбалансированной с их правами.

Вместе с тем, следует особо отметить, что решение проблемы социальной справедливости в экономике имеет принципиальное значение, так как без решения данной проблемы не представляется возможным адаптация национальной правовой системы с правом Европейского Союза.

Именно решение проблемы социальной справедливости в экономике, в обществе и в государстве должно быть главным направлением по пути адаптации национальной правовой системы с правом Европейского Союза.

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства. Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 352 с.

2. Кураташвили Альфред А. Интеграция в Европейский Союз: цель или средство?! (на грузинском языке). Проблемы науки, общества и государства. Материалы Международной XXVII научной конференции (22.02.2017). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2017. – 78 с.

3. Кураташвили Альфред А. Альтернативное представление об ориентации общества и государства. Bulletin «Medicine, Science, Innovation and Business New» («Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и

бізнесменів США, СНГ і других стран мира»). Volume 6, Number 10 (60), October, 1999. New York, USA.

4. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 336 с.

5. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 256 с.

Кущ Олексій Євгенович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, доцент

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЇХ НЕДОДЕРЖАННЯ

Корупція в Україні має свої особливості та значно відрізняється від корупції у розвинутих країнах. Насамперед, вона породжується кризою сучасного українського суспільства, та здатна поглиблювати цю кризу, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні. [1]. Відтак, боротьба з корупцією в Україні виходить на пріоритетне місце у внутрішній політиці держави, а пошук ефективних механізмів її подолання – одне з основних завдань керівництва держави. Одним з таких ефективних механізмів є антикорупційні обмеження. Такі обмеження є конституційно обґрунтованими, оскільки деякі види діяльності цих осіб за межами їх служби об'єктивно можуть зумовити ситуацію, несумісну з належним виконанням ними службових обов'язків через виникнення конфлікту інтересів, наявність якого може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень [2]. Нерівне ставлення до державних службовців і приватних осіб є виправданою дискримінацією, що притаманна законодавству усіх демократичних країн. У контексті Закону України «Про запобігання корупції», особа, вступаючи на державну службу добровільно погоджується на обмеження свого права з метою відповідності демократичним принципам, підтримки довіри громадян до влади та збереження її авторитету у суспільстві [3, с. 1-2].

Дотримання цих антикорупційних обмежень забезпечується різними засобами, вагоме місце серед яких займає адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні має ряд особливостей, встановлених кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Так, ч. 3 ст. 38 КУпАП встановлює особливий строк накладення адміністративного стягнення за правопорушення, пов'язаного з корупцією – три місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

До осіб, які мають право складати протоколи про аналізовані адміністративні правопорушення стаття 255 КУпАП відносить: прокурора та уповноважених на те

посадових осіб: органів внутрішніх справ (Національної поліції), органів СБУ та Національного агентства з питань запобігання корупції.

Такий протокол разом з іншими матеріалами, відповідно до ч. 2 ст. 257 КУпАП, у триденний строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення правопорушення. А особа, яка склала цей протокол, одночасно з надісланням його до суду надсилає органу чи керівнику, де працює особа, яка притягається до відповідальності, повідомлення про складення протоколу (ч. 4 ст. 257 КУпАП).

Розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями з 172-4 по 172-9-2, ст. 221 КУпАП віднесено до виключної компетенції суддів районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів. А при провадженні у цих справах участь прокурора та присутність особи, яка притягається до відповідальності, є обов'язковою (ч. 2 ст. 250 та ч. 2 ст. 268).

Строк розгляду цих адміністративних справ згідно ч. 4 ст. 277 КУпАП зупиняється судом у разі якщо особа, щодо якої складено протокол, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися.

Нарешті відповідно до ч. 7 ст. 285 КУпАП постанова суду про накладення адміністративного стягнення за правопорушення в аналізованій сфері у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу влади чи керівнику для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності [4].

Нажаль, попри велику увагу законодавця до питань боротьби з корупцією, залишається окремі очевидні неточності в правовому регулюванні цієї сфери на рівні КУпАП. Так, ч. 2, 3 ст. 257, ч. 4 ст. 257, ч. 4 ст. 277, ч. 7 ст. 288 продовжують використовувати термін «адміністративне корупційне правопорушення», хоча Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. розділив поняття «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією», закріпивши, що адміністративна відповідальність настає саме за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією [5]. Тому вищезазначені частини статей є нечинними, оскільки відповідно до нового антикорупційного закону відсутнє поняття «адміністративне корупційне правопорушення». В умовах посилення уваги до боротьби з корупцією ця ситуація є неприпустимою.

Література:

1. Расюк Е.В. Соціальна небезпека корупції та її наслідки для держави і суспільства // Вісник Академії адвокатури України. – 2016. – № 1. – С. 107-110.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 2 ч. першої с. 7, п. 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 23. – Ст. 888.
3. Громадська спілка «Українська Гельсінська спілка з прав людини» Правова позиція Української Гельсінської спілки з прав людини щодо конституційності окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» та статті 3661 Кримінального кодексу України // електронний ресурс: режим доступу: https://precedent.in.ua/wp-content/uploads/2016/10/20161017_KSU_Amykus.pdf.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – №51. – Ст. 1122.
5. Про запобігання корупції: Закон України: від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ

Реальна можливість отримання безоплатної правничої допомоги громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, у тому числі біженцями чи особами, які потребують додаткового захисту, а також безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) певними категоріями осіб, задекларована Законом України «Про безоплатну правову допомогу», - пряме свідчення ефективної імплементації міжнародно-правових норм у сфері захисту прав людини не тільки на стадії нормотворчості, але і правозастосування.

Так, зокрема наявність чіткого механізму надання безоплатної вторинної правової допомоги, відповідно до ст. 14 вищезгаданого Закону та ст. 20 Кримінального процесуального кодексу, – це гарантія забезпечення державного захисту конституційних прав, свобод та законних інтересів осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального або адміністративного правопорушення.

Мова йде не тільки про дотримання вимог ст. 59 Конституції України стосовно права кожного на професійну правничу допомогу, а, насамперед, про вжиття заходів щодо реалізації принципу презумпції невинуватості, покликаного мінімізувати ризики засудження невинних осіб, закріпленого ч. 1 ст. 11 Загальної декларації прав людини та ст. 62 Основного Закону держави.

Впровадження єдиного механізму надання державних правових послуг в межах кримінального процесуального законодавства – це частина системного підходу до забезпечення узгодженості дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері прав і свобод людини, що здійснюється в рамках Національної стратегії (документ №501/2015)

Більш предметно проблематику впровадження державної системи заходів, на втіленні яких зосереджена Стратегія у сфері прав людини, можна розглянути через призму стадій кримінального провадження.

Якнайкраще процес забезпечення гарантованої безоплатної правової допомоги розкриває стадія досудового розслідування (початкова), яка має своїм завданням охорону прав, свобод і законних інтересів учасників провадження, захист особи від незаконного та необґрунтованого обвинувачення та від обмеження її прав і свобод.

Не заглиблюючись у розгляд категорій осіб, які є учасниками кримінально-процесуальних (або адміністративних) проваджень і мають право на отримання БВПД на первинній стадії (ст. 14 Закону України), слід окремо наголосити на практичній доцільності застосування вказаної норми на цьому етапі у зв'язку з тим, що слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа провадять комплекс процесуальних дій, спрямованих на швидке, повне, неупереджене встановлення обставин і суб'єктів вчиненого правопорушення.

Саме на означеній стадії процесуальної діяльності, що розпочинається з моменту прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, приймаються рішення про початок досудового розслідування і, відповідно, потенційний учасник таких проваджень потребує кваліфікованих правових послуг (перелік яких визначено п. 4 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»).

Практична модель реалізації гарантій державного захисту в діяльності поліції підкріплена Меморандумом про співпрацю між Національною поліцією України

та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги (від 12.02.2016 року).

Алгоритм такої взаємодії визначений Порядком інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363.

Співпраця сторін ґрунтується на засадах всебічної підтримки, зворотного зв'язку, обміну інформацією на стадіях її збору, оброблення та аналізу (з дотриманням принципів конфіденційності даних), а також здійснення моніторингу стану забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян.

Варто зауважити, що респонденти, з числа працівників поліцейських підрозділів, які провадять дізнання та досудове слідство, відзначають наступні позитивні аспекти такої співпраці:

- 100-відсоткове забезпечення дотримання гарантій на безоплатну вторинну правову допомогу особі (до якої застосовано адміністративне затримання, адмінарешт або яка вважається затриманою згідно до вимог кримінального процесуального законодавства, або участь захисника у справі є обов'язковою), а також гарантій адвокатської діяльності;

- зручний та ефективний формат комунікації з правниками (центрами з надання допомоги) – швидке інформування про факт і особу за допомогою мобільного зв'язку (електронної пошти), реєстрація даних, визначення адвоката (відповідно до затвердженого графіку чергувань), оформлення відповідного доручення та видання ордеру;

- оперативне прибуття адвоката до затриманої особи або місця проведення певної процесуальної дії (протягом години, у виняткових випадках – не пізніше ніж протягом шести годин з моменту видання йому доручення).

Злагоджений механізм дій працівників поліції і адвокатів – це функціональна, дієва модель співпраці, особливо при проведенні невідкладних слідчих дій.

Висновки.

Інститут безоплатної вторинної правової допомоги – це необхідна ланка цілісної системи, що дозволяє забезпечити максимальну ефективність заходів здійснюваних у сфері захисту прав людини і громадянина.

Ураховуючи вище викладене, слід зазначити, що досягти відповідності правовідносин, що фактично підтримуються в українському суспільстві, нормам міжнародного права у сфері захисту прав людини, можливо лише через практику їх застосування та постійного удосконалення системи заходів з урахуванням здобутих результатів.

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 (Документ 995_015).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.97, редакція від 02.10.2013).
3. Конституція України (в редакції від 30.09.2016).
4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» (редакція від 28.08.2018).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України (із змінами, внесеними згідно із Законами № 2507-VIII і № 2509-VIII від 12.07.2018).
6. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затверджений постановою КМУ від 28 грудня 2011 р. № 1363 (редакція від 25.10.2017).

7. Меморандум про співпрацю між Національною поліцією України та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги від 12 лютого 2016 року (документ п0002887-16).

Лемешко Олександр Миколайович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

в.о. директора,

кандидат юридичних наук, доцент, адвокат, психолог

ДО ПИТАННЯ ПРО ЮРИДИЧНИЙ КОНФЛІКТУ ТА ЙОГО ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ

Історія розвитку людства з найдавніших часів до наших днів засвідчує, що конфлікти, в тому числі юридичні, завжди були і будуть. Сучасним управлінням і спеціалістам різного профілю, в тому числі юристам, необхідні знання в галузі психології та конфліктології, управління та профілактики конфліктів. Ці проблеми завжди цікавили науковців різного профілю - філософії, історії, культури, політології, світові релігії та юриспруденції. Так, історики прагнуть виявити причини розвитку й занепаду держав, глибоких криз і тривалого розквіту в житті окремих народів, адже всі ці процеси відбуваються проблемно, конфліктно. Над природою конфліктів уже замислювалися давньогрецькі філософи.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє розглядати конфлікт як рушійну силу розвитку особистості, як результат взаємодії суб'єктивних і об'єктивних детермінант (О.Ф.Бондаренко, Ф.М.Бородкін, Ф.Є.Василюк, Н.В.Гришина, Р.Дарендорф, М.Дойч, О.О.Єршов, А.Т.Ішмурагов, Л.М.Карамушка, Л.Козер, І.Н.Коряк, К.Левін, Г.В.Ложкін, Е.Мейо, Т.Парсонс, Л.О.Петровська, М.І.Пірен, К.К.Платонов, Н.І.Пов'якель, К.Хорні, З.Фройд) та засвідчує необхідність більш детального розгляду власне проблеми юридичного конфлікту, конфліктних форм поведінки, їх психологічної сутності та умов детермінації.

Розглянемо таке поняття, як конфлікт. Аналіз спеціальної літератури, дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день існує декілька підходів до визначення такого поняття як конфлікт.

Сучасна психологічна наука розрізняє чотири ключові поняття, які описують психологічний контекст виникнення конфліктів, перш за все, як *критичних ситуацій*.

До критичних ситуацій відносять – стрес, фрустрація, криза і конфлікт. Визначити чітку межу між даними поняттями досить складно.

Стрес – неспецифічна реакція організму на ситуацію, яка вимагає більшої або меншої функціональної перебудови організму, відповідного пристосування. Важливо мати на увазі, що будь-яка нова життєва ситуація викликає стрес, але далеко не кожна з них буває критичною. Критичні стани викликає дистрес, який переживається як горе, нещастя, виснаження сил і супроводжується порушенням пристосування, контролю, перешкоджає самоактуалізації.

Фрустрація - визначається як стан, викликаний двома моментами: наявністю сильної мотивації до досягнення ціль (задовольнити потребу) і перепони, перешкоджаючій цьому досягненню. Перешкодами на шляху до досягнення мети можуть виявитися причини різного характеру: фізичного, біологічного, психологічного, соціокультурного. З погляду порушень у сфері поведінки, фрустрація може виявитися на двох рівнях - як втрага вольового контролю або ж як зниження ступеня обумовленості свідомості адекватною мотивацією.

Проте далеко не кожен стан фрустрації та емоційної напруги призводить до конфлікту.

Криза – характеризує стан, породжуваний перед індивідом проблемою, що виникла і, яку він не може уникнути та вирішити в короткий час. Розрізняють два типи криз залежно від того, яку можливість вони залишають для людини в реалізації подальшого життя. Криза першого типу є серйозним потрясінням, що зберігає певний шанс виходу на колишній рівень життя. Ситуація другого типу власне криза – перекреслює життєві цілі, що є, плани, залишаючи у якості єдиного виходу з положення модифікацію самої особистості та її значення життя.

Конфлікт як вид критичних ситуацій, таким чином є і одним з типових видів критичних ситуацій, і, одночасно, є тісно пов'язаний з кожною з них. Конфлікти завжди пов'язані з стресом, і практично завжди виявляється фрустрованість, незадоволеність, стресовість і критичність певного періоду або ситуації в житті людини. Конфлікти виступають одночасно і як причини, і як предмет, і, нарешті, як наслідок (як в позитивному, так і в негативному плані) різних критичних ситуацій в житті людини.

Юридичні конфлікти, в такому сенсі, виступає особливою критичною ситуацією, яка виникає на ґрунті порушення нормативно-правових норм різного рівня (від Конституції, законів, постанов, контрактів, локальних актів, угод тощо). юридичні конфлікти залежно від галузі законодавства, можна поділити на кримінальні, цивільні, сімейні, дисциплінарні тощо. Окремі юридичні конфлікти у значній мірі пов'язані з стресом, фрустрованістю, незадоволеністю, стресовістю в житті людини (наприклад, потерпіла від зґвалтування, родичині вбитої особи).

Юридичні конфлікти можуть виникати і на ґрунті існуючих юридичних конфліктів, наприклад, незадоволеність рішенням суду та агресія щодо іншої сторони в залі суду.

Держава, в особі законодавця та особливо судових органів, повинна ретельно готувати і прописувати нормативний матеріал, особливо регуляторні та процедурні норми, щоб не створювати додаткових умов для появи юридичних конфліктів. тому існує потреба залучення до підготовки преєктів нормативно-правових актів фахівців із заняттями одночасно як права, так і психології.

Відповідна психологічна експертиза нормативно-правових актів - це не новина для вітчизняного законодавця, але практика її застосування залишається вкрай не значною.

Лисюк Ірина Євгенівна,

*Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
аспірант*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ 4P: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Аналізуючи сучасні наукові джерела, щодо публічно-приватного партнерства, можна зробити висновок, що модель партнерства 4P є удосконаленою моделлю 3P, до якої додано четверту дефініцію «P» – люди. Розглянемо деякі приклади використання цієї моделі.

Як зазначає Sharon Chang, модель партнерства 4Ps є міжнародною основою, яка використовується для боротьби з сучасними формами рабства. На початку розвитку використовувалась парадигма 3P - запобігання, захист та судове переслідування, однак у 2009 році Державним секретарем Хиллари Клинтон було додано четверте «P»- партнерство. Партнерство посилює зусилля, об'єднуючи різноманітний досвід, розширюючи повідомлення та використовуючи ресурси, тим самим здійснюючи більше спільно, ніж будь-який інший суб'єкт чи сектор, зможуть робити самостійно. Ефективні практики правозастосування та захисту

мають важливе значення для забезпечення посиленої профілактичної політики, яка може стримати випадки торгівлі людьми [1].

Як зазначено на сайті Державного департаменту США, парадигма 4P: запобігання, захист, судове переслідування, партнерство є фундаментальною міжнародною основою, використовуваною Сполученими Штатами та світом для боротьби з сучасними формами рабства. Зроблено наголос на зміцненні партнерських відносин між правоохоронними органами, урядом та неурядовими організаціями у співпраці, координації та ефективному спілкуванні. Департамент використовує дипломатичні, економічні, політичні, правові та інститути культурних інструментів для просування парадигми 4P. Це сприяє партнерським відносинам за межами уряду: коаліції неурядових організацій, які об'єднуються для цілей адвокатської діяльності, надання послуг, обміну інформацією про торгівлю людьми. Попри те, що існує широка згода щодо мети та переваг партнерського підходу, існує менша згода у документообігу [2].

На даний час, Програмою «Центральна Балтика 2014-2020», фінансується проєкт Балтійської міської Лабораторії, метою якого є покращення міського планування шляхом розробки та тестування нових інтегрованих планів та моделей партнерства між державними та приватними партнерами. Зазначено, що модель партнерства 4P - це нова концепція містобудування, що визначає нові шляхи покращення включення різних учасників державного сектору, приватних суб'єктів, мешканців, громадських організацій та інших учасників громадянського суспільства у планування процесів. Авторами зазначаються наступні переваги використання моделі 4P у міському плануванні: забезпечення відкритості та громадського вкладу, наприклад, включивши громадян у формування планових уявлень разом з плановими посадовими особами, землевласниками та розробниками; спосіб реагування на проблеми державно-приватного партнерства шляхом посилення позиції широкої громадськості у плануванні подолання браку прозорості та легітимності планування; з'єднання розриву між партнерствами та участю, що призводить до наближення процесів включення приватних акторів та «людей». Використання моделі 4P підвищує спроможність органів місцевого самоврядування в боротьбі з відродженням корисних територій [3].

Patricia Marana, Leire Labaka зазначають, що існують різні партнерські механізми, як формальні, так і неформальні. Вони включають, контракти, меморандуми про взаєморозуміння, угоди про взаємну допомогу, угоди про співробітництво, угоди про координацію, операційні угоди та угоди про постачання, але не обмежуються ними. Використання моделі 4P це формальні та неформальні форми, розроблені між державними структурами, приватними компаніями та громадянами, з метою покращення стійкості міст [4].

Son Diamaг звертає увагу на те, що це потребує тривалих кроків, включаючи технократичну, ділову, адміністративну та людську діяльність, а також політичні угоди. Компанія 4P повинна бути створена разом з громадськими організаціями, надійним професійним керівництвом, інвесторами та простими людьми [5].

Отже наукові дослідження варто спрямувати на вивчення світового досвіду щодо розвитку та використанню моделі партнерства 4P у сфері державного управління та місцевого самоврядування.

Література:

1. «Funding situation of Anti-trafficking Organizations» / The FOUR «Ps» PARADIGM By: Sharon Chang / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://anti-traffickingorgfunding.weebly.com/4ps-framework.html>.

2. «Four «Ps»: Prevention, Protection, Prosecution, Partnerships» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.state.gov/j/tip/4p/index.htm> (US Department of State).

3. Integrated planning and partnerships. What do we actually mean when we talk about integrated planning and 4P approaches? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.balticurbanlab.eu/content/integrated-planning-and-partnerships>.

4. A framework for public-private-people partnerships in the city resilience-building process Patricia Marana, Leire Labaka, Jose Mari Sarriegi Universidad de Navarra, TECNUN Escuela de Ingenieros, Spain [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2017.12.011>.

5. Public Private People Partnership (4P) for the Development of New «Global Hub» Town Baandar Kayangan - Indonesia Son Diamar Chairman New Town «Global Hub» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eascongress.pemsea.org/sites/default/files/file_attach/Abstract-s3w1-Diamar.pdf.

Любченко Маріанна Іванівна,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
асистент кафедри теорії та історії держави і права*

МОВА ПРАВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Спроба зрозуміти мовну багатоманітність є частиною західної інтелектуальної традиції. Навіть більше: побоювання й недовіра до мови часто йдуть рука в руку з побоюваннями й недовірою до права. Адже «право є вежею, побудованою мовою» [1, с.4]. Саме тому питання виявлення, аналізу й опису, а, в кінцевому рахунку, і конструювання юридичної мови як самодостатньої семантичної системи набуває для сучасної юриспруденції все більшого значення. Саме мова виступає засобом формулювання юридично значущих положень, які завдяки формалізації перетворюються на дієвий механізм регулювання поведінки людини. І залежно від того, наскільки логічно несуперечливим, лінгвістично недвозначним, семантично і лексично точним є викладення думки «законодавця», залежить не тільки ефективність правореалізації, але й довіра до права в цілому.

Мова – це основний засіб передачі будь-якої інформації. Вона представляє собою певне поєднання знаків, символів, кодів тощо (за порівнянням Л. Вітгенштейна, мова – як скриня з інструментами: там є молоток, зубило, сірники, цвяхи, шурупи, клей – і все це зібрано разом не випадково) [2, с.12]. Вона забезпечує об'єктивацію всіх думок, тобто виступає зовнішньою формою для будь-якого можливого змісту: за словами Томаса Гоббса, головним призначенням мовлення є трансформація «потягу з наших думок» у «потяг слів» [3, с.21]. Декількома роками пізніше вказану думку продовжив не менш відомий мислитель Джон Локк, вказавши, що непростим, але необхідним завданням є подолання притаманної мові неоднозначності, що надасть можливість розглядати мову як чудовий зв'язок, який тримає суспільство разом, а також спільний канал, за допомогою якого передаються знання від однієї людини до іншої, від нинішнього покоління наступному [4, с. 420].

Особливості взаємозв'язку мови і права здавна цікавлять мовознавців і правознавців. Розвиток нових засобів комунікації, становлення процесу правової інтеграції й гармонізації в країнах Європейського Союзу, процес адаптації законодавства України до вимог європейського права є тими факторами, які ще більше актуалізують вказану проблематику й привертають значну увагу до питань міжмовної комунікації у сфері права [5, с. 123]. Підтвердженням цього є те, що за останні десятиліття зацікавленість питаннями мови права та її різними аспектами

значно зросла, що навіть призвело до появи відносно самостійної дисципліни, яка знаходиться на стику між мовознавством та правознавством – «юридична лінгвістика» (Ю.Ф. Прадід) або «юрислінгвістика» (Н. Д. Голев).

Н. В. Артикуца визначає мову права як функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній [7, с.156]. Мова права не може істотно відрізнятись від літературної мови, адже головне призначення права – регулювання відносин між людьми, тому воно має бути об'єктивованою в такій мові, яка буде зрозумілою для людей – учасників суспільних відносин. В той же час, мові права притаманні певні специфічні особливості, які і вирізняють її з-поміж загальнолітературної мови.

З огляду на названу специфіку, правова доктрина виробила низку вимог до мови права:

адекватність – юридична мова має реально відображати наявну правову дійсність. Кожен юридичний термін, кожна юридична категорія повинна бути як зовнішнім відображенням змісту державно-правових явищ або соціальної практики, так і точно, достовірно передавати зміст кожної категорії;

детермінованість – кожна юридична категорія проектується на інші юридичні категорії. Однак дана детермінованість має не односторонній і лінійний характер, а є взаємопов'язаною. Значення юридичної термінологічної категорії не може бути сприйнято без праворозуміння інших юридичних категорій. Логічний взаємозв'язок в юридичному мовному обороті – точно така ж норма, як наявність логіки в самому праві, тому що, відображаючи право зовні, юридична мова відтворює і відображає властивості самого права;

лапідарність – стиль юридичної мови сухий і короткий. Зайві мовні символи не тільки не відображають сенсу і змісту юридичної мови, але й знижують сприйняття значення юридичної термінології. Юридична мова відображає лише фактичну основу певних обставин і правові (в більш вузькому значенні – законодавчі) обґрунтування даних фактів. Стислість юридичної мови – це її функціональна необхідність;

формальність юридичної мови зумовлюється формальністю самого права – кожен термін, кожна категорія при юридичному тлумаченні можуть бути тільки однозначними і не повинні припускати подвійного значення;

функціональність – функції юридичної мови полягають не тільки в тому, щоб точно і правильно визначити сенс державно-правових явищ, а й щоб спроектувати його в соціальне середовище, надати йому прикладного значення і зробити засобом спілкування, в першу чергу, у професійній юридичній діяльності.

Насамкінець варто зазначити, що юридичний текст як один із зовнішніх виразів ідеальної (правової) картини (картини належного) реального (фізичного) світу більше, ніж будь-який інший, має бути точним за своїм змістом і зрозумілим як посвяченому, тобто учаснику дискурсивного співтовариства, так і непосвяченому. Неналежна лінгвістична якість юридичних текстів перешкоджає розумінню і без того складних правових ідей, підтримує довіру до права в цілому. У той самий час не можна піддаватися спокусі поставити рівень правової культури суспільства в залежність від якості юридичної мови. Остання є мінімально необхідною умовою належного правового регулювання, але, безумовно, недостатньою. «Мова не може сама по собі гарантувати соціальний порядок, вона вимагає наявності доброї волі з боку самих учасників суспільних відносин і їх корегування, у разі потреби, з боку суверена. Відсутність такої доброї волі або соціального контролю робить досконалість юридичної мови марною. Лінгвістична частина соціального договору є продовженням обопільної взаємозалежності між членами громади» [1, р.50].

Література:

1. Hutton, Ch. Language, Meaning and the Law / Christopher Hutton. – Edinburgh University Press, 2009. – 244 p.
2. Витгенштейн Л. Лекции и беседы об эстетике, психологии и религии / Перев. с англ. Руднева В.П. – М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. – 92 с.
3. Hobbes, T. Leviathan / Thomas Hobbes. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 118 p.
4. Locke, J. An Essay Concerning Human Understanding / John Locke. – Ontario: Batoche Books, 2001. – 776 p.
5. Алимов, В. В. Юридический перевод: Практический курс. Английский язык / В. В. Алимов. – 3-е изд., стереотип. – М., 2005. – 160 с.
6. Василенко, В. А. Языковой статус юридического термина: специфика перевода / В. А. Василенко. – Вестник Самарского юридического института. – 2013. – № 3 (11). – С. 93-97.
7. Артикуца, Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України / Н. В. Артикуца // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – Т. 2. – № 49. – С. 155-157.
8. Катков, В. Д. К анализу основных понятий юриспруденции / В. Д. Катков. – Харьков : Унив. тип., 1905. – 462 с.

Мазаракі Наталія Анатоліївна,

*Київський національний торговельно-економічний університет,
доцент кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права,
кандидат юридичних наук*

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

ЄС розглядає альтернативні методи вирішення спорів як невід'ємний елемент системи забезпечення права на доступу до правосуддя та впроваджує законодавче регулювання для ефективного функціонування цього інституту. Як відомо, позасудове вирішення спорів має багато переваг, порівняно з державним судочинством: конфіденційність, швидкість, більша вірогідність збереження дружніх відносин сторін спору, переважно менші витрати (на правову допомогу, на оплату судових зборів тощо.). У свою чергу держави, впроваджуючи у правову та судову системи альтернативні методи вирішення спорів, зменшують навантаження на судову систему, формують та підтримують традиції мирного вирішення спорів у суспільстві. Останнім часом особливої уваги ЄС набуває розвиток онлайн платформ вирішення спорів, насамперед, споживчих спорів, що зумовлено як і зростанням обсягів електронної комерції зокрема, так і вельми високими показниками доступу населення до мережі Інтернет.

Щодо альтернативних методів вирішення спорів ЄС прийняв низку регламентів та директив, серед яких слід виділити Директиву №2008/52/ЄС про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах, яка встановлює загальні вимоги до держав щодо запровадження медіації у правову та судову системи, Директиву №2013/11/ЄС про альтернативне вирішення споживчих спорів, Регламент №524/2013 про онлайн вирішення споживчих спорів.

Серед альтернативних методів вирішення спорів найбільшого поширення в державах-членах ЄС набула медіація, яка запроваджується у наступних моделях: добровільна медіація;

добровільна медіація із запровадженням стимулів до звернення до медіації та санкцій за ухилення від медіації (повернення частини судового збору, податковий кредит, прирівняння послуг медіатора до правової допомоги; надання медіаційної угоди обов'язковості шляхом прискореної процедури її затвердження судом чи автоматично; санкції за безпідставну відмова від медіації, початкової медіаційної сесії тощо);

обов'язкові медіаційні сесії до початку судового розгляду, що передбачає зустріч сторін та професійного медіатора (безкоштовно чи за помірну винагороду) для визначення можливості вирішення спору у порядку медіації).

обов'язкова медіація: сторони мають взяти участь та оплатити повноцінну процедуру медіації як передумову звернення до суду (обов'язковість стосується лише відвідування медіаційних сесій, а не досягнення вирішення спору) [1].

Хоча запровадження певного ступеню обов'язковості медіації видається найбільш ефективним шляхом до відчутного збільшення кількості медіацій [2], а згідно з рішеннями Суду ЄС обов'язкова медіація не є перешкодою у здійсненні права на доступ до суду (справа Алласіні [3] та справа Меніні та Рампанеллі [4]), держави-члени ЄС здебільшого вдаються до таких шляхів популяризації альтернативних методів вирішення спорів: інформаційні компанії у ЗМІ, розповсюдження друкованої інформації, проведення інформаційних сесій у судах, запровадження посади координатора з альтернативних методів вирішення спорів у судах, публікація експертних оцінок та статистики застосування альтернативних методів вирішення спорів, повна чи часткова компенсація сторонам спору вартості послуг з альтернативного вирішення спорів, запровадження практики вирішення спорів за участю судді, повна чи часткова компенсація судових зборів у разі позасудового вирішення спору, надання медіаційної угоди статусу судового рішення [5, с.37].

Запровадження онлайн платформ вирішення спорів, що було зумовлено як і потребами часу, так і вищезазначеним Регламентом ЄС, зумовлює широке зростання кількості звернень споживачів щодо вирішення спорів із продавцями та надавачами послуг. Такі онлайн-платформи не тільки містять інформацію про права споживачів та наявні методи вирішення спорів й отримання компенсацій, полегшують доступ до органів альтернативного вирішення спорів, але й дають можливість вирішення спору без залучення посередника, шляхом прямого електронного спілкування сторін спору [5, с.37].

В українських реаліях відомих проблем судочинства (завантаженості суддів, недовіри громадян до судової гілки влади, високих судових зборів), разом із незадовільними темпами та якістю виконання судових рішень, поширення альтернативних методів вирішення спорів має стати запорукою зниження суспільної напруженості та формування культури мирного вирішення спорів. У свою чергу, досвід ЄС у цій сфері є значним та корисним, а також набуває особливого значення з огляду на євроінтеграційні процеси.

Література:

1. «The Mediation Directive: European Implementation Assessment» (2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/593789/EPRS_IDA\(2016\)593789_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/593789/EPRS_IDA(2016)593789_EN.pdf).
2. Giuseppe De Palo; Romina Canessa, Sleeping - Comatose Only Mandatory Consideration of Mediation Can Awake Sleeping Beauty in the European Union, 16 Cardozo J. Conflict Resol. 713 (2014).
3. C317/08, C318/08, C319/08 and C320/08 - Rosalba Alassini JUDGMENT OF THE COURT (Fourth Chamber) 18 March 2010.

4. C-75/16 - Menini and Rampanelli Judgment of the Court (First Chamber) of 14 June 2017.

5. The 2018 EU justice scoreboard. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(2018) 364 final. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. - 64 p.

Мартишин Денис Сергійович,

Міжрегіональна академія управління персоналом,

доктор богословських наук,

завідувач кафедри українознавства, правслав'я та теології

ХРИСТИЯНСКА МІСІЯ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕЛІГІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ

Вивчаючи важливі аспекти державного управління у сфері релігії, головні напрями соціального вчення християнства в контексті місії Християнських Церков, важливо зупинитися на гострій актуальній богословській проблемі самої церковної місії. В даному випадку йдеться не лише про зміст церковного проголошення Євангелія у храмі, не лише про те, що Церква проповідує серед парафіян, а про те, що слід зробити богословській науці для того, щоб церковна проповідь у сучасних умовах була життєвою, зрозумілою, дієвою, актуальною та затребуваною сучасним суспільством. Адже християнська теологія є не лише філософським заглибленням у догматику, канонічне право, моральне вчення Церкви. Теологія – це особливе звіщення Церквою істини, думки Бога про людину, природу та світ. Саме тому, донести зрозумілою мовою до сучасної людини основні аспекти соціальної думки християнства, які торкаються питань політики, державотворення, геополітичних інтересів, економіки, права, інформаційного розвитку та всебічних процесів сучасної комунікації – важлива умова плідної місії Церкви в сучасному світі.

Отже, з нашої точки зору, нова парадигма українського державотворення мусить враховувати не лише досягнення філософії, політології, державного управління, економіки, публічного адміністрування, але й теологічну думку, релігійні процеси розвитку суспільства. Йдеться про формування нової духовної парадигми державотворення. Її серцевиною має бути розуміння цілісності духовного і матеріального життя сучасної людини, яке гармонічно пов'язане з богословською категорією буття, усвідомлення духовної місії людини, з утвердженням значення духовних ідеалів, моралі, релігійних цінностей у формуванні й реалізації державної політики та здійснення державного управління.

Богословський підхід в державному управлінні передбачає конструктивний діалог світської науки та християнського богослов'я. Це означає потребу в розгляданні буття людської особистості, родини, держави та людства у безпосередньому зав'язку з Богом, Який теологією розглядається як володар Буття, і як причина Буття.

Зрозуміло, що застосовуючи духовну парадигму життя, розвитку людства та богословський підхід у державному управлінні можна здійснити синтез, який передбачає звернення науковців до вивчення біблійного одкровення, соціального вчення Церкви, публічної й політичної теології.

Зазначимо, що історичне буття Християнських Церков передбачає реальні суспільні та міжнародні відносини в історичному часі життя людства та на

певному геополітичному просторі. Саме тому пріоритетом державного управління у сфері релігії є передусім захист свободи людської особистості та право людини на власне віросповідання й релігійні переконання, збереження духовних цінностей, розвиток релігійних громад. Все вищесказане спонукає до переосмислення і принципової зміни методологічного підходу щодо формування й реалізації державної політики у сфері релігії. Богословський метод у державному управлінні дає можливість розглядати процеси державотворення, розвиток культури через призму богословської категорії сучасної науки та священної місії Церкви. Наголосимо, що Православна Церква завжди допомагала нашому народові зберігати свою національну ідентичність, вистоювати у лихоліття воєн і соціальних трагедій і сьогодні допомагає протистояти усім кризам, негараздам та потрясінням.

Слід зауважити, що головним принципом і рушійною силою будь-якої соціально активної дії християнина повинен стати страх перед Господом, відповідальність за мир, Церкву Христову і правду Божу перед історією і майбутнім. Православний українець має нарешті звикнути до думки, що облаштованість його життя, життя церковної парафії і його країни, втілення соціальних ідеалів добра і справедливості залежить не тільки від Бога, але і від нього самого. Розмірковуючи про місію Церкви, майбутнє православної теології, варто намітити і перспективні напрями розвитку православної думки. Важливим і найбільш актуальним напрямом сучасного православного богослов'я є вчення про Церкву (еклезіологія), соціальна доктрина, публічна теологія й християнська апологетика. Зазначимо, що розвиток соціальної думки Церкви, її еклезіологія мусять здійснюватися не в навмисній ізоляції від усіх форм світської наукової думки, а у відкритому і гранично чесному діалозі з нею. Ефективна ж участь у такому діалозі можлива тільки тоді, коли православна теологія буде говорити на рівних з представниками світської науки.

Підсумовуючи, зазначимо наступне. Вважаємо, що завдяки своїй свідомій орієнтації Церкви на відкритість викликам сучасного світу її богослов'я є актуальним, плідним і надзвичайно перспективним напрямом сучасної української академічної науки. Усі розмови про її безперспективність, неподоланну кризу або навіть смерть теології безпідставні і не відповідають дійсності. Незважаючи на свою молодість, теологія вже давно перестала бути суто богословським та церковним проектом, втілюючись у цілому ряді праць світських науковців.

При всіх очевидних досягненнях християнські теологи, представники Українських Церков, церковні діячі, священнослужителі усвідомлюють себе лише на початку шляху. Більшість проблем ще не знайшли свого адекватного вирішення. Перш за все конструктивний діалог Церкви й держави все ще залишається недосяжною ідеальною метою, оскільки люфт між теорією та практикою ще не подоланий, як і значні політичні розбіжності між підходами до церковних питань. Однак усі ці труднощі є проблемами зростання, розвитку, плюралізму і будуть цілком вирішені у майбутньому. Потрібно спокійно і відповідально продовжувати розпочатий діалог церковної та світської науки.

Література:

1. Кіслов Д. В. Маркетингова комунікологія як механізм реалізації державної політики: монографія / [Д. В. Кіслов, Є. О. Романенко, І. В. Чаплай]. – Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. – 412 с.
2. Козаков В. М. Державно-громадянська комунікація: шлях від кризи до взаємодії: монографія / [В. М. Козаков, О. В. Рашковська, В. А. Ребало, Є. О. Романенко, І. В. Чаплай]. – Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. – 288 с.
3. Мартишин Д. С. Богословські аспекти проблематики діалогу релігії та науки в умовах процесів глобалізації // Проблеми модернізації України: [Зб. Наук. пр.] Вип. 6. Матеріали Міжнар. наук.-прак. конф. «Проблеми культури наукової роботи та

академічної доброчесності у сучасному світі», м. Київ, МАУП, 26 березня 2018 р. / Редкол.: М. Н. Курко (голова) [та ін.] – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. – С. 54 – 56.

4. Мартишин Д. С. Вплив процесів глобалізації на розвиток соціальної думки Української Православної Церкви // Наукові праці МАУП. – Серія: Політичні науки. – 2018. – Вип. 1 (55) / [редкол.: М. Н. Курко (голова ред.) та ін.] – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. – С. 50– 59.

Мехришвили Теона Йосифовна,

*Помощник Президента Международной Академии социально-экономических наук
(Тбилиси, Грузия)*

АДАПТАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА – НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ПРОГРЕССИВНОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА

Совершенствование национальной правовой системы с правом Европейского Союза имеет особое значение для координации межгосударственных отношений и для углубления политических и социально-экономических связей с Евросоюзом.

Притом, считаю принципиально важным обратить внимание, прежде всего, на необходимость совершенствования национальной правовой системы применительно к сфере высшего образования и ее адаптации с правом Европейского Союза.

Отмеченная проблема становится особенно актуальной с учетом Европейской ориентации, что без совершенствования системы высшего образования немислимо и неосуществимо.

В частности, в управлении сферой высшего образования за последние годы произошли существенные изменения. А это требует творческого осмысления отмеченных перемен и дальнейшего совершенствования данной сферы, ибо без эффективного функционирования высшего образования и непосредственно связанного с ним науки, прогрессивное развитие общества и государства не представляется возможным.

Таким образом, эффективное государственное управление не представляется возможным без творческого подхода к решению проблем науки и высшего образования.

Следовательно, актуальность решения проблемы эффективной подготовки высококвалифицированных специалистов в сфере высшего образования не вызывает сомнения, ибо без решения данной проблемы невозможно эффективное функционирование общества и государства.

Именно поэтому, в системе государственного управления особое внимание должно быть уделено решению проблем высшего образования на основе творческого развития науки.

В связи с этим, принципиально важно исходить при этом из того, что, как отмечает профессор Альфред Кураташвили:

«Творческое развитие науки – необходимая интеллектуальная основа эффективного функционирования общества, государства и человечества в целом.

Для решения вышеотмеченной проблемы принципиальное значение имеет создание условий, способствующих творческому развитию науки, ибо нередко создающиеся искусственные препятствия на пути творческого развития науки могут стать лишь причиной торможения общественного и государственного развития» [1, с. 92-93].

«Более того, – как отмечает там же профессор Альфред Кураташвили, – ограничение творчества, и, в том числе, ограничение научного – интеллектуального – творчества, является антиконституционным деянием, ибо в соответствии с Конституцией Грузии (Статья 23):

«1. Свобода интеллектуального творчества гарантируется. Право на интеллектуальную собственность неприкосновенно.

2. Не допускается вмешательство в творческий процесс, а также цензура в сфере творческой деятельности» » [1, с. 93; 2].

Необходимо также отметить, что в соответствии с Законом Грузии «О высшем образовании», Статья 37 (Права академического персонала), пункт 1:

«Академический персонал имеет право:

б) Без вмешательства осуществлять обучение, исследование, творческую деятельность и публикацию научных трудов» [3].

Исходя из всего вышеизложенного, логически подтверждается необходимость решения проблем творческого подхода к сфере высшего образования и непосредственно связанного с ним науки, ибо без научного творчества не может быть эффективного функционирования общества и государства, а значит, не может быть эффективной реализации интересов народа.

В частности, в процессе государственного управления принципиально важно учесть необходимость решения проблем эффективного сочетания централизма и самостоятельности в сфере высшего образования, вместо – либо чисто централизованного управления, изжившего свой «век», либо полной самостоятельности высших образовательных учреждений.

В заключение, считаю необходимым еще раз особо подчеркнуть, что совершенствование национальной правовой системы с правом Европейского Союза, безусловно, имеет особое значение для эффективного функционирования общества и государства.

Вместе с тем, принципиально важно обратить внимание, прежде всего, на необходимость совершенствования национальной правовой системы применительно к сфере высшего образования и ее адаптации с правом Европейского Союза.

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. Интеллектуальная собственность ученого – главный критерий аккредитации его докторской образовательной программы!!! Государственное управление: Проблемы теории и практики. Материалы Международной научной конференции (11-12.09.2012). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2012.

2. Конституция Грузии от 24 Августа 1995 г.
http://firussia.webege.com/countries/georgia/constitution/Georgia_constitution_2.htm.

3. Закон Грузии «О высшем образовании»
<http://tma.edu.ge/files/files/kanon%20umaglesi%20ganaTlebis%20Sesaxe.pdf>.

Митрофанов Игор Иванович,

*Кременчужский национальный университет имени Михайла Остроградського,
доктор юридичних наук, доцент*

ЧИ В УСІХ ВИПАДКАХ ВАЖЛИВО ЄВРОПЕЙЗУВАТИ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ?

Останнім часом у національній науці кримінального права активізувалися дослідження, в яких порівнюються норми кримінального права України з нормами

кримінального права країн Європейського Союзу (далі – ЄС). Можна впроваджувати устояні принципи та стандарти міжнародного права, однак захоплюватися цим, на мій погляд, не слід. Це пов'язано з тим, що право відповідає рівню розвитку країни в усіх сферах життєдіяльності соціуму, тому порівнянню можуть підлягати правові конструкції країн, які посідають приблизно однакові місця в рейтингах економічного розвитку. В іншому випадку, навіть найперевіреніші правничі конструкції не внесуть в правове регулювання суспільних відносин ніякого позитиву.

Прикладом наведеного може слугувати покарання у виді арешту. Достатньо прогресивний засіб кримінально-правового впливу (нетривалий за строком, але найсуворіший за режимом виконання\відбування), але за часів його введення до системи покарань з 1 вересня 2001 року в Україні не побудовано жодного арештного дому, тому цей вид покарання незаконно виконуються слідчими ізолятора Кримінально-виконавчої системи України [1, с. 23–31].

При цьому слід зазначити, що намагання України увійти до європейської спільноти вимагає уніфікації законодавства і від такого процесу не можна звільнитися самостійно, оскільки ЄС вимагає від нашої держави здійснювати певні кроки. Так, наприклад, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом в'язового режиму для України» від 18 квітня 2013 року № 222-VII у Кримінальному кодексі України (далі – КК) назва розділу XIV Загальної частини була викладена в такій редакції: «Інші заходи кримінально-правового характеру». Крім того, КК України був доповнений статтями 96¹ і 96², в яких законодавець дав поняття спеціальної конфіскації та визначив випадки застосування спеціальної конфіскації.

Це типовий приклад «безглузлого» законотворення, внаслідок чого статті 96¹ і 96² КК після їх внесення до Кримінального кодексу 18.04.2013 редакційно змінювалися законами № 1261-VII від 13.05.2014, № 731-VIII від 08.10.2015, № 743-VIII від 03.11.2015, № 770-VIII від 10.11.2015, № 1019-VIII від 18.02.2016. При цьому мною наголошується на тому, що кожна зміна або доповнення, що вноситься до чинного КК, утрудняє його читання (застосування).

До того ж від моменту набрання нормою кримінального права чинності до моменту її повної реалізації проходить достатнього тривалий період часу, що іноді сягає й п'яти років. Разом з тим змінювати законодавство, що не відповідає вимогам часу і тим суспільним відносинам, які змінюються внаслідок реформ, потрібно. Однак постійний характер змін може негативно вплинути на авторитет закону про кримінальну відповідальність. Регулярні зміни дезорганізують законозастосовчі органи, що зумовлює наявність помилок при досудовому розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень.

При цьому мною акцентується увага, що до того ж при спробах законодавця врегулювати питання спеціальної конфіскації був порушений принцип системності норм матеріального, процесуального та виконавчого кримінального права призводить до появи конфлікту нормативних приписів [2, с. 54–58]. Так, п. 1 ч. 4 ст. 96 встановлює можливість конфіскувати майно у третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової вартості, і знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у п. 1–4 ч. 1 ст. 96² КК. Пунктом 6 ч. 9 ст. 100 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) передбачена перспектива конфіскації майна, що одержано фізичною або юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від нього, а також майна, в яке їх було повністю або частково

перетворено, а п. 6¹ ч. 9 ст. 100 КПК України – майна засудженого за вчинення корупційного злочину, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, його пов'язаною особою. При цьому пов'язаною особою засудженого визнаються юридичні особи, які при його сприянні отримали у власність чи користування зазначене майно.

Отже, неважко побачити, що коло третіх осіб, до яких застосовується спеціальна конфіскація виписане по-різному.

Таким чином, європеїзувати національне законодавство слід виважено і з огляду на стан економічного, політичного та соціального розвитку країни. Непродуманість формулювань спричиняє необхідність постійного корегування тексту закону (негативний приклад статей 96¹ і 96² КК України) викликає незрозумілість нормативного припису при застосуванні. Крім неясності букви закону, викликані недоліками мовних складових норми кримінального права, в застосування можливі визнання виникнення ускладнень при тлумаченні змісту норми, що зумовлюються дефектами її логічної побудови. До того ж, процедура розповсюдження норми кримінального права на конкретний кримінально-правовий конфлікт досить складна, і не можна з достовірністю вказати на жодну норму, яка би характеризувалася абсолютною ясністю для представників органів застосування.

Література:

1. Митрофанов І. І. Проблеми законності виконання покарання у виді арешту в сучасній Україні. *Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах*. 2011. № 2. С. 23–31.

2. Митрофанов І. І. Системність уголовного законодательства Украины в контексте учения о механизме реализации уголовной ответственности. *Leges si Viata*. 2015. № 5/2. С. 54–58.

Міщенко Катерина Семенівна,

*доцент кафедри публічного управління та адміністрування ІПК ДСЗУ,
кандидат державного управління*

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Нааявність проблем жінок, які належать до вразливих категорій населення, необхідність запобігання проявам дискримінації по відношенню до них, потреба в посиленні соціальної захищеності таких жінок та інших комплексних діях з боку держави і суспільства наразі не викликає сумнівів ні в кого. Підтвердженням нагальності цієї проблеми в Україні став великий комунікативний захід в стінах Верховної Ради України, де на початку жовтня ц.р. відбулися парламентські слухання на тему: «Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп».

На засіданні Парламенту, участь у якому брало понад 700 представників та представниць громадськості з різних частин України, урядовці, депутати, учасники всеукраїнської громадської спільноти говорили про жінок, які найбільше потерпають від нерівності, насильства та дискримінації. Відкриваючи засідання заступник Голови Верховної Ради О.Сироїд зазначила: «... зараз, коли ми говоримо про ставлення до жінки, особливо з вразливих верств, то нам потрібна декомунізація мислення». Аргументуючи важливість піднятої теми вона наголосила: « ...в цьому контексті важливе виховання, виховання поваги до жінки, особливо, до жінки, яка належить до вразливих верств. І це виховання починається і з виховання чоловіків» [1].

На різноманітних проявах дискримінації жінок наголосила також Уповноважений Верховної Ради з прав людини Л. Денісова, яка зауважила: «...що стосується жінок, які потерпають від домашнього насильства, то досі є проблема недостатньої поінформованості про їхні права і недовіри до правоохоронних органів, соціальних служб» [1].

Про існування проблеми щодо жорстокого поводження з жінками в сім'ї в Україні красномовно свідчать дані статистики: кожен день поліція фіксує 348 фактів домашнього насильства і в 70-80 % випадків його жертвами стають жінки. Проте лише 10 % з 1 млн. жінок, які піддаються насильству, наважуються говорити про це ганебне явище. Щороку 600 представниць слабкої статі гинуть в Україні від домашнього насильства. Підтверджують цю сумну статистику розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень за замовленням Фонду народонаселення ООН, які говорять про те, що щорічно 1,1 млн. українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчать. Проблема насильства над жінками характерна не лише для України, за даними ВООЗ вона стала світовою проблемою [2].

Міжнародною спільнотою з метою боротьби з насильством над жінками розроблено й прийнято низку відповідних правових актів, серед яких Декларація ООН «Про попередження насильства над жінками», Конвенція ООН «Про заборону торгівлі людьми та експлуатацію проституції третіми особами», Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», Конвенція №45 МОП «Про рівне винагородження чоловіків та жінок за працю рівної цінності». Україна, ратифікувавши зазначені акти, приєдналася до міжнародної спільноти у своєму прагненні подолати це ганебне суспільне явище. Правові положення щодо рівності чоловіків і жінок, недопущення дискримінації, жорстокості й насилля в сім'ї знайшли відображення у національному законодавстві. Зокрема, окремі положення щодо захисту жінок від насилля та дискримінації закріплені в Конституції України (статті 3, 21, 24, 28, 29, 51, 55, 59).

На сьогодні в Україні сформовано чималу законодавчо-нормативну базу з питань попередження насильства в сім'ї. Відповідні правові положення містяться в Кримінальному, Цивільному, Сімейному Кодексах, в Кодексі України про адміністративні правопорушення. Правове регулювання зазначеного питання здійснюється відповідно до Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», організаційні аспекти визначені в законах України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги». Нормативно-правову базу складають також рішення Уряду, серед яких постанови КМУ: від 26.04.03 № 616 «Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вининення насильства в сім'ї або реальну його загрозу»; від 21.11.13 № 895 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах», від 21.11.13 № 896 «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)». Про важливість комплексного підходу до розв'язання проблеми домашнього насилля свідчить низка прийнятих ЦОВВ спільних наказів: Мінмолодьспорту та МВС України від 07.09.2009 № 3131/386 «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї»; Мінмолодьспорту, МОЗ, МОН, Мінраці, Мінтрансу МВС, Держдепартаменту України з питань виконання покарань від 14.06.2006 № 1983/388/452/221/556/596/106 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах» [3].

Серед останніх важливих документів - розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2021 року», Національний план щодо протидії всіх форм дискримінації до 2021 року» (останній розроблено на виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок). Це свідчить про поступ України в частині адаптації правової системи до стандартів Європейського Союзу.

Література:

1. <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/163086.html>
2. <https://www.unian.ua/society/2233731-innovatsiji-i-novi-preparati-zmi-rozpozvili-yak-viyana-na-donbasi-vplinula-na-progres-sered-medikiv.html>
3. <https://www.zakon.rada.gov.ua> - вся база «Загальне законодавство» Верховної Ради України.

Мошин Андрій Афанасійович,

Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського,

юрист

СТАНДАРТИ ЄС ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ

Серед проблем реалізації державної антикорупційної політики особливе місце займає питання недосконалості існуючої виміральної системи рівня корупції, негативними наслідками якої є недостатній рівень обґрунтованості державної політики та публічного управління в цій сфері. Сучасний стан виміральної системи рівня корупції в Україні характеризується: відсутністю національної системи індикаторів (показників); відсутністю відповідної методики збору, обробки, оцінювання інформації; обмеженими можливостями існуючої системи джерел інформації в цій сфері щодо повноти, точності, достовірності, своєчасності інформації; відсутністю моделей боротьби з корупцією, що перешкоджає здійсненню прогнозування розвитку ситуації в цій сфері та оцінювання наслідків від прийнятих рішень.

Необхідність розробки та впровадження такої системи індикаторів визначена нормативно-правовою базою та відповідає прагненням України стосовно набуття Україною статусу асоційованого члена ЄС. Для оцінки стану рівня корупції в усіх сферах життєдіяльності держави і суспільства необхідна інтегрована система показників та індикаторів, що базується, зокрема, на врахуванні рейтингових оцінок таких міжнародних організацій як ООН, ЄС, Світовий Банк, Freedom House, Transparency International тощо. При її формуванні необхідно враховувати такі особливості як [1-4]:

політична нестабільність; відсутність політичної волі щодо відмежування політичної діяльності від бізнесу, що призводить до зростання рівня «політичної корупції»;

практична відсутність малого і середнього бізнесу;
відсутність прозорості процесів роздержавлення власності, зниження рівня життя громадян, девальвація моральних цінностей;

надмірна концентрація функцій управління і повноважень вищими органами державної влади;

відсутність реального впливу неурядових організацій на стан справ у сфері боротьби з корупцією в державі; непорядкованість системи правоохоронних органів, що організовують та здійснюють у повному обсязі виявлення, профілактику та розкриття корупційних злочинів;

недоліки нормативно-правової бази, надмірну закритість державних органів та службових осіб; відсутність на нормативному рівні цілісної системи засобів запобіжного впливу на причини та умови, що сприяють корупції та корупційним діянням.

У січні 2017 року Національне агентство з питань запобігання корупції схвалило Методику стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, яка є уніфікованим інструментарієм систематичного моніторингу та оцінки рівня корупції, що дозволяє фіксувати динаміку показників поширеності корупції та сприйняття населенням ефективності антикорупційної діяльності.

Прикладом більш ефективної методики оцінювання рівня корупції має Група країн Ради Європи проти корупції (ГРЕКО). Експерти ГРЕКО з питань антикорупційної політики пропонують як індикатори виміру корупції використовувати: рівень сприйняття корупції; світовий індекс «Економічна свобода»; обсяг хабарів, даних підприємцями та домогосподарствами; контроль над виявами корупції; якість реагування на корупційні правопорушення; кількість дач хабарів на протязом певного часу; кількість громадян, які готові дати хабар; ефективність врядування; регуляторна якість; верховенство права; підзвітність та самовираження; політичну стабільність; політичні та громадянські права; якість життя суспільства.

Індекс хабародавців (Bribe Payers Index) розраховується експертами Transparency International. У розрахунку цього показника беруть участь тільки провідні країни-експортери, які ранжуються в залежності від готовності компаній цих країн давати хабарі за кордоном.

Індекс контролю корупції (Control of Corruption Index) Світового банку розраховується експертами Світового банку на основі агрегування різних індикаторів, що вимірюють ступінь використання державної влади з метою особистого збагачення. Крім цього, експерти Світового банку визначають п'ять показників, тісно пов'язаних з корупцією: 1) індекс ефективності державного управління, який вимірює професіоналізм і компетентність чиновників, а також якість поставлених державою суспільних благ; 2) індекс правопорядку, який вимірює якість і ефективність застосування цивільно-правових процедур в разі порушення контрактних зобов'язань, ефективність судової та правоохоронних систем, а також рівень злочинності і насильства в країні; 3) індекс політичної стабільності, який вимірює вірогідність переворотів і насильницьких дій щодо правлячого режиму; 4) індекс адміністративного тягаря, який вимірює наявність надлишкового контролю над економічними суб'єктами з боку державних органів, а також надлишкових бюрократичних процедур відкриття і ведення бізнесу; 5) індекс відкритості та прозорості, що вимірює наявність громадянських свобод, дотримання прав людини та прозорість політичних процесів в країні.

Таким чином, можна зробити висновок, що до сих пір відсутня єдина загальноприйнята методика оцінки масштабів корупції і аналізу найбільш корупційних сфер діяльності органів влади та життєдіяльності суспільства. Це викликає необхідність вироблення національної виміральної системи рівня корупції, розробки оціночної процедури корупційної діяльності з урахуванням видових особливостей корупції. Така вимірвальна система повинна бути вбудована в антикорупційну державну політику.

Література:

1. Запобігання та протидія проявам корупції. Братель С. Г. та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 376 с.
2. Доля Л.М. Боротьба з корупцією – першочергове завдання на шляху реалізації європейського вибору України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2008. № 8. С. 32-38.

3. Зеленецький В., Кальман О. Корупція в Україні та організаційно-правові основи боротьби з нею. Право України. 2001. № 4. С. 13-17.

4. Камлик М. І., Невмержицький Є. В. Корупція в Україні. Київ : Т-во «Знання», КОО, 1998. 187 с.

Николайшин Богдан Богданович,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Старіння населення визнано однією з глобальних проблем сучасного світу. Відповідно до класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я до людей похилого віку належить населення віком від 60 до 74 років, до старого - від 75 до 89, а до довгожителів - 90 років і старше. Соціологи називають ці періоди життя людей «третім віком», а демографи вводять поняття «третього» (60-75 років) і «четвертого» (понад 75 років) віків.

У розвинутих країнах, де процес старіння громадян проходить як мінімум протягом трьох десятиліть, частка осіб похилого віку становить від 15 до 20%. У країнах, що розвиваються, простежується зниження народжуваності та початок активного старіння населення [5, 328].

Концептуальні погляди ООН на місце і роль людей були відображені в Принципах ООН щодо людей похилого віку, прийнятих Генеральною Асамблеєю у 1991 р. [5].

Люди старшого віку розглядаються світовим співтовариством як позитивний фактор, а не як тягар. Сучасне розуміння старіння поєднує ідеї повноправної участі престарілих і старих людей в житті суспільства і турботи про них. Коли люди старшого віку відіграють активну, творчу і корисну роль і відчують турботу про себе, молодші покоління бачать, що їх може очікувати у майбутньому.

Стратегія міжнародного співтовариства відображена в Міжнародному плані дій з проблем старіння (1983 р.), в матеріалах Всесвітньої конференції з проблем старіння (1952 р.) і глобальних цілях з проблем старіння до 2001 р., прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН в 1992 р. Особливі інтереси людей похилого віку знайшли відображення в конвенціях і рекомендаціях Міжнародної організації праці (МОП): про мінімальні норми соціального забезпечення і встановлення прожиткового мінімуму (1952 р.); про основні цілі й норми соціальної політики (1962 р.); про професійну орієнтацію і професійну підготовку в сфері розвитку людських ресурсів (1975 р.); про трудящих людей похилого віку (1980 р.).

У заключних документах (Декларації і Програми дій) Всесвітньої зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку, яка проходила в Копенгагені 6-12 березня 1995 р., глави держав і урядів взяли на себе зобов'язання забезпечення більш сприятливих умов стійкого соціального розвитку, а також виявлення особливої уваги до їхніх турбот і потреб престарілих [5, 329].

В Україні соціальне забезпечення людей похилого віку здійснюється через систему пенсійного забезпечення, передбаченого законодавством (Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року №1058-IV). У законі гарантується право на трудові пенсії за віком, соціальні пенсії та інші види пенсій для окремих категорій громадян [3].

З 1 січня 2018 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 №2148-VIII (далі – Закон № 2148) в пенсійному забезпеченні відбулись певні зміни [1].

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 липня становить 1435 грн, а з 1 грудня – 1497 грн. Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом, станом на 01.01.2018 року – 1452 грн [2]. За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії, але не більше як на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком.

З 1 січня 2018 року для осіб, які досягли віку 65 років, мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі 40 відсотків мінімальної заробітної плати, але не менше прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Починаючи з 1 січня цього року право на призначення пенсії за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за наявності страхового стажу не менше 25 років мають чоловіки після досягнення ними віку 60 років та жінки після досягнення ними: 58 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1959 року по 31 березня 1960 року; 59 років – які народилися з 1 квітня 1960 року по 30 вересня 1960 року; 59 років 6 місяців – які народилися з 1 жовтня 1960 року по 31 березня 1961 року; 60 років – які народилися з 1 квітня 1961 року [3].

Відповідно до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 № 796- XII дружинам (чоловікам), які втратили годувальника із числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, віднесених до категорії 1, пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від причинного зв'язку смерті з Чорнобильською катастрофою [4].

Затверджено також порядок призначення та виплати тимчасової державної соціальної допомоги громадянам, які досягли пенсійного віку і не працюють, але не отримали право на пенсійну виплату у зв'язку з відсутністю необхідного страхового стажу – не менш як 15 років страхового стажу. Розмір допомоги, яку визначають як різницю між прожитковим мінімумом для громадян, що втратили працездатність, і середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, не може перевищувати 100% від прожиткового мінімуму для непрацездатних.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
4. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12>.
5. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика) : Навч. посіб. - К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. - С. 327-337.

*Николайшин Богдан Никифорович,
Дрогобицька міська рада Львівської області,
кандидат наук з державного управління*

ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ ЯК ЗАГРОЗА ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Відповідно до пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України. Так, організація і порядок проведення всеукраїнського та місцевих референдумів до 28 листопада 2012 року визначалися Законом України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року № 1286-XII [3], який втратив чинність згідно з пунктом 4 розділу XIII Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року № 5475-VI [2].

Як наслідок, після набрання чинності Законом України «Про всеукраїнський референдум» [2] більшість питань організації та порядку проведення місцевих референдумів залишилися законодавчо неврегульованою. Водночас організація і порядок проведення всеукраїнського референдуму почали регулюватися положеннями зазначеного Закону.

Рішенням Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018 Закон України «Про всеукраїнський референдум» визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), у зв'язку з чим з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення він втратив чинність[9].

Після ухвалення такого Рішення Конституційного Суду України виникла правова невизначеність у сфері регулювання організації та проведення референдумів в Україні.

Конституційний Суд України у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 вказав, що з конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі [8]. Про те, що принцип правової визначеності є невід'ємною, органічною складовою принципу верховенства права, у низці своїх рішень зазначав також Європейський Суд з прав людини, який неодноразово звертав увагу на необхідність його дотримання. Так, у справі «Стіл та інші проти Сполученого Королівства» Європейський Суд з прав людини у своєму рішенні від 23.09.1998 наголосив: Конвенція вимагає, щоб усе право, чи то писане, чи неписане, було достатньо чітким, щоб дозволити передбачати певною мірою за певних обставин наслідки, які може спричинити певна дія [7].

Як відомо, відповідно до частини першої статті 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [5]. За статтею 7 Основного Закону в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування, яке є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи (стаття 140 Конституції України) [5].

Статтю 1 Європейської Хартії місцевого самоврядування передбачено, що місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи [1]. Це положення жодним чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів чи будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом. При цьому зміни територіальних кордонів органів місцевого самоврядування не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих громад, можливо шляхом проведення референдуму, якщо це дозволяється законом (стаття 5 Європейської Хартії місцевого самоврядування) [1].

Відповідно до статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову [6].

Місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, зазначеним та іншими законами до відання місцевого самоврядування. Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми (стаття 7 вказаного Закону) [6].

Відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад, урегульовано Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4].

Частиною першою статті 8 зазначеного Закону визначено, що об'єднана територіальна громада вважається утвореною відповідно до вказаного законодавчого акта з дня набрання чинності рішеннями всіх рад, що прийняли рішення про добровільне об'єднання територіальних громад, або з моменту набрання чинності рішенням про підтримку добровільного об'єднання територіальних громад на місцевому референдумі та за умови відповідності таких рішень висновку, передбаченому частиною четвертою статті 7 цього Закону [4].

Отже, Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» встановлено можливість вирішення територіальними громадами сіл, селищ, міст питання про добровільне об'єднання територіальних громад як безпосередньо шляхом проведення місцевого референдуму на підтримку відповідного об'єднання, так і через органи місцевого самоврядування шляхом прийняття ними рішень про добровільне об'єднання територіальних громад.

Зазначене дає підстави для висновку, що окремі питання, які вирішуються під час добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад, які передбачають зміну первинного суб'єкта місцевого самоврядування, відповідно утворення єдиного органу місцевого самоврядування, повноваження якого поширватимуться на територію об'єднаної територіальної громади, чи поширення повноважень органу місцевого самоврядування об'єднаної

територіальної громади на територію територіальної громади, що приєдналася, належать до переліку питань, які повинні вирішуватися місцевим референдумом.

Указані обставини обумовлюють висновок про необхідність якнайшвидшого законодавчого урегулювання організації і порядку проведення всеукраїнського та місцевих референдумів в Україні.

Література:

1. Європейська Хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
2. Закон України «Про всеукраїнський референдум» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>.
3. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 33, ст.443.
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
5. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року. Офіційне видання. К.: Український Центр Правничих Студій, 2006. – 124 с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року №280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 24. – С.170.
7. Рішення Європейського Суду з прав людини від 23 вересня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_106.
8. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05>.
9. Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-п/2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18#n60>.

Новак Анатолій Миколайович,

*Національна академія державного управління при Президентові України,
кандидат економічних наук*

АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні понятійний апарат з проблем корупції вже досить розвинений і адаптований до сучасних українських умов. Цьому сприяло те, що масштаби поширення корупції в сучасній Україні дають підставу відносити її до найнебезпечніших явищ для державного управління й громадського життя. Дослідження проблеми корупції в органах публічної влади на даний час актуалізувалися й охоплюють різні напрямки – інституціонально-правовий (достатність законодавчих і нормативних засобів і методів протидії корупції), організаційно-управлінський (функціональність у розподілі владних повноважень і контроль за їхнім використанням посадовими особами), аксіологічний (ціннісні орієнтації державних службовців), етико-культурний (моральний стан соціально-професійного середовища державної служби) і ін. Все це створило умови для розвитку методологічної бази в дослідженнях сучасної правової науки, зокрема адміністративного права, проблеми корупції в органах публічної влади. Разом тим, невіршеною залишається проблематика виокремлення рівнів функціонального визначення сутності національної антикорупційної політики, визначення аспектів та рівнів управління в системі національної антикорупційної політики (НАП),

теоретичні засади формалізації НАП як складової системи публічного управління, запровадження зарубіжного досвіду формування антикорупційної політики.

Прагнення України стати рівноправним членом міжнародного співтовариства, формування основ правової, соціальної і демократичної держави вимагає забезпечення відповідного рівня правопорядку, що, в свою чергу, робить необхідним серйозне вивчення і втілення в життя закордонного досвіду розбудови громадянського суспільства, діючих у цих країнах політичних, економічних, соціальних, правових механізмів щодо подолання організованої злочинності та корупції як її різновиду.

Зарубіжний досвід різноманітний, залежить від значної кількості взаємопов'язаних факторів і враховує соціальні умови, рівень економічного розвитку, політичної культури, державного управління. Разом з тим є і загальні для країн визначальні принципи і підходи формування антикорупційної політики. У першу чергу, це розуміння негативних наслідків корупції, її небезпечного впливу на процеси розвитку та всебічне забезпечення політичних, соціальних і економічних прав людини. Велике значення для посттоталітарного суспільства має формування системи органів по боротьбі з корупцією і розвитку національного законодавства, вивчення досвіду постійно діючих інститутів при президентах, урядах, парламентах, які створені в ряді країн. Дослідження міжнародно-правових актів та досвіду боротьби з корупцією в окремих країнах дозволяють визначити складники приведення національного законодавства України у відповідність із нормами міжнародного права.

Проблема інституціоналізації національної антикорупційної політики завжди виступала актуальною в будь-якій країні, й кожна країна вирішувала таку проблему самостійно. Беручи до уваги наявність у світі великої кількості спеціалізованих інституцій з боротьби проти корупції, розмаїтість їхніх функцій та фактичної діяльності, нелегко скласти повний перелік існуючих функціональних та інституційних моделей, а тим більше виявити «найкращу» з них. Створюючи новий орган, необхідно враховувати національний контекст, культурні, правові та адміністративні особливості кожної країни. Проте, можна встановити основні підходи до вирішення проблеми і основні моделі існуючих органів. Порівняльний огляд різних моделей спеціалізованих інституцій дозволяє зробити узагальнення та провести аналіз за основними функціями, виділивши такі типи: 1) багаточільові агентства, які мають правоохоронні повноваження та превентивні функції; 2) служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів; 3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій.

В європейських країнах протидія корупції залежить від значної кількості пов'язаних факторів і враховує соціальні умови, рівень економічного розвитку, політичної культури, державного управління. Разом з тим є і загальні для країн визначальні принципи і підходи формування антикорупційної політики. У першу чергу, це розуміння негативних наслідків корупції, її небезпечного впливу на процеси розвитку та всебічне забезпечення політичних, соціальних і економічних прав людини. Дослідження міжнародно-правових актів та досвіду боротьби з корупцією в окремих країнах дозволяють визначити засади приведення національного законодавства України у відповідність із нормами міжнародного права.

Нога Петро Петрович,
*аспірант кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та
правоохоронної діяльності
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Актуальність теми обумовлена тим, що лікарські засоби є специфічною споживчою продукцією, від якості якої напряму залежать життя та здоров'я населення. Також, в Україні останніми роками відбувається активний пошук (шляхом спроб та невдач) ефективної моделі системи органів державного контролю якості лікарських засобів, про що свідчать постійні реформування цієї галузі державного управління. Зважаючи на це, аналіз зарубіжного досвіду країн ЄС має неодмінно аналізуватися з огляду на євроінтеграційні процеси.

За ст. 13, 14 Закону України «Про лікарські засоби» суб'єктом контролю якості лікарських засобів в Україні є Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (далі – Держліксслужба), яка створена 2014 році шляхом злиття двох служб (Державної служби з контролю за наркотиками та Державної служби з лікарських засобів). Так, на сьогодні структура Держліксслужби є класичною (тобто подібною до інших центральних органів виконавчої влади). Також, з 2012 року у структурі Держліксслужби функціонують 10 лабораторій, оснащених відповідно до рекомендацій ВООЗ. З 10 лабораторій 5 знаходяться в Києві (одна з них також має філії в Дніпропетровську і у Львові), 3 - в Харкові, і 2 - в Львові [1].

Таким чином, конкуренція на ринку істотно обмежена, а суб'єкту господарювання часто доводиться нести додаткові витрати на транспортування лікарських засобів в лабораторію в іншій адміністративно-територіальній одиниці. Постає проблема обмеженої конкуренції на ринку таких послуг, що створює передумови для зловживань з боку контролюючих органів. На наше переконання, виходом з даної ситуації є: 1) створення конкурентного середовища шляхом надання можливості проходження сертифікації приватним лабораторіям; 2) передбачення можливості суб'єкта господарювання самостійно обрати з існуючих сертифікованих лабораторій ту, в якій буде проведено аналіз або встановлення критеріїв за якими Держліксслужба обиратиме лабораторії та встановлення підстав для відмови в можливості такого вибору; 3) розроблення та прийняття методики розрахунку або кошторису на послуги уповноважених лабораторій. Подібні заходи було здійснено в Хорватії.

Загалом, проведений порівняльний аналіз правового статусу Держліксслужби та Польського Головного фармацевтичного інспекторату свідчить, що з 2014 року адміністративний статус, структура, повноваження Держліксслужби в більшості подібні до статусу останнього (за виключенням повноважень щодо ліцензування), який складається з Головного фармацевтичного інспекторату Польської Республіки та 16 територіальних провінційних інспекторатів з 10 уповноваженими лабораторіями та Хорватської The Agency for Medicinal Products and Medical Devices. І хоча кількість інспекторатів у Польщі є меншою, а кількість лабораторій однаковою з Україною, однак, територія Польщі, кількість населення та кількість фармацевтичних закладів є меншою. Крім того, у Польщі реалізована система

множинності інституцій регулювання фармацевтичного ринку і зокрема, державного контролю якості лікарських засобів.

Стосовно суб'єктів державного контролю якості лікарських засобів у світі, слід звернути увагу на відсутність єдиного стандарту чи підходу до того, якими мають бути національні контрольні органи, і скільки їх має бути. Немає таких рекомендацій і в європейських директивах [2, с. 73].

Так, у Польщі створена система множинності інститутів. В Угорщині до 2011 року також існувала множинна система державного регулювання фармацевтичного ринку, однак згодом вона була об'єднана в єдину інституцію – Національний інститут якості та забезпечення розвитку в сфері охорони здоров'я та лікарських засобів (National Institute for Quality and Organizational Development in Healthcare and Medicines) [2, с. 74]. За множинної моделі перевагою можна визнати чіткий розподіл функцій, більшу спеціалізацію (а отже – вищу професійність) органів, а за умови забезпечення їх реальної незалежності одна від іншої – більший рівень страхування від помилки та можливість її виправлення на наступному етапі контролю, який здійснюється іншим органом. Разом з тим, більш складним є процес управління та координації роботи цих органів, можливе дублювання функцій, додається бюрократична складова у взаємовідносинах, що уповільнює процес організації регуляторної та наглядовоконтрольної роботи та прийняття управлінських рішень. За моделі одного органу підвищується оперативність роботи (внутрішні процедури завжди швидші, ніж зовнішні) та скорочуються і спрощуються бюрократичні операції, однак, зростає вірогідність того, що допущені помилки не будуть виявлені (через відсутність додаткового контролю). Головне, що об'єднує і множинну модель, і модель одного органу – це їх функції – ліцензійно-дозвільні, експертні та контроль якості [2, с. 74].

Отже, до 2014 року в Україні існувала схема множинності інституцій контролю, зараз вона представлена єдиною інституцією – Держлікслужбою, яка за своїм статусом (структурно, повноваженнями, організацією роботи) наближена до суб'єктів контролю таких країн як: Італія (Італійська агенція з лікарських засобів (Agenzia Italiana del Farmaco – AIFA), Хорватія (HALMED), Великобританія (Агенція з контролю якості лікарських засобів (MCA)) Угорщина (MIOODHM), Польща (якщо говорити лише про Головний фармацевтичний інспекторат).

Література:

1. Із історії створення Державної системи якості лікарських засобів в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.diklz.gov.ua/control/kJd/uk/publish/article/920353>.

2. Регулювання ринку лікарських засобів в Україні: проблеми та рішення. 2016. – 130 с.

Нор Неля Анатоліївна,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
студентка IV курсу*

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У зв'язку з розвитком інтеграційних процесів в Європі, на даний час актуальним залишається взаємодія та співробітництво країн-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) з іншими країнами європейського континенту в системі міжнародних екологічних відносин, в цьому й проявляється актуальність обраної теми. Охорона та захист навколишнього середовища є досить наболілою проблемою, котра існує на національному, регіональному, європейському та

міжнародному рівнях. По відношенню до цього постає термінова потреба в концентрації спільних зусиль та реалізації екологічної політики багатьох держав, перевагами розвитку яких є збереження, захист і поліпшення якості навколишнього середовища, забезпечення відповідних умов життєдіяльності людини, охорона її здоров'я та раціональне використання природних ресурсів.

Слід зауважити, що даній темі приділили чималі уваги вчені-дослідники, як: В. Андрейцев, Н. Андрусевич, Т. Будякова, О. Вишнякова, І. Грицяк, Г. Марушевський, М. Микісвич, В. Муравйова, Ю. Шемшученко, Д. Фонарюк, Ю. Шабардіна та ін.

Чималий проміжок часу минуло у процесі становлення екологічної політики ЄС, близько 40 років заповзяті роботи зі створення, систематизування та впорядкування норм екологічного права ЄС.

Самостійними завданнями, які визначає перед собою ЄС являються: захист та удосконалення умов природного середовища, розумне і доцільне використання природних ресурсів, підтримка у використанні заходів на інтернаціональному рівні для вирішення регіональних і глобальних екологічних проблем довкілля [4, с. 48-60].

Європейський Союз є міжнародним лідером із впровадження екологічної політики. Центральне місце в цьому процесі займають принципи, без аналізу яких неможливо належно пізнати екологічну політику ЄС.

Незмінною умовою до вступу до даного інтеграційного утворення являється додержання провідних засад екологічної політики ЄС. Тобто, принципів субсидиарності; обережності; прийняття попереджувальних заходів; попередньої ліквідації шкоди; принцип «забруднювач платить» [5, с. 181].

Серйозного значення набуває засада субсидиарності, котра полягає у сумісному функціонуванні на тих спрямуваннях, де держави не можуть справитись одні чи відповідне вирішення справ буде більш результативнішим. Принцип обережності настає для попередження від потенційних несприятливих екологічних наслідків та полягає у забезпеченні стрімкого реагування на появу імовірної загрози для усіх живих організмів та в цілому навколишнього середовища [7].

Засади прийняття попереджувальних заходів полягають в тому, щоб заздалегідь попередити забруднення навколишнього середовища [7]. Попередня ліквідації шкоди вживається в результаті настання прямого знищення матеріальних цінностей, погіршення умов ведення господарства та впливу на здоров'я людини, та визначається сумою затрат на компенсацію збитків [6].

Фундаментальним принципом, на котрому заснована екологічна політика ЄС, є принцип «забруднювач платить». На підставі нього витрати, які пов'язані із заходами щодо протидії, контролю та зменшенню забруднення, компенсує забруднювач [1, с. 132].

Гарантією стабільного і сталого розвитку української держави є групування народу України довкола європейських цінностей та стандартів у різних сферах життєдіяльності людини, передусім – в природоохоронній сфері. Крім цього, потрібно працювати над екологізацією виробництва, екологізація свідомості населення, створення таких відносин, метою котрих було б збереження довкілля, а також моніторинг прийнятих рішень стосовно природокористування збоку органів влади.

Цікавою є думка Ю. Шабардіної, яка вважає, що шляхи досягнення конкретних надбань ЄС у сфері охорони навколишнього середовища залежать від вживання сучасних програм, котрі ґрунтуються на удосконаленні та розширенні системи екологічної політики ЄС. Європейською комісією у 2012 році було представлено новітню Програму дій Союзу з охорони навколишнього середовища до 2020 року, яка проходить під гаслом: «Жити добре в межах можливостей

нашої планети». Ціллю Програми є підняття екологічної стабільності в Європі та трансформації ЄС на виняткову та незміну «зелену» економіку [7].

Досвід реалізації екологічної політики ЄС повинен бути врахований в процесі розвитку української держави. Він дасть змогу покращити рівень охорони навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки та попередження негативних явищ, що можуть загрожувати довкіллю.

Європейська інтеграція для України стала цілним курсом у покращенні та удосконаленні екологічної політики України. Одним із провідних завдань для органів державної влади України повинна бути постійна робота над імплементацією засад та стандартів екологічної політики ЄС, з метою отримання належного місця України в ЄС.

Література:

1. Право Європейського союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
2. Микієвич М.М. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. / М.М. Микієвич, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякова. – Львів, 2004. – 256 с.
3. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. О.К. Вишнякова. – Одеса : Фенікс, 2013. – 883 с.
4. Екологічне право України: академ. курс : підручник : 2-ге вид. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка», 2008. – 720 с.
5. Ашикова Е.І. Необхідність державного регулювання екологічного розвитку регіонів / Е.І. Ашикова // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні : матеріали наук.-практ. 66 конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2006 р. : у 2 т. : тези доп. –К. : Вид-во НАДУ, 2006. – Т. 2. – С. 180-182.
6. Марушевський Г.Б. Інтеграція екологічної політики в Україні в контексті європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/17.pdf>.
7. Шабардіна Ю.В. Екологічна політика Європейського Союзу в контексті посилення інтеграційних процесів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/119.pdf>.

Осташова Валерія Олександрівна,
Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент
Гофман Елла Леонідівна,

Полтавський міський нотаріальний округ, приватний нотаріус

ДЕОНТОЛОГІЧНІ НОРМИ НОТАРІУСІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АСПЕКТ

В основі діяльності фахівців різних юридичних професій лежать етичні норми. Адже юрист є носієм правових та моральних цінностей, культури, здатен своїм прикладом впливати на свідомість та поведінку інших членів суспільства. На нотаріусів, як представників юридичної професії, покладено, зокрема, функцію превентивного захисту. Нотаріат, будучи органом безспірної юрисдикції, покликаний запобігати виникненню судових спорів, захищати права і законні інтереси громадян від можливих порушень у майбутньому. Реалізація останнього потребує від нотаріуса не лише спеціальних професійних компетентностей, а й укорінення морально-етичних норм у свідомість та повсякденну поведінку юриста.

Вперше окремі деонтологічні норми нотаріусів були закріплені у Законі України «Про нотаріат» (далі – Закон). 17.11.2007 року рішенням Конференції Української нотаріальної палати було затверджено Кодекс професійної етики нотаріусів України (далі – Кодекс). Цей документ у свою чергу став базисом для затвердження 14.03.2013 р. Міністерством юстиції України Правил професійної етики нотаріусів України (далі – Правила). Зазначений нормативно-правовий акт уже у жовтні 2013 р. було замінено новим, в якому, зокрема, виключено норму про позбавлення свідцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю за несплату членських внесків до Нотаріальної палати України. Основою для зазначених нормативних актів послужив до сих пір не ратифікований Україною Європейський кодекс нотаріальної етики (Code European de Deontologie Notariate) 1995 року, покликаний об'єднати в одне ціле правила нотаріальної етики з потребами суспільного обігу в умовах становлення Європи в рамках Євросоюзу. З активізацією євроінтеграційних процесів 14 червня 2017 р. представниками Нотаріальної палати України разом із латвійськими та литовськими колегами та за участі представників Міністерства юстиції України в рамках круглого столу було розроблено програму розвитку, одним з напрямів якої зазначено розробку та прийняття Кодексу професійної етики нотаріуса.

Отже, у Україні наразі діють декілька нормативних актів, які дублюють, створюють враження подвійних стандартів і колізій та одночасно доповнюють одне одного – Закон, Кодекс та Правила. Разом з тим, законопроект № 9140 від 01.10.2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості», який викликав невдоволення у спільноті нотаріусів, у тексті Закону України «Про нотаріат» замінює термін «правила» та «кодекс». Судячи з усього законодавець готує новий нормативний акт, яким затвердить морально-етичні норми для нотаріусів. Чинні ж Правила професійної етики нотаріусів України не в повному обсязі відповідають умовам сьогодення. Наприклад, зазначений акт не містить деонтологічних норм, які регламентують рекламу та саморекламу нотаріуса через популярні зараз джерела інформації – сторінки у соціальних мережах, веб-сайти нотаріусів та їх об'єднань. Європейський кодекс нотаріальної етики містить норми, які, на нашу думку, варто було б імплементувати, щодо особливостей користування веб-сайтами. Наприклад, при використанні веб-сайтів або аналогічних технологій нотаріуси не повинні здійснювати консультування в рамках онлайн-договорів або онлайн-консультування.

Кодекс професійної етики нотаріусів Російської Федерації, прийнятий рішенням Зборів представників нотаріальних палат суб'єктів Російської Федерації 16.11.2015 р. (далі – Кодекс РФ), визначає перелік інформації, яка може бути зазначена на особистому сайті в мережі Інтернет.

Нищівній критиці піддавалися Правила від 14.03.2013 р. Так, С. М. Маляренко вважала, що окремі норми Правил не мали жодного стосунку до етики або до моралі, як, наприклад, відносини нотаріуса з Нотаріальною палатою України. Важко погодитися з тим, що етичними є зобов'язання нотаріуса: 1) особисто відвідувати загальні збори територіального уповноваженого Нотаріальної палати України, а також заходи, що проводяться територіальним уповноваженим і Нотаріальною палатою України; 2) своєчасно і в повному обсязі сплачувати членські внески та інші встановлені з'їздом Нотаріальної палати України платежі; 3) з'являтися на запрошення президента, віце-президента, голів комісій, виконавчого директора Нотаріальної палати України для розгляду питань, пов'язаних з виконанням професійних та членських обов'язків нотаріуса; 4) надавати до Нотаріальної палати України та територіального уповноваженого інформацію, пояснення, документи, відомості, в т.ч. фінансового характеру [1,

с. 44]. В Україні ці норми проіснували сім місяців до прийняття нових Правил. У Кодексі РФ подібні норми діють і нині. У згаданому Кодексі РФ детально зарегламентовані види правопорушень, заходи дисциплінарної відповідальності нотаріусів (зауваження, догана, сувору догана), процедура розгляду справ. В Україні ж існує законодавча невизначеність інституту відповідальності нотаріуса, що свідчить про відсутність гарантій нотаріальної діяльності, є причиною порушень прав нотаріуса, а також громадян та юридичних осіб, які звернулись для вчиненням нотаріальних дій [2].

Отже, із входженням України до європейського правового простору існує нагальна потреба у гармонізації чинного законодавства. Особливого значення у такому контексті набувають не лише суго правові, а й морально-етичні норми представників юридичних професій.

Література:

1. Маляренко С. М. Про етику приватних нотаріусів та відповідальність за її порушення [Електронний ресурс] / С. С. Маляренко // *Наука і правоохорона*. – 2013. – № 2(20). – С. 40-46. – Режим доступу: http://naukaipravoohorona.com/index_html_files/08_Maliarenko.pdf.

2. Святецька І. Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса [Електронний ресурс] / І. Святецька // *Юридичний радник*. – 2013. – № 2(68). – Режим доступу: <http://yurradnik.com.ua>.

Пашков Віталій Михайлович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Юрслава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ

Необхідно визнати, що на фармацевтичному ринку впродовж останніх років йде прихована монополізація аптечних мереж, створення на аптечному ринку несприятливих умов для фізичних осіб – підприємців (ФОП), які не витримують умов недобросовісної конкуренції, подальше знищення комунальних і державних аптечних мереж з поступовим їх вихолощуванням у сільській місцевості, призведуть до остаточного закріплення на роздрібному аптечному ринку 2–3 кінцевих бенефіціарів. Й саме вони вирішуватимуть долю виробників фармацевтичної продукції та дистриб'юторів, що призведе до наступних наслідків: 1) фармацевтична промисловість буде фактично зруйнована, залишаться лише ті суб'єкти, котрі погодяться на злиття з мегамережами або на передачу контрольних пакетів акцій власних підприємств бенефіціарам аптечних мереж. І вже на сьогодні в умовах монополізації роздрібного аптечного ринку українські фармовиробники втрачають свою економічну привабливість перед іноземними інвесторами; 2) під питанням опиниться існування фармацевтичних дистриб'юторів, їх функції в умовах відсутності конкуренції будуть суттєво обмежені й цілком логічно виглядатиме їх приховане злиття з аптечними мегамережами (у тому числі шляхом уступки контрольних пакетів акцій), незавидна доля чекає й на невеличких дистриб'юторів; 3) невеличкі роздрібні аптечні суб'єкти, в тому числі ФОП, не витримають конкуренції і будуть знищені. Аналіз аптечного ринку свідчить, що процес активного знищення таких суб'єктів спостерігається впродовж останніх 3 років; 4) внаслідок монополізації і вищевикладеної перспективи розвитку фармринку спостерігатиметься подальше підвищення цін на фармпродукцію для кінцевих споживачів (пацієнтів та

медичних закладів), у тому числі у зв'язку з подальшим поширенням маркетингових угод, які змушують фармвиробників перекладати цей тягар на плечі кінцевих споживачів.

Спроба встановлення хоча б будь-якого порядку на фармацевтичному ринку була здійснена зусиллями фармацевтичної спільноти та тодішнього керівника органу державного контролю якості лікарських засобів, зокрема, був прийнятий Закон України «Про лікарські засоби» від 04.04.1996 р., який відповідав на той час кращим європейським стандартам. Зокрема, у першій редакції документа передбачалася можливість торгівлі окремими безрецептурними лікарськими закладами через загальну торговельну мережу з встановленням спеціальних правил такої торгівлі на кшталт законодавства Великобританії. Це був кінець епохи «розкладушок», хоча повторюю, що позиції таких підприємців здавалися непорушними.

Пізніше була прийнята постанова КМУ від 12.05.1997 р. № 447 «Про впорядкування діяльності аптечних закладів та затвердження Правил роздрібної реалізації лікарських засобів». Саме в Правилах роздрібної реалізації лікарських засобів п. 8 встановлював норму пішохідної доступності, згідно з якою відстань між аптеками повинна бути не більше 300–400 м для населених пунктів з населенням від 1 млн осіб і більше, а також не більше 600–700 м – для населених пунктів з населенням до 1 млн осіб. Однак пізніше п. 8 втратив чинність на підставі постанови КМУ від 21.06.2001 р. № 678.

Крім того, у додатку № 1 Правил роздрібної реалізації лікарських засобів встановлювалася мінімальна площа для аптек на рівні не менше 70 кв. м, що відповідає й відповідає Державним будівельним нормам — ДБН. Заклади охорони здоров'я. Однак з прийняттям постанови КМУ від 17.11.2004 р. № 1570 «Про затвердження правил торгівлі лікарськими засобами в аптечних закладах» дозволена мінімальна площа для аптек зменшилася до 50 кв. м. Ці Правила давно скасовані, й вимоги ДБН щодо мінімальної площі для аптек не менше 70 кв. м діють нині, але в Ліцензійних умовах щодо роздрібної торгівлі прописана норма 50 кв. м.

Фактично другим етапом дерегулювання можна вважати скасування норм пішохідної доступності та мінімальної площі аптек відповідно до ДБН.

Які ж ми спостерігаємо наслідки процесів дерегуляції роздрібного аптечного ринку? По-перше, зменшилася частка комунальних аптечних закладів (кількістю державних аптечних закладів можна знехтувати, враховуючи, що їх залишилося дуже мало). Наприклад, якщо у 1999 р. з 14 тис. аптечних закладів у комунальній власності знаходилося 56%, то вже в 2018 р. з 16,2 тис. аптек та 4,3 тис. аптечних пунктів в комунальній власності залишилося 12,6%.

Здається, що в таких умовах необхідно згадати досвід окремих європейських країн і навіть не тих, де й на сьогодні діє принцип «один фармацевт – одна аптека», а тих, які спочатку пішли шляхом дерегуляції, а потім схаменулися, зокрема це Польща та Угорщина.

Про досвід Польщі знають всі фахівці фармацевтичної справи. Ключове усунення наслідків дерегуляції почалося з прийняттям Закону Республіки Польща від 07.04.2017 р. щодо внесення змін до закону «Про фармацевтичне право» від 06.09.2001 р. Його головні новели наступні.

Відповідно до п. 1 ст. 87 аптеки класифікуються за такими категоріями:
загальнодоступні аптеки;
лікарняні аптеки.

П. 3б ст. 99 передбачає, що ліцензія на загальнодоступну аптеку може бути видана за умови, якщо кількість жителів на одну загальнодоступну аптеку у відповідній місцевості становить щонайменше 3 тис. осіб станом на день подання заяви (на одержання ліцензії), а відстань між запланованим місцем

розташування аптеки та найближчою аптекою становить щонайменше 500 м по прямій лінії.

При цьому поштовхом для Польщі щодо впровадження змін став приклад Угорщини. З 2007 по 2010 р. Угорщина йшла курсом дерегуляції ринку. На думку аналітиків, така політика сприяла створенню здорового конкурентного середовища та зниженню цін на фармпродукцію. Але угорським урядом були зроблені інші висновки, зокрема, на високому рівні вирішено, що дерегуляція призвела до зниження якості обслуговування в аптеках, а також до зменшення їх доступності в сільській місцевості. Як наслідок, в Угорщиною були вжиті більш жорсткі заходи щодо регулювання аптечного ринку, а з 2011 р. правила роботи на аптечному ринку Угорщини змінилися.

Так, в Угорщині володіти аптечним закладом нині дозволено тільки фармацевту (в період дерегулювання ринку відкрити аптеку міг кожен охочий). А тим власникам, які встигли відкрити аптечний бізнес в період законодавчої «відлиги», але не мають відповідного диплома, наказано до початку 2017 р. продати його або закрити. Відстань між аптеками тепер має бути не менше 300 м, одна аптека обслуговує 4,5 тис. жителів. У великих містах вимоги трохи м'якші: відстань між аптеками – не менше 250 м, і на одну аптеку припадає 4 тис. жителів. Крім того, в угорській аптеці заборонено проводити акції, вручати призи, подарунки та робити знижки для клієнтів.

Тому, на думку автора, логічним кроком стане підготовка в Україні відповідного законопроекту, в якому на виконання завдань щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо правил конкуренції в окремих сферах, а саме у сфері фармацевтичної діяльності з роздрібною торгівлі лікарськими засобами, слід передбачити внесення змін та доповнень, зокрема, щодо: встановлення пішохідної доступності між аптеками; обмеження кількості аптек на одного суб'єкта господарювання; заборони засновникам займатися іншими видами діяльності, крім аптечної; встановлення обмежень на заснування аптечних закладів для осіб, що не мають фармацевтичної освіти; забезпечення мотивації на запровадження видів діяльності, пов'язаних з аптечним виробництвом та обігом контрольованих речовин.

Полховська Інна Костянтинівна,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ДУМКИ ЩОДО ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ В УКРАЇНІ

Питання звуження обсягу депутатської недоторканості українських парламентарів продовжує залишатися актуальним. Двічі Конституційний Суд України здійснив безпосереднє тлумачення ст. 80 Конституції України (№ 9-рп/99 від 27.10.99; № 7-рп/2003 від 10.04.2003). З аналізу змісту цих рішень зрозуміло, що Суд застосував переважно розширювальне тлумачення депутатської недоторканості, передбаченої ст. 80 Основного Закону України, ЗУ «Про статус народного депутата України» (ст. 27). Адже рішенням від 27.10.99 (справа про депутатську недоторканість) було встановлено відміну від Конституції періодизацію початку дії депутатської недоторканості – момент визнання його обраним за рішенням відповідної виборчої комісії. Натомість Основний Закон України передбачає, що повноваження народних депутатів України починаються з моменту складення присяги (ч.6 ст.79).

Також було визначено, що притягнення до кримінальної відповідальності, як стадія кримінального переслідування, починається з моменту пред'явлення особі обвинувачення у вчиненні злочину. Згода Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності має бути одержана до пред'явлення йому обвинувачення у вчиненні злочину. У Рішенні від 10.04.2003 (справа про гарантії депутатської недоторканності) Суд розширив зміст ст. 80 Конституції України і пояснив, що депутатська недоторканність як елемент статусу народного депутата України є конституційною гарантією безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх повноважень і передбачає звільнення його від юридичної відповідальності у визначених Конституцією України випадках та особливий порядок притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, його затримання, арешту, а також застосування інших заходів, пов'язаних з обмеженням його особистих прав і свобод.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що адміністративне затримання та адміністративний арешт охоплюються частиною третьою статті 80 Конституції України і не можуть бути застосовані без згоди Верховної Ради України. Затримання як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний і як адміністративно-процесуальний заходи може бути застосоване до народного депутата України лише за згодою Верховної Ради України, на підставах та в порядку, встановлених Конституцією і законами України.

За такої умови вчинити будь-які заходи забезпечення кримінального провадження, передбачені ст. 131 КПК України, фактично неможливо. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» передбачає вкрай складну процедуру отримання дозволу Верховної Ради України на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності (Гл. 35). За вимоги, коли подання щодо народного депутата повинно бути підтримано і внесено до Верховної Ради Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора), 90 % випадків протиправної поведінки, вчиненої народними депутатами України, залишаються без належної правової уваги. Така ситуація породжує повну безкарність серед депутатського корпусу і, звичайно, йде всупереч з демократичними принципами сучасної демократичної держави.

Конституційний Суд України у своїх юридичних позиціях неодноразово зазначав, що цільове призначення депутатської недоторканності – це забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх функцій. Вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер. Депутатська недоторканність є гарантією діяльності не лише українських законодавців. Вона існує у більшості демократичних держав, закріплена в конституціях США, Німеччини, Франції, Італії, Японії та багатьох інших країнах. Загалом зміст і обсяг депутатського імунітету в різних країнах неоднакові, але ніде він, як правило, не має абсолютного характеру. Навпаки, загальносвітовою тенденцією у розвитку інституту депутатського імунітету є його поступове обмеження.

Нагадаємо, що за результатами проведеного 16 квітня 2000 р. всеукраїнського референдуму 89% громадян України дали позитивну відповідь на питання: «Чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканності народних депутатів України і вилученням у зв'язку з цим частини третьої статті 80 Конституції України: «Народні депутати не можуть без згоди Верховної Ради України бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані?». Конституційний Суд України неодноразово надавав висновки¹⁶ у

¹⁶ Питання зміни редакції статті 80 Конституції України розглядалося Конституційним Судом України у висновках від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000 року,

справі за зверненням Верховної Ради України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб. Проте й досі парламент України не ухвалив відповідний закон.

Таким чином, основна ідея конституціоналізму та євроінтеграційний розвиток української державності несумісні з необмеженими гарантіями та привілеями. Влада в Україні, як демократичній державі, має бути обмеженою, зокрема й шляхом звуження обсягу депутатського імунітету. Також вважаємо за доцільне вбачати в подальших юридичних позиціях органу конституційної юрисдикції обмежувальне тлумачення ст. 80 Основного Закону України.

Полянська Єлизавета Андріївна,

*Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету,
студентка IV курсу*

ІНСТИТУТ НАДАННЯ ДОДАТКОВОГО АБО ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Проблема біженців є глобальною та веде свій початок з давніх часів. Питання правового статусу таких осіб у державах, куди вони переміщуються, стали виникати лише у XIX столітті. З того часу до сьогодення світова спільнота намагається шляхом обговорень, міжнародних домовленостей, нормативного закріплення відповідних положень у національних законодавствах досягти балансу між захистом прав людей, які вимушені покинути своє постійне місце проживання через різноманітні негаразди, і інтересами держав, до яких вони прибувають.

Економічна і соціальна привабливість, високий рівень правової захищеності індивідів та географічне розташування держав Європейського Союзу роблять їх особливо бажаними для людей, які зіткнулися із загрозою життю, безпеці чи свободі, осіб із бідних або неблагополучних країн, регіонів, зачеплених війною чи масштабними катастрофами тощо. Відтак, у праві ЄС сформований значний нормативний масив, який визначає стандарти захисту прав біженців та інших осіб, які вимушені змінювати місце постійного проживання через обставини, що від них не залежать.

Євроінтеграційні прагнення України та недосконалість вітчизняного регулювання в цій сфері стали факторами, що обумовлюють необхідність адаптації законодавства про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, до права ЄС.

Тривалий час в Україні діяв Закон України «Про біженців» від 1993 року, який взагалі не передбачав можливості надання особам, що переміщуються, інших форм захисту, крім статусу біженця. У 2011 році був прийнятий новий Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», який, поряд з поняттям «біженець», вперше запровадив у вітчизняному праві поняття «особа, що потребує додаткового захисту» та «особа, яка потребує тимчасового захисту». Однак, у першій редакції можливість отримання статусу таких осіб була суттєво звуженою і не відповідала мінімальним стандартам, визначеним в праві ЄС.

Так, відповідно до п. 13 ст. 1 вказаного Закону, особою, яка потребує додаткового захисту визнавалася особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967

року, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. П. 14 ст. 1 надавав можливість отримання тимчасового захисту лише іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною.

У 2014 році до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» були внесені зміни, що обумовлювалися вимогами для лібералізації візового режиму з ЄС та мали на меті привести вітчизняне законодавство у відповідність до Директиви Європарламенту і Ради ЄС 2011/95 «Щодо стандартів для кваліфікації громадян третіх країн чи осіб без громадянства, як бенефіціарів міжнародного захисту, єдиного статусу для біженців або для осіб, що мають право на додатковий захист і стосовно змісту захисту» та Директивою Ради ЄС 2001/55/ЄС «Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового притоку переміщених осіб і про заходи, які забезпечують баланс зусиль держав-членів при прийомі таких осіб і несенні наслідків їх прийому». Зазначеними змінами було переглянуте поняття «додатковий захист» та «тимчасовий захист», що суттєво розширило коло іноземців та осіб без громадянства, які матимуть підстави для отримання додаткового та тимчасового захисту в Україні.

Так, підставою для отримання додаткового статусу нині визнається також переміщення, обумовлене загальнопоширеним насильством в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини, а претендувати на додатковий захист можуть особи з будь-яких країн, а не лише тих, котрі мають з Україною спільний кордон.

Незважаючи на значний прогрес, в юридичній літературі вже звертається увага на недоліки чинного закону, зокрема, в частині невизначеності низки понять («зовнішня агресія», «громадянська війна», «зіткнення на етнічній основі»). За таких обставин вирішення питання про визначення певної ситуації як підстави для надання тимчасового захисту покладатиметься на внутрішнє переконання посадової особи, яка прийматиме відповідне рішення про надання статусу або відмову в ньому [1, с. 77].

Відповідно до Директиви 2001/55/ЄС існування «масового притока переміщених осіб», а отже, і кваліфікація підстав, які спонукали людей до переміщення встановлюється Рішенням Ради, обов'язковим для держав-членів. В нашій державі вирішення питання про можливість надання особі тимчасового захисту покладатиметься на Державну міграційну службу України. Оцінка підстав і кваліфікація обставин здійснюється в індивідуальному порядку. Вважаємо, що в Україні має бути чітко визначений орган, уповноважений визнавати ті чи інші обставини, наприклад, «зіткнення на етнічній основі» чи «природною катастрофою», давати висновки щодо «інших подій, які порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження».

Література:

1. Грабова Я. О. Додатковий та тимчасовий захист як форми захисту вимушених мігрантів в Україні. *Юридичний вісник*. 2016. № 2(39). С. 75-79.

Прокопенко Леонід Львович,

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України,
доктор наук з державного управління, професор*

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ
В ЛИТВІ**

Основи організації адміністративної процедури в Литві визначаються Законом Литовської Республіки «Про публічне адміністрування» від 17 червня 1999 р. № VIII- 1234 (зі змінами) [1].

Відповідно до Закону адміністративна процедура – це обов’язкові дії, які виконуються суб’єктом публічного адміністрування при розгляді скарги або повідомлення особи про можливе порушення діями, бездіяльністю суб’єкта публічного адміністрування або адміністративними рішеннями прав і законних інтересів особи, зазначеної в скарзі або повідомленні, а також при винесенні в зв’язку з цим рішення адміністративної процедури.

Підставою для початку адміністративної процедури є: 1) скарга особи; 2) повідомлення державного політика, посадової особи або державного службовця; 3) повідомлення іншої особи. Адміністративну процедуру починає керівник суб’єкта публічного адміністрування або уповноважена ним посадова особа чи державний службовець у формі письмового доручення (наказу, розпорядження, резолюції) протягом 3 робочих днів з дня отримання даних документів. Скарга не розглядається, якщо суд з того ж питання вже виніс рішення або той же суб’єкт публічного адміністрування виніс рішення по адміністративній процедурі і особа не представила нові фактичні дані, що дозволяють оскаржувати прийняте суб’єктом публічного адміністрування рішення по адміністративній процедурі, а також якщо з дня виявлення зазначених в скарзі порушень до дня подачі скарги пройшло більше 6 місяців.

До винесення рішення по адміністративній процедурі особа, щодо якої розпочата адміністративна процедура, а також інші особи можуть бути допитані з метою з’ясування суті спірного питання і пов’язаних з ним обставин. Рішення щодо адміністративної процедури виноситься тільки після допиту особи, про можливе порушення прав і законних інтересів якої було отримано повідомлення, і за отриманою заявою розпочато адміністративну процедуру. Рішення щодо адміністративної процедури без допиту приймається, якщо: 1) скарга задовольняється відразу і рішення по адміністративній процедурі не порушує прав і законних інтересів інших осіб; 2) відповідно до вимог правових актів рішення по адміністративній процедурі повинно бути прийнято негайно.

Суб’єкт публічного адміністрування, який бере участь в адміністративній процедурі, при необхідності може перевірити фактичні дані на місці. Особа, щодо якої розпочато адміністративну процедуру, і зацікавлені особи повинні бути повідомлені про час перевірки, для того щоб вони могли, за бажанням, взяти участь в перевірці фактичних даних. Якщо в ході цієї перевірки може бути оприлюднена інформація, яка відповідно до законів не може бути публічною, особі, щодо якої розпочато адміністративну процедуру, і зацікавленим особам створюється можливість ознайомитися з результатами перевірки фактичних даних на місці. Усні роз’яснення та встановлені в ході перевірки на місці фактичні дані фіксуються в акті перевірки (у висновку) і цей акт має бути підписаний перевіряючими. Письмові роз’яснення додаються до акта перевірки (висновку).

Адміністративна процедура повинна бути завершена і рішення по ній винесено протягом 20 робочих днів з її початку. Якщо з об’єктивних причин протягом цього терміну адміністративна процедура не може бути завершена,

суб'єкт публічного адміністрування, який почав адміністративну процедуру, може її продовжити, але не більше ніж на 10 робочих днів. Особі про продовження терміну адміністративної процедури повідомляється в письмовій формі або по електронній пошті (якщо скарга отримана по електронній пошті) і вказуються причини продовження.

Адміністративна процедура завершується винесенням рішення по адміністративній процедурі. Особі, щодо якої розпочато адміністративну процедуру, не пізніше 3 робочих днів в письмовій формі повідомляється про прийняте рішення по адміністративній процедурі і вказуються фактичні обставини, встановлені під час розгляду скарги, правові акти, на підставі яких прийнято рішення по адміністративній процедурі, і порядок оскарження рішення.

Особа має право оскаржити винесене суб'єктом публічного адміністрування рішення по адміністративній процедурі за своїм вибором в комісію по адміністративних спорах або до адміністративного суду в установленому законами порядку.

Література:

1. О публичном администрировании: Закон Литовской Республики от 17 июня 1999 г. № VIII-1234. – Режим доступа: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b6979542faf011e4877aa4fe9d0c24b0?jfwid=rivwzvvpvg>. – Заглавие с экрана.

Рагімов Фаїз Вагіф огли,

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України,
кандидат наук державного управління*

АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ КОНЦЕПТУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

За роки незалежності України визначилися найбільш суттєві проблеми розвитку державно-управлінської діяльності: недосконалість законодавчої бази, невирішеність питань розмежування владних повноважень, початковий етап становлення фінансово-економічної автономності регіонів, поліваріантність розвитку регіонального управління і формування системи публічного управління загалом. Численні наукові праці з проблематики формування системи органів влади в Україні дають можливість всебічно проаналізувати інтегровану систему управлінської діяльності, простежити закономірності розвитку такої системи, розглянути структурні характеристики та тенденції організаційного розвитку владного механізму в державі через взаємовплив різнорівневих органів влади. Зокрема, квінтесенцією наукових досліджень трансформаційного розвитку України є висновок про те, що процес становлення України як держави проходить певні етапи (усвідомлення суті незалежності, розбудова атрибутів держави, створення нової економічної та політичної системи) з відступами, загрозами політичного протистояння і протидії на всіх рівнях. Вважаємо, що з позицій сучасного розуміння механізмів державного управління як специфічних механізмів, що дозволяють цілісно представити систему державного управління та процеси, що дозволяють здійснювати державно-управлінський вплив на соціально-економічний територіальний комплекс держави, варто представити еволюцію публічного управління як складову глобального процесу раціоналізації інтегративної концепції глобального розвитку.

Державне управління як соціальне явище, форми, принципи, структура та засоби, особливості та характер управління зумовлюються завжди і скрізь потребами суспільного розвитку. Таке явище пов'язане із системою суспільних відносин не тільки безпосередньо через реальні управлінські процеси, що виникають з приводу суспільного виробництва, але й опосередковано, через свідомість, певні форми знань, різні управлінські доктрини, теорії й концепції [1, с. 5–7]. У цьому контексті закономірність глобалізації управління світовим розвитком проявляється у виникненні та розширенні простору міждержавного і наддержавного регулювання міжнародних відносин і процесів [2]. Водночас, держави були і залишаються головними суб'єктами глобального управління (з позицій концепту національної держави), а суцільність процесу глобалізації публічного управління полягає у постійному зростанні ролі глобальних наддержавних форм і методів управління, розвитку інститутів управління у межах інтеграційних утворень з одночасним посиленням ролі регіональних механізмів. При цьому певне маніпулювання глобалізаційними процесами стає інструментом політичного тиску. Адаптація співвідношення демократії з новою реальністю глобального світу пов'язана з труднощами виведення демократичного порядку прийняття рішень на глобальний рівень та проблематичністю гарантування легітимності наднаціонального механізму застосування сили і втручання в справи держав-націй. Криза суверенітету відбивається на здатності держави формулювати і проводити на своїй території певну політику по формуванню суспільства та вирішенню внутрішніх проблем. Якщо взяти до уваги тісний зв'язок між внутрішнім суверенітетом і демократією, то глобалізація сприяє не тільки зниженню здатності урядів до розв'язання проблем, але й ослабленню легітимності демократичних інститутів і організованої в рамках окремої держави демократії взагалі. Парадоксальним чином глобальний вимір сучасного публічного управління зорієнтований на використання нетрадиційних засобів управління, точніше – ігнорування традиційних форм і методів управління. На цій основі поступово сформувався новий дослідницький тренд, що перетворився на власну концепцію розвитку – концепцію багаторівневого управління (КБУ). Такі визначення дають підстави розглядати публічне управління і відповідні відносини як діяльність усіх гілок влади по врегулюванню соціального, політичного, економічного життя, і одночасно – як організацію і функціонування органів влади.

На нашу думку, основний акцент сучасного адаптаційного процесу в системі національного права має бути спрямований на врахування саме таких аспектів як формат інтеграційного процесу та запровадження концепції багаторівневого управління.

Література:

1. Нижник Н. Р. Державне управління в Україні: функція координування / Н. Р. Нижник, С. П. Мосов // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 6. – С. 111-116. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_6_24.
2. Баштанник В. Реалізація принципу наднаціоналізму в системі наддержавних інтеграційних процесів: суб'єктність інституту прав людини / В. Баштанник // Актуал. пробл. держ. упр. – Одеса : ОРДУ НАДУ, 2007. – № 1. – С. 35 – 42.

Сидоренко Анна Сергіївна,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального та адміністративного права і процесу

АУТСТАФІНГ ЯК НЕТРАДИЦІЙНА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ

В умовах євроінтеграції нашої держави особливо актуальними є сучасні підходи до регулювання трудових відносин. На європейському ринку праці вже тривалий час активно застосовують нетрадиційні форми зайнятості, які в сучасних умовах розвитку господарювання в Україні набирають великої популярності. Серед них, окрему увагу слід звернути на аутстафінг персоналу, який в перекладі походить від двох слів «out» - вивід, та «staffing» - штат, тобто вивід за штат.

Питання аутстафінгу регулюється Конвенцією Міжнародної Організації Праці «Про приватні агентства зайнятості» № 181, але пряме визначення цього терміну відсутнє. В статті 1 вказаної Конвенції передбачається надання послуг, що становлять найм працівників з наміром надати їх у розпорядження третій стороні, яка визначає їм робочі завдання і контролює виконання цих завдань [1].

Досліджуючи міжнародний та національний досвід, науковці в царині трудового права приходять до висновку, що аутстафінг – це особлива технологія управління персоналом, яка полягає у переведенні співробітників в іншу компанію, яка формально виконує для працівника функції роботодавця, але фактично працівники продовжують працювати на своєму основному місці роботи [2, с.109-115].

Проблема правового регулювання такого виду зайнятості полягає в тому, що законодавче визначення аутстафінгу в нашій державі відсутнє, така діяльність деякою мірою регулюється Законом України «Про зайнятість населення». У статті 39 вищевказаного нормативного акту визначено діяльність суб'єктів господарювання, які наймають працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні у іншого роботодавця. Особливістю застосування такої зайнятості є те, що це повинно бути прямо передбачено у колективному договорі підприємства і погоджено з профспілковою організацією [3].

У відповідності до норм ст.39 Закону України «Про зайнятість населення» роботодавці реалізуючи таку діяльність зобов'язані:

- укласти договір про застосування праці працівників;
- виплачувати працівникові заробітну плату відповідно до законодавства та локальних актів;
- забезпечувати працівнику режим робочого часу та відпочинку відповідно до існуючих локальних актів на підприємстві, що регулюють це питання;
- забезпечувати нарахування та сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно до встановлених законодавством норм;
- не перешкоджати в укладенні трудового договору між працівником та роботодавцем у якого виконувалася така робота.

Така діяльність можлива лише на підставі дозволу, виданого центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції [3].

Тобто, про аутстафінг можна говорити як про можливість одного роботодавця надавати своїх працівників для виконання робіт іншому роботодавцеві, в тому числі на певний строк.

З аналізу міжнародної та національної практики можна прийти до висновку, що аутстафінг використовується у випадках коли роботодавець:

- уникає прийняття до штату працівників осіб на випробувальний термін;
- бажає залучати фахівців із інших регіонів, уникаючи цим самим відкриття філіалів;
- намагається знизити витрати на сплату податків, тим самим не бажаючи розширювати штат працівників тощо.

Відповідно до ст.39 Закону України «Про зайнятість населення» забороняється суб'єкту господарювання направляти на роботу працівників до роботодавця у випадках якщо:

- скорочення штату працівників відбулося протягом року;
- не дотримано нормативу чисельності працівників основних професій;
- працівників залучають до робіт зі шкідливими та важкими умовами праці.

Проаналізувавши міжнародний досвід застосування нетрадиційних форм зайнятості, слід зазначити, що переваги та недоліки застосування аутстафінгу можливі як для роботодавця, який використовує таку зайнятість, так і для працівника, який її реалізує. Проблема полягає в тому, що використання такої форми зайнятості на рівні нашої держави не врегульовано на законодавчому рівні.

Переваги застосування аутстафінгу роботодавцем полягають в тому, що цей вид діяльності дозволяє не розширювати чисельність штату працівників підприємства, а залучати працівників, які виведені за межі компанії (позаштатні працівники), тим самим економити свої кошти; використовувати працю сезонних працівників без оформлення у штат підприємства; можливість належним чином оптимізувати штат працівників та підвищити продуктивність виробництва; позбавити себе проблем із заповнення неперспективних вакансій; зняти з себе відповідальність за персонал працюючих.

У свою чергу роботодавці, які використовують такий вид діяльності, можуть потрапити у ситуацію коли працівники недобросовісно виконують свої трудові обов'язки, посилаючись на те, що за документами їх офіційним роботодавцем є інша особа. Роботодавець, в певній мірі, позбавляється можливості контролювати виконання та якість завдання працівника, позбавляється гарантій того, що у визначені строки завдання буде виконане належним чином.

У свою чергу, працівники погоджуються на таку роботу з посиланням на те, що вони будуть офіційно працевлаштовані, хоча робота виконується у іншого роботодавця; отримуватимуть заробітну плату не нижче чим це встановлено в Законі України «Про державний бюджет» на поточний рік; на них поширяться трудові та соціальні гарантії відповідно до законодавства. Але, існують і недоліки для працівників при такій формі зайнятості, а саме: вони позбавляються певних пільг і переваг у порівнянні з тими працівниками, які включені до штату підприємства; досить часто такі працівники отримують мінімальний розмір заробітної плати; позбавляються можливості зростати професійно.

На наше переконання, слід наголосити на тому, що застосування аутстафінгу в сучасних умовах розвитку нашої держави повинно базуватися не тільки на отриманні дозволу на заняття такою діяльністю і короткого опису в Законі України «Про зайнятість населення» можливості й заборони її застосування, але й законодавчому закріпленні поняття «аутстафінг» та детальному його регулюванню з визначенням прав і обов'язків працівників і роботодавців. Позитивним у застосуванні аутстафінгу є те, що працівник виконує свою трудову функцію відповідно до офіційного працевлаштування та зарахування стажу роботи для отримання в подальшому пенсійного забезпечення на відміну від неофіційної зайнятості, яка є також досить популярною у наш час.

Література:

1. Про приватні агентства зайнятості: Конвенція Міжнародної Організації Праці від 19.06.1997 року №181 – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_046.
2. Іванова Л.В. Застосування нестандартних форм зайнятості на сучасному ринку праці / Л.В. Іванова, В.Г. Никифороенко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб.наук.праць – О., 2013. – Вип.2 (49). – Ч.1. – С.109-115.
3. Про зайнятість населення: Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2013, №24, ст.243.

Славко Анна Сергіївна,

Сумський державний університет

кафедра міжнародного, європейського права та цивільно-правових дисциплін

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЗА УМОВ ДІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ РЕЖИМІВ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Свобода слова, відсутність цензури та вільна преса становлять одну із центральних цінностей демократичного суспільства. Підтримання плюралізму і свободи, які статтею 2 Договору про ЄС визначено як базові цінності Європейського Союзу, неможливе без гарантування права на свободу висловлювань. Право кожного виражати свою думку, включаючи свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів, закріплене у статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПД) та статті 11 Хартії основних прав Європейського Союзу. У той же час, незважаючи на загальноєвропейське визнання фундаментальної ролі свободи слова у демократичному суспільстві, доволі часто право на вільні висловлювання знаєає утисків. Доказом цього можна вважати численні вбивства журналістів, зокрема, недавні смерть болгарської репортерки Вікторії Маринової або загадкове зникнення опозиційного журналіста Джамалія Хашоггі у консульстві Саудівської Аравії в Туреччині. Загалом, за даними організації «Репортери без кордонів», за неповні десять місяців поточного року у світі загинуло 56 журналістів, і ще 157 було ув'язнено [1].

У той же час, свобода слова не може бути абсолютною – завжди існує інформація, яка не підлягає розголосу і позиції, які не можуть пропагуватися через засоби масової інформації. Особливого значення такі обмеження набувають за умов настання так званих надзвичайних режимів – наприклад, режимів надзвичайного чи воєнного стану. Актуальність як гарантій свободи слова, так і правил її можливого обмеження для нашої держави не викликає сумнівів, відтак вбачається за необхідне з'ясувати межі права на свободу вираження поглядів за умов відступу державами від своїх зобов'язань відповідно до стандартів Ради Європи.

Доволі показовими у контексті свободи слова за умов надзвичайних режимів є рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справах *Şahin Alpay v. Turkey* та *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, ухвалені 20 березня 2018 року (фінальні рішення було винесено 20 червня та 10 вересня цього року відповідно). Обидва заявники були журналістами – *Şahin Alpay* працював у виданні *Zaman*, а *Mehmet Hasan Altan* мав свою телепередачу на каналі *Can Erzincan TV*. Заявники в прилюднених ними матеріалах були доволі критичними до влади, займаючи позиції прихильників *Fetullah Gülen* (турецького громадянина, який наразі проживає у США і є умовним лідером опозиційних сил).

У ніч з 15 на 16 липня 2016 року група членів турецьких збройних сил намагалася здійснити військовий переворот, спрямований на повалення демократично обраного парламенту, уряду та президента Туреччини. Протягом ночі у результаті сутичок більше 300 осіб загинули, ще 2500 отримали поранення. Відповідно, турецький уряд відреагував доволі жорстко, з 21 липня запровадивши режим надзвичайного стану строком на три місяці. Згодом дія цього режиму неодноразово продовжувалася урядом. 21 липня 2016 року Генеральний секретар Ради Європи отримав заяву турецького уряду про дерогацію.

Заявників було затримано за підозрою у причетності до заколотників, так званих FETÖ/PDY, ймовірним лідером яких турецький уряд вважає Fetullah Gülen. Зокрема, першому заявнику інкримінували оприлюднення екстремістських матеріалів, які будімо містили заклики до повалення уряду. Зокрема, такими було визнано низку статей, надрукованих під авторством заявника наприкінці 2013 – на початку 2014 років. Відтак заявника було затримано і на момент розгляду справи в ЄСПЛ до нього було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Заявники скаржилися на порушення щодо них гарантій, наданих статтями 5 та 10 ЄКПЛ

Оцінюючи ймовірне посягання з боку уряду на свободу слова, ЄСПЛ зауважив, що готовий взяти до уваги ... труднощі, з якими стикається Туреччина після замаху на військовий переворот. Спроба перевороту та інші терористичні акти явно являли собою серйозну загрозу демократії в Туреччині. У зв'язку з цим ЄСПЛ приділяє значну увагу висновкам Конституційного Суду Туреччини, відповідно до яких численні атаки зробили країну ще більш вразливою. Але однією з особливостей демократії є можливість вирішувати проблеми за допомогою публічного діалогу. У цьому контексті існування «надзвичайної ситуації, що загрожує життю нації» не повинно слугувати приводом для обмеження свободи політичних дебатів, що лежить в самому ядрі концепції демократичного суспільства. На думку ЄСПЛ, навіть у за умови дії режиму надзвичайного стану Договірні держави повинні мати на увазі, що будь-які вжиті заходи повинні бути спрямовані на захист демократичного ладу від загроз для нього, і необхідно докласти всіх зусиль, щоб захистити цінності демократичного суспільства, такі як плюралізм, толерантність та широту світогляду.

Відповідно, ЄСПЛ вирішив, що критика урядів та публікація інформації, яку країна вважає загрозою для національних інтересів, не повинні тягти за собою кримінальну відповідальність настільки ж тяжку, як за приналежність до терористичної організації або розповсюдження терористичної пропаганди. ЄСПЛ також дійшов висновку, що досудове затримання будь-кого, хто висловлює критичні погляди, породжує ряд негативних наслідків як для самих затриманих, так і для суспільства в цілому, оскільки введення в дію заходів, що тягнуть за собою позбавлення свободи, неминуче матиме «охолоджувальний» вплив на свободу вираження поглядів, залякуючи громадянське суспільство.

Зазначеними рішеннями ЄСПЛ доволі чітко окреслив межі можливого відступу держави від своїх зобов'язань за статтею 10 ЄКПЛ – навіть за умов режиму надзвичайного стану наступ на свободу слова у контексті критики уряду є неприпустимим. Вважаємо, що імплементація подібних стандартів до вітчизняної правозастосовної практики сприятиме більш повному та швидкому сприйняттю українцями таких цінностей Європейського Союзу як свобода, плюралізм та демократія.

Література:

1. Violations of press freedom barometer / Reportes without borders. URL: <https://rsf.org/en/barometer> (дата звернення 12 жовтня 2018 року).

Смачило Степан Михайлович,
*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Інституту гуманітарної підготовки та державного управління
Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу*

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Успішне становлення ефективної системи виконання соціальної функції держави, формування її моделі забезпечення соціальної функції потребує вивчення світового досвіду функціонування систем соціальної політики держави. Але в умовах перманентних криз, глобальних викликів ХХІ ст. держава не в змозі брати на себе повну відповідальність за добробут особи і за принципом субсидиарності перекладає частину цих функцій на бізнес, інститути громадянського суспільства.

На думку науковців, «сучасне розуміння й визначення соціальної держави» має наповнюватися новими конструктами: забезпечення екологічної безпеки, заохочення конкуренції та розвитку особистої ініціативності громадян щодо забезпечення власного добробуту, розвиток соціального партнерства, активна взаємодія з інститутами громадянського суспільства, а найголовнішим завданням сучасної соціальної держави стає забезпечення максимально сприятливих умов для самореалізації особистості».

Сьогодні часто в державі складається парадоксальна ситуація, коли: по-перше, є певна неспроможність влади проводити повноцінну та адекватну соціальну політику; по-друге, державна соціальна політика із засобу зменшення соціальної напруженості перетворилась на один із суттєвих факторів її посилення; по-третє, відсутність чітких стратегічних пріоритетів державної соціальної політики призвела до розпорошування коштів та тотального недофінансування соціальних установ [1-4].

Для України для подальшого розвитку необхідно змінити неефективну та нерентабельну соціальну політику на таку модель виконання соціальної функції держави, яка була б сконцентрована на потребах як кожної соціальної групи так й кожного громадянина. Досвід європейських країн допомагає будувати збалансовану, послідовну і логічну модель соціальної політики, яка б відповідала викликам та загрозам ХХІ ст.

Науковці у європейських моделях дефініцію «соціальна політика», розглядають як «систему управлінських, регулятивних, організаційних рішень та дій, а також як цілеспрямовану діяльність суб'єктів, що сформувалася в суспільстві на певному історичному етапі його розвитку й втілена у соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб та інтересів людини у суспільстві» [1, с. 24 - 26]. А сама європейська соціальна модель розглядається як «набір принципів, цінностей, спільних для європейських країн, позиція суспільства, в якому стабільне економічне зростання поєднується з постійним покращенням умов життя та праці його громадян» [1, с. 26]. Ця модель на практиці означає повну зайнятість, якісні робочі місця, рівні можливості, соціальний захист для всіх, соціальну залученість, заохочення громадян до удвалення рішень, які впливають на суспільство. Відповідно до загальноприйнятої думки – сьогодні не існує єдиної європейської соціальної моделі, а є набір кількох моделей з деякими спільними рисами.

У дослідженні «Глобалізація та реформування європейських соціальних моделей» (Андре Сапір) виділяє чотири окремі європейські соціальні моделі – нордичну, англо-саксонську, середземноморську та континентальну. В основу класифікації інших моделей соціальної держави покладено такі критерії, як: місце

соціальної політики серед національних пріоритетів (як правило, йдеться про альтернативу між соціальним добробутом усіх та економічним зростанням); розподіл соціальних функцій між державою, громадянським суспільством та підприємницьким сектором; «питома вага» державного сектора, яка визначається як обсягом ВВП, що перерозподіляється, так і часткою зайнятих у державному секторі; особливості соціальної політики (щодо її цілей та інструментів здійснення) [3].

Науковець А. Нестеренко також виокремлює чотири основні моделі (континентальна, англосакська, середземноморська, скандинавська) соціально орієнтованої економіки (а отже, можна сказати, і держав, у яких така економіка існує) [2].

Вагомий вплив на формування соціальної політики та реалізації соціальної функції держави у європейських країнах здійснює Соціальна хартія, яку підписали всі держави ЄС, крім Великої Британії під назвою «Хартія основних соціальних прав робітників». Вона є політичним інструментом, який накладає на країни-підписанти «моральні зобов'язання» і покликаний гарантувати певні соціальні права громадянам цих країн. Йдеться про ринок праці, фахову підготовку, умови праці та однакові можливості. Хартія містить такі елементи: свобода пересування; зайнятість і винагорода; свобода об'єднання та колективних переговорів; поліпшення умов життя та праці; соціальний захист; професійне навчання; гендерна рівність; інформування, консультації та участь працівників в управлінні; охорона здоров'я та безпека на робочому місці; захист дітей і підлітків; особи похилого віку; непрацездатні особи (інваліди). Для України, асоційованого члена ЄС, важливо у реалізації соціальної політики дотримуватись цього документу.

На думку науковців І.Кресіної та Н. Хоми «копіювання Україною конкретних зарубіжних моделей не є перспективним, позаяк відсутні передумови для їхнього ефективного впровадження. Також постійно модернізуються всі класичні моделі, адаптуються до викликів сьогодення та стрімкого інноваційного розвитку» [4, с. 195].

В Україні окреслюється перспектива такої моделі соціальної держави, яка активізує, стимулює, заохочує поза державні інститути, утверджує субсидіарність, звужуючи при цьому власні функції.

Ціннісну основу соціальної політики та забезпечення соціальної функції держав ЄС складає почуття «європейської ідентичності», яке базується на глибоко вкорінених спільних «європейських цінностях». Європейська ідентичність – це ключовий елемент, який дозволяє громадянам країн ЄС відчути себе частиною єдиного цілого не лише через історичні факти або географічне положення (нові європейські реалії все більше впливають на їх повсякденне життя; триває процес об'єднання, що поєднує інтеграцію за географічною ознакою із загальними демократичними цінностями) [1]. Впродовж останніх років європейські країни в межах ЄС переходять від переважно економічних до врівноважено-системних, багатосторонніх відносин. Сьогодні активно дебатуються проєкт переходу соціальної держави у державу солідарності, де має бути баланс між правами і обов'язками громадян, їх свободою та відповідальністю; допомога держави має надаватися лише тим, хто сам надає собі допомогу. В українському суспільстві зберігається підвищений інтерес до соціальної сфери та нагальних життєвих потреб громадян країни, а про недосконалість державної соціальної політики свідчать численні соціальні протести і сама її оцінка політиками та можновладцями.

Література:

1. Європейська соціальна політика і моделі соціального партнерства: навчально-методичний посібник / Н. Г. Діденко, І. Я. Годоров, О. Р. Чугріна, О. К. Міхєєва; за заг. ред. Н. Г. Діденко. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – 219 с.

2. Нестеренко А. Социальная рыночная экономика: концептуальные основы, исторический опыт, уроки для России / А. Нестеренко // *Вопросы экономики*. – 1998. – № 8. – С. 71-84.

3. Панкевич О. З. До питання про сучасні класифікації соціальних держав / О. З. Панкевич // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції. – Львів: Юридичний факультет Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2003. – С. 165-167.

4. Кресіна І., Хома Н. Моделі інформаційної держави: модернізуючий вплив глобалізації // І. Кресіна, Н. Хома / *Публічне право* № 1 (17), 2015, с. 185-196.

Снагощенко Анна Олегівна,

*Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету,
студентка ІІ курсу магістратури*

ЗАГАЛЬНИЙ РЕГЛАМЕНТ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПЕРСОНІФІКОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Правове регулювання захисту персональних даних є нині важливим питанням для правової науки та практики. Обробка інформації вийшла за межі держав та потрапила до сфери наднаціональних та міжнародних відносин. Простежується тенденція стрімкого зростання транскордонних потоків персональних даних. Інформація про індивіда – це цінний ресурс, бажаний для ринку товарів та послуг. Контролери персональних даних часто не обмежуються виключно мінімальною кількістю інформації, а віддають перевагу так званому «профільованню даних». Сутність профільовання персональних даних полягає у створенні загального портрета користувача за допомогою інформації в його профілі у соціальних мережах. Таким чином, створюється серйозна загроза заволодіння інформацією про особу учасниками ринку товарів та послуг з корисливою метою. Запобіганню цій загрози в комунітарному праві Європейського Союзу (далі – ЄС) приділено значну увагу.

Наднаціональне законодавство в сфері захисту персональних даних не є сталим. Формування механізмів правового захисту персоналізованої інформації проходило поступово: від опосередкованого регулювання в рамках захисту прав людини до формування спеціального наднаціонального нормативного масиву, що регламентує захист персональних даних. Одним із важливих кроків у регулюванні відносин з захисту персональних даних стало створення Загального регламенту про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух даних (General Data Protection Regulation) у 2016 році, який набув чинності 25 травня 2018 року [1].

Документом було введено в дію значну кількість нововведень та основних засад обігу персональних даних. Одним із основних принципів, що проголошується у акті, є принцип абсолютного інформування особи про дії з її персоналізованою інформацією. Персональні дані, або ж персоналізована інформація – це будь-які відомості, за допомогою яких можна ідентифікувати особу. Регламентом прямо заохочується використання псевдонімів (ст. 28 Регламенту), оскільки, на думку нормотворця, такий захід може значно зменшити ризик зловживань у сфері використанні даних.

Особливу увагу Регламент надає порядку отримання згоди на збір та обробку персональних даних (ст. 32). Відтак, згідно з його положеннями, чітке твердження – це єдина підстава для обробки та збору такої інформації, на відміну від норми, що передбачена попереднім документом – Директивою 95/46/ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» [2], яка дозволяла контролерам керуватися нечіткою та неявною

згодою. Регламентом також допускається згода у формі проставлення позначки у електронних формах, усна згода. На практиці даний аспект викликає деякі питання. Так, не є рідкістю практика обов'язкової реєстрації, коли доступ до ресурсу можна отримати виключно залежно від згоди на обробку персоналізованої інформації. Дане питання певною мірою порушується у ст. 43 Регламенту, однак говориться лише про можливість виникнення такого дисбалансу. У такому разі перед користувачами постає вибір без альтернативи.

Як обов'язкова вимога до використання даних у Регламенті також визначається інформування про дії з даними по особу. Це правило закріплене у ст. 39 Регламенту. Важливим аспектом у захисті персональних даних є надання суб'єктам персоналізованої інформації права «бути забути» та зберігання інформації нетривалий проміжок часу. Особливістю також є те, що контролер даних зобов'язується на вимогу суб'єкта передавати дані про нього третім особам, а також звітувати суб'єктам персональних даних про мету збору інформації.

Однією з переваг Регламенту є екстериторіальний характер його дії. Незалежно від того, чи знаходиться контролер даних у межах ЄС, чи ні, якщо обробка даних стосується суб'єктів на території ЄС, або ж можуть там бути, норми Регламенту застосовуються.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що General Data Protection Regulation є прогресивним інструментом для побудови надійного, прозорого цифрового ринку товарів та послуг, який буде викликати більшу довіру серед населення. Регламент про захист персональних даних – це у жодному разі не засіб для обмеження комерційної діяльності, а, скоріше, можливість споживача послуг та товарів впливати на обіг персоналізованої інформації. Екстериторіальність дії Регламенту вимагає від українських суб'єктів додержання його вимог у разі виходу на ринки ЄС та обробки персональних даних його резидентів. Крім того, впровадження його положень у нашій країні шляхом гармонізації вітчизняного законодавства з правом ЄС є важливим чинником у захисті права особи на приватність та неодмінною умовою європейської інтеграції України.

Література:

1. General Data Protection Regulation / EUR Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.

2. Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних: Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 р. // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242.

Соболь Роман Георгійович,

Харківський регіональний інститут

Національної академії державного управління при Президентіві України,

кандидат державного управління,

доцент кафедри економічної теорії та фінансів

АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Адаптація правового регулювання системи страхових послуг в Україні до норм Європейського Союзу - це необхідна умова переходу держави на правові, соціально-демократичні рейки, ефективна реструктуризації виробництва та підприємств, розв'язання проблем зайнятості, зростання рівня життя населення.

Проблеми правового регулювання системи страхових послуг досліджували як зарубіжні вчені (Дж. Гі, Дж. Садлер, Р. Стефенсон,), так і вітчизняні автори: Бабенко В., Осадець С., Базилевич В.

Аналіз опублікованих визначень страхування показує, що кожне з них уточнює або доповнює попередні, залишаючи без змін їх основу [5,6].

Так, офіційне тлумачення цього терміна в Україні наведено в Законі «Про страхування»: «Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)» [1].

У Законі зафіксовані головні елементи, що формують поняття страхування. Це мета страхування – захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб. Указується на те, що захист забезпечується на випадок конкретних подій, перелік яких зафіксовано в чинному законодавстві або страхових полісах. Підкреслено джерела грошових коштів, що є ресурсами для страхових виплат.

Водночас ретельне вивчення поняття страхування і співставлення різних його тлумачень у наукових працях показують, що офіційне визначення терміна переважане правовими аспектами [2].

Теоретичні і практичні намагання розглядати страхування як вторинну категорію щодо фінансів (у їх вузькій інтерпретації) завдають шкоди розбудові господарського механізму, і особливо у зв'язку з поступовим переходом країни до ринкової економіки.

За умов, коли державі належало понад 9/10 усіх виробничих фондів і фінансових ресурсів, страхування було монополізоване і дуже обмежене щодо можливостей розвитку. Воно, як правило, не поширювалось на об'єкти державної власності. Включення страхування до фінансів мало значною мірою суто фіскальну мету. Були часи, коли умови страхування не передбачали створення перехідних резервів. Значні суми штучно створеного перевищення надходжень над витратами зараховувались до бюджету.

Страховий захист є проявом економічної безпеки фізичних і юридичних осіб. Серед багатьох форм страхового захисту страхуванню належить особлива роль. Воно дає змогу досягти раціональної структури коштів, що спрямовуються на запобігання (або оперативне усунення) наслідкам стихії чи інших чинників, які перешкоджають діяльності тієї чи іншої особи.

Страхування, маючи великі можливості маневрування резервами, є важливою ланкою формування всієї системи економічної безпеки. Така роль стає можливою тільки за належного рівня розвитку страхової справи [3].

Надання страхових послуг здійснюється на підставі договорів, які заключені між страхувальником та страховиком, страхових полісів. Згідно із Законом України «Про страхування» договір страхування є угодою між страховиком і страхувальником, за якою страховик бере на себе зобов'язання у разі страхового випадку виплатити страхову суму або відшкодувати збиток у межах страхової суми страхувальникові чи іншій особі, на користь якої укладено договір страхування (надати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені терміни та виконувати умови договору [1].

Змістом договору як юридичного факту визнається сукупність його умов. Нині на практиці застосовуються розроблені страховими організаціями (компаніями) умови (правила) з різних видів особистого і майнового страхування, що відбивають діловий імідж і фінансово-підприємницькі можливості страхувальників.

Цими умовами і правилами часто визначається весь комплекс істотних (та інших) умов, які становлять зміст страхового договору. Отже, угода сторін зводиться, по суті, до прийняття або відмови від укладення договору страхування на запропонованих страховиком умовах і конкретизації окремих пунктів (розмір страхової суми, строк і т. ін.) в індивідуальних договорах страхування.

Отже, одним з ключових ознак адаптації правового регулювання системи страхових послуг в Україні до норм Європейського Союзу є угода сторін. Проте для деяких цивільно-правових договорів самої лише угоди сторін недостатньо. Потрібно виконати ще певні дії, наприклад передати речі, гроші, сплатити внески, після чого договір вважається укладеним. Такі договори іменуються реальними (на відміну від консенсуальних). До них належить договір страхування, який набуває сили з моменту сплати страховиком першого страхового внеску (якщо договором або законом не передбачено інше). Договори страхування укладаються за правилами страхування. Факт укладання договору страхування може засвідчуватися страховим свідоцтвом (полісом, сертифікатом), що є формою договору страхування.

Література:

1. Закон України «Про страхування» // Урядовий кур'єр. – 1996. – 18 квітня.
2. Законодавство України про страхування // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 4. – С. 368.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» // Голос України. – 1997. – 14 листопада.
4. Бабенко В. Канали розподілу страхових послуг у промислово розвинутих країнах // Економіка України. – 2017. – № 7. – С. 82-87.
5. Осадець С.С. Страхування. – К.: КНЕУ, 1998. – 528с.
6. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – К.: Знання, 1997. – 216 с.

Терханов Федір Іванович,

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

В сучасних умовах наближення системи міжнародного права та національних систем права як однієї із характерних рис правової гармонізації, сутність принципу територіальної цілісності зміщується в бік удосконалення внутрішнього законодавства країн, закріплення імперативу національних інтересів в нормативних актах. Визначальною характеристикою закріплення ідеологемі територіальної цілісності на сучасному етапі виступає конституційно-правовий характер політико-правового змісту даного принципу

Саме національні конституції на даний час інтегрували поняття територіальної цілісності як засадничий принцип існування держави, у тому числі в контексті понять суверенності та незалежності держав. При цьому суб'єктом зобов'язуючих та забороняючих норм принципу територіальної цілісності виступають усі без винятку суб'єкти міжнародного права. Також варто вказати, що до сфери конституційного регулювання територіальної цілісності зазвичай відносять найважливіші питання, серед яких конституційні засади територіальної організації, реалізація принципів децентралізації та субсидіарності, діяльності суб'єктів публічного управління. Адже стаття 132 Конституції України закріпила

основи територіального устрою: єдність та цілісність державної території; поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади; збалансованість і соціально-економічний розвиток регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій [1].

На нашу думку, важливо визначити особливості правового закріплення принципу територіальної цілісності з позицій аналізу норм Конституції України: єдність та цілісність державної території; реалізація політики децентралізації; регіональна політика; діяльність органів публічної адміністрації. При цьому адаптація зарубіжного досвіду правового регулювання проблематики національних інтересів та територіальної цілісності характеризується наявністю суперечностей категоріального змісту, адже євроінтеграційний процес, як власне і система права ЄС сприяли формалізації нових правових категорій як норм принципів: наднаціоналізм, міжурядовість, федералізм, субсидіарність тощо.

Натомість, нетривалий час існування Української держави актуалізує закріплення сталого змісту категорій «національний суверенітет», «національні інтереси», «національна система права». При цьому конституційна засада єдності державної території означає, що остання поєднана спільною політичною, економічною, соціальною та духовною системою, історичним минулим, системою державної влади, тобто законодавчих, виконавчих, судових та інших органів, державним кордоном України. Саме тому конституційна норма забезпечення національних інтересів та цілісності державної території ґрунтується на принципі, який означає заборону насильницького (збройного чи іншого) розчленування, захоплення або відокремлення частини території країни. Принципи міжнародного права встановлюють основні права та обов'язки держав. На цій основі публічно-правові приписи принципу територіальної цілісності доцільно класифікувати наступним чином: 1) норми, що встановлюють обов'язок держави запровадити режими функціонування системи територіальної влади; 2) норми, що забезпечують обов'язок поважати територіальну цілісність; 3) норми, що передбачають гарантії інших держав не визнавати легітимність територіальних змін, здійснених шляхом застосування сили чи погрози нею як порушення національних інтересів; 4) норми, які забороняють застосування сили чи погрози нею проти територіальної цілісності або політичної незалежності держави; перетворення державної території у об'єкт військової окупації; здійснення територіальних змін шляхом застосування сили чи погрози нею; застосування сили у прямий або непрямий спосіб щодо державної території [2, С. 194-202].

Отже, сучасних умовах ефективна влада виступає як важливий засіб реалізації комплексу пріоритетів державної політики: інтеграція суб'єктів управління на всіх рівнях, створення рівних умов для розвитку територій, забезпечення ефективного управління на центральному і регіональному рівнях, розвиток самоврядних структур управління, створення умов соціального партнерства, стратегічне реформування державного управління, інтеграція України до європейських економічних, політичних структур та європейського правового простору. Раціонально організоване державне управління інтегрує національні інтереси, інтереси соціальних груп та реалізує функцію суспільної адаптації державно-управлінських рішень, й при цьому забезпечує наступність суспільного управління та його демократичний характер.

Фактично, мова йде про розширений формат принципу територіальної цілісності – унеможливлення потенційних загроз для цілісності держави в усіх сферах суспільного життя, мінімізація загроз для національних інтересів, при цьому безпекова (воєнно-безпекова) сфера вже не є домінуючою у визначенні викликів і загроз для держави. У такому розумінні адаптація європейських норм в системі національного законодавства має базуватися на імперативному змісті

національних інтересів, з урахуванням завдання забезпечення територіальної цілісності Української держави.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цимбрівський Т. С. Нормативний зміст принципу територіальної цілісності / Т. С. Цимбрівський // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2007. – Вип. 19. – С. 194 – 202.

Тітко Іван Андрійович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПИТАННІ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА КПК УКРАЇНИ

Правова визначеність є одним із невід'ємних елементів забезпечення верховенства права. Разом із тим, ситуація із дотриманням вимоги правової визначеності як у вітчизняному праві в цілому, так і в кримінальному процесуальному праві зокрема, подекуди залишає бажати кращого. Тож, в межах даної публікації звернемо увагу на проблеми, породжені правовою невизначеністю щодо однієї із підстав для закриття кримінального провадження, а саме щодо підстави, передбаченою п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Так, відповідно до вказаного законодавчого положення «кримінальне провадження закривається в разі, якщо після повідомлення особі про підозру тяжких злочинів строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи».

Перш за все, маємо відмітити, що абсолютно не зрозуміло, чому в даному нормативному приписі законодавець робить винятки для тяжких чи особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи. Річ у тім, що ст. 219 КПК України, яка регламентує питання строків досудового розслідування, рівно як і ст.ст. 249-295¹, які унормовують порядок продовження таких строків, не мають жодних застережень стосовно впливу тяжкості злочину або його спрямованості за предметом посягання на порядок обчислення чи продовження строку досудового розслідування. Стаття 219 КПК України встановлює абсолютно чіткі граничні строки досудового розслідування для злочинів усіх чотирьох видів тяжкості. Тож, залишається незрозумілим, яке рішення з позиції п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України має прийняти правозастосовник, якщо закінчився строк досудового розслідування тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Проте, на наш погляд, більш цікавим є інший ракурс проблеми. Річ у тім, що гіпотеза п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України передбачає його застосування до процесуальної ситуації, яка виглядає наступним чином: строки досудового розслідування закінчуються, проте прокурор не готовий передати провадження до суду, оскільки за відведений час сторона обвинувачення не набирила достатньо доказів для забезпечення судової перспективи провадження, а у зв'язку із завершенням строку розслідування подальше збирання доказів виключається. Тобто, якщо перефразувати, то вказану ситуацію з такою ж точністю можна описати наступним чином: не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати. У свою чергу,

наведене формулювання є не чим іншим як буквральним відтворенням окремої підстави для закриття кримінального провадження, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України. Відтак, законодавець по суті встановив дві можливі підстави для закриття кримінального провадження для однієї і тієї ж фактичної ситуації. При цьому, як це не парадоксально виглядає, але закриття провадження у описаному випадку як за п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України, так і за п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України з формальної точки зору буде законним.

Проте, якщо поглянути на вищеописану ситуацію із сутнісної сторони, то проблема, на наш погляд, носить характер не локальної технічної помилки, а швидше глобального системного збою у нормативному регулюванні, спрямованому на захист людини як найвищої соціальної цінності. Річ у тім, що досить значна кількість підстав для закриття кримінального провадження передбачена законодавцем не випадково, а для того, щоб максимально чітко віддеференціювати різні життєві ситуації і, залежно від специфіки кожної, передбачити різні юридичні наслідки для учасників кримінального провадження. Саме за наслідками, які настають для учасників кримінального провадження (у першу чергу для підозрюваного, обвинуваченого) залежно від підстави закриття провадження, усі підстави традиційно прийнято поділяти на реабілітуючі і не реабілітуючі. У свою чергу, звернення до Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» дає можливість констатувати, що реабілітуючими є лише підстави для закриття провадження, передбачені п. 1, 2, 3 ч. 1 ст. 284 КПК України. Стосовно ж п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, то він, відповідно до вказаного Закону, не передбачає права особи на реабілітацію.

Якщо ставити питання про вирішення вищеописаної проблеми, то, на наш погляд, на рівні правозастосування вона має вирішуватися саме на користь застосування п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України, виходячи із засади верховенства права та Конституції України, як форми об'єктивації невід'ємних прав людини та їх гарантій (зокрема, такої гарантії як презумпція невинуватості, елементом якої є стандарт доказування «поза розумним сумнівом», що передбачає ототожнення недоведеної вини із доведеною невинуватістю). У свою чергу, такий підхід у цілому дає можливість поставити під сумнів доцільність існування п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Чернушенко Юрій Борисович,

Регіональний представник

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Полтавській області

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО
НЕПРИПУСТИМОСТІ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА ТА ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ
В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Одним із важливих напрямів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини є неприпустимість вчинення домашнього насильства та запобігання і протидії дискримінації в різних сферах суспільних відносин.

Ефективний захист та допомога жертві домашнього насильства – це ті інструменти, які забезпечують право людини на безпечне життя без знущань і страху, право на фізичну та психологічну недоторканність.

Саме тому одним із пріоритетних напрямів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини є питання запобігання домашньому насильству.

Правові та організаційні основи попередження домашнього насильства, суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, визначені у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству (далі – Закон).

У п.3 ст.1 Закону визначено термін домашнього насильства - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

Згідно зі статтею 24 Закону передбачено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, до яких відносяться терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Зважаючи на те, що насильство переважно передбачає вчинення дій, що посягають на життя та здоров'я особи, її волю, честь та гідність, а також на статеву свободу та статеву недоторканість особи, то Кримінальний кодекс передбачає можливість притягнення винних осіб до відповідальності за вчинення незаконного насильства незалежно від того чи вчинене таке насильство щодо жінки, чи щодо чоловіка, в сім'ї, в громадських місцях, на виробництві тощо.

Водночас допомога жертві насильства не може бути ефективною без одночасної роботи з домашнім агресором та забезпеченням безпеки в сім'ї, а тому питання психологічної корекції кривдників є першочерговим етапом боротьби із домашнім насильством.

Уповноваження у сфері недискримінації та гендерної рівності

Стаття 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини».

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

б) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод.

Стаття 10 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у рамках здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захистом прав кожного на території України і в межах її юрисдикції запобігає будь-яким формам дискримінації та здійснює заходи щодо протидії дискримінації, а саме:

здійснює контроль за дотриманням принципу недискримінації в різних сферах суспільних відносин;

проводить моніторинг та узагальнює результати дотримання принципу недискримінації в різних сферах суспільних відносин;

розглядає звернення осіб та/або груп осіб з питань дискримінації;

веде облік та узагальнює випадки дискримінації в різних сферах суспільних відносин;

висвітлює у щорічній доповіді питання запобігання та протидії дискримінації та дотримання принципу недискримінації;

здійснює співпрацю з міжнародними організаціями, відповідними органами зарубіжних країн з питань дотримання міжнародних стандартів недискримінації; здійснює інші повноваження, визначені Конституцією і законами України.

Стаття 9 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини:

у рамках здійснення контролю за додержанням прав та свобод людини і громадянина здійснює контроль за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

розглядає скарги на випадки дискримінації за ознакою статі;

у щорічній доповіді висвітлює питання дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

В Конституції України закріплено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (статті 27, 55 Конституції).

На реалізацію цих конституційних гарантій Верховною Радою України прийнято, зокрема, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (далі – Закон), метою якого є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

В абзаці сьомому статті 1 Закону визначено, що одним з проявів гендерного насильства визначено сексуальні домагання, як дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

Згідно зі статтею 6 Закону дискримінація за ознакою статі забороняється. Не вважаються дискримінацією за ознакою статі: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом; різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом; особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я; позитивні дії.

Закон визначає порядок оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань, та передбачає можливість відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань.

Так, відповідно до статей 22, 23 Закону особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію за ознакою статі чи вона стала об'єктом сексуальних домагань, має право звернутися зі скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, правоохоронних органів держави та суду.

Особи будь-якої статі або групи осіб мають право надсилати повідомлення про порушення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків до Комітету ООН з

ліквідації дискримінації щодо жінок у разі, якщо вичерпані внутрішні засоби правового захисту або якщо застосування таких засобів захисту не виправдано зтягується.

Особа має право на відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих їй унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань. Моральна шкода відшкодовується незалежно від матеріальних збитків, які підлягають відшкодуванню, та не пов'язана з їх розміром.

Недопущення дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності

Дискримінація - розповсюджене порушення прав людини. Щодня ця проблема зачіпає мільйони людей, але часто залишається непоміченою. Насправді ж, дискримінація стається кожного разу, коли в однаковій ситуації через стереотипи чи певну ознаку до одних людей ставляться гірше, ніж до інших.

Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності - дискримінація, тобто порушення рівності прав та рівності можливостей людей за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності, яке не має розумного обґрунтування.

Опубліковані 2007 року Джок'якартські принципи застосування міжнародно-правових норм про права людини щодо сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності зараховують до дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності будь-яку дискримінацію, що включає «розрізнення, виняток, обмеження або перевагу, засноване на сексуальній орієнтації або гендерній ідентичності, що має метою чи наслідком знищення або применшення права на рівність перед законом або рівний захист з боку закону, або визнання, використання чи здійснення на рівних засадах всіх прав людини та основних свобод».

Прикладами дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності, на думку Комітету ООН з прав людини та Європейського суду з прав людини, можуть бути:

Встановлення різного віку сексуальної згоди для одностатевих та різностатевих відносин.

Заборона публічних заходів на підтримку ЛГБТ.

Обмеження батьківських прав або відмову в усиновленні унаслідок тієї чи іншої сексуальної орієнтації.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР.
2. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 №776/97-ВР.
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 №2229-VIII.
4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 №2866-IV.
5. Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в Європі. - Страсбург : Видавництво Ради Європи, 2012. - 169 с.
6. Кириченко К., Сабунаєва М. Дискримінація ЛГБТ: що, як і чому?. - Санкт-Петербург : 2012. - 104 с.
7. Міжнародні стандарти в галузі прав людини та недискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності сост. К. А. Кириченко - М.: Московська Гельсінкська група, 2013.- 84 с.
8. Дискримінаційні закони та практика і акти насильства щодо осіб з причини їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності Доповідь Верховного комісара ООН з прав людини, A/HRC/19/41.

Чувшило Вадим Вікторович,

*начальник Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області,
кандидат наук державного управління*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Стаття 14 Конституції України визначає, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону.

Проте, на жаль, рейдерство в аграрному секторі на території України є доволі розповсюдженим явищем. Задля ефективного захисту земельних прав аграріїв держава створює ефективні механізми їх захисту від незаконних посягань. Відтак, з серпня 2017 року на Полтавщині створили оперативний штаб захисту представників аграрного бізнесу від рейдерів.

Оперативний штаб – це консультативно-дорадчий орган, який створений при обласній державній адміністрації. Його функції полягають у сприянні забезпеченню координації дій державних органів з питань захисту агровиробників; посиленню протидії незаконному захопленню землі та врожаю; протидії порушенню земельного законодавства; підготовці відповідних пропозицій щодо формування і реалізації держполітики та реалізація на регіональному рівні комплексу заходів щодо захисту прав агровиробників. До його складу входять члени з числа представників Полтавської обласної державної адміністрації, Головного територіального управління юстиції у Полтавській області, Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області, Головного Держгеокадастру у Полтавській області, прокуратури Полтавської області, Головного управління ДСНС України у Полтавській області, Департаменту агропромислового розвитку облдержадміністрації, Головного управління Національної поліції у Полтавській області та аграрних асоціацій.

За фактами спроб захоплення майна члени штабу виїжджають на місця, надають правову допомогу та фіксують злочини, щоб притягти до відповідальності винних.

Оперативний штаб фактично не наділений офіційними повноваженнями, проте кожен із його членів є представником органу державної влади, який має власні повноваження і це дає можливість консолідувати зусилля членів штабу задля вироблення механізму та відповідних пропозицій щодо усунення прогалин у законодавстві, фактичній його реалізації з питань захисту та реалізації земельних прав.

Одним із напрямів протидії рейдерству в аграрній сфері є Державний контроль за використанням земель як дійовий захід, що сприяє дбайливому використанню земель, підвищує відповідальність землевласників та землекористувачів за її раціональне використання, забезпечує дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України.

В результаті здійснення державного контролю за використанням та охороною земель за 2017 рік виявлено 465 порушень вимог земельного законодавства на площі 41 377, 5118 га. За I квартал 2018 року виявлено 204 порушення вимог земельного законодавства на площі 1 45,6570 га, що становить майже 44% виявлених порушень за 2017 рік.

З метою усунення виявлених порушень, державними інспекторами за 2017 рік видано 387 приписів (обов'язкових для виконання вказівок) на площу 35250,6537 га (За I квартал 2018 року державними інспекторами видано 152 приписи (обов'язкові для виконання вказівки) на площу 518,2413 га, з вимогою усунути виявлене порушення, що майже в двічі більше, ніж за перші два квартали минулого року).

Після вжиття Управлінням з контролю за використанням та охороною земель Головного управління заходів державного контролю, усунуто 150 порушень вимог земельного законодавства з них 133 земельних ділянок на площу майже 14 тисяч гектар повернуто до земель запасу (за 2017 рік – 108 ділянок, за I квартал 2018 року – 25 ділянок).

З метою забезпечення громадян від агрорейдерства, інформування про можливості захисту їх земельних прав, у Полтавській області організовано роботу мобільних точок доступу до системи безоплатної правової допомоги.

Мобільні точки доступу до системи безоплатної правової допомоги – це пункти доступу громадян до безоплатної правової допомоги, де фахівці системи БПД, як самостійно, так і з партнерами надають консультації громадянам з різних правових питань, в тому числі із земельного права та механізмів їх реалізації та захисту. Тобто будь-хто з громадян може звернутися у визначений у графіку час, місце та отримати кваліфіковану безоплатну юридичну консультацію. Вїзди мобільних точок є ефективною формою роботи з сільським населенням, адже дозволяють не лише консультувати громадян з питань реалізації земельних прав, а й спілкуватися безпосередньо з аграріями на місцях, вирішувати питання оперативно.

Чільне місце у захисті прав аграріїв та громадян щодо реалізації своїх конституційних прав на землю є їх належне правове інформування.

Правопросвітництво є одним із важливих напрямів роботи державних інституцій та системи БПД. Важливим елементом у цій діяльності є проведення куцзових семінарів на тему: «Актуальні питання розвитку правової спроможності територіальних громад на Полтавщині», які проводиться в області у рамках Програми правової освіти населення області на 2016-2020 роки та ініціюються Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області за підтримки Полтавської обласної ради та Полтавської обласної державної адміністрації, де беруть активну участь представники Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області. Куцзові семінари є доброю правовою традицією ще з жовтня 2016 року. Захід об'єднує представників територіальних громад області не лише з метою підвищення їх рівня правової освіти, а й дозволяє налагоджувати ефективну комунікацію між органами місцевого самоврядування та фахівцями системи БПД і, безумовно, обмінюватися досвідом роботи.

Досвід Полтавщини щодо захисту прав громадян на землю, інформування про можливості їх реалізації свідчить про ефективну та злагоджену роботу представників органів місцевого самоврядування, державної влади, системи безоплатної правової допомоги, правоохоронних органів задля виконання норм Конституції щодо прав на землю, які є нормами прямої дії та означає, що можуть бути безпосередньо застосовані у правозастосовчій діяльності.

Чурилова Тетяна Миколаївна,

*Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, європейського права
та цивільно-правових дисциплін*

Базурина Тетяна Ігорівна,

*Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету,
студентка юридичного факультету IV курсу*

ДО ПИТАННЯ ПРО ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН

Стаття 3 Конституції України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Соматичні (біологічні) права людини є предметом наукових дискусій дослідників різних напрямів, у тому числі конституційного права.

Серед соматичних прав наша увага зосереджена на праві людини щодо її органів і тканин, що виявляється через презумпцію особи на розпорядження своїми органами і тканинами як за життя, так і після смерті. Враховуючи те, що соматичні, як і інші права є мірою можливої поведінки, встановлення обмежень щодо них викликає значний інтерес.

З розвитком трансплантології суспільство стикнулося з проблемами, які потребують осмислення та врегулювання. Зокрема, визначення правового статусу тканин і органів після вилучення їх з організму донора, правомірність донорства живих людей, безпека перспективи криміналізації трансплантології тощо. У зв'язку з правом пацієнта на фізичну (тілесну) недоторканність проявляється складна проблема вилучення органа чи тканини або пересадки трансплантата.

У світі можна виділити дві основні юридичні моделі, які регулюють процедуру отримання згоди на вилучення анатомічного матеріалу – «презумпція незгоди» і «презумпція згоди». В Законі України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17.05.2018 року закріплена «презумпція незгоди» (вступить в дію з 01.01.2019р.)

Так, ст. 16 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» «презумпцію незгоди» визначає як право кожної повнолітньої дієздатної особи дати письмову згоду або незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті [1]. За відсутності такої заяви анатомічні матеріали у померлої повнолітньої дієздатної особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. Така презумпція діє в Німеччині, Канаді, Англії тощо. Щодо «презумпції згоди», то її зміст полягає у тому що для вилучення трансплантатів не потрібен дозвіл самого донора або його законних представників, якщо за життя він не робив заяв в яких би заперечував проти таких дій. Цю презумпцію закріпили Іспанія, Франція, Швеція, Австрія, Італія та інші.

Обидві презумпції мають як позитивні так і негативні сторони. У разі закріплення «презумпції згоди» людина позбавляється права вирішувати долю свого фізичного тіла, що може сприяти збільшенню рівня криміналізації у галузі трансплантології. Однак така юридична модель отримання згоди особи на вилучення анатомічного матеріалу більш ефективна стосовно максимальної кількості потенційно можливих вилучень донорських органів. Також, вона зменшує психічне навантаження на близьких та родичів померлої особи та лікарів, в тому що перші не вирішують долю щодо тіла померлої особи, а лікарі не повинні отримувати згоду від близьких та родичів на вилучення анатомічного матеріалу.

Протилежна модель – «презумпція незгоди» – захищає право особи на тілесну недоторканість після смерті і зобов'язує отримувати згоду осіб на вилучення трансплантатів у разі відсутності її волевиявлення. З точки зору реалізації прав людини «презумпція незгоди» максимально забезпечує врахування волі людини щодо своєї посмертної волі, дотримання і захист фундаментального права людини на свободу та добровільне визначення долі свого фізичного тіла після смерті, охорону тілесної недоторканності після смерті людини, якісний захист прав і законних інтересів громадян при наданні медичної допомоги. Крім того, загроза криміналізації в галузі трансплантології зменшується.

Як висновок, слід зазначити, якщо «презумпція згоди» результативніша за кількістю вилучених донорських органів, то «презумпція незгоди» більш ефективно реалізує право особи на життя і тілесну недоторканість та запобігає криміналізації трансплантології. Складність проблеми полягає в тому, що держава повинна забезпечити дотримання фундаментального права особи на її тілесну недоторканість та врахувати вибір особи за життя. З іншого боку, основну увагу потрібно приділяти живим, яким завдяки донорських органів мертвої особи можливо зберегти життя, що є найвищою соціальною цінністю.

Проаналізувавши статистичні дані країн із протилежними юридичними моделями отримання згоди особи на вилучення трансплантатів, можемо зазначити, що ефективність жодної з них не має значної переваги. Крім того, у США діє «презумпція незгоди» (як і в Україні) і це не заважає цій країні бути одним із світових лідерів у сфері здійснення операцій з трансплантації (до 30 тисяч на рік) [2].

Необхідною умовою ефективного реалізації законодавчих положень у сфері трансплантології є формування громадської думки шляхом культивування позитивного ставлення до донорства органів, пропаганди посмертного донорства, а також максимально проста та доступна процедура надання згоди.

Література:

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>.

2. Реформа системи трансплантології в Україні / І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3673:reforma-sistemi-transplantologiji-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.

Яковенко Віра Сергіївна,

старший викладач кафедри правознавства

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»,

Регіональний координатор уповноваженого Верховної Ради України

з прав людини в Полтавській області

ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Згідно із Міжнародним Пактом про громадянські і політичні права кожна людина має право на свободу асоціацій, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів (ч.1 ст. 22) [1]. За Загальною декларацією прав людини ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яку асоціацію (ч. 2 ст. 20) [2]. Конституція України, відтворюючи цю норму

декларації, доповнює її неможливістю бути обмеженим у правах за незалежність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій.

Аналіз змісту права громадян на об'єднання дає можливість виділити наступні права громадян: право на створення громадського об'єднання; право на вступ в об'єднання; право стриматися від вступу; право на вихід із об'єднання; право на розпуск (ліквідацію) об'єднання й свободу союзів (свободу діяльності об'єднань).

Діюча в Україні Конституція та відповідне законодавство закріплюють право на створення і діяльність політичних партій, громадських рухів, профспілок, жіночих і молодіжних організацій, соціально-економічних і соціально-культурних спілок і асоціацій.

Політична багатоманітність і багатопартійність встановлюється невід'ємною частиною суспільного життя України. Закріплення цього положення в Конституції означає незворотність процесу установаження громадянського суспільства, в якому партії відіграють немов би роль посередника між громадським суспільством і державою. В політичній організації суспільства, незважаючи на розчарування значної частини населення, політичні партії займають дуже важливе місце, в значній мірі визначаючи її фактичний стан і перспективи розвитку у майбутньому.

Досвід розвинених демократичних країн засвідчує, що лише партії є на сьогодні інструментом, який здатен забезпечити формування влади демократичним шляхом, гарантувати її конкурентність, змінюваність та відповідальність перед виборцями.

Отже, система багатопартійності в Україні перебуває на етапі формування та розподілу політичного простору між партіями. Значна частина партій утворилася та діє не у відповідь на соціальний запит, як інститути формулювання та просування інтересів широких суспільних верств, а як інструменти (засоби) політичної легалізації і боротьби інтересів окремих груп та осіб. Більшість зареєстрованих партій не виявляють політичної активності і не мають значного впливу на політичні процеси в державі.

У правовій державі повинен існувати закріпленій законом механізм взаємодії політичних партій між собою і державою в тих областях, де їхні інтереси збігаються, і в першу чергу – система взаємовідносин партій та інших суб'єктів політичної організації суспільства в державних органах і органах місцевого самоврядування. Головною метою існування політичної партії є отримання або вплив на державну владу. Партія, яка отримує державну владу конституційним шляхом, є правлячою. Опозиційні партії також мають можливість впливати на державні органи через ЗМІ, критику діяльності уряду, беруть участь у роботі комітетів і фракцій парламенту, висловлюючи недовіру уряду і т.п. [4, с. 23].

Право на об'єднання забезпечується як внутрішньодержавними, так і міжнародно-правовими гарантіями, які є досить значними і знаходять своє закріплення в багатьох законодавчих актах. До цих гарантій слід віднести право на оскарження в суді відмови в реєстрації статутів об'єднань громадян Міністерством юстиції України та іншими органами виконавчої влади на місцях. Гарантією права на об'єднання є також відповідальність за порушення цього права. Міжнародно-правові гарантії права на об'єднання полягають в тому, що кожна особа має право згідно з міжнародними договорами України після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ч.4 ст.55 Конституції України).

Оцінюючи загальні тенденції розвитку можна говорити про активне будівництво «третього сектору» в постсоціалістичних країнах, причому механізм цього процесу йде в основному шляхом калькування вже існуючих на Заході прототипів (як західного так і «діаспорового» штибу), хоча іноді можна

спостерігати привнесення нових суто регіональних (національних) форм недержавних громадських організацій. Темп цього процесу настільки великий, що дозволяє прогнозувати утворення в ряді цих країн (окрім, імовірно, Беларусі) повноцінного збалансованого і стійкого громадського сектору суспільства в найближчі 5-7 років [6].

В Україні діє понад 13 тисяч громадських організацій з різним статусом, які охоплюють своєю діяльністю практично усі сфери суспільного життя [6].

На сучасному етапі розвитку української держави спостерігаються наступні тенденції у здійсненні права на свободу совісті та віросповідання, права на створення релігійних організацій: плюралізація вірувань; демонополізація ролі традиційних релігій у визначенні показників моральності, «праведності» способу життя й поведінки особи, життєдіяльності об'єднань, груп, спільностей у встановленні критеріїв соціально-змістовного розмежування «добра» і «зла» у конкретно-історичних умовах, обставинах; деєтнізація віри (зокрема, релігійної).

У всіх цих тенденціях знаходить прояв закономірне розширення права людини на свободу віросповідання, процес, безумовно, прогресивний і гуманістичний.

Виходячи з вищевикладеного, ми можемо зазначити, що необхідно розробити та законодавчо закріпити механізми для поглиблення та розвитку співпраці між організаціями громадянського суспільства і органами державної влади, передусім на місцевому рівні, а також вирішити проблеми, що суттєво перешкоджають налагодженню конструктивного співробітництва між органами державної влади та громадськістю.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. - Прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Офіційний сайт ВРУ // Інтернет ресурс: <http://www.zakon.gov.ua>.

2. Про громадянські і політичні права. - Міжнародний пакт. - Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 А (XXI) // Офіційний сайт ВРУ // Інтернет ресурс: <http://www.zakon.gov.ua>.

3. Про об'єднання громадян. - Закон України від 16 червня 1992 року № 2460-ХІІ // Офіційний сайт ВРУ // Інтернет ресурс: <http://www.zakon.gov.ua>.

4. Міжнародний семінар: Міжсекторальна кооперація та відкритість місцевої влади як запорука динамічного та суспільного розвитку суспільства. 25-26 липня 2008р., м. Світлогорськ.- 190 с.

5. Молодь - громадські організації - громадянське суспільство. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 27-28 вересня 2013 р. – 100 с.

6. Якименко Ю. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики // Центр Разумкова // Електронне джерело // razumkov.org.ua.

ПАНЕЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Лахижа Микола Іванович,

Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування; Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Полтавській області, радник

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ, МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КООРДИНАЦІЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Проблематика захисту прав громадян та правової освіти населення набуває все більшого значення, що підтверджується увагою до неї як міжнародних організацій, так і державних інституцій, як науковців, так і практиків. Наприклад, учасники Всесвітньої конференції з прав людини (1993 р.) у Віденській декларації та Програмі дій заявили про важливість освіти, професійної підготовки та поширення інформації у сфері прав людини. У грудні 2004 року проголошено Всесвітню програму освіти у сфері прав людини, яка прагне поширити загальне розуміння базових принципів і методів у цій сфері.

Особливо важливим є знання громадянами своїх прав та механізмів їх захисту в країнах Центрально-Східної Європи, де відбувається посткомуністична трансформація, що передбачає розвиток громадянського суспільства, модернізацію публічної адміністрації, захист прав громадян та їх широке залучення до публічного управління. В Україні державою декларуються та підтримуються заходи у сфері захисту прав громадян та розвитку правової освіти населення, що підтверджується розробкою, прийняттям та реалізацією низки нормативно-правових актів

Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 року № 366 Програма правової освіти населення України передбачала створення необхідних умов для набуття і використання правових знань широкими верствами населення, закріплювала основні напрями правоосвітньої діяльності і першочергові заходи щодо їх реалізації. З метою оперативного вирішення питань координації і методичного забезпечення правової освіти було передбачено створення при Міністерстві юстиції Всеукраїнської міжвідомча координаційно-методичної рада з правової освіти населення (далі –ВМКМР). Прийняття обласних та районних і міських програм правової освіти та створення відповідних МКМР сприяли активізації правопросвітницької роботи.

У наступні роки в Україні зроблено суттєві кроки для модернізації публічної адміністрації, сприяння формуванню громадянського суспільства, децентралізації публічного управління тощо: Постановою Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2001 року нової Програми правової освіти населення України; указами Президента України затверджено Національну стратегію у сфері прав людини (25.08.2015 року № 501/2015), Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки (26.02.2016 № 68/2016), 2018 рік проголошено Роком реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!» (14.11.2017 №361/2017).

Проте аналіз свідчить про наявність певних проблем, які, на нашу думку, в першу чергу стосуються організації, координації та методичного забезпечення цієї роботи (діюче положення про ВМККР не враховує інституційні зміни та потребує актуалізації; внаслідок процесу децентралізації місцеві державні адміністрації не лише не зможуть, а й не матимуть забезпечувати координацію правопросвітницької діяльності; управління юстиції у районах та містах ліквідовані тощо). Водночас в Україні діє потужна система надання безоплатної правової допомоги, яка має свої структури у кожному районі і повинна забезпечувати не лише правову допомогу громадянам, а й може координувати правопросвітницьку діяльність.

Полтавська область має значні напрацювання у забезпеченні підготовки та реалізації програм правової освіти та організації діяльності місцевих МКМР. Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області постійно проводиться аналіз цієї роботи та вносилися пропозиції ОДА, обласній раді та обласній МКМР щодо її удосконалення [1]. На Полтавщині реалізується Програма правової освіти населення області на 2016-2020 роки, а також – районні, міські, селищні та сільські програми, активізовано діяльність обласної та районних МКМР. Директор РЦ є членом обласної МКМР, а фахівці місцевих центрів є заступниками голів районних МКМР. Значно активізувалася робота районних МКМР, працівники МЦ та бюро правової допомоги стали ініціаторами розгляду на засіданнях МКМР низки актуальних питань.

РЦ внесено пропозиції Координаційному центру з надання правової допомоги ініціювати внесення змін у нормативно-правові акти, зокрема:

- передбачити повноваження та відповідні завдання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Національній програмі правової освіти населення та в Положенні про Всеукраїнську МКМР з правової освіти населення;

- посилити роль фахівців системи БПД в організації діяльності МКМР шляхом включення їх до складу Всеукраїнської, обласних, районних та міських МКМР у якості заступників їх голів;

- виробити єдині підходи у роботі МКМР, шляхом розроблення відповідних методичних матеріалів, що стосуватимуться організації засідання МКМР, ведення діловодства, проведення спільних комунікативних заходів, спрямованих на посилення правової освіти у регіонах.

Вищезазначені зміни, зокрема, включення до складу МКМР фахівців системи БПД, мають сприяти активізації, оптимізації та підвищенню ефективності діяльності обласних та місцевих МКМР з правової освіти населення. Внесені до законодавства зміни, в свою чергу, дозволять здійснювати правову освіту в регіонах на якісно новому рівні та з урахування потреб громад.

Література:

1. Лахижа М.І. Цільові програми як інструмент становлення та розвитку інтегрованої системи правової допомоги/М. Лахижа, О. Черчатий // *Теорія та практика публічного адміністрування*. – №1 (60), 2018. – Електронний ресурс: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-1/doc/1/02.pdf>.

Антипенко Алла Іванівна,

*Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у
Полтавській області, адвокат*

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ У КРИМІНАЛЬНОМУ

ПРОЦЕСІ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні передбачено Законом України «Про безоплатну правову допомогу», який діє з 02.06.2011р.

Стандарти застави надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі розроблені на підставі ч.1 ст.28 зазначеного Закону, затверджені наказом Міністерства юстиції України № 4125/5 від 21.12.2017 р., і є комплексом основних характеристик моделі гарантованого державою захисту, передбачених міжнародними правовими актами, законодавством України, у межах яких та з урахуванням узгодженої правової позиції з суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу, адвокат є незалежним в обранні правової позиції для здійснення активного та розумного захисту прав, свобод та законних інтересів всіма, не забороненими законом, способами.

Ці Стандарти ґрунтуються на принципах верховенства права, законності, незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів, пріоритету інтересів клієнта, компетентності та добросовісності у виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків.

Стандарти розроблені з урахуванням вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, прийнятої 04.11.1950 року у м. Римі, Італія, та ратифікованої Законом України № 475/97 від 17.07.1997 року.

Право на свободу і особисту недоторканість за ст. 5 зазначеної Конвенції встановлює тверду презумпцію на користь того, щоб підозрювані у скоєнні злочинів залишались на волі, і це накладає важливі зобов'язання на адвоката, коли йдеться про затримання та арешт таких осіб, застосування та тривалість попереднього ув'язнення. Обов'язковою вимогою при цьому є необхідність обґрунтованої підозри, адже Європейський суд з прав людини особливо занепокоєний і зловживанням державою владними повноваженнями, і щоб потреба в продовженні тримання під вартою була виправдана, як підставами так і об'єктивним обґрунтуванням.

Здійснення ефективного судового контролю в разі взяття особи під варту вважається, відповідно до системи Європейської конвенції, необхідним не лише для забезпечення права на свободу і особисту недоторканість, але також для того, щоб убезпечити від можливого неналежного поведіння за обставин, коли особа є особливо вразливою.

Тому, п.3 ст.5 Конвенції передбачає обов'язкову і невідкладну судову перевірку підстав для позбавлення свободи після первинного затримання і взяття під варту підозрюваного у злочині. В п.4 ст.5 міститься вимога того, щоб утримувана під вартою особа мала реальну можливість оскаржити законність позбавлення її волі.

Попри те, що допомога адвоката є потенційно основною умовою здатності кого-небудь захищати себе під час судового процесу, є можливість завдати шкоди обвинуваченому на досудових стадіях розслідування справи, тому Європейський суд дійшов висновку, що така допомога може знадобитися навіть під час першого допиту зразу після затримання підозрюваного.

Збирання доказів на підтримку обвинувачення за Європейською конвенцією може зачіпати чимало прав підозрюваних.

Зокрема, заборона катувань та нелюдського поведіння, унеможливає застосування певних методів допиту, а прагнення здобувати добровільні зізнання так само унеможливає, як застосування кримінальних санкцій, використовуваних з метою примусити особу давати свідчення проти себе, так і провокацію на вчинення кримінальних правопорушень або підбурювання до

правопорушення. Тому, доречно зазначити про належність і допустимість зібраних доказів.

Хоча є конкретні стандарти щодо таких питань, як достатність часу для підготовки до захисту в суді, виклик та перехресний допит свідків, Європейський суд з прав людини, як свідчить його прецедентна практика, занепокоєний наслідками, що спричинені їх недотриманням у кожному конкретному випадку.

Справедливості не можна досягнути там, де обвинувачення і захист у кримінальному провадженні перебувають у нерівному становищі. Таку процесуальну нерівність можна визнати, наприклад, коли свідчення експертів є насправді не нейтральними, а обвинувальними, коли захист позбавлено повного доступу до матеріалів справи.

У кожному судовому переслідуванні презумпція невинуватості покладає тягар доказування на обвинувачення: це означає, що обвинуваченого не можна змушувати свідчити проти себе і, що обвинувальний вирок має спиратися на докази. Презумпція невинуватості має виражатись і в заявах офіційних осіб, які виступають в ході судового розгляду, і в діях судді в ході судового процесу.

Суттєвою характеристикою будь-якого судового процесу є незалежність і безсторонність суду. У зв'язку з цим постає питання про шляхи захисту суддів від неналежного на них впливу, а також про обставини, за яких може виникати справжня упередженість з їхнього боку або, найчастіше, достатньо обґрунтовані підозри в її потенційній наявності, внаслідок причетності судді до провадження на попередніх стадіях, чи зв'язків із органом обвинувачення або потерпілим, чи впливом висвітлення у засобах масової інформації.

Чільне місце серед цих різних стандартів, що визначають хід судочинства у кримінальних справах з метою забезпечення його справедливості, займає дуже важливий критерій Європейської конвенції прав людини, який передбачає розгляд справи особи впродовж розумного строку. Це зобов'язання поширюється на розгляд справи, як в суді першої інстанції, так і в апеляційному суді. І саме це зобов'язання найбільше порушується судами обох інстанцій. Оскільки, обставини різних справ обов'язково відрізняються, межі «розумного» строку чітко не визначено, проте, хоча тривалість деяких проваджень і можна пов'язати зі складністю справ, інертність при їхньому розгляді чи затримки внаслідок нестачі ресурсів, на думку Європейського суду не є прийнятним.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, 04.11.1950 р. м. Рим Італія;
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4,7 та 11 до Конвенції», 17.07.1997р. № 475/97 ВР;
3. Закон України «Про безоплатну правову допомогу», 02.06.2011р.;
4. Наказ Міністерства юстиції України № 4125/5 від 21.12.2017 р. «Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі»;
5. Джеремі МакБрайд «Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес», Рада Європи, 2014 рік.

Бонюк Олексій Петрович,

Директор Координаційного центру з надання правової допомоги

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОГО ПРОВАЙДЕРА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 року № 244-р) визначено, що Кабінет

Міністрів України забезпечує формування гнучкої системи надання безоплатної правової допомоги. З цією метою одним з ключових пріоритетів є забезпечення рівного доступу громадян до правосуддя та правової допомоги шляхом підтримки розвитку незалежних провайдерів безоплатної правової допомоги та посилення незалежності системи надання безоплатної правової допомоги.

Реалізація зазначеної мети передбачає:

- проведення системної роботи із залучення органів місцевого самоврядування, громадських організацій, волонтерських рухів для забезпечення надання безоплатної первинної правової допомоги громадянам;
- утворення та розвиток мережі партнерів та незалежних провайдерів безоплатної правової допомоги;
- формування гнучкої системи надання безоплатної правової допомоги, що оперативно реагує на правові потреби громади тощо.

Переорієнтація системи безоплатної правової допомоги та активна співпраця центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, бюро правової допомоги з територіальними громадами розпочалася на початку 2017 року і триває до цього часу, зокрема, в частині децентралізації та об'єднання територіальних громад. Наступним етапом, який має забезпечити створення на рівні територіальних громад оптимальних умов для надання якісних правових послуг громадянам, є налагодження ефективної комунікації та співпраці між Міністерством юстиції України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, системою безоплатної правової допомоги, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та правозахисними організаціями з метою формування спільного бачення стосовно створення та функціонування на рівні територіальних громад незалежного провайдера безоплатної правової допомоги.

Важливими чинниками ефективності функціонування інституту Незалежного провайдера правової допомоги є незалежність від політичних впливів, фінансова незалежність, право самостійно формувати кадрову політику, узгодженість національної та регіональної політики у сфері надання послуг безоплатної правової допомоги.

До повноважень Незалежного провайдера правової допомоги буде віднесено:

- надання правової інформації громадянам;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації;
- надання безоплатної вторинної правової допомоги у випадках, чітко регламентованих та передбачених положенням (або іншими установчими документами Незалежного провайдера правової допомоги, в тому числі угодами та меморандумами про співробітництво).

Нагляд за діяльністю Незалежного провайдера правової допомоги здійснює Наглядова рада, створена з цією метою. Наглядова рада ухвалює стратегії розвитку мережі Незалежного провайдера правової допомоги, затвердження річного бюджету, планів та здійснення контролю за їх реалізацією; здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю, у тому числі забезпечення підготовки повної та достовірної публічної інформації про діяльність Незалежного провайдера правової допомоги.

У зв'язку із зазначеним є потреба в консолідації зусиль держави і територіальних громад у сфері надання правових послуг та вироблення єдиної, на загальнодержавному і регіональному рівнях, політики розвитку системи безоплатної правової допомоги.

ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Прийняття в 2011 році Закону України «Про безоплатну правову допомогу» було зумовлено необхідністю виконання конституційного обов'язку держави перед громадянами та результату зобов'язань України як члена ради, відповідно до якого за Україною закріплено обов'язок створити систему БПД у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського суду з прав людини.

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги.[1]

Важливим та дієвим елементом системи безоплатної правової допомоги є те, що вона побудована на основі спільних цінностей та баченні подальшого розвитку надання правової допомоги в Україні.

Подальший розвиток системи надання правової допомоги в Україні орієнтований на посилення правової спроможності громад.

За роки існування система довела свою ефективність та має великий досвід у налагодженні широкого партнерства із провайдером послуг, у тому числі правових на регіональному рівні.

Важливим є інвестування системи у людський потенціал, а саме у людей, це стосується не тільки фахівців системи, а і взагалі партнерів та однодумців.

Ціннісна та компетентна команда системи дбає і про об'єднання комунікацій як всередині системи, так і зовні.

Навізі пріоритетним напрямком подальшого розвитку надання правової допомоги є орієнтація на посилення правової спроможності громад.

Параюристи – інститут «швидкої» правової допомоги в громадах. Якщо парамедик надає швидку невідкладну медичну допомогу, то, подібно до цього, параюрист надає першу допомогу у вигляді правових консультацій, інформації та перенаправлення. [2]

Актуальним, також, залишається питання якості надання безоплатної правової допомоги.

Задля забезпечення громадянам права на захист прав, свобод та інтересів, а також у випадку коли громадянин не підпадає входить до кола суб'єктів надання безоплатної правової допомоги, система за можливості намагається переадресування клієнтів у мережі безоплатної правової допомоги для більш спеціалізованого її надання, для забезпечення територіальної доступності, оперативності та своєчасності такої допомоги, а саме до громадських організацій.

В умовах розвитку системи важливу роль відіграє створення Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Мініюсту оскільки, клієнти безоплатної правової допомоги мають право очікувати єдиних стандартів отримання правової допомоги, і саме держава повинна сформувати таку політику.

Генеральний директор Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Мініюсту Владислав Власюк вважає, що існування поряд з державною системою безоплатної правової допомоги мережі громадських організацій, які виконують подібну функцію, пояснюється їх «соціальною» спеціалізацією.

Часто стартом діяльності таких організацій є суспільний виклик, відповідний запит на їхні послуги. Дедалі більше спроможності поступово здобувають об'єднані територіальні громади, для яких розвивається проект громадських радників. [3]

Переорієнтація системи з надання правової допомоги окремим фізичним особам на посилення правової спроможності та правових можливостей територіальних громад створить ефективну систему управління правовими знаннями та подальший розвиток людського потенціалу правничої спільноти та партнерських мереж.

Розвиток системи безоплатної правової допомоги сьогодні включено до порядку денного у стратегічні плани розвитку України, а саме до Стратегії реформування судовоюстрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки. Національної стратегії в сфері прав людини на період до 2020 року. Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 рік, Плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік, Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року.

За більше ніж шість років існування системи дуже багато людей в Україні отримали доступ до правосуддя, якого не мали роками. Це визнано в Україні, а також має підтвердження і звітах міжнародних організацій.

Децентралізація системи та поступовий перехід до моделі офісів громадського захисту у кримінальних провадженнях – це майбутнє системи, за умови впровадження та ефективної роботи комплексної інформаційно-аналітичної системи забезпечення надання безоплатної правової допомоги, яка дозволить ще більше зробити прозорою роботу системи та унеможливить будь-яке зовнішнє втручання. Оскільки для розвитку системи найнеобхіднішим елементом є незалежність від будь-яких впливів.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України//Відомості Верховної Ради України від 23.12.2011— 2011 р., № 51, стор. 2136, стаття 577.

2. Гальченко О. В Україні з'являється парадоксисти: хто вони? // Українська Правда. –2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/11/9/7161092/>, вільний. - Загл. з екрану.

3. Власюк В. Провайдери правової допомоги: чому важливі єдині правила гри для всіх? // Українська Правда. –2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/03/14/7174441>.

Гречка Анастасія Олександрівна,

*Другий Полтавський місцевий центр з надання
безоплатної вторинної правової допомоги,
начальник відділу правової інформації та консультацій*

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Право особи на правосуддя та захист є однією зі складових демократичного суспільства. З часу впровадження безоплатної правової допомоги (далі - БПД) в Україні система БПД зазнала значних змін. На сьогодні діють затверджені ще в 2014 році стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі - БВПД) в кримінальному процесі, тому доцільним є внесення змін в існуючі та розроблення нових стандартів якості надання БВПД. Також 23 вересня 2017 року Рада адвокатів затвердила нові стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі. З метою оцінки доступу до кваліфікованої БПД в Україні важливим є вивчення досвіду інших держав.

Актуальність теми полягає в аналізі та систематизації кращих зразків оцінки системи забезпечення безоплатної правової допомоги на основі вивчення досвіду найбільш розвинутих демократичних європейських країн.

Ключовими складовими якості при наданні правової допомоги, на думку професора Роджера Сміта є: 1) встановлені правила щодо обсягу й доступності послуг правової допомоги - це повинні бути перевірені правила із вивченням того, наскільки схема надання послуг правової допомоги відповідає мінімальним вимогам міжнародних угод і більш широким вимогам сучасних практичних методів їхнього застосування; 2) етика, яка включає в себе не лише загальні питання, такі як боротьба з корупцією, але й також повагу до першочергового інтересу клієнта; 3) технічна компетентність, тобто рівень кваліфікованості фахівця, який надає правову допомогу [2, с. 1].

Міжнародно-правові стандарти забезпечення права особи на правову допомогу закріплені у Загальній декларації прав людини, прийнятій 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, прийнятому 6 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, прийнятій 11 квітня 1950 року Радою Європи та інших міжнародно-правових актах [3, с. 375].

Так в пункті 5 частини 1 Додатку до Резолюції (78) 8 Комітету міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 02.03.1978 року, в якому закріплено, що юридична допомога завжди повинна здійснюватися особою, яка має право практикувати в якості адвоката відповідно до юридичних норм конкретної держави. У ньому також зазначається, що участь адвоката може бути як у разі, коли система юридичної допомоги передбачає це, так і у випадках, коли: 1) сторони повинні бути представлені адвокатом у судовому органі конкретної держави відповідно до закону; 2) є визначення з боку органу, який правомочний розглядати питання про надання юридичної допомоги того, що послуги адвоката є необхідними з огляду на конкретні обставини справи [4, с. 2].

Також важливі європейські стандарти професійної діяльності адвокатів закріплено у Кодексі поведінки європейських адвокатів. Зокрема, у ньому визначаються норми надання адвокатом різних видів правової допомоги з дотриманням принципів здійснення адвокатської діяльності (незалежності, довіри й особистості порядності, конфіденційності), розмірів та виплат гонорарів, правил поведінки адвокатів у суді та між собою. Особливе значення мають положення 5.8 Кодексу, що адвокати повинні підтримувати й розвивати свої професійні знання та навички з належним урахуванням авторитету своєї професії [4, с.3].

На основі зарубіжного досвіду можна виокремити наступні критерії оцінки якості надання правової допомоги: 1) надання правової допомоги виключно адвокатами; 2) достатню кваліфікацію та досвід адвокатів як професійних юристів; 3) конфіденційність і незалежність адвокатської діяльності; 4) адвокат, здійснюючи свою професійну діяльність з надання правової допомоги клієнту, повинен завжди діяти в інтересах останнього (у межах законодавства); 5) право адвоката на винагороду (гонорар) за здійснення професійної діяльності; 6) професійне страхування адвокатської діяльності з метою правового захисту адвоката; 7) підкорення адвоката, як професійного юриста, відповідним правилам (нормам законодавства), що регулюють питання етичної поведінки під час надання правової допомоги в судах; 8) порядність і чесність професійної адвокатської діяльності; 9) повага до інтересів усіх учасників судового процесу [4, с. 6].

Література:

1. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процес затверджені наказом Міністерства юстиції України № 386/5 від

25.02.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>.

2. Роджер Сміт Міжнародні стандарти надання правової допомоги: порівняльний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/-mizhnarodni-standarti-nadannya-pravovoyi-dopomogi-porivnyalniy-analiz.html>.

3. Коршенко А.В. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення з національними стандартами// Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – с. 375-378.

4. Шпак М.В. Міжнародно-правові стандарти професійної діяльності адвоката в цивільному процесі України // Теорія і практика правознавства. – 2017. – Вип.1(1). – с. 1-9.

Дворовенко Максим Іванович,

відділ «Машівське бюро правової допомоги Другого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ

Конституція України та основні закони містять норми, які гарантують громадянам рівні права та можливості, в тому числі й у доступі до правосуддя. Протягом останнього часу було прийнято низку спеціальних законів, спрямованих на захист прав осіб, які стали жертвами дискримінаційних дій, та попередження дискримінації за різними ознаками. Однак для правильного застосування норм законів необхідно розуміти суть та природу дискримінації, вміти ідентифікувати дискримінаційні дії.

Дискримінація (відповідно до норм закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні») – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Часто зустрічається дискримінація і за іншими ознаками. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації», як і норми ст. 24 Конституції України, ст. 21 КЗпПУ, а також Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод наводить перелік ознак, захищених від дискримінації. Цей перелік є досить детальним, однак важливою особливістю є те, що перелік не є вичерпним і особі гарантовано захист від дискримінації і за іншими ознаками. У практиці Європейського суду з прав людини були справи, які стосувалися інших ознак, тобто тих, які не передбачені у статті 14 Європейської конвенції, серед них: батьківство, сімейний стан, членство в організації, військове звання, батьківство дитини, народженої поза шлюбом, місце проживання.

Дискримінаційні дії можуть бути різних видів, і важливо навчитись їх ідентифікувати та розрізняти.

Пряма дискримінація (відповідно до норм закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні») – ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поведуться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поведження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Ознаки прямої дискримінації:

- Різне ставлення чи поводження до однієї особи порівняно з іншою особою, що перебуває в аналогічній ситуації.

- Причиною різного ставлення є певна ознака (стать, сексуальна орієнтація, обмежені фізичні можливості, вік, раса, етнічне та національне походження).

- Різне ставлення призводить до порушення чи обмеження прав особи.

- Відсутня об'єктивна, обгрунтована, законна причина різного ставлення.

Іншим видом дискримінації, яка визначається законом «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», є непряма дискримінація.

Непряма дискримінація (відповідно до норм закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні») – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обгрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Ознаки непрямої дискримінації:

- Однакове ставлення до людей, ситуації яких відрізняються.

- Різниця полягає не у ставленні чи поводженні, а в наслідках, що по-різному впливають на людей з відмінними характеристиками.

- Проявляється у вигляді відмінного впливу або наслідків (несприятливе становище групи осіб порівняно зі становищем іншої групи).

Гендерна природа домашнього насильства Як свідчить статистика, понад 90 % потерпілих від домашнього насильства – це жінки.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визнає гендерну природу домашнього насильства та визначає серед основних засад запобігання та протидії домашньому насильству зокрема:

- врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- повага та неупереджене і небайдухе ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680096e45>.

2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06 грудня 2017 року № 2227-VIII // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

*Демченко Олена Миколаївна,
регіональний центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у
Сумській області, директор,
кандидат педагогічних наук, магістр з державного управління*

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СУМЩИНИ ЯК АГЕНТІВ ЗМІН У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

Система безоплатної правової допомоги на сучасному етапі розвитку нашої держави співпрацює в тій чи іншій мірі з великою кількістю зацікавлених сторін, у тому числі громадськими організаціями, що можуть впливати на рівний доступ до безоплатної правової допомоги, довіри суспільства до цієї системи загалом [5, с 39].

«Інституційна структура системи надання БПД побудована з урахуванням площі держави, її адміністративно-територіального устрою, кількості та щільності населення таким чином, щоб забезпечити якомога кращий доступ до всіх послуг БПД на всій території України, взаємодію з іншими зацікавленими суб'єктами (адвокатами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадськими формуваннями), обмін інформацією та її поширення» [4, С 23].

«Мережу провайдерів надання правової допомоги в країні складають: державна система безоплатної правової допомоги; «загальні» громадські організації, зокрема мережа хабів громадянського суспільства; «спеціалізовані» громадські правозахисні організації, зокрема Мережа правового розвитку та Фундація правової допомоги; юридичні клініки.

Якщо узагальнити цілі зазначених організацій, то всі вони спрямовують свою діяльність на забезпечення прав людини» [3].

Існування поряд з державною системою безоплатної правової допомоги мережі громадських організацій, які виконують подібну функцію, пояснюється їх «соціальною» спеціалізацією. Часто стартом діяльності таких організацій є суспільний виклик, відповідний запит на їхні послуги/

Таким чином, формування мережі незалежних надавачів безоплатної правової допомоги відповідає правовим потребам людей [4, с.7] та вимагає постійного вдосконалення щодо застосування різних форм співпраці місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та громадських організацій, насамперед, на рівні територіальних громад.

Про забезпечення системної роботи із залучення органів місцевого самоврядування, громадських організацій, волонтерських рухів для надання безоплатної первинної правової допомоги, розвитку мережі партнерів та незалежних провайдерів надання безоплатної правової допомоги та створення сприятливого середовища на рівні територіальних громад для якісного забезпечення їх правових потреб йде мова у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік», [6] де одним із ключових пріоритетів є завдання забезпечити формування гнучкої системи надання безоплатної правової допомоги, що дасть змогу оперативного реагувати на потреби громадян у вирішенні правових питань; переорієнтація системи безоплатної правової допомоги з надання правової допомоги окремим фізичним особам на посилення правової спроможності та правових можливостей територіальних громад.

Ці ж принципи затверджені Рішенням Сумської обласної ради сьомого скликання від 28.04.2017 у Обласній програмі правової освіти населення на 2017-2020 роки.

З 2015 року на Сумщині розпочали свою роботу місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які активізували діяльність у сфері правопросвітництва за активної підтримки місцевої влади.

Для проведення навчальних заходів – семінарів, тренінгів – залучаються фахівці з громадських організацій, які займаються наданням правової допомоги та правопросвітницькою діяльністю. Такі партнерські відносини з організаціями, особливо з тими, чия підтримка направлена на певні групи населення (ветерани АТО, ВПО, люди з інвалідністю, педагоги, медики тощо) дозволяє проводити більш якісні та цікаві інформаційно-просвітницькі заходи [5, с 38].

Співпраця з громадськими організаціями Сумщини орієнтована на формування активної життєвої позиції громадян, які потім стають агентами змін у місті, селищі, громаді; здійснення супроводу для окремих категорій громадян фахівцями у галузі психології. Прикладом є співпраця у межах Меморандуму 2016 року між Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Сумській області та Клубом «Шанс» –неурядовою організацією. Зацікавленість у співпраці полягала в тому, що сфера діяльності Клубу «Шанс» – громадське здоров'я, соціальний захист, представництво інтересів і захист прав вразливих груп населення (споживачі ін'єкційних наркотиків (СІН), люди, які живуть із ВІЛ/СНІДом (ЛЖВС), туберкульозом (ТБ), вірусними гепатитами (ВГ), люди, які відбувають покарання, та їхні близькі, особи, звільнені з місць позбавлення волі). Співпраця з цим провайдером побудована таким чином, що при наданні безоплатної правової допомоги вразливим категоріям під час досудового і судового розгляду (адвокатського захисту), у разі потреби і згоди клієнта, долучаються спеціалісти, які здійснюють психологічний супровід. Таким чином, допомога особі надається комплексно. Проводиться загальна адаптація особи для попередження і протидії вчинення злочинів у майбутньому, та відновлення соціальних зв'язків особи для життя в правовому полі.

Як приклад, можна навести співпрацю і Конотопського місцевого центру з громадською організацією «Конотопський інформаційно-технологічний кластер» (Konotor IT-Cluster), що триває другий рік поспіль. Так, у рамках соціального освітнього експерименту у вересні 2018 року проведено білінгвальний урок для дітей віком 7-9 років з використанням конструкторів LEGO на тему «Проектна діяльність», на якому ключові моменти були успішно озвучені англійською мовою представником організації.

У рамках діяльності Британської Ради в Україні на базі Конотопського місцевого центру з надання БВПД у травні цього року відбувся тренінг на тему: «Активні громадяни». Продовженням роботи активістів в рамках проекту стало створення «Літньої платформи активних громадян», метою якої є проведення влітку просвітницьких заходів на різноманітну правову тематику.

Працівниками Шосткинського місцевого центру спільно з представниками ГО «Організація переселенців «Потрібні люди», серед яких є і громадський радник – параюрист, розповсюджували у 2018 році у м. Шостка розроблений тематичний буклет про права громадян, вивчали шляхом анкетування думку мешканців щодо перспектив розвитку громади та свого міста.

Сумський місцевий центр формує Агентів змін шляхом проведення занять для активних громадян у Школі волонтерів та Школі параюристів, які діють на територіях ОТГ Сумського, Путивльського та Краснопільського районів. Співпраця з громадськими організаціями «Сумське громадське коло», «Калинове гроно», «Батьки онкохворих дітей», «Мешканці приватного сектору», «Родинне коло Тростяниччини» орієнтована на розвиток уміння кожного громадянина міркувати, аналізувати, порушувати питання, шукати відповіді на них, робити власні висновки, адаптуватися до суспільних змін, захищати свої інтереси. Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх

демократичних правових держав світу. Сильна держава неможлива без розвинутого громадянського суспільства.

Отже, ефективне вирішення як індивідуальних юридичних питань, так і правових потреб об'єднаних територіальних громад, можливе завдяки консолідації зусиль та співпраці державної системи безоплатної правової допомоги та громадських організацій (провайдерів), діяльність яких направлена на забезпечення рівного доступу громадян до правосуддя. Успішно реалізовані спільні проекти системи безоплатної правової допомоги та громадських організацій сприятимуть, у свою чергу, збільшенню довіри громадян та їх готовності вирішувати свої проблемні питання у правовому полі.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460- VI // Верховна Рада України: офіц. Веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

2. Василенко О.М. Роль громадських організацій у процесі розбудови громадянського суспільства в Україні. Інвестиції: практика та досвід № 7/2010 с. 67-70.

3. Власюк В. Провайдери правової допомоги: чому важні єдині правила гри для всіх [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2018/03/14/7174441/>.

4. Огляд системи надання безоплатної правової допомоги в Україні [Електронний ресурс], // Проект Доступна та якісна правова допомога в Україні, К. 2017 Веб-портал. – Режим доступу: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/BAR_FINAL_23_10.pdf – с.175-182.

5. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Звіт. [Електронний ресурс]: Українська Гельсінська спілка з прав людини в рамках проекту «Моніторинг місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги в цивільних та адміністративних справах» // Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя». – Режим доступу: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/NEW_ZVIT-Rezultaty-monitorynhu-BPP3-1.pdf с.42-43.

6. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік. [Електронний ресурс] : Розпорядження КМУ 03.04.2017р. № 275-р // Верховна Рада України: офіц. Веб-портал – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0771-16>.

Дінтан Наталія Валеріївна,

відділ «Чутівське бюро правової допомоги» Першого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ДО ОСОБИ, ЩО ВЧИНИЛА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Домашнє насильство, відповідно до пп.3 п.1 ст.1 – це діяння (дія або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Дієвим механізмом впливу на кривдника є запровадження спеціальних заходів щодо нього, а саме: терміновий заборонний припис стосовно кривдника, який вносить до кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю

постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків строком до 10 діб та вручається кривднику, а його копія - постраждалій особі або її представнику. Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Даний припис може містити такі заходи як зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи, заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства. У разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні дія термінового заборонного припису припиняється.

Ще одним спеціальним заходом є обмежувальний припис. Право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають: постраждала особа або її представник; батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра), мачуха або вітчм дитини, а також орган опіки та піклування, коли насильство вчинено стосовно дитини; опікун, орган опіки та піклування - у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи.

Цим приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, а саме: заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців;

Дієвим заходом до кривдника є взяття його на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи. На профілактичний облік кривдника, з моменту виявлення факту вчинення домашнього насильства, бере і проводить з ним профілактичну роботу, Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється автоматично після завершення встановленого строку.

Для стимулювання зміни поведінки кривдників та переосмислення ними їхніх насильницьких дій, фахівці, які пройшли відповідне навчання проводять програми для кривдників. Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі або може бути направлено судом на проходження цієї програми на строк від трьох місяців до одного року. Відповідальними за виконання цих програм є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Профілактичні заходи та програми для кривдників повинні бути направлені на визнання кривдниками відповідальності за вчинення насильства та покладення краю їхнім насильницьким діям. І тому, для досягнення позитивного результату, потрібна плідна співпраця органів поліції, служб у справах дітей, органів пробації, центрів соціальних служб та управління соціального захисту населення. Програми для осіб, що вчинили домашнє насильство, повинні бути розроблені відповідно до кожного виду вчиненого домашнього насильства, але мати на меті одне: усвідомлення кривдником вчиненого протиправного діяння та недопущення випадків повторного насильства.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229 – VIII // Відомості Верховної Ради України . – 2018. – №5. – Ст.35.

Калініченко Ірина Вікторівна,

відділ «Гадяцьке бюро правової допомоги» Другого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Євроінтеграція є одним із головних пріоритетів нашої держави. Розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та Євросоюзом провадиться шляхом внутрішніх реформ, викорінення корупції, адаптації європейських стандартів, економічної інтеграції та політичної асоціації. Орієнтиром є країни-члени Євросоюзу, які мають ефективнішу державну систему управління, де громадянин є більш захищеним у своїх правах, мають більше шансів для саморозвитку, вищий рівень життя, впевненість у майбутньому. Шлях до цього орієнтиру пролягає для України через процес європейської інтеграції. Правова система України є відносно новою інституцією, яка постійно розвивається та удосконалюється. А тому надзвичайно важливим є аналіз діючого законодавства країн Європейського союзу задля впровадження кращих правозастосовних норм в вітчизняне законодавство. Конституція України як Основний закон країни гарантує право кожному громадянину на отримання безоплатної правової допомоги у випадках передбачених законом. Забезпечення реалізації цього права, відповідно до визначених умов її надання, вимагає впровадження державою ефективного правового та організаційного механізму, заснованого на європейських стандартах.

Різні країни мають певні відмінності в засадах, функціонуванні та управлінні системами безоплатної правової допомоги. У переважній більшості країн Європейського союзу безоплатна правова допомога надається особам, що не мають можливості дозволити собі адвоката для складення процесуальних документів чи вже безпосередньо для захисту та представництва інтересів в суді. При цьому така допомога може надаватися не виключно адвокатом, як це відбувається в Естонії, а й іншими суб'єктами.

Питання надання безоплатної вторинної правової допомоги та призначення адвоката в Україні у кримінальних справах вирішується Регіональними центрами, в цивільних та адміністративних справах - місцевими центрами. При чому в таких категорія справ інтереси клієнтів можуть представляти також працівники місцевих центрів. Якщо ж взяти Великобританію, то питанням про призначення правової допомоги в кримінальних справах займаються суди. А от у Нідерландах відповідне рішення приймається спеціальним урядовим органом, заснованим для управління процесом надання правової допомоги.

Власне надання безоплатної правової допомоги має розглядатися як зобов'язання, покладене на суспільство в цілому задля забезпечення рівного

доступу до права та правосуддя та підтвердження принципу рівності перед законом, якого вимагає верховенство права.

Україна поступово вдосконалює законодавство у відповідності до міжнародних норм. З прийняттям змін до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» розширилося коло осіб, які можуть отримати безоплатну вторинну правову допомогу і це є значним досягненням, адже дає змогу отримати безкоштовного адвоката/працівника центру для складення процесуальних документів та представництва інтересів в суді для дітей та осіб, що постраждали від насильства.

Процес адаптації права Європейського Союзу у вітчизняне законодавство є надзвичайно складним, адже потребує детального вивчення, дослідження та практики застосування відповідних норм. Повільно, але впевнено Україна переймає кращі правозастосовні доробки та удосконалює своє законодавство, а отже крокує назустріч Євроінтеграції.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460 – VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Богма А.В. Международно-правовые стандарты права лица на бесплатную правовую помощь и их имплементация в законодательстве Украины / А.В. Богма // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: Юридические науки. - 2013. - Т. 26(65). № 2-1.-Ч.2.- С. 391-403.

4. Рябцева Е.В. Формы бесплатной юридической помощи в международном праве и практике зарубежных стран // Евразийская адвокатура. - № 6(13). - 2014. - С. 20-23.

5. Сміт Р. Надання безкоштовної юридичної допомоги та управління системою надання безкоштовної юридичної допомоги Великобританії / Роджер Сміт [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.justice.org.uk.

Козир Тамара Олександрівна,

Директор Охтирського місцевого центру з надання БВПЦД

ВЗАЄМОДІЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЯК ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАДЯН

Сьогодні вимоги суспільства до адвоката, до юриста і до професії змінилися – юристу недостатньо бути просто надавачем юридичних послуг. Враховуючи те, що до місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги звертається велика кількість соціально незахищених громадян, суспільство вимагає від фахівців центрів бути здатним результативно спілкуватися із різними категоріями клієнтів. Вміти створити атмосферу своєрідного «соціального hub», тобто центру діяльності щодо захисту прав та свобод людей та доступу громадян до правосуддя [2].

Особливо важливо це для людей, доходи яких не дозволяють оплатити послуги юриста чи адвоката. Але, як відомо, соціальний статус людини ніяк не може бути перешкодою на шляху реалізації свого права на захист.

Отже однією з вимог до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги є сприяння формуванню правової культури, у тому числі правосвідомості громадянина, через проведення різноманітних заходів. Щоб люди знали та розуміли свої права, приймали активну участь у їх реалізації і захисті у

правовий спосіб, і головне, мали бажання це робити, а не пасивно очікували вирішення усіх своїх проблем від держави.

У наш час як ніколи важливо не лише бути обізнаним про свої права, але і вміти їх застосовувати, або принаймні, знати хто де і коли може надати якісну правову допомогу. Адже правове виховання має певні можливості для створення вагомих умов для реалізації особистості як правової людини. Тобто, формує правову культуру та правосвідомість громадянина. Створює конкретні умови для розвитку суб'єкта, що сприяє знаходженню балансу між автономністю та адаптованістю в суспільстві щодо процесів і подій, що відбуваються, в тому числі, в правовій сфері. Правове виховання має змогу попередити неправову поведінку особи та допомагає уникати створення в його правосвідомості антиправових настанов.[3]

Враховуючи це, поширення правової інформації та правових консультацій, за умови їхньої ефективності та системності, може суттєво посилити стан правової захищеності населення. Оскільки, для створення якісно нових ефективних інституцій необхідно забезпечити широку зацікавленість розвитком держави в цілому і окремої громади, кожного мешканця громади. При цьому зацікавленість повинна бути не лише формальна, а цілком свідомо та цілеспрямована. З цією метою необхідно створити у молоді (в першу чергу) внутрішню потребу у причетності до позитивних змін та почуття непримиренності до негативних явищ, вміння виокремлювати та формулювати порушення невід'ємних прав та свобод людини, практичні знання та навички з правового вирішення питань. Що в свою чергу сприятиме побудові миролюбного та відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку.

Саме з метою поглиблення правосвідомості і посадових осіб і пересічних громадян необхідно налагодити взаємодію державної системи та неурядових провайдерів безоплатної правової допомоги, сільських активістів як «правопомічників» в громадах та інших інструментів, які можуть розширювати доступ до правосуддя серед мешканців населених пунктів, незалежно від соціального та майнового стану.

Така взаємодія та тісна співпраця дозволяє значно підвищити рівень правової поінформованості мешканців, допомагає покращити якість надання правової допомоги та розширення доступу до безоплатної вторинної правової допомоги мешканцям віддалених населених пунктів. Крім того, це дозволяє системно проводити різноформатні заходи для підвищення правосвідомості із усіма верствами населення громади.

Об'єднання зусиль для досягнення спільних цілей та подальшого розвитку системи безоплатної правової допомоги і закладів освіти в цілому – мета співпраці Охтирського МЦ з надання БВПД із відділом освіти Охтирської міської ради. Напрацьований упродовж 3,5 років значний досвід організації співпраці закладів позашкільної, загальної середньої освіти та місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги щодо організації правової освіти, проведення пошуково-дослідницької роботи засобами проєктної діяльності, напрацюванні спільного методичного матеріалу з питань організації пошуково-дослідницької, правоосвітницької, правовиховної роботи з учнівською молоддю міста, вихованнями гуртків позашкільного центру. На сьогодні, вихованці Охтирського міського центру позашкільної освіти-Мала академія наук беруть активну участь у плануванні, організації та проведенні різноманітних правопросвітницьких заходів у навчальних закладах міста.

На сьогодні є гостра потреба у визначенні основних пріоритетів, цілей, мети правового виховання людини. Вони повинні забезпечити не лише розвиток особистості, а й процес формування громадянина, виділити його особисті

персональні компетенції, тобто моральність, патріотизм, професійна компетентність, творче начало. [1]

Результатом цього повинно стати прагнення самовдосконалюватися, відчуття обов'язку і виникнення відповідальності в конкретній особистості. Мета правового виховання це необхідність сформувати в кожному громадянині певні особисті компетенції, риси і якості, розвинути спосіб мислення, вдосконалити почуття та їх розуміння, конкретизувати вчинки і поведінку, підштовхнути людину до саморозвитку.

Література:

1. Баєв В.В. Партнерство заради якості безоплатної правової допомоги: обговорення в міжнародному форматі / В.В. Баєв // Вісник НААУ. – 2015.–№ 1-2 (10).– С.28–35.

2. Вишневський А.В. Посилення правової спроможності в країнах з перехідною економікою: вихід за рамки звичних уявлень / А.В.Вишневський // Інформаційний дайджест Безоплатна правова допомога в Україні. – 2016. – №15.

3. Сліпенчук В.О. Виховання правової людини як шлях до побудови правового суспільства в сучасній Україні/ О.В.Сліпенчук // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2012. – № 3. – С.44-51.

Костроміна Олена Георгіївна,

*Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Реальним способом захисту прав людини в світі є надання безоплатної правової допомоги. Наскільки ефективна дана система в Україні?

Безоплатна правова допомога – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1].

Треба зазначити, що внесення змін до ст. 14 Закону «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закону) протягом 2017 - 2018 рр. сприяло вдосконаленню та підвищенню ефективності дії системи надання безоплатної правової допомоги в Україні.

Право на безоплатну вторинну правову допомогу мають особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону [1].

Згідно ст.13 Закону безоплатна вторинна правова допомога є видом державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

1) захист;

2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

3) складання документів процесуального характеру [1].

Удосконаленню системи безоплатної правової допомоги сприяло також підписання 19.11.2013 р. Меморандуму про співпрацю між Національною

асоціацією адвокатів України та Міністерством юстиції України (далі разом - Сторони) у цій сфері. Робочими органами, які забезпечують його виконання є Рада адвокатів України та Координаційний центр з надання правової допомоги.

У Меморандумі Сторони визначають пріоритетними такі напрями співпраці:

- інформаційна взаємодія;
- дотримання гарантій адвокатської діяльності та захист професійних прав адвокатів;
- розроблення, затвердження та впровадження стандартів якості надання безоплатної правової допомоги;
- моніторинг та оцінювання якості надання адвокатами безоплатної правової допомоги;
- підвищення кваліфікації адвокатами [2].

Отже, формування ефективної системи надання правової допомоги за рахунок держави забезпечує кожній людині право на правову допомогу. В Україні законодавчо закріплено право кожного громадянина на отримання безоплатних правових послуг, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги, що сприяє забезпеченню реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод.

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 51. – Ст. 577. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

2. Меморандум про співпрацю між Національною асоціацією адвокатів України та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги від 19.11.2013. – Документ n0021323-13. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0021323-13>.

Лозинська Тамара Миколаївна,

Полтавська державна аграрна академія,

доктор наук з державного управління, професор

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Згідно Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.11 р. № 3460 – VI [1] в країні створена мережа регіональних і місцевих центрів надання безоплатної вторинної правової допомоги та разом із цим функції інформування, роз'яснення, консультування щодо прав громадян та їх реалізації залишилися серед повноважень органів місцевого самоврядування (ОМС) [2]. Отже, органи місцевого самоврядування є суб'єктами надання безоплатної правової допомоги, але лише первинної правової допомоги, що дозволяє забезпечити рівний доступ громадян до правосуддя шляхом їх інформування та підготовки документів непроцесуального характеру. Зростання обсягів законотворчої діяльності, реформування усіх сфер суспільного життя, загострення суспільних конфліктів, зміна порядків реалізації правовідносин громадян обумовлюють і збільшення їх запитів на правову допомогу. З огляду на вказані тенденції, ОМС мають здійснювати: організаційну роботу із надання первинної безоплатної правової допомоги; просвітницьку діяльність серед населення щодо його прав та способів їх реалізації; узгодження заходів просвітницько-правового характеру з роботою регіональних та місцевих центрів надання безоплатної вторинної правової допомоги; планування надання безоплатної первинної правової допомоги з розподілом повноважень між працівниками виконавчих комітетів місцевих рад.

Останні три роки в Україні активно створювалися об'єднані територіальні громади (ОТГ) з виділенням старостинських округів, очолюваних старостами. До повноважень старост як членів виконавчих комітетів Законом України «Про безоплатну правову допомогу» віднесено і функції щодо надання правової допомоги, а саме: надання правової інформації; надання консультацій і роз'яснень з правових питань; складання заяв, скарг та інших документів правового характеру; надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги [1]. На сьогоднішній час ОМС у процесі організаційного забезпечення надання первинної безоплатної правової допомоги зіштовхується з рядом проблем, які мають знайти своє розв'язання найближчим часом. До основних з них доцільно віднести:

- зростання витрат місцевих бюджетів у разі створення комунальних підприємств з надання правових послуг;
- нестача кваліфікованих юристів у сільській місцевості та слабкі мотиваційні механізми їх залучення до роботи в органах виконавчої влади або комунальних підприємствах;
- слабкий взаємозв'язок між ОМС і бюро та центрами надання безоплатної правової допомоги;
- відсутність стійкої практики звернення населення за юридичною допомогою, що не сприяє поширенню правової грамотності;
- недостатність юридичної підготовки працівників виконавчих комітетів місцевих рад, зокрема старост, що негативно позначається на якості правової допомоги.

Вирішення зазначених питань можливе різними шляхами, але одним з них є поглиблення співпраці ОМС з бюро та центрами надання правової допомоги. Зараз більш ініціативними щодо налагодження відповідної співпраці є регіональні та місцеві центри надання правової допомоги, про що свідчить перелік комунікативних заходів, розміщених на сайтах цих центрів, отже ОМС мають стати активнішими у залученні фахівців центрів і бюро до проведення роз'яснювальної роботи щодо прав громадян стосовно насильства в сім'ї, спадкування, фінансових зобов'язань членів сім'ї, булінгу, доступу до соціальних послуг тощо. Не можна не помітити активізацію роботи щодо правової освіти молоді, але її недостатньо, тож поглиблення співпраці ОМС з регіональними та місцевими центрами надання безоплатної правової допомоги у цій сфері буде корисною для громад.

Підвищення правової обізнаності працівників виконавчих комітетів рад може бути забезпечено шляхом запровадження спільного з бюро правової допомоги або центрами надання правової допомоги прийому громадян, які потребують вторинної правової допомоги. Такі спільні заходи сприятимуть скороченню витрат часу клієнтів та підвищенню якості їх обслуговування. Важливим у цьому контексті є також проведення спільних комунікативних заходів – семінарів, зустрічей зі студентами та іншими категоріями громадян, круглих столів, конференцій тощо. Необхідність посилення такої взаємодії обумовлюється й тим, що ОМС не можуть відмовити у наданні правових послуг громадянам з тієї причини, що на території відповідної ради діє бюро або місцевий центр надання безоплатної правової допомоги. Наказ Міністерства юстиції України від 15.06.2012 №891/5 «Про затвердження Порядку та критеріїв залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги» [3] дозволяє ОМС залучати до надання безоплатної первинної правової допомоги юридичних осіб приватного права, що може бути корисним у випадку зростання кількості звернень громадян з певних правових питань, наприклад, урегулювання земельних чи майнових спорів. Реалізація наведених вище заходів, яка певною мірою уже здійснюється,

дозволить органам місцевого самоврядування суттєво підвищити свою роль у наданні населенню безоплатної первинної правової допомоги.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.11 № 3460 – VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/3460-17.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр.

3. Про затвердження Порядку та критеріїв залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги: Наказ Міністерства юстиції України від 5.06.2012 №891/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/z0987-12.

Малаш Катерина Степанівна,

відділ «Шишацьке бюро правової допомоги» Першого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, головний спеціаліст

ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

7 січня 2018 року набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», особою, яка постраждала від домашнього насильства є будь-яка особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що їй постраждала особа, а також погрози вчинення таких дій.

Форми домашнього насильства: економічна, психологічна, сексуальна та фізичне насильство.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначає, що особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі є особа, яка зазнала насильства за ознакою статі.

Насильство за ознакою статі – діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі визнається Законом, як «постраждала особа» і окремо надане визначення «постраждалої дитини» - як особи, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Постраждала дитина має всі права постраждалої особи, реалізація яких забезпечується з урахуванням найкращих інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку, захист прав та інтересів постраждалої дитини, у тому числі звернення до суду, представництво її прав та інтересів у суді, крім батьків та інших законних представників дитини, можуть

здійснювати родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчм дитини, якщо вони не є кривдниками дитини, а також орган опіки та піклування.

Постраждала особа має право на дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків домашнього насильства.

Постраждала особа може звернутись особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та отримати повну та вичерпну інформацію про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися та безоплатно відповідно до власних потреб отримати соціальні послуги, медичну, соціальну та психологічну допомогу.

Постраждала особа відповідно до пункту 13 частини 1 статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI має право на всі види правових послуг, що охоплюється поняттям безоплатна вторинна правова, а саме: захист, здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складення документів процесуального характеру.

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення. При зверненні за захистом свого порушеного права постраждала особа має право на вибір спеціаліста за статтю (за можливості) та повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також конфіденційність інформації особистого характеру та захист персональних даних.

Постраждала особа може звернутись до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, а також за відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю.

Отже, головними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є: запобігання домашньому насильству, ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством, належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Для отримання консультації з правових питань необхідно звернутися до найближчого центру правової допомоги (адресу можна дізнатися на сайті www.legalaid.gov.ua).

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 28.08.2018 року №3460-VI - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 07.01.2018 №2866-IV - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 року №2229-VIII- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

4. Запобігання та протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. – К. : ДЦССМ, 2004. – 192 с.

5. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній» / Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. – Київ, 2016. – 90 с.

Маценко Людмила Олександрівна,
відділ «Диканське бюро правової допомоги»
Другого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги, заступник начальника відділу

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПISУ ТА ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПISУ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Протягом тривалого часу проблема домашнього насильства була та залишається однією із ключових у світовій спільноті, боротьбі з якою завжди приділялася значна увага. Разом з тим, в Україні донедавна хоча й діяв Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який передбачав наявність спеціальних заходів з попередження домашнього насильства, а саме: 1) офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї; 2) взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї; 3) захисний припис [2], проте на практиці протягом доволі тривалого часу ці заходи майже не застосовувалися, оскільки ставлення держави до проблеми насильства в сім'ї ґрунтувалося на позиції невтручання в приватне життя громадян [1].

Актуальність цієї теми дослідження зумовлена, насамперед, тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах економічної кризи, політичної напруги та військових конфліктів, існує тенденція до загострення та дестабілізації відносин у сім'ї. Відтак виникає необхідність вдосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням основоположних прав людини.

На проблемних питаннях, пов'язаних із порушенням прав людини в результаті вчинення насильства в сім'ї неодноразово зосереджували свою увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: К.Б. Левченко, Г.О. Христова, В.О. Брижик, Д.Г. Заброна, Л.С. Кобилянська, В.В. Пивоваров та інші.

Із набуттям чинності новим Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 року № 2229-VIII (далі – Закон № 2229-VIII) [3] проблема недосконалості законодавства у цій сфері була частково вирішена, але безумовно існують певні прогалини, які пов'язані із застосуванням на практиці вищевказаного закону.

Так, ч. 3 ст. 25 Закону № 2229-VIII передбачено, що під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення. При цьому, до повноважень працівників уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України належить можливість у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишати [3].

Ст. 26 Закону № 2229-VIII передбачено можливість винесення судом обмежувального припису стосовно кривдника на строк від одного до шести місяців. Також п. 2 ч. 2 ст. 26 вищевказаного закону містить положення про те, що обмежувальним приписом до кривдника може бути застосовано такий спосіб обмеження його прав, як усунення перешкод у користуванні майном, що є

об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи [3].

Водночас ст. 41 Конституції України передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Право приватної власності є непорушним [4].

Проаналізувавши вищевказані положення, можна стверджувати, що Закон № 2229-VIII обмежує право власності особи, яка вчинила насильство в сім'ї, оскільки на період дії термінового заборонного припису або обмежувального припису, що передбачає усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності, кривдник фактично позбавляється права користування майном, яке належить йому на праві приватної власності. На практиці можуть виникати випадки, коли особа, яка вчинила насильство в сім'ї, не зможе користуватися житловим приміщенням, яке належить їй на праві приватної власності та змушена буде проживати просто на вулиці. Крім того, існує ймовірність того, що потерпіла особа буде зловживати правом користування майном, яке є спільною сумісною власністю або належить на праві приватної власності кривднику, внаслідок чого знову ж таки буде порушуватися право власності особи, яка вчинила насильство в сім'ї та до якої було застосовано терміновий заборонний припис або обмежувальний припис.

Тож, вбачаємо два способи вирішення вищевказаної проблеми: 1) створення спеціальних державних реабілітаційних центрів для осіб, які вчинили насильство в сім'ї та закріплення на законодавчому рівні права кривдників тимчасово перебувати у таких центрах та користуватися їхніми послугами, у випадку, якщо кривдник має у власності лише одне житлове приміщення і не може ним скористатися в результаті дії накладеного на нього термінового заборонного припису або обмежувального припису; 2) закріпити на законодавчому рівні можливість застосування тимчасового заборонного припису та обмежувального припису в частині, що передбачає обмеження реалізації права власності на житло, лише до тих осіб, які мають у власності інше житло, крім того, доступ до якого обмежено в результаті застосування термінового заборонного припису або обмежувального припису.

Література:

1. Пивоваров В.В., Ілліна А.В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання і протидію домашньому насильству// Порівняльно-аналітичне право. – 2018. – № 1. – Ст. 280.

2. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15.11.2001 року № 2789-III // Голос України. – 2001. – № 242. – Ст. 16.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII.- Голос України. – 2018. – №4. – Ст. 32.

4. Конституція України: офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.

Николайшин Марія Іванівна,

*Стрийський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги
у Львівській області*

ПОСИЛЕННЯ ПРАВОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА АБО НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

7 січня 2018 року набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3], яким внесено зміни до Закону України

«Про безоплатну правову допомогу» [1]. Зокрема, розширено доступ до безоплатної вторинної правової допомоги для осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а також для дітей.

Як відомо, безоплатна вторинна правова допомога полягає в отриманні захисту, представництва інтересів у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру. Її надають юристи центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги або бюро правової допомоги, а також адвокати, які співпрацюють із центрами. Послуги юристів та адвокатів оплачує держава.

Право на безоплатну вторинну правову допомогу мають найбільш чутливі та соціально незахищені категорії осіб, такі як: діти-сироти, ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4] (у том числі й учасники АТО), малозабезпечені, люди з інвалідністю, переселенці та особи, які претендують на отримання статусу внутрішньо переміщеної особи, біженці, та інші відповідно до ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [1].

Із внесеними законодавчими змінами право на всі види безоплатної вторинної правової допомоги отримали й особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі.

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги отримали нові повноваження щодо роботи із цією категорією, які полягають у:

- забезпеченні надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам, у тому числі на базі загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб;

- взаємодії із іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- звітуванні про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», особою, яка постраждала від домашнього насильства, є будь-яка особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі [3].

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначає, що особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі є особа, яка зазнала насильства за ознакою статі [2].

Насильство за ознакою статі – діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Крім того, згаданими законодавчими змінами розширено категорію дітей як суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу. Отримати її відтепер можуть не лише діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (як було до цього часу), а усі діти.

10 жовтня 2018 року розпорядженням Кабінету міністрів України №728-р Уряд схвалив Концепцію Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року [5].

Метою програми є забезпечення розбудови системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі відповідно до міжнародних стандартів і Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3] в умовах децентралізації та запровадження комплексних дій та заходів, спрямованих на зменшення масштабу такого явища.

Цим документом передбачено, що виконання Програми дасть змогу знизити рівень домашнього насильства, насильства за ознакою статі та забезпечить захист прав постраждалих осіб через удосконалення системи запобігання та протидії такому насильству, удосконалення відповідної нормативно-правової бази, запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. За результатами виконання Програми має бути забезпечено: зростання довіри громадян до суб'єктів, що здійснюють заходи у зазначеній сфері, подолання психологічних та інших бар'єрів у прийнятті та реалізації рішень щодо звернення до цих суб'єктів з приводу такого насильства; доступність і якість надання необхідних соціальних послуг; зростання кількості притягнених до відповідальності кривдників; підвищення рівня обізнаності населення з даних питань; спеціальну підготовку фахівців з числа суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі [5].

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
4. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
5. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zapobigannya-ta-protidii-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoju-stati-na-period-do-2023-roku>.

Ночовний Юрій Володимирович,

начальник відділу представництва Першого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ІНСТИТУТ ПАРАЮРИСТІВ В УКРАЇНІ ТА НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Інститут параюристів (від англійського «paralegal») або громадських радників виник внаслідок допомоги тим громадянам, які не мали змоги звернутися до професійних юристів через фінансовий та географічний бар'єри.

Поняття «параюрист» увійшло в обіг на початку 1970-х років у США: так у штаті Каліфорнія стали називати людей, які без юридичної освіти наважилися вирішувати певні власні правові проблеми, зокрема, питання оформлення розлучень, банкрутства та зміни ім'я. З часом ці люди почали допомагати іншим у

своїй громаді, й термін «параюрист» закріпився за особами, які надають правову допомогу без відповідної освіти [1, с. 39-40].

Спочатку параюристи з'явилися у високорозвинених країнах (США, Велика Британія), де вони виступають помічниками професійних юристів. У низці країн громадські радники є правовими консультантами в громадах. У деяких країнах параюристи орієнтовані своєю діяльністю на окремі групи населення. Наприклад, у Бангладеші громадські радники спеціалізуються на альтернативних способах вирішення спорів, а в Малаві – на допомозі ув'язненим.

Ініціатива громадських радників активно впроваджується в Україні Міжнародним фондом «Відродження» спільно з Координаційним центром з надання правової допомоги, Мережею правового розвитку та іншими провайдерами правової допомоги.

Так, для зацікавлених осіб проводять навчальні курси з основ прав людини, адвокації та комунікації, практик ефективного діалогу тощо. За результатами навчання учасники отримують свідоцтво [2].

Громадські радники – звичайні члени громад, які мають авторитет і певні знання щодо правових механізмів. Громадські радники не є власне юристами і не мають юридичної освіти.

Параюристи безпосередньо взаємодіють із населенням – здійснюють «первинну» юридичну консультацію громадян, які не мають змоги звернутися за отриманням правової допомоги до професійних юристів.

Параюристи в українських реаліях це в першу чергу комунікатори, активні люди з авторитетом в громаді (або молоді люди, що прагнуть його здобути). В місцевих громадах параюристами можуть бути представники сервісних організацій, органів місцевого самоврядування чи виконавчої влади, а також студенти юридичних факультетів. Окрім того, в деяких випадках функції громадських радників можуть брати на себе соціальні працівники та волонтери, що мають змогу комунікувати з людьми, які перебувають в складних життєвих обставинах. Також надавати правові консультації можуть працівники місцевих бібліотек, шкільні вчителі правознавства та місцеві лідери громадської думки [3, с. 292].

На відміну від інших країн де чітко встановлено статус громадського радника, його повноваження та обов'язки, параюристи в Україні не мають офіційного статусу. Так лише в ч.2. ст. 2 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» згадується порядок надання безоплатної правової допомоги фізичним особам на благодійних засадах фізичними та юридичними особами, які займаються благодійною діяльністю самостійно або спільно з відповідними благодійними організаціями, регулюється відповідним законодавством і статутами цих організацій [4].

Підсумовуючи, зазначимо, що діяльність параюристів або громадських радників на законодавчому рівні в Україні не врегульована. На даний час в нашій країні існують окремі короткострокові програми навчання параюристів. Очевидно, що для якісного надання безоплатної правової допомоги необхідно легітимізувати статус параюриста через його взаємодію з місцевими громадськими організаціями, які зазвичай є авторитетними в громаді. Крім того необхідно взаємодіяти з лідерами громадської думки, наприклад, журналістами. І найголовніше дієва співпраця з місцевими центрами та бюро безоплатної вторинної правової допомоги.

Література:

1. Єрошенко К. Параюридична практика: чого може навчитися з міжнародного досвіду українська соціальна робота? / К. Єрошенко // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. – 2017. – № 3. – с. 38-47.

2. Офіційний веб-сайт «Інтернет альманах АНТИДОТ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://antydot.info/analytics/ne-znajshov-yurysta-spytaj-u-hromadskohoradnyka>.

3. Рішко М.І. Українські параюристи – нові можливості доступу до безоплатної правової допомоги / М. І. Рішко // Публічне право. – 2017. – № 2. – с. 291-296.

4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» : за станом на 28.08.2018 // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

Попадинець Василь Юрійович ,

*Директор Регіонального центру з надання БВПД
у Закарпатській області, магістр державного управління*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Створення ефективної системи безоплатної правової допомоги відбувається шляхом створення взаємопов'язаних складових системи – первинної та вторинної безоплатної правової допомоги; забезпечення належного рівня та оптимального порядку оплати правової допомоги за рахунок державного бюджету; встановлення чітких критеріїв доступу осіб до безоплатної правової допомоги; створення ефективної моделі управління системою безоплатної правової допомоги та її фінансування.

Із відкриттям бюро правової допомоги (вересень 2016 рік) забезпечується правопросвітництво територіальних громад, надання безоплатної первинної правової допомоги, доступ до безоплатної вторинної правової допомоги, надання безоплатної вторинної правової допомоги (крім захисту), доступ до електронних сервісів Міністерства юстиції України.

Ключові слова: система безоплатної правової допомоги, бюро правової допомоги, доступність безоплатної вторинної правової допомоги, незалежність системи безоплатної правової допомоги, інститут незалежного провайдера, партнерство

Українська система безоплатної вторинної правової допомоги включає чималий перелік осіб, які мають право на БВПД, відтак забезпечує широкий доступ до правосуддя та захист прав людини. Підтримка розвитку системи БПД є важливою з огляду на те, що вона є гарантом забезпечення рівного доступу до правосуддя, правової інформації та консультацій, посилення правової спроможності громад.

Проблеми і перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні досліджували С. Шаталюк, С. Гончаренко, Є. Бова, О. Хорошенко, А. Іванцова, П. Корнієнко, А. Атамасов, М. Стаматіна, О. Лисенко, А. Вишневський.

Метою статті аналіз актуальних питань розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні та окремого регіону.

Історія розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні є унікальним досвідом моделювання нових суспільних відносин і застосування на практиці теорії права в частині їх поетапного правового врегулювання. Створення системи безоплатної правової допомоги було ініційовано та започатковано Міністерством юстиції України з метою реалізації статті 59 Конституції України та виконання міжнародних зобов'язань, передбачених Резолюцією 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною». Згідно Резолюції 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» Україна зобов'язана покращити доступ до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини [3].

Так, голова Офісу Ради Європи в Україні Мортен Енберг на відкритті заходу Координаційного центру з надання правової допомоги зазначив: «Безоплатна правова допомога є важливим елементом чесної та ефективної системи правосуддя, що базується на захисті прав людини і верховенстві права. Це основа розширення доступу до правосуддя в межах права на справедливий суд, закріпленого у Статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. І тому дуже важливим є запровадження механізмів для підвищення якості та доступності правової допомоги, гарантованої державою» [4].

Як вважає Міністр юстиції Павло Петренко: «Ми почали будувати дійсно ефективну систему захисту прав людини, яка стала одним із головних елементів реформи Міністерства юстиції. Мін'юст почав виконувати свої основні функції: просвітницьку роботу, захист прав громадян і забезпечення справедливості. Мені приємно констатувати, що система безоплатної правової допомоги в Україні відбулася, і це одна з найбільш ефективних систем на теренах Європи, яка повністю відповідає стандартам доступу до правової допомоги закладеним в Європейській конвенції з прав людини» [4].

15 вересня 2016 року у Києві представлено висновки та рекомендації звіту Ради Європи за результатами оцінювання системи безоплатної правової допомоги в Україні у світлі стандартів та передового досвіду Ради Європи. Оцінювання здійснювали експерти Ради Європи: Петер ван ден Біггелар (колишній виконавчий директор Бюро правової допомоги Королівства Нідерланди), професор Алан Патерсон (голова Міжнародної групи правової допомоги, директор Центру професійної юриспруденції Університету Стратклайд, Шотландія), Надежда Хрїптівські (директор програм Центру правових ресурсів (Республіка Молдова), член Європейської комісії з боротьби з расизмом та нетерпимістю), Олександр Банчук (к.ю.н., експерт Центру політико-правових реформ, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України), Геннадій Токарев (адвокат, голова Центру стратегічних справ Харківської проваксісної групи). Серед учасників обговорення результатів – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, представники судової гілки влади, адвокатури, професійних організацій правників, міжнародних та громадських організацій. Оцінювання, проведене у лютому-червні 2016 року, включало аналіз нормативно-правової бази, структури, організації та функціонування української системи БВПД. Зокрема, дослідження охопило такі аспекти як доступ до правової допомоги, порядок призначення та заміни адвокатів, забезпечення якості й відповідні контрольні механізми, оплату послуг адвокатів, незалежність органів, відповідальних за безоплатну правову допомогу, тощо. Мета оцінювання полягала в аналізі відповідності української системи безоплатної вторинної правової допомоги стандартам і передовому досвіду Ради Європи, виявленні викликів і потреб, наданні рекомендацій щодо подальшого вдосконалення правового поля і стратегій розвитку, а так само практики правозастосування.

Серед потреб та пріоритетів Координаційного центру з надання правової допомоги, що мають бути враховані під час розробки напрямів плану дій Ради Європи для України на 2018–2020 рр., Сергій Троценко запропонував включити питання підтримки розвитку системи БПД в Україні, виходячи з основних пріоритетів її розвитку, відображених у порядку денному реформ в Україні:

Переорієнтація системи БПД з надання правової допомоги окремим фізичним особам на посилення правової спроможності та правових можливостей територіальних громад.

Створення ефективної системи управління правовими знаннями та розвиток людського потенціалу правничої спільноти та партнерських мереж системи БПД.

Децентралізація системи БПД у цивільних та адміністративних справах, а також пілотування моделі офісів громадського захисту у кримінальних провадженнях.

Розбудова комплексної інформаційно-аналітичної системи забезпечення надання безоплатної правової допомоги (КІАС) та впровадження інших новітніх інформаційних технологій [4].

Підтримка розвитку системи БПД є важливою з огляду на те, що вона є гарантом забезпечення рівного доступу до правосуддя, правової інформації та консультацій, посилення правової спроможності громад.

07 грудня 2017 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», яким, зокрема, було внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Завдяки цим змінам особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, віднесені до суб'єктів права на отримання безоплатної вторинної правової допомоги.

Згідно зі статистикою протягом минулого 2017 року до Національної поліції України було подано 110 тис 923 заяви з приводу домашнього насильства, за півроку 2018 р. – близько 60 тис. На думку правоохоронців та правників ці цифри не відображають реальний стан справ та становлять лише десяту частину від постраждалих.

Література:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»
3. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною: Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1466 від 05.10.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_611.
4. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalaid.gov.ua/ua/component/content/article/137-novyny/veresen-2016/1836-rada-uevropy-nadala-otsinku-systemi-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-v-ukraini-vysnovky-ta-rekomendatsii>.

Протченко Ірина Борисівна,

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Чернігівській області, директор

ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ ЯКОСТІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Система безоплатної правової допомоги функціонує в Україні вже шостий рік, але постійно обговорюються шляхи досягнення вищої якості правової допомоги та кращої взаємодії для забезпечення справедливого правосуддя. Зокрема, Владімір Рістовські - Голова Офісу Ради Європи в Україні назвав створення системи безоплатної правової допомоги важливим досягненням України за відносно короткий проміжок часу. За цей же період часу безоплатна правова допомога, на його думку, продемонструвала потенціал до ефективного функціонування, довела чітку орієнтацію на сталий інституційний розвиток та постійне поліпшення якості своєї роботи. «Рада Європи має продуктивний досвід співпраці з Координаційним центром з надання правової допомоги. Наші об'єднані зусилля дали змогу забезпечити розуміння того, що адвокати системи добре «озброєні», аби застосувати європейські стандарти прав людини у своїй повсякденній роботі.

У функціонуванні системи, існує коло викликів у взаємодії із судами та правоохоронними органами області, які стоять на «порядку денному». У першу

чергу, виявляються порушення працівниками органів внутрішніх справ права на захист і штучні обмеження можливостей для реалізації процесуальних повноважень адвокатами. Зокрема, спостерігається негативна динаміка у дотриманні процесуальних норм з боку слідства, яка потребує уваги та належного реагування. Кількість випадків порушення прав сторони захисту на конфіденційне побачення із клієнтом, за свідченням наших адвокатів зросла, а кількість випадків, коли час фактичного затримання не співпадає із часом, зазначеним у протоколі затримання, збільшилася на 20 %.

Шостий рік діє новий кримінальний – процесуальний кодекс України. Шостий рік у нас є унікальна можливість захищати права людини дійсно на рівних з обвинуваченням підставах. Втім, наш моніторинг показує, що ситуація із захистом прав людини, на жаль, не покращується.

В Чернігівській області існують системні проблеми, як збереження практики повідомлень про затримання із суттєвим запізненням після фактичного обмеження свободи пересування людини, випадки приховування правоохоронними органами часу фактичного затримання та неналежної реєстрації осіб, а також порушення при проведенні обшуків затриманих осіб та дозволених законодавством строків тримання. Сьогодні необхідна координація зусиль усіх суб'єктів правосуддя щодо припинення практики протиправних затримань осіб та затримань без належного оформлення їх статусу.

З метою вирішення вищезазначених проблем в Чернігівській області налагоджена співпраця з регіональним представником Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Подальша співпраця підвищить дієвість втручання представника, зокрема, у випадках жорстокого поводження в місцях позбавлення волі, дотримання принципу недискримінації та захисту даних.

Таким чином, заходи із зміцнення потенціалу офісу представника Омбудсмана, вживані для забезпечення ефективного виконання функцій національного превентивного механізму, допоможуть зміцнити систему захисту прав людини.

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Чернігівській області співпрацює з Чернігівським громадським комітетом захисту прав людини. Проводяться спільні заходи щодо інформаційної кампанії з питання дій громадянина України якщо він потрапив до ситуації, що пов'язана з сучасними формами рабства у Росії, зокрема, шляхом обману, шантажу, використання уразливого стану, погроз чи насильства був/була залучений(на) до незаконного обігу наркотиків. В Чернігівській області офіційно зареєстровано таких дев'ять осіб.

На сьогодні не визначені сфери, що потребують вдосконалення, зокрема підвищення обізнаності та життєвих заходів з припинення торгівлі людьми з метою трудової експлуатації, внутрішньої торгівлі, а також встановлення контролю за потраплянням іноземних громадян до України. Спільна діяльність у боротьбі з торгівлею людьми допоможе в роботі з повної імплементації Конвенції Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми, що є ефективним інструментом протидії торгівлі, кримінального переслідування торговців людьми і захисту жертв. Потенціал організацій, що беруть участь у боротьбі з торгівлею людьми, буде рости, і повинні бути створені законодавчі процедури та механізми для забезпечення своєчасної допомоги жертвам торгівлі людьми.

У Чернігівській області налагоджена співпраця із засобами масової інформації.

Так, партнерами Менського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги стали газети: «Наше слово», «Менщина», «Життя Семенівщини», «Сіверський край», «Маяк», «Промінь», «Нові горизонти», «Час» та телерадіокомпанія «Сіверська».

Ніжинський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги співпрацює з редакціями газет: «Сіверська», «Носівські вісті», «Ніжинський вісник»; інформаційними порталами: Інформаційними порталами: «Mynizhyn.com», «nizhyn.city», «Нежатин», а також з телерадіокомпаніями «ТІМ», «Ніжинське телебачення», Громадське телебачення та іншими.

Чернігівський місцевий центр має таких партнерів, як редакції газет «Теледень - Славутич», «Новини Придесення», «Гарт», «Дитинець», «Наш край», «Чернігівський вісник», «Життя Полісся», Чернігівська обласна державна телерадіокомпанія, Телерадіоагентство «Новий Чернігів» та іншими. Протягом 2017 - 2018 років по області було надруковано та висвітлено в ефірі 960 інформаційних матеріалів щодо правових питань.

Така взаємодія та тісна співпраця дозволяє значно підвищити рівень правової поінформованості мешканців області, допомагає покращити якість надання правової допомоги та розширення доступу до безоплатної вторинної правової допомоги мешканцям віддалених населених пунктів.

Об'єднання зусиль для досягнення спільних цілей та подальшого розвитку системи безоплатної правової допомоги і адвокатури в цілому – мета нашої спільної співпраці із Радою адвокатів Чернігівської області. Конструктивний діалог між адвокатурою та державою щодо безоплатної правової допомоги дозволяє максимально врахувати інтереси адвокатів при розбудові системи.

Сьогодні існує низка питань щодо подальшого розвитку системи безоплатної правової допомоги, які потребують дискусій з приводу їх вирішення. Зокрема, це і процедура проведення конкурсу, і процедура моніторингу та оцінювання якості, і процедура призначення захисників до клієнтів – питання на порядку денному, які не мають однозначної відповіді, але стосовно яких ведеться професійний діалог.

Так, в цьому напрямі регіональний центр в області співпрацює з Чернігівським громадським комітетом захисту прав людини та Громадською організацією «MART».

Наступним пріоритетним напрямом співпраці регіонального центру області із громадськими організаціями, які фінансуються за сприяння Міжнародного фонду «Відродження», є підтримка цією інституцією системи управління знаннями усередині системи — каскадування знань і навичок, обмін кращими практиками та набутим досвідом між центрами БВПД та адвокатами. Це те підґрунтя, на якому буде створюватися прогрес системи якості безоплатної правової допомоги сьогодні, а також дає можливість для адвокатської спільноти області обмінюватися кращим набутим досвідом, збирати та аналізувати дані спільно, а на основі цього покращувати і якість, і доступ до безоплатної правової допомоги [1, с.31].

Потреба людей у правовій допомозі величезна та нескінченна. Правники достойно відповідають цій потребі, втім, їм необхідне постійне підвищення кваліфікації. Безперервне підвищення кваліфікації професійних адвокатів – обов'язкова вимога для адвокатів, які надають послуги.

Ще один важливий партнер в реалізації нашої місії – це суди, роль яких у дотриманні прав людини є ключовою. Серед викликів у взаємодії із ними сьогодні фіксуємо складності щодо своєчасного інформування про рішення стосовно залучення адвоката безоплатної правової допомоги та щодо часу судового засідання, а також слабе реагування на процесуальні порушення з боку сторони обвинувачення[1, с.32].

Втім, очевидно, і в судовій системі сьогодні є бажання підтримки системи безоплатної правової допомоги, про що свідчить, зокрема, започаткована разом із громадською організацією «Об'єднання адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» практика відкриття у судах різних інстанцій кабінетів для адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Так,

перші робочі кабінети для адвокатів запрацювали в смт.Ріпки та Апеляційному суді Чернігівської області.

Успіх системи правової допомоги полягає у наданні послуг високої якості. Саме завдяки цьому будеться довіра до системи зі сторони клієнтів.

Отже, розглядати майбутні дії потрібно через призму підходу, орієнтованого на права людини, важливо досягнути максимальних результатів заходів співпраці, акцентуючи увагу на підзвітності органів державної влади, концепції рівності і недискримінації, забезпеченні участі та вповноваженні особам осіб в Україні, особливо тих, хто є найбільш соціально та економічно вразливими, залучаючи організації громадянського суспільства, до етапів розробки, координації, впровадження та допомоги рівня вигодонабувачів.

Література:

1. Баєв В.В. Партнерство заради якості безоплатної правової допомоги: обговорення в міжнародному форматі / В.В. Баєв.//Вісник НААУ. – 2015. –№ 1-2 (10). – С.28–35.

2. Бова Є.Ю. Організація безоплатної правової допомоги в Україні на сучасному етапі: основні напрями реформування / Є.Ю. Бова // Вісник Академії адвокатури України. – 2006. – № 7. – С.142-148.

3. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Науково-практичний коментар. [текст] :/ За заг. ред. Оніщука М. В. – К.: КП-Сервіс, 2012.

4. Звіт, підготовлений Національною асоціацією адвокатів України. Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування [Електронний ресурс] // Національна асоціація адвокатів України. – 2015. – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2015.11.30-unba-report-legal-aid-ukr.pdf>.

5. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Тлумачення від 15.05.2014 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Редакція від 11.06.2016 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України.– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

7. Офіційний веб-сайт Координаційного центру з надання правової допомоги [Електронний ресурс].– Режим доступу:<http://legalaid.gov.ua/ua/pres-tsentr/mediafiles/prezentatsii>.

8. Офіційний веб-сайт Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Чернігівській області [Електронний ресурс].– Режим доступу:<http://chernihiv.legalaid.gov.ua>.

9. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572 – VI[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>.

10. Шрамко Ю.Т. Конституційне право на правову допомогу в Україні: актуальні питання законодавчого регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Шрамко Ю.Т. – Київ, 2016.

11. Юридический энциклопедический словарь / [ред. А.Я. Сухарев].– М.: Сов. Энцикл., 1987.

Река Андрій Олександрович,

Народний депутат України,

голова підкомітету з питань регіональної політики, місцевих бюджетів та комунальної власності Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ТА СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ – СТРАТЕГІЧНІ ПАРТНЕРИ У ПОСИЛЕННІ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Реформа децентралізації дала поштовх до формування шляхом збільшення територіальних громад дієздатного найбільш наближеного до громадянина інституту влади – місцевого самоврядування.

Добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоутвореним органам місцевого самоврядування дістати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення.

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, Законів «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

У процесі децентралізації громади здобули ресурс, фінанси, повноваження – значний інструментарій і можливості для забезпечення повноцінного місцевого розвитку.

Одержані в результаті децентралізації повноваження та ресурси надали органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку територій, створення сучасної освітньої, медичної, транспортної, житлово-комунальної інфраструктури.

Місцева влада наразі зацікавлена в розвитку інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, адже сплачені тут податки підуть на підвищення якості життя мешканців цієї території. Різноманітні дозволи та реєстраційні документи для ведення бізнесу можна буде отримувати на місцях, громади зможуть самостійно залучати інвестиції, сприяючи соціально-економічному розвитку.

Концепція реформування місцевого самоврядування спрямована на посилення матеріальної, організаційної та правової спроможності територіальних громад. Посилення правової спроможності та забезпечення механізмами правового захисту місцевих громад та їх мешканців, в першу чергу вразливих категорій населення – одна із важливих завдань системи безоплатної правової допомоги.

Безоплатна правова допомога – реформа, втілена за останні 5 років у сфері юстиції яскравою командою професіоналів за потужної підтримки міжнародних донорів, провідних правозахисних кіл та громадськості. Її успіх очевидний і легко підтверджується фактами. Найцінніше у складних перипетіях цього довгого шляху – кінцева ланка – власне, споживач правової допомоги – ЛЮДИНА. Сотні тисяч українців отримали доступ до права і правосуддя, десятки тисяч – реальні перемоги над державою у вирішенні своїх спорів, що роками були для них тягарем і не давали можливості реалізувати свої права.

Система була побудована як інституція нового зразка і може слугувати добрим прикладом можливості побудови аналогічних нових інституцій, що

засновані на цінностях. Понад 500 офісів по всій країні, які надають відчутну допомогу пересічним людям.

Система безоплатної правової допомоги на Полтавщині є яскравим прикладом ефективного правового інструменту, як для громадян, так і для територіальних громад в цілому щодо забезпечення їх права на правову допомогу, можливість знати свої права, алгоритми дій задля їх використання у повсяденному житті. Все більше і більше громадян щороку звертаються до фахівців системи, адже розуміють, що вона працює і дає можливість саме соціально вразливим верствам населення реалізувати та захистити свої права на практиці. Ефективна комунікація представників місцевого самоврядування, Регіонального, місцевих центрів з надання БВПД та бюро правової допомоги на всіх рівнях дозволяє якісно та в повній мірі реалізувати мешканцям полтавської громади своє право на безоплатну правничу допомогу.

З 1 вересня 2016 року в Полтавській області розпочали свою діяльність 23 бюро правової допомоги і вже станом на сьогодні за такою допомогою звернулися понад 64 000 жителів області. З кожним роком кількість таких звернень зростає, що свідчить про бажання громадян захищати свої права, а бюро правової допомоги стають їм у цьому надійними помічниками.

Окрім отримання правової допомоги безпосередньо в місцевих центрах та бюро правової допомоги, громадяни можуть отримати юридичні консультації у мобільних та дистанційних пунктах доступу до безоплатної правової допомоги, які діють у приміщеннях районних державних адміністрацій, міських рад, територіальних центрів соціальних обслуговувань, центрів зайнятості, судах, лікарнях, бібліотечних закладах, тощо. Крім надання правової допомоги, фахівці місцевого центру та бюро правової допомоги проводять широку правопросвітницьку роботу задля інформування громадян про їх права та як їх можна захистити у правовому полі.

Проведення правопросвітницьких заходів, розроблення методичних матеріалів, здійснення виїздів мобільних точок вимагає належного фінансування і тут важливим інструментом реалізації цих заходів стають програми правової освіти та правової допомоги, які прийняті відповідними органами місцевого самоврядування. Співпраця працівників системи БПД та органів місцевого самоврядування є важливим напрямом у роботі фахівців місцевих центрів та бюро правової допомоги та реалізується у формі підписаних меморандумів про співпрацю, проведення робочих зустрічей, спільних правопросвітницьких заходів.

Крім того, завдяки співпраці об'єднаних територіальних громад та представників системи безоплатної правової допомоги вдається створити платформу для постійної комунікації громади і тих, хто здійснює правосуддя чи сприяє йому.

Посилення правової спроможності громад стане основою для зростання справедливості та збільшення економічного розвитку.

Важливу роль у проведенні правопросвітницької роботи відіграють Програми правової освіти та правової допомоги населення, які розроблялися, приймалися та реалізовувалися за ініціативи місцевих центрів з надання БВПД та бюро правової допомоги та орієнтовані на підвищення загального рівня правової культури, вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права.

Регіональним та місцевими центрами з надання БВПД у Полтавській області розроблено та передано органам місцевого самоврядування проекти програм та забезпечено їх правовий супровід при прийнятті місцевими радами.

На Полтавщині прийнято обласну, 25 районних, 4 міських, 8 селищних, 115 у сільських радах та 10 в ОТГ Полтавської області Програм правової освіти та

правової допомоги, якими передбачено виділення коштів для реалізації основних заходів Програм.

Всього на Полтавщині прийнято 163 Програми правової освіти та допомоги у районах, містах, селах, селищах та ОТГ області, на реалізацію яких виділено кошти у сумі 2 654 872 грн.

У рамках посилення правової спроможності мають забезпечуватися сприятливі умови для реалізації особами і громадою в цілому своїх прав.

Пам'ятаємо, що децентралізація владних повноважень вимагає від місцевих рад об'єднаних територіальних громад вирішувати такі питання, як планування та виконання бюджету, розпорядження землями комунальної власності, супровід договірної роботи та здійснення представництва в судах – це все потребує належної правової спроможності.

Правова спроможність може бути досягнута шляхом розширення доступу до правосуддя через підтримку юридичних послуг, розвиток правоздатності, правової обізнаності та здійснення відповідних заходів для бідних та інших малозабезпечених груп населення.

В Україні вже реалізується проект із впровадження інституту параюристів (тобто громадських радників), який активно підтримують Міжнародний фонд «Відродження» спільно з Координаційним центром з надання правової допомоги, Мережа правового розвитку та інші партнери у сфері захисту прав людини.

Розробка державної політики доступу до правосуддя, затвердження стандартів якості, сприяння проведенню навчання, підтримка створення форматів залучення громад до правосуддя і наближення правосуддя до громад (зокрема, створення правових клубів на базі міжрегіональних ресурсно-комунікаційних платформ, які діють при Координаційному центрі) є тими інструментами, які дозволять забезпечити посилення правової спроможності об'єднаних територіальних громад.

Об'єднані територіальні громади та система безоплатної правової допомоги мають спільну мету – забезпечення населення якісною та доступною правовою допомогою. При цьому місцева влада є відповідальною за створення умов для такого забезпечення, а система безоплатної правової допомоги за якість та доступність.

*Суконька Катерина Олександрівна,
відділ «Зіньківське бюро правової допомоги»
Другого полтавського МЦ з надання БПД*

ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Протягом останніх років в Українському законодавстві відбулося чимало змін у вирішенні питання захисту прав постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Та зважаючи на сформовані протягом століть у патріархальній системі стереотипи та уявлення українців про різні сфери життя такі як сім'я, робота, політика, релігія тощо, можна стверджувати, що таке демонстративне явище гендерної нерівності було нормою і стало джерелом виникнення і розповсюдження масового насилля, яке в свою чергу як кривдниками, так і постраждалими трималося під великою таємницею.

Значний крок вперед у вирішенні проблеми домашнього насильства, є ухвалення Верховною Радою у грудні 2017 року Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який набрав чинності 07 січня 2018 року (опубліковано в газеті «Голос України» №4 (6759) та вніс зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Ним запропоновано новий підхід (із

використанням європейських стандартів) до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві. Зокрема, розширено доступ до безоплатної вторинної правової допомоги для осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а також – для дітей. У зв'язку з цим, Центрам з надання БВПД надано повноваження щодо роботи із цією категорією, які полягають у:

забезпеченні надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам, у тому числі на базі загальних та спеціальних служб підтримки постраждалих осіб;

взаємодії із іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

звітування про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Аналізуючи законодавство у сфері протидії та запобігання насильству можна відзначити позитивні зміни в напрямках за якими повинна здійснюватися допомога та захист постраждалих осіб та які підкріплені спеціалізованими нормативно-правовими актами. До таких нормативно-правових актів відносяться: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про соціальні послуги», Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Постанова Кабінету Міністрів України № 655 від 22.08.2018 року «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та /або насильства за ознакою статі», Постанова Кабінетом Міністрів України № 658 від 22.08.2018 року «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому і насильству за ознакою статі». Вище перелічені акти законодавства закріплюють гарантовані засоби захисту такі як:

1) надання постраждалим особам інформації про їхні права та можливості реалізації таких прав зрозумілою їм мовою;

2) забезпечення доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг медичної, соціальної, психологічної допомоги;

3) надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб;

4) забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту, у тому числі шляхом надання безоплатної правової допомоги;

5) утворення цілодобового безоплатного кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей для забезпечення невідкладного реагування на випадки домашнього насильства, надання консультацій щодо всіх форм домашнього насильства, абонентам анонімно або з належним дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом.

Під час надання допомоги та захисту постраждалим особам враховуються вік, стан здоров'я, стать, релігійні переконання, етнічне походження, спеціальні потреби таких осіб.

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення.

Надання допомоги постраждалим особам не залежить від звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному або цивільному провадженні.

Слід відзначити надзвичайно важливу роль громадських організацій у захисті прав постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою. З поміж інших, особливої уваги заслуговує Громадська міжнародна правозахисна організація «Ла Страда - Україна», яка здійснює свою діяльність у напрямку забезпечення гендерної рівності, запобігання всім видам гендерного насильства,

зокрема насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та забезпечення прав дітей, сприяючи впровадженню міжнародних стандартів прав людини в усі сфери життя суспільства та держави.

З огляду на зазначене, беззаперечним є факт, що впровадження в Україні кращих світових практик реагування на виявлені випадки насильства та прийняті законодавчі зміни сприяють вирішенню проблеми насильства комплексно. Тобто законодавець передбачає алгоритм роботи за напрямками: запобігання, захисту та протидії (терміновий заборонний припис, обмежувальний припис, взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи, направлення на проходження програми для кривдників). Важливим є розуміння, що необхідно працювати як в напрямку правопросвітництва (з метою роз'яснення громадянам їх прав, обов'язків та механізмів реагування на прояви насильства), так і в напрямку налагодження взаємодії і координації діяльності органів державної влади між собою з метою якомога ефективнішого і оперативнішого реагування на факти насильства.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Документ 2229-VIII, ред. від 07.12.2017 (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35) Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» Документ 3460-VI, ред. 28.08.2018 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, Ст. 577) Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Закон України «Про соціальні послуги» Документ 966-IV, ред. від 07.01.2018 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 45, ст.358) Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та /або насильства за ознакою статі» № 655 від 22.08.2018р. Київ. Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF>.

5. Постанова Кабінетом Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому і насильству за ознакою статі» № 658 від 22.08.2018 р. Київ. Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>.

Турчин Анатолій Сергійович,

відділ «Чутівське бюро правової допомоги» Першого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», який набуде чинності 11.01.2019 року, визначено як кримінально каране домашнє насильство та значно посилено відповідальність за його вчинення.

Зокрема, Кримінальний кодекс України (далі- ККУ) доповнено статтею 1261 «Домашнє насильство». Згідно даної статті домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається

громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Внесення змін до ККУ щодо домашнього насильства - справді рішучий крок для зменшення випадків домашнього насильства. Але повністю вирішити дане проблемне питання повністю навряд чи вдасться. Справа в тому, що більшість жертв навіть не заявляють про такі злочини, а продовжують терпіти знущання, що свідчить про латентність таких злочинів. Втім, прийняті закони є справді суперечливими і по суті не вирішують проблему насильства в сім'ї, але принаймні надають шанси на дійове каяття кривдника. Втім вищевказані проблемні моменти застосування міжнародних норм застосування міжнародних норм запобігання насильству в сім'ї у правовому полі обумовлюють необхідність доопрацювання вищевказаних норм в напрямку забезпечення прав і свобод людини в нашій державі. І на даному етапі надзвичайно важливо відпрацювати ефективний механізм взаємодії між компетентними органами з метою виявлення таких випадків та безперечногo покарання винних осіб, притягнення останніх до відповідальності та ресоціалізації окремих осіб, хто перетнув межу закону і має в подальшому адаптуватися до нормальних умов проживання в суспільстві.

Вищевказані норми ст. 126-1 ККУ «Домашнє насильство» містять норми, що багато в чому збігаються вже з існуючими нормами ККУ (ст.121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», ст. 122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження», ст. 125 «Умисне легке тілесне ушкодження», ст. 126 «Побої та мордування» та КУпАП (ст. 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»). Це стане причиною виникнення проблем з кваліфікацією за вказаною статтею. Адже від правильності кваліфікації окремого злочину на початковому етапі досудового розслідування залежить здебільшого хід розслідування та план розслідування. У разі виявлення розбіжностей в окремій ситуації під час досудового розслідування щодо правильності кваліфікації окремого суспільно-небезпечного діяння в подальшому прийдеться змінювати і саму процедуру розслідування, що може призвести до зменшення його ефективності. І в такій ситуації мінімізувати ступінь ризику допущення помилки при кваліфікації за вищевказаними статтями Кримінального кодексу України надзвичайно складно.

Також при запровадженні нової обтяжуючої обставини «Вчинення злочину у присутності дитини» законодавець не зазначає щодо яких злочинів вона повинна застосовуватись: умисних чи необережних і яких саме злочинів. Вважається за необхідне встановити перелік таких злочинів, адже в іншому випадку дана обтяжуюча обставина буде враховуватися судом і при вчиненні злочину в деяких громадських місцях, де можуть бути присутні діти.

Отже, внесення змін до законодавства щодо боротьби з домашнім насильством є дуже позитивним моментом щодо розвитку і становлення України як гуманної та правової держави. Але аналіз положень Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 року, набрання чинності якого повинно відбутися 11.01.2019 року, свідчить про суперечливість та недостатність у тлумаченні певних норм. Головним завданням на даному етапі має бути приведення у відповідність усіх норм, які визначають даний вид злочину з метою врегулювання питання щодо безспірності його правильного юридичного тлумачення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України, 2001. – № 25(ст. 131).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-УІІІ // Відомості Верховної Ради України, 2018. – № 5(ст. 34).

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-УІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5(ст. 35).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Відомості Верховної Ради Української РСР (БВР), 1984.- №51(с. 1122).

Убийсобака Микола Васильович,

відділ «Котелевське бюро правової допомоги» Першого полтавського місцевого центру з надання безоплатної правової допомоги

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОГО ПРОВАЙДЕРА

Кожен громадянин має право на правову допомогу, а у випадках, передбачених законом, ця допомога надається йому безоплатно. [1]

Створена Міністерством юстиції мережа системи безоплатної правової допомоги – це гарантована державою можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

Ефективність системи надання безоплатної правової допомоги залежить від моделі управління, відповідальності влади за роботу системи, захищеності та гарантованості її фінансування. [4. с. 10]

У деяких населених пунктах правова допомога майже не надається внаслідок їхньої віддаленості, а тому люди зіштовхуються з труднощами в доступі до правової допомоги, що потребує більш активного проведення інформаційної роз'яснювальної роботи серед населення щодо можливостей отримання БПД та перенаправлення за належністю до відповідних установ. Також існує необхідність налагодження співпраці з організаціями які уже працюють у сфері надання правової допомоги.

Окрім системи надання правової допомоги люди можуть звертатися до органів місцевого самоврядування, на які теж покладена функція надання правової допомоги, але у переважній більшості сільських рад та рад новостворених об'єднаних територіальних громадах відсутні кваліфіковані юристи, що унеможливує надання якісних правових консультацій громадян безпосередньо за місцем їх проживання з більшості юридичних питань.

Відповідно до ст. 381 Закону України «Про місцеве самоврядування» , органи місцевого самоврядування з урахуванням потреби територіальної громади можуть утворювати спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги.[3] Ці установи є неприбутковими організаціями, що користується правами юридичної особи.

Основним завданням згідно з нормами Типового положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги є забезпечення доступу до інформування особи про її реалізацію та відновлення свободи, порядок їх реалізації та відновлення у разі їх порушення, а також порядок оскарження

рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадови і службових осіб. [4 с. 12]

Розвиток інституту Незалежного провайдера має на меті спрощення та розширення доступу до безоплатної правової допомоги для населення, що дозволить системі безоплатної правової допомоги мінімізувати адміністративні витрати, створити сприятливе середовища на рівні територіальних громад для якісного забезпечення їх правових потреб, а також зняти із себе значну частину навантаження у вигляді звернень та скарг громадян, передати частину своїх повноважень у сфері надання правової допомоги іншим незалежним провайдерам такої допомоги, а також усунути супутні проблеми комунікації з громадою.

Чисельність провайдерів надання правової допомоги з кожним роком зростає, але правових проблем у громадян не стає менше, більшість проблем потребує юридичного розв'язання, а тому щоб система правової допомоги працювала ефективно потрібно розвивати інститут незалежних провайдерів.

Дедалі більше спроможності поступово здобувають об'єднані територіальні громади, для яких розвивається проект громадських радників, адже їх залучення до вирішення правових та інших проблем людей – це один з ефективних шляхів посилення спроможності жителів громад.

При розвитку інституту Незалежного провайдера потрібно враховувати соціально-економічну ситуацію в Україні, низький рівень правової обізнаності громадян, який не дозволяє їм у повній мірі реалізувати право на безоплатну правову допомогу, що зумовлює соціальну та правову ізоляваність вразливих верств населення.

Для створення та утримання незалежних провайдерів на рівні територіальних громад потрібне як матеріальне так і кадрове забезпечення, водночас у громад є ресурси для розв'язання цих проблем, потужні та дієві інструменти активізації цих ресурсів – використання цільової програми надання безоплатної правової допомоги та правової освіти населення за актуальними у громаді питаннями.

В Україні наразі вибудовується така система правової допомоги, щоб населення завжди мало до неї доступ, не залежно від змін які відбуваються у законодавстві, щоб на захисті прав громадян не відбивалася державна політика. І на даному етапі відкривається простір можливостей для кожної громадської ініціативи та організації, щодо запобігання порушенням прав людини, сприяння впровадженню в Україні ефективного доступу малозабезпечених і вразливих груп до правосуддя та правової допомоги.

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що розвиток інституту незалежних провайдерів є одним з дієвих способів розширення доступу до безоплатної правової допомоги для населення, що дасть можливість створити сприятливе середовища для якісного забезпечення правових потреб населення.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-ст.141.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577;

3. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170)

4. Організація надання безоплатної правової допомоги у громадах інформаційно-практичний посібник / [Гречко Д., Карпович І., Ковтун. Л., та ін.] 2015. – 520 с.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІ У ПРАКТИЦІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПISУ ТА ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПISУ ЩОДО КРИВДНИКА

Як свідчать статистичні данні Міністерства внутрішніх справ (МВС), щороку від рук кривдників гине близько 600 українок. А у 2017 році до поліції надійшло понад 110 тисяч заяв від жертв домашнього насильства. 12 січня 2018 року набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII [1]. Прийняття Закону дозволяє імплементувати міжнародні стандарти протидії насильству, забезпечити комплексний підхід до запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок, профілактику насильства та розширить коло осіб, які підпадають під дію чинного законодавства. Відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» терміновий заборонний припис вноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. 11 вересня 2018 року набрав чинності Наказ МВС від 01.08.2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника». Основною метою припису є захист життя та здоров'я постраждалого/постраждалої від подальшої загрози. Винесення припису може ініціювати як постраждала особа, так і сам поліцейський. У процесі вирішення питання про винесення припису, перевага віддається безпеці постраждалого. І, у випадку, якщо припис міститиме вимогу до кривдника залишити місце проживання, вона буде чинною незалежно від майнових прав на житло підозрюваного і постраждалого. Дотримання вимог термінового заборонного припису забезпечується статтею 1732 КУпАП (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування). Нагальність і позасудовий характер прийняття обумовлюють строк дії термінового заборонного припису, який становить не більше 10 днів. При цьому, нині недостатньо чітко встановлений механізм оскарження термінового заборонного припису, адже Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» містить загальну норму про можливість його оскарження в судовому порядку. Незважаючи на це, даний захід впливу на кривдника залишатиметься дієвим способом вчасно припинити та запобігти насильницьким діям агресора.

Новелою діючого цивільного процесуального законодавства стало введення такої категорії справ окремого провадження, як розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису. На відміну від термінового заборонного припису, обмежувальний припис вноситься судом на підставі звернення зацікавлених осіб, а тому допускає значно ширше коло можливих обмежень прав кривдника і їх більш тривалі строки. Обмежувальний припис - установлений в судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи накладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки особи, яка постраждала від домашнього насильства[2]. Згідно ст. 350 ЦПК України заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або

насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, - за місцезнаходженням цього закладу[3]. Місцеві загальні суди під час розгляду справ про видачу обмежувального припису щодо кривдника встановлюють наявність чи відсутність ризиків для життя і здоров'я постраждалих осіб, доведення яких покладається на заявника. Саме від того, наскільки будуть доведені обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують і залежить, чи будуть обмежені права іншої особи задля охорони життя і здоров'я постраждалого. Враховуючи це, особи, постраждалі від домашнього насильства, насильства за ознакою статі особливо потребують кваліфікованої правової допомоги, яку, до того ж, гарантує держава.

Із дня набрання чинності Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» не минуло одного року, однак, саме сьогодні правники можуть не лише спостерігати за становленням практики застосування термінового заборонного припису та обмежувального припису щодо кривдника, а й впливати на її спрямованість.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».
2. Стоянова Т. А. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису / Т. А. Стоянова // Новели цивільного процесуального кодексу України [Електронне видання] : матеріали «круглого столу» (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса : Фенікс, 2018. - С. 51-54.
3. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №40-42. – Ст. 492.

Чернуха Андрій Сергійович,

начальник Новосанжарського бюро правової допомоги Першого полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

21 грудня 2017 року Наказом Міністерства юстиції України № 4125/5 було затверджено Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі. Це стало великим кроком для підвищення якості правових послуг у рамках надання безоплатної вторинної правової допомоги, адже тепер обов'язки та дії захисника чітко визначені, що робить процес надання БВПД більш простим та зрозумілим для клієнта. Хоча Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги сприяють наближенню національної системи безоплатної правової до норм європейської моделі безоплатної правової допомоги, однак вони регулюють лише відносини між адвокатом та клієнтом, тоді, як безоплатна вторинна правова допомога може надаватися і штатними працівниками системи, до того ж, до цього часу залишаються неврегульованими стандарти надання безоплатної первинної правової допомоги.

Розробка та затвердження стандартів надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги штатними працівниками системи БПД, на мою думку, повинно бути одним з пріоритетних напрямків у розвитку системи безоплатної правової допомоги, адже це дозволить більш ефективно працювати з клієнтом.

В той же час, поняття «Стандарти якості» слід розглядати дещо ширше, ніж просто нормативний документ, який визначає вимоги щодо надання безоплатної правової допомоги, адже система БПД орієнтована не лише на роботу з клієнтами, а й на широку правопросвітницьку діяльність, що дозволяє підвищувати правову спроможність громад.

Саме високий рівень правових знань громади говорить про якість роботи системи безоплатної правової допомоги. Висока правосвідомість громадян дозволить їм вирішувати більшість нескладних юридичних питань самостійно.

Важливим аспектом підвищення якості надання безоплатної правової адвокатами та штатними працівниками системи БПД, на мою думку, є запровадження системи заохочень, які б стимулювали працівників до більш плідної роботи. Наприклад, для адвокатів системи БПД варто було б встановити такі тарифи оплати їхньої роботи, до розміру яких враховувалися б не тільки оплата за ті процесуальні дії, що вчиняє адвокат, а й складність справи, тривалість перебування адвоката у судових засіданнях, а також статистика виграшних справ. Завдяки такій системі заохочень адвокати ставилися б більш відповідально до виконання своїх обов'язків, що значно підвищило б якість та ефективність надання безоплатної правової допомоги.

В той же час підвищення якості роботи системи безоплатної правової допомоги можна досягти шляхом запровадження новітніх технологій. Зокрема, якісна електронна система документообігу та удосконалення роботи системи КІАС, могли б значною мірою спростити та зробити більш ефективною працю фахівців системи БПД, а також значно зменшити кількість «паперової роботи».

Система безоплатної правової допомоги в Україні є ще досить молодюю, тому, задля підвищення якості її роботи потрібно навчатися на власному досвіді та помилках та шукати найбільш ефективний алгоритм дій для удосконалення того чи іншого аспекту її діяльності та не зупинятися на досягнутому.

Література:

1. Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
3. Наказ Міністерства юстиції України від 21.12.2017 № 4125/5, про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі.

Черчатий Олександр Іванович,

*регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у
Полтавській області, кандидат наук з державного управління*

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАДАВАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

З метою встановлення верховенства права в Україні було забезпечено формування гнучкої системи надання безоплатної правової допомоги, що дає змогу оперативно реагувати на потреби громадян у вирішенні правових питань.

Система правової допомоги має значний потенціал, який необхідно повністю реалізувати. Це усвідомлюється як на рівні держави, так і нашими закордонними партнерами. Так, розвиток безоплатної правової допомоги включено до Плану дій Ради Європи для України на 2018-2020 рр. З метою забезпечення рівного доступу до правосуддя та правової допомоги в області успішно реалізуються пункти Плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 року № 244-р. Це дає змогу розширення доступу громадян до якісної безоплатної правової допомоги відповідно до наявної потреби на всій території області.

Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Конституцією України та Законом України «Про безоплатну правову допомогу» мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. Усім цим особам Безоплатна первинна правова допомога, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Шляхом внесення змін до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» розширюється коло осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. 7 січня 2018 року набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», яким внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Зокрема, розширено доступ до безоплатної вторинної правової допомоги для осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а також – для дітей.

Система безоплатної правової допомоги на Полтавщині впевнено розвивається та піддається постійному моніторингу як громадських організацій, так і закордонних партнерів

Позитивно оцінено діяльність місцевих центрів Українською Гельсінською спілкою з прав людини в рамках проекту «Моніторинг місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги в цивільних та адміністративних справах», який здійснювався за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя» і оприлюднений у грудні 2017 року.

Ситуація щодо надання безоплатної правової допомоги мешканцям Полтавщини характеризується такими кількісними показниками: Регіональним центром видано адвокатам за 2017 рік – 5889 доручень у кримінальному процесі, за вісім місяців 2018 року видано 2659 доручень.

Місцевими центрами за 2017 рік опрацьовано 28980 звернень клієнтів, за вісім місяців 2018 року – 23657.

Важливими є якісні показники. У справах клієнтів, яких захищали адвокати системи БВПД, в 2017 році судами Полтавської області винесено 7 виправданих вироків або рішень про закриття кримінальних проваджень. У 243 випадках відбулося звільнення підзахисних від відбування покарання з випробуванням. Призначення найменш суворого з передбачених відповідною статтею особливої частини Кримінального кодексу України альтернативних покарань або більш м'якого покарання, ніж передбачено законом відбулося у 236 випадках. У 55 випадках зменшено обсяг звинувачення чи обрано більш м'який запобіжний захід.

Що стосується успішного захисту у цивільних та адміністративних справах працівниками системи БПД, то із 1291 справи по 556 справах надання безоплатної вторинної правової допомоги вже завершено, з яких 486 справ є успішними (87,4%). Цей відсоток є показником якості надання безоплатної вторинної правової допомоги працівниками місцевих центрів.

З метою розширення мережі точок доступу до правової допомоги було запроваджено в практику такі форми роботи місцевих центрів, як проведення мобільних та дистанційних пунктів доступу до безоплатної правової допомоги.

На липень 2018 року в сільських радах, бібліотеках, центрах зайнятості, центрах надання адміністративних послуг тощо в області діяло 254 дистанційних пунктів системи правової допомоги. Здійснено 1123 виїзди мобільних консультативних пунктів, що є другим показником в Україні.

Серед пріоритетів Уряду, визначених до 2020 року, є переорієнтація системи безоплатної правової допомоги з надання допомоги окремим клієнтам на посилення правової спроможності територіальних громад. Для цього, зокрема, передбачається залучити органи місцевого самоврядування, громадські організації

для забезпечення надання безоплатної первинної правової допомоги громадянам, утворити мережу незалежних провайдерів безоплатної правової допомоги, яка буде гнучко реагувати на потреби громад.

Заходи щодо переорієнтації системи безоплатної правової допомоги розпочалися на початку 2017 року і тривають по тепер.

Одним із першочергових завдань оптимізації діяльності системи безоплатної правової допомоги є її інтегрування з органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Так, Регіональний та місцеві центри і бюро правової допомоги вибудовують партнерські стосунки через укладення відповідних угод та меморандумів з ОДА, обласною радою, РДА, районними радами. У 2018 році активізувалася робота в цьому напрямі з ОТГ, сільськими та селищними радами. Наступний крок інтеграційної роботи – у поєднанні матеріальних та людських можливостей для посилення право просвітницької роботи, спів фінансування заходів по наданню БПД в рамках прийнятих програм правової освіти населення.

Регіональним та місцевими центрами розроблено та передано органам місцевого самоврядування проекти програм та забезпечено їх правовий супровід при прийнятті місцевими радами. Всього на Полтавщині прийнято 142 програми правової освіти та допомоги у районах, містах, селах, селищах та ОТГ області. Станом на 14 серпня 2018 року прийнято 1 обласну, 25 районних, 3 міських Програми правової освіти, 8 програм у селищних радах, 5 програм в ОТГ та 100 програм у сільських радах області, якими передбачено виділення коштів для реалізації основних заходів програм у сумі 2 523 872 грн.

Як пілотний варіант на Полтавщині розглядається створення так-званих незалежних провайдерів на базі органів місцевого самоврядування, в першу чергу – ОТГ.

Важливою формою правопросвітницької роботи в області стали кушові семінари із циклу «Актуальні питання розвитку правової спроможності територіальних громад на Полтавщині» для посадових осіб місцевого самоврядування та держслужбовців починаючи з жовтня 2016 року і по даний час. Дана діяльність проводиться завдяки сприянню прийняття цільових програм з виділенням коштів для безоплатної правової допомоги, проведенню правопросвітницької заходів, розширенню доступу територіальних громад до безоплатної правової допомоги і мережі точок доступу до правової допомоги.

Першочерговими завданнями, які постають перед системою безоплатної правової допомоги в області є:

- використання правових інструментів для вирішення життєвих питань та забезпечення рівного доступу до правосуддя і правової допомоги та дотримання якості надання безоплатної правової допомоги (реалізується центрами безоплатної правової допомоги);

- організація роботи з ОТГ з перспективою створення ними пунктів доступу до безоплатної правової допомоги, вивчення потреб територіальних громад, забезпечення розвитку правової спроможності територіальних громад (реалізується центрами безоплатної правової допомоги разом з партнерами);

- акумулювання в рамках програм правової освіти додаткових коштів для правопросвітницької роботи та надання правової допомоги (реалізується органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за активної участі місцевих центрів);

- інституціонування системи правової освіти, розвиток системи управління правовими знаннями, посилення роботи з юристами органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (проведення семінарів, методична роботи) (реалізується центрами безоплатної правової допомоги разом з партнерами):.

Головним завданням, яке стоїть перед системою правової допомоги є забезпечення формування в окремого громадянина та суспільства в цілому поваги до права, сприйняття його демократичних засад; зменшення рівня правового нігілізму, підвищення рівня правової свідомості та правової культури суспільства, збільшення можливостей реалізації громадянами своїх прав на рівні територіальних громад.

Шарко Лариса Миколаївна,

*начальник відділу «Великобагачанське бюро правової допомоги»
Першого Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги*

ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Щоб протидіяти насильству зроблено багато серйозних кроків. Це такі як: вдосконалення законодавства, прийняття програм і стратегій, проведення масштабних досліджень ситуації щодо насильства, розроблено і впроваджено в закладах освіти різні заходи профілактики насильства і реагування на його випадки, інформаційні матеріали, навчання педагогічних працівників.

Намагаючись вирішити проблему домашнього насильства, у грудні 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) в родинних відносинах чи в шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Діяння визнається насильством лише тоді, коли воно порушує вимоги чинного законодавства і призводить до порушення конституційних прав і свобод члена сім'ї. Домашнє насильство може мати форму, як активних дій (нанесення побоїв, знищення майна тощо), так і бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не вчиняє дій, які могла та повинна була вчинити, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі).

Відповідно до Закону запобігання домашньому насильству визначається як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначає, що особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі є особа, яка зазнала насильства за ознакою статі.

Насильство за ознакою статі – діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення та не залежить від звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному або цивільному провадженні.

Законом запроваджуються такі спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству:

1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника, який виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України строком до 10 діб у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства;

2) обмежувальний припис стосовно кривдника, що виноситься судом на строк від одного до шести місяців, і передбачає один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків: заборона перебувати в місці спільного проживання з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання, навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

3) взяття кривдника на профілактичний облік уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України та проведення з ним профілактичної роботи;

4) направлення судом кривдника на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року.

Також постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства.

Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Жінки, діти та люди похилого віку найбільше страждають від насильства. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19.

2. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 серпня 2001 року №2558-III.

3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV.

4. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній»/ Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. – Київ, 2016. – 90 с.

Кагановська Тетяна Євгенівна,
декан юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗМІН У СТАНДАРТАХ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сьогодні у сфері юридичної освіти існує чимало проблем. Вища освіта завжди викликала жвавий інтерес до обговорень, а вища юридична – просто безкрайня нива дискусій, суперечок, досліджень, круглих столів серед науковців, практиків, представників державних органів влади, викладачів, правоохоронців у всі часи.

На відміну від більшості професій, процес освоєння юридичного фаху немає жодних державних стандартів, не регулюється законодавчо (окрім Закону України «Про вищу освіту», загального для всіх), не регламентується концептуально й іде врозріз з юридичною практикою.

До сьогодні так і не існує єдиних підходів наукових шкіл до визначення змісту підготовки юридичних кадрів. Через це відсутній єдиний стандарт підготовки юриста, до якого повинен входити перелік нормативних дисциплін для підготовки майбутнього юриста та інші вимоги щодо формування професіонала, який культивує принципи верховенства права, прагне до демократії, буде правовою державою.

У кінці 2016 року було представлено **проект** Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [1] (далі – Концепція), проте до сьогодні цей документ поки що так і лишається декларативним.

У межах Концепції до виключно юридичних професій відносять лише суддю, адвоката, прокурора, нотаріуса. Однак, як бути тим, хто проходить державну службу чи службу в органах місцевого самоврядування не на посадах керівників чи заступників керівників юридичних служб: тим, хто є звичайним юристом, юрисконсультом на підприємстві чи в установі, виконавцем судових рішень, співробітником правоохоронних органів або проводить науково-викладацьку роботу, але не на посадах судді Верховного Суду та Конституційного Суду України?! Про звичайних юристів, юрисконсультів на підприємствах, виконавців судових рішень, співробітників правоохоронних органів законодавець, чомусь, забув.

Найбільше обурення викликає норма, згідно з якою, особи, що займаються діяльністю, визначеною в п.7 розділу VII Проекту Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії вважаються такими, що мають вищу (правничу) юридичну освіту протягом п'яти років з дня набрання ним чинності [2]. *А що далі?*

Концепція також передбачає детальне вивчення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини (далі – Конвенція) як самостійної дисципліни та в межах кожної юридичної дисципліни (кримінального, цивільного права тощо). Очевидно, що потреба у вивченні цієї дисципліни виникла у зв'язку з необхідністю дотримання прав людини в Україні (ст. 3 Конституції України) та з огляду на сумлінне виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань перед Радою Європи. Практика вивчення Конвенції у закладах вищої освіти вже існує. Автори Концепції

наголошують на необхідності зміни методик викладання, пропонують запровадження мережевих технологій, роботи в малих групах з обговоренням практичних аспектів застосування набутих знань під час навчання; розв'язання практичних завдань, вивчення судової практики, складання процесуальних документів тощо. Помітний акцент у Концепції робиться на проходження виробничих і навчальних практик під час навчання, зокрема в судах, прокуратурі, адвокатури, нотаріаті, в установах та організаціях, які здійснюють діяльність із правозастосування, зокрема, на базі юридичних служб органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також в органах (установах), що надають безоплатну правову допомогу [3]. На разі хотілося б відзначити, що саме така практика освітньої діяльності юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна вже давно застосовується.

Отже, надаючи освітні послуги в галузі права, варто здійснити певні кроки, а саме:

- прийняти закон, який буде конкретизувати вимоги до тієї чи іншої юридичної професії;
- надавати послуги у сфері юридичної освіти виключно у класичних чи профільних закладах вищої освіти;
- доступ до юридичного фаху повинен бути регламентованим та жорстко контролюватися;
- необхідно чітко практично спрямовувати навчальний процес та формувати навчальні плани відповідно до вимог ринку правничої професії;
- диплом магістра юридичної освіти повинен стати передумовою лише для доступу до посади судді, прокурора, адвоката та нотаріуса, для решти – достатньо більш низького академічного ступеня;
- необхідно повернути професії якісний показник «елітності», оскільки юридичну роботу не можна виконувати масово, це можуть робити лише втаємничені, вповноважені особи, які володіють відповідними знаннями та навичками.

Однак очевидно, що поки не буде сформовано концепцію моделі юридичної освіти, жодні перетворення чи реформи не матимуть сенсу й не принесуть позитивного ефекту.

Література:

1. Проект Концепції вдосконалення юридичної освіти представлено суспільству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249321194>.
2. Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії № 7147 від 28.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613.
3. Концепція реформи юридичної освіти пропонує впровадити «наскрізну» магістерку для правників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/kontsepts-ya-reformi-yuridichno-osv-ti-proponu-vprovaditi-naskr-znu-mag-sterku-dlya-pravnik-v-/>.

Пахомова Ірина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

ДО ПИТАННЯ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Інститут електронних петицій в Україні є практикою, запозиченою із закордону, і досвід її впровадження зовсім незначний.

Процес підготовки до введення в Україні практики електронних петицій розпочався у 2009 року, коли Україна отримала Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо необхідності запровадження системи електронних петицій як дієвого механізму співпраці влади та суспільства. Законодавча історія електронних петицій в Україні розпочалася у липні 2014 року із законопроекту «Про право громадян ініціювати розгляд нормативних документів органами влади та місцевого самоврядування», в якому визначалися сутність електронної петиції, механізм її створення та реалізації. Потім у березні 2015 року до Верховної Ради Президентом було подано ще один законопроект про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» таким чином, щоб у громадян з'явилася можливість направлення електронних петицій. 2 липня 2015 року Верховна Рада прийняла зміни до ст. 5 Закону України «Про звернення громадян», у якій встановлено, що особливою формою колективного звернення громадян до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування є електронна петиція, та доповнила II Розділ Закону ст. 23-1, де регламентовано порядок подання та розгляду електронних петицій [1].

У контексті досліджень проблеми створення електронних петицій в Україні за останні три роки сказано чимало.

У відомому ресурсі Вікіпедія є сторінки, що присвячені роз'ясненню поняття «петиція» [2]; «електронна петиція в Україні» [3]; «список офіційних ресурсів електронних петицій в Україні» [4].

У мережі інтернет з питання дослідження запровадження е-петицій в Україні висловлювалися чимало як науковці, так і практики. З цього приводу є різні точки зору – від скептичних до схвальних. Одні вважають, що така практика буде нічим іншим, як черговою імітацією реформ, інші ж, знаходять чимало плюсів у механізмі роботи системи електронних петицій в Україні, спираючись на міжнародний досвід аналогічних систем комунікації, проте сподівання на практику впровадження електронних петицій як інструмент електронної демократії покладаються чималі.

То ж, сподіватимемося, що електронна петиція буде дієвим механізмом спілкування суспільства із владою, оскільки її головне завдання – висвітлювати реальну проблему та пропонувати шляхи її вирішення правлячій верхівці – Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, локальних органам (органам місцевого самоврядування).

То ж, щоб надати цій формі взаємодії конструктиву, необхідно дотримуватися певних вимог: не створювати профанацій, порушувати резонансні питання, дотримуватися як вимог закону, так і правил веб-порталу, на який надсилається звернення, реагування влади має бути в будь-якому випадку, не чекаючи на збір певної кількості підписів, електронні петиції повинні ставати електронними ініціативами, майданчиками для плідних дискусій, автори не повинні голосувати з різних електронних адрес, правопорушники повинні нести відповідальність: автор – за зміст петиції; адресат – за своєчасний та належний

розгляд; веб-портал – за збір і достовірність, виконання вимог закону (обов’язково надати підтвердження достовірності підписів, дотримуватися правил ідентифікації), орган влади, до якого надійшла електронна петиція, повинен давати відповіді по суті, а не формальні «відписки». відповідь для громадян має бути простою у формулюванні, зрозумілою, але професійною; структурованою, інформативною та послідовною, не використовувати грубої, нецензурної та лайливої лексики, органи влади повинні дбати про збільшення довіри у суспільстві практикою використання інструменту електронних петицій, необхідно залучати авторитетні громадські організації, фонди, соціальні мережі для пошуку однодумців, відсилання до ресурсу, пов’язаного з інформацією, що порушено у петиції, доопрацювати законодавство України в частині дієвої процедури реагування на петиції [5].

Таким чином, налагодження конструктивної взаємодії між законодавцем, владою та громадськістю буде тим важливим кроком, що наблизить Україну до європейських стандартів демократичного електронного урядування.

Література:

1. Електронні петиції до місцевої влади: що це? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://a5kilia.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/50-07-dekabrya-2017.pdf>.

2. Петиція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F>.

3. Електронна петиція в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронна_петиція_в_Україні.

4. Список офіційних ресурсів електронних петицій в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_офіційних_ресурсів_електронних_петицій_Україні.

5. Барікова А.А. у статті «Електронні петиції: бути чи не бути?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/ua/news/20871158-elektronni-petitsiyi-buti-chi-ne-buti>.

Roman Petrov,

*Jean Monnet Chair in EU Law, Head of the Jean Monnet Centre of Excellence
at the National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukraine,
Professor, Doctor of Law*

WHAT DOES THE ASSOCIATION AGREEMENT MEAN FOR UKRAINE, THE EU AND ITS MEMBER STATES?

Introduction

Association Agreements between the EU and third countries are one of the most important and traditional tools of the EU’s external policy. Already in the Treaty of Rome of 1957, it was foreseen that the at that time European Economic Community “may conclude with a third state, a union of states or an international organisation agreements establishing an association involving reciprocal rights and obligations, common action and special procedures”.¹⁷ Apart from certain procedural amendments, involving *inter alia* a greater role for the European Parliament, this provision has never

¹⁷ Article 238 of the EEC-Treaty.

been substantially amended and is now to be found in Article 217 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

In the history of the European integration process, association agreements have been concluded with a wide number of third countries. One of the oldest examples is the Ankara Agreement concluded with Turkey in 1963. More recently, the EU concluded a network of bilateral association agreements with the countries of the Western Balkans region (so-called Stabilisation and Association Agreements) and with the countries of the Southern Mediterranean (so-called Euro-Med Association Agreements). Significantly, the instrument of association is not limited to the European continent or its direct neighbourhood since the EU has also association agreements with countries such as Chili or South Africa.¹⁸ Although all association agreements differ in terms of their exact content and objectives, the common denominator is the ambition to establish a legal and institutional framework for the development of privileged relations involving close political and economic cooperation.

The Association Agreement between the EU and Ukraine builds upon this well-established tradition. It essentially aims to deepen the political and economic relations between Ukraine and the EU through the establishment of an enhanced institutional framework and comprehensive provisions on regulatory and legislative approximation. Of particular significance is the ambition to set up a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), leading to “Ukraine’s gradual integration in the EU internal market” without formal membership of the EU. In order to fully understand the implications of this arrangement, it is necessary to first analyse the background of the bilateral relations between the EU and Ukraine. Subsequently, this contribution spells out the objectives and specific features of the EU-Ukraine Association Agreement.

Objectives and specific features of the EU-Ukraine Association Agreement

The AA between the EU and Ukraine is one of the most ambitious and voluminous among all EU Association Agreements with third countries.¹⁹ It is a comprehensive framework agreement which embraces the whole spectrum of EU activities, from trade to foreign and security policy and cooperation in justice and home affairs. Of particular significance is the ambition to set up a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), leading to the gradual and partial integration of Ukraine into the EU Internal Market. This implies a far-reaching liberalisation of trade in goods and services and the abolition of non-tariff barriers through regulatory convergence with regard to issues such as the protection of intellectual property rights, competition law, rules of origin, labour standards and environmental protection. In order to ensure the effective implementation of those commitments, the AA is based upon a strict conditionality approach. Broadly speaking, two different forms of conditionality can be distinguished. On the one hand, the AA includes several provisions related to Ukraine’s commitment to the common values of democracy, rule of law and respect for human rights and fundamental freedoms.²⁰ On the other hand, the part on the DCFTA is based on an explicit ‘market access conditionality’ implying that additional access to a section of the EU Internal Market will only be granted if the EU decides, after a strict monitoring procedure, that the legislative approximation commitments are adequately

¹⁸ For an analysis of the practice of association agreements, see: M. Maresceau, ‘Bilateral Agreements concluded by the European Community’, *Hague Academy of International Law, Recueil des cours* 309 (2004), 311-422.

¹⁹ The agreement counts around 2,140 pages in the Official Journal including 7 titles, 28 chapters, 486 articles, 44 annexes, 3 protocols and a joint declaration.

²⁰ N. Ghazaryan, ‘A New Generation of Human Rights Clauses? The Case of Association Agreements in the Eastern Neighbourhood’ *European Law Review* 40 (2015) 391-410.

implemented.²¹ In what follows, the most significant features of the AA and its implications for Ukraine, the EU and its Member States are briefly explained.

a) The AA does not pursue the objective of Ukraine's membership in the EU but aims at closer political, economic and legal integration with the EU

The conclusion of association agreements with European countries is often perceived as a stepping-stone towards EU membership.²² For example, after the signing ceremony on 27 June 2014, the heads of State or Government of the three associated countries linked the conclusion of the AAs with their (long-term) EU membership aspirations.²³ However, there is no automatic link between association and accession prospects. The AA with Ukraine carefully avoids any direct reference to future membership perspectives for Ukraine but somewhat diplomatically observes that “the European Union acknowledges the European aspirations of Ukraine and welcomes its European choice”. It does not entail any legal or political commitment towards further enlargement on behalf of the Union. The AA is thus not a pre-accession agreement such as the Stabilisation and Association Agreements (SAAs) with the Western Balkan countries.²⁴ However, hypothetically, it neither completely excludes a membership perspective. In this view, the preamble states that “this Agreement shall not prejudice and leaves open future developments in EU-Ukraine relations.”²⁵ In addition, the parties explicitly recognize that “Ukraine as a European country shares a common history and common values with the Member States of the EU and is committed to promoting those values.” The parallels with the first sentence of Article 49 TEU are obvious. Moreover, it is noteworthy that several provisions reflect the formulation of the Copenhagen pre-accession criteria. Political criteria such as stability of institutions guaranteeing democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms are not only defined as ‘essential elements’ of the AA,²⁶ they are also an integral part of the established political dialogue²⁷ and cooperation in the area of freedom, security and justice.²⁸ At the economic level, the establishment of a DCFTA is regarded as an instrument “to complete [Ukraine’s] transition into a functioning market economy”.²⁹ Last but not least, the entire agreement is based on Ukraine’s commitment to achieve “convergence with the EU in political, economic and legal areas”.

²¹ G. Van der Loo, P. Van Elsuwege and R. Petrov, ‘The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument’, *EUI Working Papers Law* 2014/09, 13; available at: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/32031> accessed 10 November 2017.

²² D. Phinnemore, *Association: Stepping-Stone or Alternative to EU Membership?* (Sheffield Academic Press, 1999).

²³ A. Rettman, ‘Georgia, Moldova and Ukraine cement EU ties’, *EUobserver*, 27 June 2014, available at <<http://euobserver.com/foreign/124792>> accessed 10 November 2017.

²⁴ The SAAs explicitly refer to the Western Balkan countries’ status as “a potential candidate for EU membership”. Also the Association Agreement with Turkey is conceived to “facilitate the accession of Turkey to the [Union] at a later date”.

²⁵ As a reaction to the turbulent ‘Maidan protests’ and the following events, the Council emphasised on several occasions that “the Association Agreement does not constitute the final goal in EU-Ukraine cooperation” (e.g. Foreign Affairs Council Meeting, ‘Conclusions on Ukraine’, 10 February 2014). Also at the signing ceremony on 27 June 2014, H. Van Rompuy stated that “these agreements are not the final stage of our cooperation”. These statements can be considered as a careful attempt by the (European) Council to support the pro-EU forces in Ukraine with an EU-perspective while avoiding explicit references to EU accession.

²⁶ Preamble EU-Ukraine AA.

²⁷ Art. 6 EU-Ukraine AA.

²⁸ Art. 14 EU-Ukraine AA.

²⁹ Art. 1(2)d EU-Ukraine AA.

Nevertheless, the AA does not aim at the preparation of Ukraine's accession to the EU but at the establishment of "close and privileged links".³⁰ In other words, the key objective of the AA is to ensure Ukraine's partial integration in the EU without offering any concrete membership perspective. For this purpose, the AA contains so-called 'evolutionary' and 'conditionality' clauses. These are provisions with specific objectives (for instance, granting a visa-free regime, access to certain freedoms of the EU Internal Market), the attainment of which is conditional either on certain actions on behalf of Ukraine (such as the elimination of trade barriers and uncompetitive practices) or the effective functioning of democratic and market-economy standards (such as free and fair elections and fighting corruption). It is well known that such a process raises significant challenges in terms of the EU *acquis* export and, in particular, for the uniform interpretation and application of the shared legal framework within legal systems of third countries. For this purpose, the AA with Ukraine introduces a reinforced institutional framework, enhanced forms of conditionality and sophisticated mechanisms for legal approximation and dispute settlement which are distinct from other existing models of integration without membership.³¹

The EU may closely influence the progress of reforms in Ukraine through the mechanisms of conditionality and monitoring

The AA is based upon a strict conditionality approach, which links Ukraine's performance and the deepening of its integration with the EU. The preamble to the agreement explicitly states that "political association and economic integration of Ukraine within the European Union will depend on progress in the implementation of the current agreement as well as *Ukraine's track record in ensuring respect for common values, and progress in achieving convergence with the EU in political, economic and legal areas*".³² This link between the third country's performance and the deepening of the EU's engagement is a key characteristic of the European Neighbourhood Policy (ENP). Whereas this principle has so far been applied on the basis of soft-law instruments such as Action Plans and the Association Agenda, it is now encapsulated in a legally binding bilateral agreement.³³

In addition to the standard reference to democratic principles, human rights and fundamental freedoms as defined by international legal instruments (Helsinki Final Act, the Charter of Paris for a New Europe, the UN Universal Declaration on Human Rights and the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms),³⁴ the AA contains common values that go beyond classic human rights and also include very strong security elements, such as the "promotion of respect for the principles of sovereignty and territorial integrity, inviolability of borders and independence, as well as countering the proliferation of weapons of mass destruction, related materials and their means of delivery".³⁵

Apart from the more general 'common values' conditionality, the AA contains a specific form of 'market access' conditionality, which is explicitly linked to the process of legislative approximation. Hence, it is one of the specific mechanisms introduced to tackle the challenges of integration without membership. Of particular significance is

³⁰ Art. 1(2)(a) EU-Ukraine AA.

³¹For a comprehensive analysis, see: G. Van der Loo, *The EU Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area* (Leiden-Boston: Brill) 2016, forthcoming.

³² Emphasis added.

³³ See e.g. the EU-Ukraine Association Agenda (EU-Ukraine Cooperation Council, 'Recommendation on the implementation of the EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement', UE-UA 1057/0923, 23 November 2009, updated in 2011).

³⁴ Arts. 2 EU-Ukraine.

³⁵ Art. 2 EU-Ukraine AA.

the far-reaching monitoring of Ukraine's efforts to approximate national legislation to EU law, including aspects of implementation and enforcement.³⁶ To facilitate the assessment process, the government of Ukraine is obliged to provide reports to the EU in line with approximation deadlines specified in the Agreement. In addition to the drafting of progress reports, which is a common practice within the EU's pre-accession strategy and the ENP, the monitoring procedure may include "on-the-spot missions, with the participation of EU institutions, bodies and agencies, non-governmental bodies, supervisory authorities, independent experts and others as needed".³⁷ Arguably, the latter option is a new and far-reaching instrument introduced precisely to guarantee that legislative approximation goes beyond a formal adaptation of national legislation.

The results of the monitoring activities are to be discussed within the joint bodies established under the AA. Such bodies may adopt recommendations on the basis of unanimity but it is only the Association Council (or the Trade Committee) which shall decide on further market opening if the parties agree that the necessary measures covered within the DCFTA part of the agreement have been implemented and are being enforced.³⁸ Significantly, recommendations or decisions of the joint institutional bodies as well as a failure to reach such recommendations or decisions cannot be challenged under the specific DCFTA dispute settlement procedure.³⁹ In other words, the 'market opening' conditionality is very strict. From a legal point of view, it requires the agreement of both parties to proceed. Of course, in practice, Ukraine will be the requesting party which places the EU in a powerful position to decide on the pace and scope of market opening.

Ukraine will be required to pursue comprehensive domestic legal reforms in order to ensure the effective implementation of the AA

The AA is not just an ordinary international agreement, but a complex legal framework containing not only specific norms governing the functioning of the relations between the EU and Ukraine but also envisaging the export of a significant part of EU rules within the legal system of Ukraine.⁴⁰ The scope of the so-called EU *acquis* to be applied by Ukraine covers not only primary and secondary EU legislation but also EU legal principles, common values, and even case law of the ECJ, as well as specific methods of interpretation of the relevant EU *acquis* within their legal systems. Hitherto, the Ukrainian legal system has not faced the necessity to implement and effectively apply the dynamic legal heritage of an international supranational organisation.⁴¹ Subsequently, adherence of Ukraine to the dynamic EU *acquis* via the AA will encapsulate a plethora of challenges to its national legal order.

One of the serious challenges to be faced by Ukraine is the reluctance of the judiciary to apply and effectively implement international law sources in their own

³⁶ Art. 475 (2) EU-Ukraine AA.

³⁷ Art. 475 (3) EU-Ukraine AA.

³⁸ Art. 475 (5) EU-Ukraine AA Sometimes, the decision about market accession is specifically endowed to the Trade Committee. This is, for instance, the case with regard to services and establishment (Art. 4 Annex XVII) and public procurement (Art. 154).

³⁹ Art. 475(6) EU-Ukraine AA.

⁴⁰ For more on application of 'pre-signature' and 'post-signature' EU *acquis* in the EU external agreements, see R. Petrov, *Exporting the acquis communautaire through EU External Agreements* (NOMOS, Baden-Baden, 2011).

⁴¹ May be with exemption of the application of the EU sectoral "energy" *acquis* under the framework of the Energy Community which Ukraine joined in 2010. See R. Petrov "Energy Community as a Promoter of the European Union's 'Energy Acquis' to Its Neighbourhood", 38(3) *Legal Issues of Economic Integration* (2012), 331-35.

judgments.⁴² In practice, the Ukrainian courts refer mainly to the international agreements which are duly signed and ratified by their national parliaments and which are self-executing within the Ukrainian legal system. Even in these cases, the correct application of international agreements is not guaranteed. It happens because one of the most important impediments for the application of international law by the Ukrainian judiciary is the correct understanding of these international conventions by national judges. The application of the AA by the Ukrainian judiciary will increase through increasing familiarity with the AA and the EU legal order as well, due to claims on behalf of the Ukrainian nationals, based on provisions of the AA and the EU *acquis*.⁴³

The objective of effective implementation and application of the AA may be achieved by issuing a special implementation law that will clarify all potential conflicts of provisions of this agreement with Ukrainian legislative acts. For example, Ukraine has already gained some experience in ensuring the implementation and application of the European Convention of Human Rights (ECHR), which was ratified in 1997. This took place by means of two laws. The first law was the law on ratification of the ECHR, wherein Ukraine recognised the jurisdiction of the European Court on Human Rights (ECtHR).⁴⁴ The second law was a special law on application of case law of the ECtHR in Ukraine. It imposed on Ukraine a duty of mandatory and timely execution of all judgments of the ECtHR related to this country.⁴⁵ In accordance with these laws, judgments of the ECtHR are being formally accepted by the national judiciary as sources of law and Ukrainian judges frequently refer to the ECtHR judgments in their decisions. However, the rate of effective application of the ECtHR case law in Ukraine is considered as unsatisfactory and lags far behind other European countries⁴⁶.

The special law on implementation of the AA may solve much more complicated issues than the Ukrainian law on ratification of the ECHR in 1997. For instance, this law will face the necessity to clarify how binding decisions of the Association Councils should be applied in Ukraine. Direct applicability of the Association Councils' decisions will depend on their undisputed acceptance by national judiciaries. The special law on implementation of the AA must clarify whether the ECJ case law constitutes a part of the EU sectoral *acquis* contained in the AA's annexes. This issue is of prime importance for the Ukrainian governmental agencies and the judiciary which will deal with the interpretation of various elements of the EU sectoral *acquis* within their national legal orders. Another challenge is to clarify how the EU directives listed in the annexes to the AA should be implemented into the legal system of Ukraine.

The (lack of) direct effect in the legal orders of the EU Member States

⁴² R. Petrov and P. Kalinichenko, "The Europeanization of Third Country Judiciaries through the Application of the EU Acquis: The Cases of Russia and Ukraine", 60 *International & Comparative Law Quarterly*, (2011) 325-353. This happens mainly due to: 1) the belief that international case law is not relevant to civil law systems; 2) the translation of case law and jurisprudence; 3) the lack of translation of case law into Ukrainian to help judges adjust their decisions to best European standards. Furthermore, the Verkhovna Rada of Ukraine is not always expedient in solving conflicts between ratified international agreements and national legislation.

⁴³ More on judicial activism and voluntary application of the EU *acquis* in the eastern neighbouring countries see P. Van Elswege and R. Petrov (eds.), *Legal Approximation of EU Law in the Eastern Neighbourhood of the EU: Towards a Common Regulatory Space?*, (Routledge Press, 2014).

⁴⁴ Law of Ukraine "On Ratification of the European Convention on Human Rights 1950, First Protocol and protocols № 2, 4, 7 and 11" of 17th July 1997, № 475/97-BP.

⁴⁵ Law of Ukraine "On Execution of Judgments and Application of Case Law of the European Court of Human Rights" of 23rd February 2006, № 3477-IV.

⁴⁶ See the Annual Report of the Committee of Ministers 'Supervision of the Execution of Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights' in 2014. Available at < https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Publications/CM_annreport2014_en.pdf> accessed 10 November 2016.

The issue of direct applicability of the EU-Ukraine AA not only concerns the constitutional system of Ukraine but is also of particular importance within the legal order of the EU. Over the years, the European Court of Justice has developed a consistent practice of accepting the direct effect of bilateral agreements on the condition that the provisions invoked are clear and unconditional.⁴⁷ Only if the agreement contains a formulation excluding the direct applicability of the agreement or the direct effect of some its provisions, the situation is different. The latter is the case for the EU-Ukraine AA. For instance, chapter 14 on the specific dispute settlement mechanism in relation to the DCFTA part of the agreement explicitly provides that “[f]or the avoidance of doubt, this Title shall not be construed as conferring rights or imposing obligations which can be directly invoked before the domestic courts of the Parties.” Arguably, the introduction of such a statement was deemed necessary to ensure consistency with the multilateral dispute settlement mechanism of the World Trade Organisation (WTO), which does not have direct effect in the EU’s legal order.⁴⁸ The same logic applies with regard to the inclusion of references that certain specific commitments laid down in annexes to the agreement “shall have no self-executing effect and thus confer no rights directly on natural or legal persons.”⁴⁹ This practice, which can also be observed in other recently concluded EU free trade agreements, avoids the possibility to circumvent the non-direct effect of WTO commitments.⁵⁰

Significantly, in addition to the specific clauses precluding direct effect of the AA’s trade dispute settlement mechanism and the WTO-like commitments in the field of establishment and services, the Council Decisions on the signing and provisional application of the AA unequivocally provide that “[t]he Agreement shall not be construed as conferring rights or imposing obligations which can be directly invoked before Union or Member State courts or tribunals.”⁵¹ The question arises to what extent such a unilateral declaration, which is not part of the agreement itself, precludes the direct effect of the AA’s clear and unconditional provisions. This issue is particularly relevant with regard to the non-discrimination clause of Article 17(1) EU-Ukraine AA, which provides that “[s]ubject to the laws, conditions and procedures applicable in each Member State and the EU, treatment accorded to workers who are Ukrainian nationals and who are legally employed in the territory of a Member State shall be free of any discrimination based on nationality, as regards working conditions, remuneration or dismissal, compared to the nationals of that Member State”. In the *Simutenkov* judgment, the Court of Justice concluded that an identically worded provision of the PCA with Russia “has direct effect, with the result that individuals to whom that provision applies are entitled to rely on it before the courts of the Member States.”⁵² Precluding a similar right for Ukrainian nationals would, therefore, lead to a very paradoxical situation. It would imply that an old PCA with Russia having relatively limited ambitions of partnership

⁴⁷ M. Maresceau, “The Court of Justice and Bilateral Agreements”, in: A. Romas, E. Levits and Y. Bot (eds.), *The Court of Justice and the Construction of Europe: Analyses and Perspectives on Sixty years of Case-law*, (Asser Press, 2013), 693-717.

⁴⁸ Case C-377/02, *NV Firma Leon Van Parys v. Belgisch Interventie- en Restitutiebureau* [2005] ECR I-1465.

⁴⁹ This reference is included in annex XVI-A to chapter 6 ‘EU party reservations on establishment’, annex XVI-B to chapter 6 ‘list of commitments on cross-border services’ and annex XVI-C to chapter 6 ‘reservations on contractual services suppliers and independent professionals’.

⁵⁰ See, for instance, the Free Trade Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and the Republic of Korea, of the other part, *OJ*, 2001, L 127/6. For comments on this practice, see: A. Semertzi, “The Preclusion of Direct Effect in the Recently Concluded EU Free Trade Agreements”, *Common Market Law Review* 51 (2014), 1125-1158.

⁵¹ See: Art. 5 of Council Decision 2014/295/EU (OJ 2014 L161/1) and Art. 7 of Council Decision 2014/668 (OJ 2014 L278/1).

⁵² Case C-265/03, *Simutenkov v. Real Federacion Española de Fútbol* [2005] ECR I-02579, para. 29.

would have more far-reaching direct legal implications than a far more ambitious association agreement with Ukraine.⁵³

The AA supports the Ukrainian security and territorial integrity and encourages peaceful settlement of regional conflicts

The principles of good neighbourliness, peaceful settlement of regional conflicts and territorial integrity were given a prominent place among the essential elements of the AA.⁵⁴ Furthermore, these principles are encapsulated in the provisions on regional stability, where it provides that ‘the Parties shall intensify their joint efforts to promote stability, security and democratic development in their common neighbourhood, and in particular to work together for the peaceful settlement of regional conflicts’.⁵⁵

Taking into account that the text of the EU-Ukraine AA was already initialed before the Russian annexation of Crimea and the outbreak of violence in the eastern part of Ukraine, this issue is not explicitly addressed in the agreement. Nevertheless, the EU-Ukraine Association Council confirmed the parties’ ‘commitment to a political and peaceful solution to the conflict in eastern Ukraine based on the respect for Ukraine’s independence, sovereignty and territorial integrity.’⁵⁶ It is also noteworthy that the question of territorial integrity is more explicitly dealt with in the AAs with Moldova and Georgia, which also face the phenomenon of ‘breakaway regions’. For example, the article on regional stability in the EU-Moldova AA contains the commitment of the Parties ‘to a sustainable solution to the Transnistrian issue, in full respect of the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova’.⁵⁷ A similar provision in the EU-Georgia AA underlines that the Parties ‘shall work towards peaceful settlement of the unresolved conflicts in the region’⁵⁸ implying thereby the frozen conflict between Georgia and Russia over Abkhazia and South Ossetia. However, the AAs are nowhere near to providing any firm commitments from the EU to provide any sort of military, financial or technical assistance in case of escalating security threats to the parties to the agreements.

Even though the dispute between Russia and Ukraine is formally not dealt with in the framework of the AA, several initiatives had been developed in the margins of this agreement.⁵⁹ Of particular importance is the so-called trilateral dialogue between the EU, Ukraine and Russia which was installed in the context of the Minsk peace arrangement and the de-escalation process for the Eastern Ukraine crisis. The first trilateral negotiations of June 2014 resulted in an important compromise solution. On the

⁵³ In this respect, it is also noteworthy that the AAs with Georgia and Moldova do not even include a comparable provision on the non-discrimination of legally employed workers.

⁵⁴ Article 2 EU-Ukraine Association Agreement (n 33), the EU-Georgia AA and the EU-Moldova AA provide that ‘Promotion of respect for the principles of sovereignty and territorial integrity, inviolability of borders and independence, as well as countering the proliferation of weapons of mass destruction, related materials and their means of delivery also constitute essential elements of this Agreement’.

⁵⁵ Article 9 EU-Ukraine Association Agreement, Article 8 of the EU-Georgia Association Agreement, Article 8 of the EU-Moldova Association Agreement.

⁵⁶ Joint Press Release following the Association Council Meeting between the European Union and Ukraine, 7 December 2015, available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/12/07-joint-press-release-eu-ukraine-association-council/> accessed 10 November 2017.

⁵⁷ Article 8 EU-Moldova Association Agreement (n 37).

⁵⁸ Article 8 EU-Moldova Association Agreement (n 37). The text of the AA is available on the website of the EU External Action Service <http://eeas.europa.eu/georgia/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm> last accessed 20 September 2016.

⁵⁹ P. Van Elsuwege, ‘EU-Russia Relations and the Crisis in Ukraine: How to Proceed?’, *JITBlog*, 15 June 2015, available at: <http://jog.tk.mta.hu/blog/2015/06/eu-russia-relations-and-the-crisis-in-ukraine> (accessed 20 November 2017).

one hand, the EU and Ukraine agreed to postpone the provisional application of the DCFTA until 1 January 2016. Simultaneously, the EU promised to continue the application of its unilateral trade preferences to Ukraine until the same deadline. On the other hand, the Russian Federation did not suspend its existing free trade arrangement with Ukraine. This compromise essentially aimed to buy time for technical negotiations in response to a list of Russian concerns about the impact of the EU-Ukraine DCFTA. Three issues are significant in this respect. First, Russia claims that its domestic market will be flooded by EU products re-exported via Ukraine and thus circumventing the customs tariffs applicable in EU-Russia trade relations. Second, Russia's exports to the Ukrainian market are expected to suffer from increased competition with EU products. Third, Ukraine's commitments under the DCFTA to adopt EU technical product standards and sanitary and phytosanitary standards (SPS) may collide with the standards applicable in the Eurasian Economic Union and as such further complicate the export of Russian products to the Ukrainian market.

None of the identified economic concerns are inherently problematic in the sense that they can be addressed on the basis of effective customs cooperation, controls on rules of origin and arrangements on regulatory convergence and/or the principle of mutual recognition. This is precisely where the trilateral negotiations can make a difference. More problematic, of course, are the underlying (geo)political considerations and attempts to more fundamentally revise the EU-Ukraine AA. In this respect, the European Commission has drawn some clear red lines: it is absolutely impossible to change the text of the agreement and the entry into force of the DCFTA cannot be further postponed after 1 January 2016 irrespective an earlier Russian request to do so. In a counter-reaction, the Russian Federation decided to unilaterally suspend its free trade agreement with Ukraine and introduced heavy trade restrictions on Ukrainian exports to Russia. These measures are currently contested at the level of the World Trade Organisation.⁶⁰

Conclusion

Taking into account the comprehensive nature of the agreement, the underlying conditionality approach and the complex mechanisms for legislative approximation and dispute settlement, the EU-Ukraine AA occupies, together with the Moldova and Georgia AAs, a unique position within the network of bilateral agreements concluded between the EU and third countries. As such, it offers an ambitious agenda for reform in a region where endemic corruption is hampering economic development and political stability. The obligation to share the EU's common democratic values based upon regular monitoring by the EU institutions should prevent the Ukrainian government from undemocratic practices. In addition, the establishment of a DCFTA is expected to boost the bilateral economic relations. Despite the rather unstable situation in the region, exports from Georgia and Moldova to the EU significantly increased in the first 12 months of the implementation of the DCFTA provisions and a similar positive evolution is expected for Ukraine.⁶¹ Of course, the context for the full and successful implementation of the EU-Ukraine AA is particularly challenging. Apart from the unstable military situation in the east of Ukraine, the country faces a considerable constitutional reform. Moreover, the scope of the EU *acquis* to be adopted by Ukraine is

⁶⁰ "WTO shares Ukraine's complaints about Russia's trade discrimination with WTO members", 16 January 2016, available at: <http://en.interfax.com.ua/news/econoic/317920.html> (accessed 20 November 2017).

⁶¹ European Parliament Resolution of 21 January 2016 on Association Agreements/Deep and Comprehensive Free Trade Areas with Georgia, Moldova and Ukraine, P8_TA(2016)0018. It is noteworthy that the DCFTAs with Moldova and Georgia provisionally entered into force on 1 September 2014 whereas the provisional application of the DCFTA with Ukraine only started at 1 January 2016 (as a result of a compromise deal reached in the context of the trilateral EU-Russia-Ukraine dialogue).

massive and covers not only EU laws but also fundamental EU principles, doctrines and the ECJ case law. Ukrainian civil servants and judges will require in-depth training in EU law in order to be able to apply those norms in their everyday activities. For the EU and its Member States, on the other hand, the EU-Ukraine AA provides an opportunity to export its norms and values abroad.

Смульська Алла Василівна,

*доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ

Сектор вищої освіти у нашій країні сьогодні перебуває у площині кардинальних перетворень та інституційних реформ. Майже 27 років незалежності України не усунули дискусійних розмов з приводу того, чи покращилася вища освіта за цей період порівняно з «радянською» спадщиною чи зазнала певної науково-педагогічної убогості. Важливим поняттям, що допоможе зрозуміти наявні негативні процеси у сфері вищої освіти є *інституційний конфлікт* – конфлікт між чинними і тими, що впроваджуються, нормами.

Отже, головним інституційним конфліктом сьогодні є конфлікт між сферою вищої освіти та ринком праці, між процесом навчання та роботою. Новим «досягненням» сьогодення є те, що ринок праці подекуди наповнюється не згідно з конкурентними можливостями претендентів на вакантні посади, а завдяки корисним знайомствам та протекціям. «Залишком минулого» можна вважати цінність диплома про вищу освіту загалом, адже, незважаючи на те, що багато випускників починають працювати не за фахом, наявність такого документа ніхто не відміняв.

Таким чином, виходить, що система освіти і ринок праці тепер обіймають конкуруючі позиції, оскільки обоюдної допомоги одне одному не надають. А, як результат, втрата студентами всіляких стимулів щодо якісного засвоєння професійних знань та й взагалі щодо їх необхідності.

Ще один інституційний конфлікт лежить у площині платного навчання і необхідності якісного засвоєння знань. Уже сама форма навчання провокує відповідне ставлення до процесу: «я сплачую за навчання, а відповідно, нічого не повинен робити»; «я не отримую стипендії, а відповідно, заради чого я повинен докладати зусиль»; «держава не забезпечить мене робочим місцем, а відповідно, кому це потрібно» / «як хочу, так і навчаюсь», вважають студенти тощо. Або, з іншого боку, ВНЗ, що надає платні послуги у сфері освіти, сам робить це неякісно, не на належному рівні, зі слабкими вимогами до студентів. Але ж, хочуть студенти здобувати нові знання, чи ні, хочуть відвідувати заняття, чи ні, однак навчати їх потрібно. І тут постає нове питання: як це робити, оскільки класична форма однобічної передачі інформації вже втрачає свою цінність. У студентському середовищі останнім часом досить стійко сформувався новий стереотип: викладач повинен студента *розважати*, таким чином виходить, що гарний викладач – це той, якому це вдається, який може вести аудиторію в стан благоденства та ейфорії, який зміг закохати в себе, а, значить, й у свій предмет, який не возвеличується над студентською аудиторією в образі «надлюдини», а є одним з них, але вміє майстерно модерувати, завжди може повідомити щось нове, здивувати, захопити, вразити. Однак навчання – важка праця і засвоювати нові знання, легковажно граючись, не вдається, то ж виникає новий інституційний

конфлікт: бажання і вимога нових форм подачі матеріалу та небажання особливо «напружуватись», засвоюючи його.

Сьогодні в усіх сферах суспільного життя і освітнього процесу йде мова щодо необхідності вміння бути комунікативно виправданим незалежно від ситуації спілкування. Однак, чи можемо ми стверджувати, що такого комуніканта «створити» легко, якщо всі форми контролю у вищій школі проводяться у письмовій формі?! То ж на виході маємо фахівця, який не вміє говорити. Це, по суті, ще один інституційний конфлікт.

Варто з'ясувати, з чого ж починається така неготовність чи нездатність сучасних студентів засвоювати складні знання. Можливо, ще зі вступної кампанії, коли до переліку вступних випробувань входить комплекс загальних (універсальних) предметів, які дають можливість пробуватися одночасно на кілька різних спеціальностей?! Можливо, це відсутність конкурсів як таких, де, дійсно, вирував дух змагальності, бажання довести, перемогти, посісти, зайняти а тепер це лише «конкурс» сертифікатів ЗНО без загальнолодського чинника.

Крім того, освітній процес у вищій школі сьогодні практично не регламентується окремими нормативними документами, окрім загального для всіх Закону України «Про вищу освіту», Статуту закладу вищої освіти та Положення про організацію освітньої діяльності, через що відсутня стандартизація надання освітніх послуг і, як наслідок, у кожному навчальному закладі є свій навчальний план з тієї чи іншої спеціальності, що ускладнює процедури поновлення чи переведення студента у інший заклад вищої освіти через велику академічну різницю.

Ще один інституційний конфлікт полягає у тому, що час економічних реформ призвів до рокировки між студентами і викладачами. Якщо колись професія викладача належала до елітних, шанованих та високооплачуваних, а студент, як правило, був звичайною молоддю малозабезпеченою людиною, то тепер усе навпаки.

Ще одним інституційним конфліктом є масовість вищої освіти і, навіть, перетворення її на данину моді, невід'ємний атрибут сучасної людини. Однак, загальновідомий той факт, що продукт масового виробництва не може бути якісним, ексклюзивним, неповторним. Однак, ця проблема не є суто вітчизняною, а стосується всіх розвинених країн.

То ж що відбувається сьогодні з системою вищої освіти в Україні із загальносистемного погляду? Тут варто відзначити такі явища – правове, ресурсне (економічне) та інституційне (психологічне). Правове передбачає рівень законодавчого забезпечення освітньої діяльності, що тягне за собою перегляд нормативного регулювання освітньої галузі; ресурсне – це цілковите переродження системи освіти в оновлене вітчизняне, інтегроване в *європейське*, русло та інституційне – пов'язане з тонкою діалектикою норм, що в нашому випадку означає напружене навчання, направлене на отримання глибоких знань і справжнього диплома про вищу освіту. Інституційний аспект торкається також професорсько-викладацького складу, оскільки тут мова також йде про належний, а не будь-який рівень викладання. Разом з тим, перебудова лише системи освіти не змінить загальної ситуації. Тут має бути, як і раніше, злагоджена праця між навчальними закладами та перспективами працевлаштування і гідна оплата праці професорсько-викладацького складу.

Токарев Геннадій Володимирович,
адвокат, Харків

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Спочатку сам вислів «стандарти якості» викликав бурю різку негативну реакцію у більшості адвокатів, в тому числі у керівництва органів адвокатського самоврядування. Адже робота адвокатська сприймалась як щось недоступне оцінюванню, щось на зразок творчої діяльності «вільних митців».

В 2008 році, в ході діяльності пілотних Офісів громадського захисника були зроблені перші спроби розробки стандартів (мінімальних вимог) до якості роботи адвокатів у кримінальних справах.

Із створенням системи БПД, коли держава почала закупівлю послуг з надання правової (професійної правничої) допомоги, виникло питання необхідності контролю за витрачанням бюджетних коштів на закупівлю цих послуг державою – замовником цих послуг, а отже і забезпечення якості безоплатної правової допомоги, що було закріплено, як один із принципів безоплатної правової допомоги в ст.5 Закону «Про БПД»

Знов-таки було багато дискусій і навіть суперечок щодо необхідності, а то й самої можливості запровадження стандартів діяльності адвокатів. Нарешті в 2013 році було створено робочу групу під керівництвом професора Олександри Яновської для розробки стандартів якості, які були розроблені стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі і затверджені в 2013 році НААУ, а 25.02.2014 Міністерством юстиції, відповідно до наданих йому ст.28 Закону «Про БПД» повноважень.

В 2015-2016 роках було проведено оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи (у кримінальних провадженнях) за підтримки Ради Європи.

На думку експертів, як проводили зазначене оцінювання Стандарти якості можуть бути піддані певній критиці, ці стандарти схожі на контрольний перелік обов'язкових (стандартних) дій, які адвокати, що надають БВПД, повинні вживати на кожному етапі кримінального провадження, починаючи від проведення першого конфіденційного побачення з клієнтом і до вжиття відповідних заходів, якщо наявні ознаки того, що клієнт зазнав жорстокого поводження, а також від оскарження в інтересах клієнта процесуальних рішень судді до збору всієї необхідної інформації про клієнта, яка стосується провадження.

Вони мають здебільшого організаційний характер і не містять положень щодо матеріальних аспектів адвокатської роботи, наприклад, опитування клієнта, збирання доказів для захисту, проведення адвокатського розслідування або підготовки до допиту свідків⁶².

За рекомендацією експертів Ради Європи ці стандарти якості необхідно переглянути і включити додаткові положення, наприклад, про збирання доказів і підготовку до допиту свідків; судові органи повинні бути залучені до переліку зацікавлених сторін, з якими будуть проведені консультації щодо перегляду.⁶³ Зокрема, могли б бути розглянуті такі доповнення до чинних стандартів якості (див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

⁶² Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи, Звіт в межах проєкту Ради Європи «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні», фінансованого урядом Данії, 2016 рік, с.66.

⁶³ Там само, с.66.

**Окремі пропозиції до стандартів якості надання
БВПД у кримінальному процесі**

	Стандарти якості надання БВПД у кримінальному процесі (від 25.02.2014)	Напрями можливого доопрацювання
1	<p>Після отримання доручення центру захисник у визначений законодавством або розумний строк ознайомлюється з матеріалами кримінального провадження, проводить конфіденційне побачення з клієнтом, під час якого роз'яснює йому його права із врученням відповідної пам'ятки (буклета), наданої(го) центром, з'ясовує обставини кримінального правопорушення у викладенні клієнта, отримує від нього інформацію, що має правове значення, узгоджує правову позицію з клієнтом та за результатами складає відповідний протокол за формою згідно з додатком_1 до цих Стандартів;</p>	<p>Можливо додати такі положення:</p> <p>1) що зробити при підготовці до першої зустрічі з клієнтом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - переконатися, що адвокат обізнаний з елементами злочину та покаранням, що загрожує клієнту; законодавством, що стосується справи та практикою його застосування; відповідною практикою ЄСПЛ; - перевірити наявність можливих перешкод для спілкування клієнта (мовних, стану клієнта тощо), і в разі їх існування вимагати залучення відповідного додаткового сервісу; <p>2) що зробити в ході першого побачення з клієнтом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - в разі недотримання вимог конфіденційності спілкування з клієнтом адвокат вживає заходів для забезпечення умов для цього; - встановити довіру у відносинах з клієнтом; - надати клієнту інформацію про перебіг кримінального провадження та свою роль у ньому.
2	<p>Захисник ознайомлюється з клопотанням про обрання, продовження або зміну запобіжного заходу, бере участь у розгляді слідчим суддею питання про застосування, продовження або зміну запобіжного заходу, у разі наявності на те розумних підстав висловлює обґрунтовані заперечення щодо достатності викладених у клопотанні слідчого, прокурора фактів та доказів обґрунтованої підозри, обвинувачення та обставин, на підставі яких він дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків на користь тримання особи під вартою</p>	<p>Можна додати такі положення-отримати інформацію про:</p> <ul style="list-style-type: none"> - те, чи застосовувались до підзахисного запобіжні заходи і як він виконував свої обов'язк. відстрочка виконання вироку, умовно-дострокове звільнення, адміністративний нагляд і т.і.; - психічне здоров'я клієнта на час вчинення злочину, з метою застосування можливої стратегії неосудності клієнта; - про очевидців події та інших свідків, щодо яких можна викликати у слухання щодо обрання запобіжного заходу.
	Розробка правової позиції	-адвокат має продовжувати

	(стратегії) у справі (є в стандарті 1-1)	переглядати правову позицію у справі в ході просування провадження у справі, при цьому будь-які зміни мають бути узгоджені з клієнтом.
	Ознайомлення з матеріалами справи (є в стандартах 1-1 та 3-1)	Адвокат має ознайомлюватись з матеріалами справи на кожній стадії провадження у максимально можливому ступеню

При доопрацюванні стандартів якості у кримінальному процесі доцільно детально проаналізувати практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), наприклад, у таких справах: *Artico v. Italy* (13.05.1980), *Kamasinski v. Austria* (19.12.1989), *Huseyn and others v. Azerbaijan* (26.07.2011), *Grinenko v. Ukraine* (15.11.2012), *Insanov v. Azerbaijan* (14.03.2013), *Mammadov v. Azerbaijan* (15.10.2015), *Urazov v. Russia* (14.06.2016), *Vasenin v. Russia* (21.06.2016), *Moroz v. Ukraine* (02.03.2017).

21.12.2017 року Міністерство юстиції затвердило Стандарти якості безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі, які теж, на нашу думку, могли б бути удосконалені.

Щетініна Тетяна Олексіївна,
Полтавська державна аграрна академія,
кандидат історичних наук, доцент

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Практика надання правової допомоги, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел, розпочалась в нашій державі з прийняття у 2011 році Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Розбудовуючи даний напрямок правового захисту населення, а особливо тих його категорій, що потребують соціального захисту та фінансової підтримки з боку суспільства, Україна широко використовує європейський досвід. Важливо зазначити, що відповідний досвід стосується не лише системи та структури організації безоплатної правової допомоги (БПД), але й розгляду справ у Європейському суді з прав людини щодо практики надання БПД.

Цілий ряд європейських країн закріпив у законодавстві норми щодо процедури надання БПД. Як приклад можна навести Закону Франції «Про правову допомогу» від 1991 р., ст. 1–11 якого передбачають надання безоплатної судової допомоги.

В Англії подібний закон з'явився трохи раніше – у 1988 р. Закон Англії «Про правову допомогу» під правовою допомогою має на увазі різні види правових послуг, які надаються особам безоплатно. Зокрема, ними є: 1) юридична консультація (ч. 2 п. 2 Закону); 2) правова підтримка (ч. 3 п. 2 Закону); 3) представництво – допомога, що надається при процесуальному розгляді справ (ч. 4 п. 2 Закону) [1, с.42].

«У 1974 р. в Амстердамі було створено альтернативний колектив адвокатів, що існував за рахунок доходів від юридичної допомоги. Через два роки він отримав позику від уряду й почав спеціалізуватися в області права соціального забезпечення. До 1979 р. вже функціонувало приблизно 60–70 таких колективів» [1, с.43].

За категоріями справ, у яких надається безоплатна правова допомога, можна виокремити групу країн, у яких безоплатна правова допомога надається лише у кримінальних справах, і групу країн, у яких законодавство визначає обов'язок надавати безоплатну правову допомогу і в інших категоріях справ. Так, обов'язок надавати безоплатну правову допомогу лише у кримінальних справах законодавець покладає на відповідних суб'єктів в Азербайджані, Вірменії, Узбекистані, Киргизії, Туркменістані. Серед країн, у яких правова допомога надається не лише у кримінальних, але й у цивільних та адміністративних справах, – Казахстан, Беларусь, Молдова, Естонія, Таджикистан, Литва, Латвія, Грузія. Порівняльні дослідження досвіду зарубіжних держав (Болгарії, Литви, Грузії, Нідерландів, Великої Британії, Канади, Ізраїлю) показують, що згадані проблеми в Україні не є унікальними [2]. В тій чи іншій мірі вони були притаманними кожній із зазначених держав, але були вирішені в процесі комплексного реформування системи надання БПД.

Важливим з точки зору практики застосування безоплатної правової допомоги є відповідний європейський досвід. Але, наголосимо, приклади звернень за БПД, що розглядалися у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ), дають глибоке і переконливе розуміння щодо значення БПД у сучасному світі. Зокрема, згідно з європейською практикою БПД має надаватися особам, у яких є мовні труднощі. У справі Біба проти Греції ЄСПЛ установив порушення статті 6 (1) і 6 (3) (с) через те, що іммігрантові, який не мав документів і коштів на адвоката під час провадження в касаційному суді, не було призначено адвоката в рамках БПД. ЄСПЛ постановив, що для заявника було б неможливим підготувати скаргу до грецьких судів без допомоги, оскільки він був іноземцем і не говорив грецькою мовою. У справі Барсом і Варлі проти Швеції ЄСПЛ, навпаки, зазначив, що обидва заявники проживали в Швеції протягом майже тридцяти років і були бізнесменами, які мали власний ресторан. ЄСПЛ дійшов висновку про дуже малу ймовірність того, що вони не могли представляти власні інтереси в національному суді у справі про додаткові податкові нараховування. Суд особливо мірою врахував той факт, що шведські суди були зобов'язані скеровувати заявників у ході провадження і сприяти їм в належному представленні їхньої позиції по справі. Право на допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, може підлягати обмеженням, якщо цього вимагають інтереси правосуддя. У справі Круасан проти Німеччини ЄСПЛ постановив, що побажання заявника не слід ігнорувати, але вибір адвоката з урахуванням інтересів правосуддя насамкінець, належить державі [3, с. 140].

Отже, лише окремі приклади практичної діяльності європейських країн з БПД дає чітке уявлення про характер справ, що розглядаються, про суб'єкти звернень, а також про значну увагу до цього процесу з боку ЄСПЛ.

Література:

1. Іванцова А.В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном / А.В.Іванцова // Часопис Академії адвокатури України. – 2015. – № 3 (28). – Том 8. – С. 40-45.
2. «Права Людини» – онлайн-бібліотека Харківської правозахисної групи : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.khpg.org/index.php?id=1130317908>.
3. Хондогій І. Система безоплатної правової допомоги як реалізація конституційного права громадян України на професійну правничу допомогу / Ірина Хондогій. – Актуальні проблеми правознавства. – 2017. – Вип. 2 (10). – С.138-146.

Наукове видання

**АДАПТАЦІЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

**Матеріали III Всеукраїнської за міжнародною участю
науково-практичної конференції**

Комп'ютерна верстка – В. М. Божко

Підп. до друку 17.10.2018 р. Формат 60x84 1/16.
Папір ксерокс. Друк RISO.
Ум. друк. арк. – 18,5.
Тираж 100 прим.

Віддруковано на потужностях ПАТ «Россава»
Україна, 36008, м. Полтава, вул. Комарова, 14-А.
Тел. (0532) 506-353
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 100347524
